

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПРАВОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ**

**ДЕРЖАВНА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ ІМЕНІ В. К. МАМУТОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
НАУК УКРАЇНИ»**

**ДОНЕЦЬКИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
НАН УКРАЇНИ ТА МОН УКРАЇНИ**

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
НДІ ПЗІР НАПрН УКРАЇНИ**

за матеріалами

Науково-практичної конференції
(м. Харків, 15 листопада 2024 року)

**ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ В ПОВОЄННІЙ УКРАЇНІ**

Електронне наукове видання

Харків

2024

УДК 346.5:001.895:005.44

Рекомендовано до публікації

*Вченою радою Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України (протокол № 10 від 06 грудня 2024 р.)
і Вченою радою Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України» (протокол № 17 від 23 грудня 2024 р.)*

Редакційна колегія:

С. В. Глібка – канд. юрид. наук, директор НДІ ПЗІР НАПрН України;

І. В. Подрез-Ряполова – канд. юрид. наук, завідувач відділу правового забезпечення інноваційної діяльності НДІ ПЗІР НАПрН України.

Рецензенти:

С. В. Серебряк – доктор юрид. наук, старший науковий співробітник сектору проблем реалізації господарського законодавства відділу проблем модернізації господарського права та законодавства ДУ «ІЕПД імені В.К. Макутова НАН України»;

С. І. Гречана – канд. екон. наук, доцент, старший науковий співробітник відділу проблем міжрегіонального співробітництва ДУ «ІЕПД імені В.К. Макутова НАН України».

Збірник наукових праць НДІ ПЗІР НАПрН України. Правове забезпечення відновлення інноваційного розвитку економіки в повоєнній Україні: за матеріалами Науково-практичної конференції (м. Харків, 15 листопада 2024 року) / за ред. С. В. Глібка, І. В. Подрез-Ряполової. Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2024. 280 с. – Електронне наукове видання.

URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2024/11/conf_15.11.2024.pdf

ISBN 978-617-7806-57-7

У збірнику наукових праць представлені доповіді, тези доповідей, наукові повідомлення викладачів, практичних працівників, науковців, що взяли участь у Науково-практичній конференції «Правове забезпечення відновлення інноваційного розвитку економіки в повоєнній Україні». Захід був проведений Науково-дослідним інститутом правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України, Радою молодих учених Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку спільно з Державною установою «Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Макутова Національної академії наук України» та Донецьким науковим центром НАН України та МОН України 15 листопада 2024 року з метою обміну практичними і теоретичними напрацюваннями між учасниками щодо правових проблем і викликів інноваційного розвитку національної економіки. Збірник наукових праць є науковим виданням, яке буде цікавим науковцям, аспірантам, докторантам, студентам та всім, хто цікавиться актуальними проблемами правового забезпечення відновлення інноваційного розвитку економіки України.

ISBN 978-617-7806-57-7

© НДІ ПЗІР НАПрН України, 2024

ЗМІСТ

Заблодська Інна Володимирівна, Ляшенко Павло Андрійович Мейнстрим у стратегуванні розвитку територій в умовах сучасних викликів: економіко-правовий аспект.....	6
Бородіна Оксана Анатоліївна Актуальні особливості формування правової рамки повоєнного відновлення економіки України.....	12
Кірін Роман Станіславович Використання державної частини видобутого природного газу відповідно до угоди про розподіл продукції.....	20
Кіріна Людмила Іванівна Оцінка впливу на здоров'я людини окремих наслідків господарської діяльності: правовий аспект.....	30
Дерев'янко Богдан Володимирович Про відновлення інноваційного розвитку економіки у повоєнній Україні: використання можливостей індустріальних парків.....	40
Олюха Віталій Георгійович Смарт сіті як інноваційний спосіб розвитку міста.....	48
Трегуб Олександр Андрійович Правові засади інноваційного розвитку сфери розмінування в Україні.....	54
Краснова Юлія Андріївна, Кудріна Юлія Іванівна Роль штучного інтелекту в правовому забезпеченні екологічної безпеки.....	65
Санченко Алевтина Євгенівна Роль сталих фінансових послуг у стимулюванні соціально відповідального господарювання.....	72
Загнітко Олег Павлович Діалектика інновацій, безпеки та надійності в правовому забезпеченні ринку оптових енергетичних продуктів.....	86
Кулик Олег Ігорович Щодо контролю за ринком віртуальних активів.....	98
Терещенко Сергій Володимирович До аналізу наукових джерел щодо державно-приватного партнерства як механізму стратегічного інвестування.....	106

Куцевол Дмитро Валентинович Пропозиції щодо розробки юридичних механізмів обмеження залучення до участі в азартних іграх деяких категорій громадян.....	113
Світличний Олег Сергійович Застосування інвестиційної ліцензії для відновлення окремих секторів економіки України.....	120
Шендер Тетяна Юріївна Економіко-правові перспективи та виклики галузі відновлюваної енергетики в умовах правового режиму воєнного стану.....	125
Полюхович Валерій Іванович Захист економічної конкуренції в процесі відновлення інноваційного розвитку економіки в повоєнній Україні.....	132
Аврамова Ольга Євгенівна Правові аспекти використання штучного інтелекту в науково-дослідницьких роботах.....	142
Внукова Наталія Миколаївна Створення цифрових європейських хабів для забезпечення інноваційного процесу в умовах сучасних викликів.....	149
Жорнокуй Юрій Михайлович Європейська практика використання конструкції «венчурний фонд»: пріоритети використання окремих положень.....	156
Павлютін Юрій Миколайович До окремих питань забезпечення розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні.....	165
Розгон Ольга Володимирівна Стратегія інтелектуальної власності: ідентифікація, види, реалізація підприємством в умовах сучасного бізнесу.....	170
Гетьман Анатолій Павлович, Любчич Анна Миколаївна Деякі питання інноваційних стимулів щодо підтримки та розвитку НДДКР.....	181
Кохан Вероніка Павлівна Механізми професійної адаптації ветеранів війни за законодавством України.....	189
Губіна Ганна Леонідівна Вимоги до наукової групи незалежних експертів у сфері штучного інтелекту.....	197

Давидюк Олександр Миколайович Напрями вдосконалення господарсько-правового регулювання нормативної конструкції технології за законодавством України.....	203
Подрез-Ряполова Ірина Валеріївна До окремих питань удосконалення правового регулювання функціонування індустріальних парків в Україні.....	209
Чубенко Віра Анатоліївна До питання правової характеристики публічних закупівель інноваційних рішень: інституційний аспект.....	214
Корват Олена Валеріївна Забезпечення ефективності інноваційних процесів в інноваційній екосистемі.....	219
Шматков Даніїл Ігорович Розробка пропозицій щодо удосконалення заходів з управління інноваціями для створення сприятливого інвестиційного режиму.....	227
Селіванова Ірина Анатоліївна Про державну допомогу ветеранам війни на розвиток власної справи.....	235
Лукань Марія Олександрівна Механізми забезпечення правової науково-дослідної інфраструктури.....	245
Мамаєв Ілля Олександрович Специфіка реінтеграції кіберфахівців після завершення військової служби.....	252
Свінцицька Тетяна Володимирівна Щодо окремих питань фінансування заходів з кібербезпеки в Україні.....	258
Макаров Михайло В'ячеславович До проблеми участі осіб без формальної наукової освіти у створенні наукових результатів.....	262
Макаров Михайло В'ячеславович, Пасмор Юлія Вікторівна Етичні аспекти комерціалізації результатів наукової діяльності: проблема розподілу прибутків між авторами та інвесторами.....	271

Заблодська Інна Володимирівна

директорка Луганської філії ДУ «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова НАН України», доктор економічних наук, професор

ORCID ID: [0000-0002-1410-6194](https://orcid.org/0000-0002-1410-6194)

Ляшенко Павло Андрійович

науковий співробітник Луганської філії ДУ «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова НАН України», кандидат економічних наук

ORCID ID: 0000-0001-6455-6831

***МЕЙНСТРИМ У СТРАТЕГУВАННІ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ
В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ:
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ***

В тезах виокремлено сучасні виклики, зокрема війна, економічні кризи, глобалізація, кліматичні зміни та урбанізація, вимагають від регіонів адаптивного підходу для забезпечення стійкості та економічного зростання. У роботі акцентується увага на значенні децентралізації, державно-приватного партнерства, цифровізації управління та підтримки місцевих громад для підвищення ефективності стратегій розвитку. Особливу увагу приділено економічним і правовим викликам, які стоять перед регіонами України в умовах воєнного стану, а також необхідності стабільного правового середовища для залучення інвестицій. Зауважено, що ключовим інструментом стратегування розвитку територій є стратегії розвитку територіальних громад, які сьогодні мають бути актуалізовані. Результати дослідження можуть стати основою для вдосконалення стратегій розвитку територій у повоєнний час.

Ключові слова: стратегування, території, розвиток, мейнстрім, виклики, стратегія.

Zablodska Inna Volodymyrivna

Director of the Luhansk Branch of the State Institution "V.K. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine"

Doctor of Economics, Professor

ORCID ID: [0000-0002-1410-6194](https://orcid.org/0000-0002-1410-6194)

Lyashenko Pavlo Andriiovych

Researcher of the Luhansk Branch of the State Institution "V.K. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine",

PhD in Economics

ORCID ID: 0000-0001-6455-6831

***MAINSTREAM IN STRATEGIZING THE DEVELOPMENT OF TERRITORIES
IN THE FACE OF MODERN CHALLENGES:
ECONOMIC AND LEGAL ASPECT***

These highlight modern challenges, including war, economic crises, globalization, climate change and urbanization, require regions to take an adaptive approach to ensure resilience and economic growth. The publication focuses on the importance of decentralization, public-private partnership, digitalization of management and support of local communities to improve the effectiveness of development strategies. Particular attention is paid to the economic and legal challenges facing the regions of Ukraine under martial law, as well as the need for a stable legal environment to attract investment. It is noted that the key tool for strategizing the development of territories is the strategies for the development of territorial communities, which today should be updated. The results of the study can become the basis for improving the strategies for the development of territories in the post-war period.

Keywords: strategy, territories, development, mainstream, challenges, strategy.

Мейнстрім у стратегуванні розвитку територій в умовах воєнного стану має ключову роль у формуванні державної економічної політики розвитку як на національному, так і на місцевому рівнях. Сучасні виклики, такі як глобалізація, кліматичні зміни, урбанізація, економічні кризи та воєнні дії на території України, вимагають адаптивного підходу до розвитку локальних територій. Економіко-правовий аспект цього питання охоплює взаємозв'язок між державним регулюванням, правовими механізмами та економічними інструментами для сталого розвитку.

Мейнстрім у стратегуванні розвитку територій можна окреслити як сукупність підходів у динаміці, що спрямовані на збалансований економічний

ріст, підвищення добробуту населення, охорону навколишнього середовища, інтеграцію технологічних інновацій та соціальну згуртованість у військовий та повоєнний час.

В мирні часи головні тренди у стратегічному розвитку територій були такі: сталий розвиток, тобто фокус на збалансованому використанні природних ресурсів та зниженні вуглецевого сліду; децентралізація, тобто передача повноважень від національних до місцевих органів влади; розумні міста, тобто інтеграція цифрових технологій для ефективного управління міськими процесами; економічна регенерація, тобто розвиток регіонів, що постраждали від економічних криз або втрати ключових галузей; залучення приватного капіталу, тобто запровадження державно-приватного партнерства.

Адже поряд з цим, слід виокремити такі економічні виклики: економічна нерівність між різними регіонами країни через диспропорції у доступі до ресурсів та можливостей; відсутність інвестицій у малорозвинені регіони через ризики та нестабільність; застаріла інфраструктура, яка гальмує економічний розвиток і стримує залучення іноземних інвесторів.

До правових викликів відноситься: нестабільність законодавства, тобто часті зміни в законах, що регулюють розвиток територій, можуть створювати бар'єри для бізнесу та інвесторів; корупція та низький рівень правозастосування: це стримує реальні реформи та прозорі інвестиційні процеси; відсутність чіткого регулювання державно-приватного партнерства, що може заважати впровадженню інноваційних рішень та ефективному управлінню ресурсами.

Мейнстрим у стратегуванні розвитку територій в умовах воєнного стану полягає у прийнятті рішень, спрямованих на розвиток або відновлення територіальних одиниць (міст, регіонів, сільських територій). У цьому контексті стратегічне управління стає важливим інструментом, який дозволяє максимально ефективно використовувати наявні ресурси, стимулювати економічний ріст і забезпечувати соціальну стабільність, зокрема на постраждалих територіях.

Основний економічний виклик в умовах воєнного стану – це забезпечення життєдіяльності на всій території України шляхом: диверсифікації економіки, тобто розвиток різних видів економічної діяльності для зменшення залежності від одного джерела доходу – бюджету; реалізації інфраструктурних проєктів, тобто відновлення постраждалих об'єктів критичної та некритичної інфраструктури; залучення інвестицій від локальних та іноземних інвесторів через податкові пільги, грантові програми, міжнародну допомогу або облігації внутрішньої державної позики.

Ключовим інструментом стратегування розвитку територій є стратегії розвитку територіальних громад, які регулюються Наказом Міністерством розвитку громад та територій України від 21.12.2022 № 265, яким встановлюються загальні вимоги щодо структури, оформлення, організації процесу розроблення, затвердження, особливостей проведення моніторингу та оцінювання реалізації стратегій розвитку територіальних громад та планів заходів з їх реалізації [1].

Цим наказом визначено що розроблення проєкту Стратегії здійснюється виконавчим органом міської, сільської, селищної ради на строк та з урахуванням пріоритетів що визначені Державною стратегією регіонального розвитку України та відповідною регіональною стратегією розвитку. 13 серпня 2024 року Уряд України затвердив зміни до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021- 2027 роки, але регіони ще не провели актуалізацію своїх стратегій, відповідно і стратегії розвитку територіальних громад також не оновлені. Цей процес ускладняється тим, що у лютому 2025 року кожен регіон отримає дорожню карту розвитку. Тому що, попри війну, в Україні мають бути закладені стратегії розвитку для кожної громади. Тому державна і місцева влада продовжують напрацьовувати документи, які мають враховувати усі виклики воєнного часу – військові, економічні, гуманітарні.

Олексій Рябикін зауважує, що у лютому 2025 року в усіх регіонах України з'являться стратегічні документи, які будуть визначати вектор розвитку. Ці

документи створюють єдину логічну і взаємопов'язану систему. Розвиток регіонів і громад має бути ретельно спланований [2].

Стратегії розвитку територій є важливим інструментом у забезпеченні стабільності, соціальної згуртованості та економічного зростання, особливо в умовах воєнного стану.

Стратегія забезпечує: адаптивний підхід до управління територіями. З огляду на сучасні виклики, як-от війна, економічні кризи та глобальні зміни, важливо формувати стратегії, що будуть орієнтовані на відновлення інфраструктури, підтримку економіки та залучення інвестицій, враховуючи особливості кожного регіону; зміцнення децентралізації та підтримка місцевих ініціатив. Передача повноважень на місцевий рівень, підтримка місцевих громад у розробці стратегій розвитку, а також дотримання державних та регіональних стратегічних пріоритетів є важливими кроками для підвищення ефективності управління територіями; економічна регенерація. Особлива увага має бути приділена розвитку економіки через диверсифікацію, інвестиції у відновлення та модернізацію інфраструктури, а також стимулювання державно-приватного партнерства для залучення капіталу; стабільність правового середовища. Створення прозорого і стабільного законодавства сприятиме залученню інвестицій, зниженню корупційних ризиків та підвищенню довіри з боку міжнародних партнерів; державну підтримку та міжнародну допомогу. Враховуючи надзвичайну важливість відновлення постраждалих територій, роль державної підтримки у вигляді субвенцій, податкових пільг та міжнародної допомоги є визначальною.

Ефективне впровадження цих підходів дозволить зменшити економічні та соціальні диспропорції, покращити якість життя населення та забезпечити стале майбутнє для регіонів України в умовах воєнного та повоєнного відновлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо порядку розроблення, затвердження, реалізації, проведення моніторингу та оцінювання

реалізації стратегій розвитку територіальних громад : Наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 21.12.2022 р. № 265. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0265914-22#Text>.

2. У лютому 2025 року кожен регіон отримає дорожню карту розвитку – Олексій Рябикін. Міністерство розвитку громад та територій України. 12 Жовтня 2024. URL: <https://mtu.gov.ua/news/36004.html>.

REFERENCES

1. Ministry of Development of Communities and Territories of Ukraine. (2022, December 21). On approval of the Methodological recommendations for the procedure for developing, approving, implementing, monitoring, and evaluating the implementation of territorial community development strategies (Order No. 265). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0265914-22#Text>

2. Ministry of Development of Communities and Territories of Ukraine. (2024, October 12). In February 2025, each region will receive a development roadmap – Oleksii Riabykin. Retrieved from <https://mtu.gov.ua/news/36004.html>

Бородіна Оксана Анатоліївна

кандидат наук з державного управління, ст.н.с,

Інститут економіко-правових досліджень

ім. В.К. Мамутова НАН України

ORCID: 0000-0001-7469-9529

***АКТУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ
ПРАВОВОЇ РАМКИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ***

Дослідження присвячено аналізу сучасних проблем при формуванні нормативно-правової бази повоєнного економічного відновлення регіонів і громад України. Проаналізовано наявний законодавчий базис, наведено актуальний перелік проблем, які необхідно вирішувати для ефективного реконструктивного розвитку громад або територій. Особливу увагу приділено систематизації питань воєнно-повоєнного відновлення, не врегульованих чинним законодавством. Детально проаналізовано законопроект «Про засади відновлення України», надано рекомендації щодо вирішення низки дискусійних питань.

Ключові слова: правовий базис, економічне відновлення, законопроект, місцеве самоврядування.

Borodina Oksana

PhD in public administration, senior researcher,

Institute of economic and legal research

named after V. K. Mamutov of the National Academy of Sciences of Ukraine

ORCID: 0000-0001-7469-9529

***CURRENT FEATURES OF THE FORMATION
LEGAL FRAMEWORK FOR POST-WAR RECONSTRUCTION
ECONOMY OF UKRAINE***

The study is devoted to the analysis of modern problems in the formation of the regulatory framework for the post-war economic recovery of Regions and communities of Ukraine. The existing

legislative basis is analyzed, and an up-to-date list of problems that need to be solved for the effective reconstructive development of communities or territories is given. Special attention is paid to the systematization of issues of military-post-war reconstruction that are not regulated by the current legislation. The draft law "on the basics of restoring Ukraine" is analyzed in detail, and the author's recommendations for solving a number of controversial issues are given.

Keywords: legal basis, economic recovery, draft law, local self-government.

Ефективна повоєнна розбудова територій відновлення відбувається на основі тріади взаємопов'язаних чинників, серед яких територіальна орієнтація, стратегування на основі архітектури планувальних документів, кореляції планів та джерел їх фінансування, регулярна оцінка ефективності для внесення коректив тощо [1].

У якості правового базису, процес формування політики відновлення в Україні повинен мати відповідну нормативну рамку. Серед останніх нормативних новацій у наявних законодавчих документах можна зазначити: внесення змін та доповнень до Державної стратегії регіонального розвитку до 2027 року, затвердження Дорожньої карти децентралізації до 2027 року, затвердження Наказом Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України Методичних рекомендацій щодо визначення пріоритетів проєктів відновлення [2].

Якість та повнота цього базису на даний час є суперечливою і викликає певні питання. Але з приводу його наповнення можна відзначити наступне. У чинному нормативному полі діє Закон України «Про засади державної регіональної політики» [3], який регулює, в тому числі, значну кількість аспектів відновлення. Закон прямо пов'язаний з низкою підзаконних нормативних актів:

- Постанова КМУ від 04.08.2023 № 816 «Деякі питання розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації та проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів» [4],
- Постанова КМУ від 18.07.2023 № 731 «Про затвердження порядків з питань відновлення та розвитку регіонів і територіальних громад»,

- Наказ Міністерства розвитку громад та територій від 21.12.2022 № 265 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо порядку розроблення, затвердження, реалізації, проведення моніторингу та оцінювання реалізації стратегій розвитку територіальних громад».

Водночас, фактична асинхронність та дублювання нормативних документів щодо відновлення потребує внесення змін до наступних фундаментальних нормативних актів, серед яких Бюджетний та Земельний кодекси України, Закон України «Про порядок вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України», Закон України «Про засади державної регіональної політики», Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» тощо.

Станом на зараз у країні фактичною є наявність пулу документів з відновлення, але одночасно і нагромаджено перелік проблем, які необхідно вирішувати для ефективного реконструктивного розвитку громад або територій. Навіть базовий Закон України «Про засади державної регіональної політики» не позбавлений протиріччя.

Так, стаття 13 Закону «Повноваження центрального органу виконавчої влади, у сфері державної регіональної політики» наголошує у якості одного з повноважень ЦОВВ «...розроблення спільно з іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади плану відновлення та розвитку регіонів...». Окрім того, Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності», статтею 9.1 у доповнення до планів відновлення вводиться ще й *програма комплексного відновлення*. Причому такі програми, відповідно до статей згаданого Закону, застосовуються не тільки для територій воєнних дій, або прифронтових територій, а й для усіх територій, де «сконцентровані кризові явища». Вірогідно, для одного законодавчого документу не варто було поєднувати настільки різні підстави для планувальних документів.

Статтями 15.1 та 15.2 вищенаведеного Закону досить детально окреслено зміст програм комплексного відновлення області і «території територіальної громади». Натомість, територія громади – це лише земельна територія, де

розташована громада. В той же час зміст наведених статей не обмежується лише цим сенсом, відповідно є сумніви у коректному застосуванні законодавцями усталених термінів. Така ж ситуація з некоректним вживанням термінів спостерігається і у Законопроекті «Про засади відновлення України» [5], що призводить до неоднозначного тлумачення та може стати реальною загрозою до його коректного виконання. Проблеми воєнно-повоєнного відновлення, які, на нашу думку, не врегульовані чинним законодавством, систематизовані у табл. 1:

Таблиця 1. Проблеми воєнно-повоєнного відновлення, не врегульовані чинним законодавством

Проблема	Сутність
1	2
Визначення обсягу доцільної відбудови (згідно з задекларованим принципом «build back better»)	Політичний слоган створює певну пастку для процесів відтворення, адже по-перше, не все і не усюди можна буде відбудовувати, по-друге, на зараз невідомо, що саме можна планувати для відбудови, з огляду на продовження бойових дій. По-третє, що потрібно і доцільно відбудовувати? Без адекватних дій з боку влади, впровадження відповідних інструментів економічної політики, значний потенціал повоєнного відродження може бути нівельованим.
Проблема вибору між рішенням доцільності відбудови міста/села/селища чи його ліквідації	Значна частина поселень, особливо у старопромислових регіонах мають вщент зруйновану інфраструктуру. У межах повоєнного відновлення Україні доведеться відбудовувати деякі міста практично з нуля. Важливо, щоб ця відбудова була якісним перетворенням, інноваційною модернізацією. Ключове рішення щодо можливості/неможливості його відновлення, або фізичного територіального перенесення поселення, або юридичної ліквідації має базуватися на економічній моделі відновлення. Водночас, промислові мономіста, інфраструктура яких історично була пов'язана з шахтою, або металургійним підприємством занепадали з перебігом деіндустріалізації і відновити таке підприємство/мономісто буде важким/неможливим. На законодавчому рівні потрібно визначити органи влади, що приймають рішення про алгоритм відновлення/ліквідації.

<p>Визначення пріоритетності відбудови поселень/інфраструктурних об'єктів у поселеннях</p>	<p>В умовах крайнього браку ресурсів, територіальна та об'єктна пріоритетність відбудови інфраструктури, повинна буде визначена на державному рівні (за принципом хронології бойових дій з 2022 року, або за принципом пріоритетності для держави, або за комплексними критеріями). Потребують загальнодержавного визначення також інфраструктурні проекти, які забезпечують комунікацію регіонів в умовах блокування кордонів, змін у транспортно-логістичних коридорах. Нагальним для визначення пріоритетності відбудови є узгодження документів планування на різних рівнях – від національного до місцевого, потрібним буде проведення економічного моделювання на різних типах територій алгоритмів відновлення. При цьому визначальним фактором, вважаємо, має бути кількість проблемних питань, які вирішує алгоритм.</p>
<p>Враховання демографічних аспектів при плануванні відновлення</p>	<p>Зменшення населення України, відповідно до статистичних даних, буде суттєвим. Значну кількість інфраструктури, яка була розрахована на набагато більшу кількість населення та будувалася десятиліттями, не буде необхідності відтворювати. Потрібна унормована Методика визначення потреби у відновлення/утилізації інфраструктури, що зруйнована. Такою Методикою мають бути визначені: розрахунок матеріальних потреб на відновлення, інституції, які будуть проводити верифікацію, синхронізація відбудови інфраструктури і економічного потенціалу регіону для проживання в ньому певної кількості населення.</p>
<p>Фінансування процесу відновлення</p>	<p>Переважна більшість об'єктів інфраструктури буде відбудовуватися за рахунок джерел публічних коштів – бюджети різних рівнів, кредитів, коштів міжнародних донорів. Для відновлення України Урядом створено 6 Фондів з наповненням від країн-партнерів, міжнародних організацій та компаній. Доцільно звести їх в один, для мінімізації корупційних ризиків. Стосовно приватних коштів фізичних чи юридичних осіб, доцільним є передбачення їх часткової компенсації за рахунок публічних коштів, або механізм податкового пільгового оподаткування, канікул тощо (вважаємо доцільним повернення до розгляду механізму податку на виведений капітал, який ефективно працює у Польщі, Прибалтиці, інших країнах, та розгляд якого був заблокований у ВРУ з 2016 року).</p>

Джерело: складено автором

Отже, згаданий законопроект «Про засади відновлення України», має нівелювати хоча б частину з наявних протиріч щодо унормування процесу реконструктивного розвитку громад та територій. Його потреба обумовлена сучасними суспільними процесами – створенням та функціонуванням системи DREAM, принципами повоєнного відновлення – «будуй краще ніж було» та «всі бачать все». Водночас він повинен урахувати системні виклики відсутності статистичної інформації, макроекономічну та політичну невизначеність розвитку прифронтових територій та тих, де ведуться активні бойові дії, постійне збільшення обсягів руйнувань. Наведений законопроект проходить на даний час активне громадське обговорення, яке виявило низку дискусійних питань, що у ньому містяться:

- сумнівним викликає навіть назва законопроекту, адже у ньому йдеться про відновлення окремих об'єктів чи населених пунктів, а не України загалом;
- предмет правового регулювання, що є заявленим у вказаному законопроекті, перетинається із предметом правового регулювання Закону України «Про засади державної регіональної політики» [34], що може спричинити правові колізії та неоднозначне розуміння, а відповідно, й некоректне виконання;
- суперечливими є у законопроекті тлумачення термінів, наприклад, терміну «відновлення», а також, «проект відновлення»;
- спірною є стаття 9 законопроекту, що регулює діяльність Ради доброчесності при ЦОБВ, а саме, обов'язки цієї Ради, яка має діяти при одному органі ЦОБВ, у разі його недоброчесної роботи, інформувати інший ЦОБВ;
- сумнівним є декларування одного з інструментів відновлення - системи DREAM у якості мети правового регулювання у вказаному законопроекті та присвячення цій системі значної частини його правових норм, що є нестандартним для вітчизняної нормативної практики;
- ризикованим є поява нового терміну – «проект відновлення», причому без конкретної синхронізації із планувальними документами. Така термінологічна дефініція є початком нового типу проєктів, але водночас,

конфліктує з наявними типами проєктів, задекларованих у ЗУ «Про засади державної регіональної політики»;

- відсутність у законопроекті інформації щодо системи документів, які мають формувати та реалізувати політику відновлення. Розділ Законопроекту, який стосується фінансування, складається з двох частин, одна з яких сфокусована виключно на системі DREAM, а друга частина дуже загального змісті торкається можливих джерел фінансування відновлення. Конкретних механізмів фінансування процесу відновлення на місцевому рівні не запропоновано.

Відзначаючи нагальну потребу у такому документі, не можна не відзначити, що в існуючій редакції, законопроект має низку дискусійних позицій для внесення змін і коректив. Але в цілому, розвиток та наповнення нормативної бази процесу відновлення, яка доповнюється нормативним та методичним контентом, що напрацьовується за участі науковців, громадськості, представників громад, має на меті формування ефективної правової рамки задля гармонійного повоєнного відновлення економіки України, вирішення соціальних проблем, відбудови інфраструктури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гречана С. І., Бузько І.Р., Ахромкін Є. М. Методичний інструментарій оцінювання ефективності розбудови територій, що відновлюються. *Часопис економічних реформ*. 2024. № 1 (53). С. 6–15.

2. Про затвердження методичних рекомендації щодо пріоритезації проєктів ліквідації наслідків, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Наказ Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України від 20.10.2023 р. № 964.
URL: <https://mtu.gov.ua/documents/2355.html>.

3. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 р. № 156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>.

4. Деякі питання розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації та проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів: Постанова Кабінету Міністрів від 04.08.2023 р. № 816. URL: https://ips.ligazakon.net/document/KP230816?ed=2023_08_04.

5. Мінінфраструктури: Робоча група обговорила напрацювання законопроекту про засади відновлення України. Урядовий портал. 18.04.2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mininfrastruktury-robocha-hrupa-obhovoryla-napratsiuvannia-zakonoproektu-pro-zasady-vidnovlennia-ukrainy>.

REFERENCES

1. Hrechana S. I., Buzko I. R., Akhromkin Ye. M. (2024). Methodological tools for assessing the effectiveness of the development of recovering territories. *Journal of Economic Reforms*, 1(53), 6–15. [in Ukrainian]
2. Ministry of Development of Communities, Territories, and Infrastructure of Ukraine. (2023, October 20). *On approval of methodological recommendations for prioritizing projects for eliminating the consequences caused by the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine* (Order No. 964). Retrieved from <https://mtu.gov.ua/documents/2355.html> [in Ukrainian]
3. Verkhovna Rada of Ukraine. (2015, February 5). *On the principles of state regional policy* (Law No. 156-VIII). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> [in Ukrainian]
4. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2023, August 4). *Certain issues of developing regional development strategies, action plans for their implementation, and monitoring the implementation of the mentioned strategies and action plans* (Resolution No. 816). Retrieved from https://ips.ligazakon.net/document/KP230816?ed=2023_08_04 [in Ukrainian]
5. Ministry of Infrastructure: *The working group discussed the draft law on the principles of Ukraine's recovery*. (2024, April 18). *Government Portal*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/mininfrastruktury-robocha-hrupa-obhovoryla-napratsiuvannia-zakonoproektu-pro-zasady-vidnovlennia-ukrainy> [in Ukrainian]

Кірін Роман Станіславович

доктор юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник,

Державна установа «Інститут економіко правових досліджень

імені В. К. Мамутова НАН України»

ORCID ID: 0000-0003-0089-4086

***ВИКОРИСТАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЧАСТИНИ ВИДОБУТОГО ПРИРОДНОГО
ГАЗУ ВІДПОВІДНО ДО УГОДИ ПРО РОЗПОДІЛ ПРОДУКЦІЇ***

Наукова робота присвячена дослідженню проблем, що виникають при. Встановлено особливості, що супроводжують процес вдосконалення законодавства про угоди про розподіл продукції, пов'язані із тривалим розглядом відповідного законопроекту, скасуванням деяких нормативно-правових актів, на які він спирався, та приведенням у відповідність із нормами європейського законодавства. Автор проаналізував чинне національне та європейське законодавство та зробив відповідні висновки.

Ключові слова: державна частка, природний газ, угода про розподіл продукції, користування надрами, законопроект.

Kirin Roman

Dr. Sci. in Law, Associate Professor, Leading Researcher,

State Organization «V. Mamutov Institute of Economic

and Legal Research of NAS of Ukraine»

ORCID ID: 0000-0003-0089-4086

***USE OF THE STATE SHARE OF NATURAL GAS PRODUCED IN
ACCORDANCE WITH THE AGREEMENT
ON PRODUCTION SHARING***

This research paper is devoted to the study of the problems arising from the use of the state's share of natural gas produced under a production sharing agreement. The author identifies the peculiarities accompanying the process of improving the legislation on production sharing agreements related to the long consideration of the relevant draft law, the repeal of certain regulatory

legal acts on which it was based, and bringing it into line with the norms of European legislation. The author has analyzed the current national and European legislation and made relevant conclusions.

Keywords: state share, natural gas, production sharing agreement, subsoil use, draft law.

У 2021 р. Міністерство енергетики України (далі – Міненерго) відзначало, що наразі наша країна доєдналась до європейського газового ринку, суттєво скоротила і власне споживання і обсяг імпорту. Наступним кроком мало стати повне покриття потреб внутрішнього споживання природного газу за рахунок власного видобутку та заходів з енергоефективності [1].

Того ж року відбувся круглий стіл «Угоди про розподіл продукції – шлях до інвестицій та енергонезалежності України». Вже тоді представники нафтогазовидобувної галузі, чиновники та депутати підкреслювали важливість якнайшвидшого внесення змін до законодавства, без яких успішна реалізація проєктів за угодами про розподіл продукції (далі – УРП) залишається під питанням. Впродовж 2016-2020 рр. Україна імпортувала енергоносії на понад 35 млрд дол. Саме тому в урядовій Національній економічній стратегії до 2030 р. передбачена необхідність відмови від імпорту вуглеводнів та повне самозабезпечення власним газом [2]. Крім того, було акцентовано увагу на трьох основних сферах, що потребують вдосконалення: 1) примхливе законодавство, у тому числі – модернізація Закону України «Про угоди про розподіл продукції» (далі – закон про УРП) [3]; 2) ризики для інвесторів; 3) держава та УРП – для України угоди важливі не лише з точки зору надходження газу, а й щодо отримання нової геологічної інформації.

Усвідомлюючи важливість сфери використання надр для видобування нафти і газу на умовах УРП вітчизняний парламент прийняв за основу проєкт Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо стимулювання розвитку нафтогазовидобувної галузі [4] та іншою постановою від 03.09.2024 р. № 3939-IX включив його до порядку денного.

Зазначений законопроект розроблений з метою удосконалення нормативно-правового регулювання порядку укладення УРП шляхом усунення низки законодавчих прогалин та бар'єрів, підвищення прозорості галузі та її

розвиток, що в цілому сприятиме залученню нових інвестицій та збільшенню обсягів видобутку вуглеводнів, а отже зменшенню залежності від їх імпорту [5]. Проте за чотири роки, що минули між внесенням проєкту для ознайомлення і розгляду та його можливим прийняттям у другому читанні на дванадцятій сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання, сталися суттєві зміни у підзаконному регулюванні надрових дозвільних та УРП-відносин.

Так, урядовою постановою від 04.08.2023 р. № 749 [6] було визнано такими, що втратили чинність постанови Кабінету Міністрів України (далі – КМУ), а також внесено зміни до кількох постанов КМУ. Крім того, ще однією постановою КМУ [7] Міненерго було доручено привести нормативно-правову базу в газовій сфері у відповідність із вимогами Регламенту ЄС № 2022/1032 [8] про внесення змін до Регламенту ЄС № 2017/1938 [9] і Регламенту ЄС № 715/2009 [10]. В свою чергу, парламентський Комітет з питань інтеграції України до ЄС у висновку від 31.03.2021 р. визнав, що законопроект № 4344 за своєю метою не суперечить Угоді про асоціацію (далі – УПА), але потребує доопрацювання з метою приведення у відповідність до норм Директиви 2011/92 [11]. При цьому слід звернути увагу на той факт, що ще раніше КМУ у плані заходів з виконання УПА [12, п. 1765] передбачив позицію «Створення прозорості та недискримінаційної процедури надання дозволів на розвідування, розробку і виробництво вуглеводнів», в якій відповідно до ст. 279 УПА (додаток XXVII) було визначено для Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України (далі – Міндовкілля) розроблення та подання на розгляд КМУ законопроекту щодо нової редакції КпН та про внесення змін до деяких законів України щодо імплементації Директиви 94/22/ЄС [13] зі змінами, внесеними Регламентом (ЄС) 2018/1999. Також вказаним планом були передбачено й низку інших заходів, які стосуються видобування вуглеводнів, а саме: 1) опрацювання законопроекту з експертами ЄС та забезпечення супроводження його розгляду Верховною Радою України; 2) розроблення проєктів нормативно-правових актів (далі – НПА), якими встановлюються реформа сфери надрокористування; 3) опрацювання проєктів НПА з експертами ЄС та їх прийняття;

4) вдосконалення інституційної структури, що відповідає новому порядку надання надр у користування з урахуванням вимог Директиви 94/22/ЄС;
5) створення та впровадження механізму формування та надсилання до Європейської Комісії щорічного звіту.

Втім, найбільш значущим НПА проміжку часу, що тривав продовж розгляду та вдосконалення наявної системи УРП, став законодавчий акт, який отримав назву «малої реформи надрокористування» і яким були охоплені, окрім власне законодавства про надра, також і надрозначущі приписи земельного, гірничого, нафтогазового та містобудівного законодавства [14].

Ця реформа передбачала прийняття значного масиву підзаконних актів, серед яких окремо слід відзначити:

1. Порядок ведення, функціонування та доступу до інформації єдиної державної електронної геоінформаційної системи користування надрами [15];
2. Порядок ведення Державного реєстру спеціальних дозволів на користування надрами [16];
3. Форма паспорта газової свердловини [17].

Нарешті, як вже зазначалося вище, одним з проблемних питань у чинному механізмі видобування природного газу на умовах УРП, були відносини щодо використання (реалізації) частини видобутого природного газу, який залишається у власності держави відповідно до УРП. Саме на врегулювання цього виду УРП-відносин і була спрямована відповідна урядова постанова [18].

Її аналіз дозволив виділити такі ключові елементи зазначених відносин:

- суб'єкти відносин: а) інвестор; б) Державна служба геології та надр України (уповноважений орган з питань реалізації УРП); дочірня компанія «Газ України» АТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» (уповноважена особа на здійснення всіх дій з вуглеводнями у разі відбору належної державі Україна частки у прибуткових вуглеводнях в натуральній формі в рамках виконання укладених УРП);
- права та обов'язки сторін УРП;

- об'єкти відносин: а) компенсаційна, прибуткова частки, у тому числі частка виробленої продукції, що передана у власність держави в натуральній формі; б) інформація про очікувані обсяги виробленої продукції, обліковані інвестором, інформація про обсяг остаточних фактичних відборів, відомості про обсяг взятої на облік державної частки виробленої продукції, інформація про фактичний обсяг виробленої продукції за показниками вимірювального обладнання на пункті (пунктах) виміру; в) грошовий еквівалент від реалізації частини виробленої продукції у прибуткових вуглеводнях в натуральній формі.

В той же час слід звернути увагу й на інші положення ст. 21 закону про УРП, відповідно до яких при використанні державної частини видобутого природного газу необхідно враховувати потреби тієї території, на якій розташована ділянка надр, передана у користування на умовах УРП. В даному випадку йдеться про ще одного суб'єкта УРП-відносин, а саме – орган місцевого самоврядування, а також і про відповідний об'єкт – місцеву (територіальну) частку державної частини видобутого природного газу. Розрахунок останньої для місцевих потреб здійснюється вказаним суб'єктом і має містити: а) обґрунтування необхідного обсягу природного газу для територіальної громади; б) компенсація втрат, що виникли внаслідок порушення екологічних вимог при використанні природних ресурсів у даній місцевості.

Висновки. У підсумку проведеного дослідження: - встановлено особливості, що супроводжують процес вдосконалення законодавства про угоди про розподіл продукції, пов'язані із тривалим розглядом відповідного законопроекту, скасуванням деяких нормативно-правових актів, на які він спирався, та приведенням у відповідність із нормами європейського законодавства; - проведено огляд проблемних питань у чинному механізмі видобування природного газу на умовах угод про розподіл продукції, зокрема – відносин щодо використання (реалізації) частини видобутого природного газу, який залишається у власності держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Немчинов М. Потенціал видобування вуглеводнів в Україні складає майже 1,1 трлн кубометрів. 30.11.2021.
URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/potencial-vidobuvannya-vuglevodniv-v-ukrayini-skladaye-majzhe-11-trln-kubometrив-maksim-nemchinov>
2. Угоди про розподіл продукції: що стримує старт нафтогазових проєктів в Україні? 14.07.2021. URL: <https://www.epravda.com.ua/projects/gaspoint/2021/07/14/675883/>
3. Про угоди про розподіл продукції : Закон України від 14 вересня 1999 р. № 1039-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-14#Text>
4. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо стимулювання розвитку нафтогазовидобувної галузі: постанова Верховної Ради України від 13 липня 2023 р. № 3250-IX. *Офіційний вісник України*. 2023. № 69, ст. 3982.
5. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо стимулювання розвитку нафтогазовидобувної галузі № 4344 від 09.11.2020 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=4344&conv=9>
6. Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо користування надрами: постанова Кабінету Міністрів України від 4 липня 2023 р. № 749. *Офіційний вісник України*. 2023. № 72, ст. 4115.
7. Про внесення змін до плану заходів щодо виконання зобов'язань в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства: розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 липня 2023 р. № 642-р. *Офіційний вісник України*. 2023. № 72, ст. 4137.
8. Regulation (EU) 2022/1032 of the European Parliament and of the Council of 29 June 2022 amending Regulations (EU) 2017/1938 and (EC) No 715/2009 with regard to gas storage. *Official Journal of the European Union*. 30 June 2022. / L 173 / Vol. 65 / p. 17.

9. Про заходи для гарантування безпеки постачання газу та про скасування Директиви (ЄС) № 994/2010: Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 2017/1938 від 25 жовтня 2017 р. *Офіційний вісник Європейського Союзу* від 28.10.2017 р., / L 280 /, стор. 1.

10. Про умови доступу до мереж передачі природного газу та такий, що скасовує Регламент (ЄС) № 1775/2005: Регламент Європейського Парламенту та Ради (ЄС) № 715/2009 від 13 липня 2009 р. *Офіційний вісник Європейського Союзу* від 14.08.2009 р., / L 211 /, стор. 36.

11. Про оцінювання впливу деяких публічних і приватних проєктів на довкілля: Директива Європейського Парламенту і Ради 2011/92/ЄС від 13 грудня 2011 р. *Офіційний вісник Європейського Союзу* від 28.01.2012 р., / L 026 /, стор. 1.

12. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : постанова Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#Text>

13. Про умови надання та використання дозволів на пошук, розвідування та видобуток вуглеводнів : Директива Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу 94/22/ЄС від 30 травня 1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_506#Text

14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства у сфері користування надрами : Закон України від 1 грудня 2022 р. № 2805-IX. *Офіційний вісник України*. 2023. № 2, ст. 85.

15. Про затвердження Порядку ведення, функціонування та доступу до інформації єдиної державної електронної геоінформаційної системи користування надрами : постанова Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 р. № 511. *Офіційний вісник України*. 2023. № 53, ст. 2971.

16. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру спеціальних дозволів на користування надрами: постанова Кабінету Міністрів

України від 30 червня 2023 р. № 659. *Офіційний вісник України*. 2023. № 65, том 2, ст. 3703.

17. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру нафтових та газових свердловин : постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2023 р. № 750. *Офіційний вісник України*. 2023. № 72, ст. 4127.

18. Про затвердження форми паспорта нафтової та газової свердловини : наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 4 липня 2024 р. № 800. *Офіційний вісник України*. 2024. № 76, ст. 4528.

19. Деякі питання використання (реалізації) частини виробленої продукції, що залишається у власності держави відповідно до угоди про розподіл продукції (природного газу) : Постанова Кабінету Міністрів України від 9 лютого 2024 р. № 169. *Офіційний вісник України*. 2024. № 22, ст. 1427.

REFERENCES

1. Ukraine's hydrocarbon production potential is almost 1.1 trillion cubic meters (30.11.2021). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/potencial-vidobuvannya-vuglevodniv-v-ukrayini-skladaye-majzhe-11-trln-kubometrив-maksim-nemchinov> [in Ukrainian].

2. Production Sharing Agreements: What Hinders the Launch of Oil and Gas Projects in Ukraine? (14.07.2021). Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/projects/gaspoint/2021/07/14/675883/> [in Ukrainian].

3. On production sharing agreements: Law of Ukraine of September 14, 1999, No. 1039-XIV. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-14#Text> [in Ukrainian].

4. On Adopting as a Basis the Draft Law of Ukraine on Amendments to Certain Legislative Acts to Stimulate the Development of the Oil and Gas Industry: Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine of July 13, 2023, No. 3250-IX. *Official Gazette of Ukraine*. 2023. No. 69, p. 3982. [in Ukrainian].

5. Draft Law on Amendments to Certain Legislative Acts to Stimulate the Development of the Oil and Gas. Retrieved from

<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=4344&conv=9> [in Ukrainian].

6. On Amendments and Invalidation of Certain Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine on Subsoil Use: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 4, 2023, No. 749. *Official Gazette of Ukraine*. 2023. No. 72, p. 4115.

7. On Amendments to the Action Plan for the Fulfillment of Obligations under the Treaty Establishing the Energy Community: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 7, 2023 No. 642-p. *Official Gazette of Ukraine*. 2023. No. 72, p. 4137.

8. Regulation (EU) 2022/1032 of the European Parliament and of the Council of 29 June 2022 amending Regulations (EU) 2017/1938 and (EC) No 715/2009 with regard to gas storage. *Official Journal of the European Union*. 30 June 2022. / L 173 / Vol. 65 / r. 17.

9. On measures to guarantee security of gas supply and repealing Directive (EU) No 994/2010: Regulation (EU) No. 2017/1938 of the European Parliament and of the Council of 25 October 2017, *Official Journal of the European Union*. 28 October 2017. / L 280 /, pp. 1.

10. On conditions for access to natural gas transmission networks and repealing Regulation (EC) No 1775/2005: Regulation (EC) No. 715/2009 of the European Parliament and of the Council of July 13, 2009, *Official Journal of the European Union*. 14 July 2009. / L 211 /, p. 36.

11. On the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment: Directive 2011/92/EU of the European Parliament and of the Council of December 13, 2011 *Official Journal of the European Union*. 28 January 2012. / L 026 /, p. 1.

12. On the Implementation of the Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of October 25, 2017, No. 1106. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

13. On the conditions for granting and using permits for prospecting, exploration and production of hydrocarbons: Directive 94/22/EC of the European Parliament and of the Council of May 30, 1994. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_506#Text

14. On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Improving Legislation in the Field of Subsoil Use: Law of Ukraine of December 1, 2022, No. 2805-IX. *Official Gazette of Ukraine*. 2023. No. 2, p. 85. [in Ukrainian].

15. On Approval of the Procedure for Maintaining, Functioning and Access to Information of the Unified State Electronic Geographic Information System for Subsoil Use: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of May 19, 2023, No. 511. *Official Gazette of Ukraine*. 2023. No. 53, Art. 2971. [in Ukrainian].

16. On Approval of the Procedure for Maintaining the State Register of Special Permits for Subsoil Use: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of June 30, 2023, No. 659. *Official Gazette of Ukraine*. 2023. No. 65, vol. 2, p. 3703.

17. On Approval of the Procedure for Maintaining the State Register of Oil and Gas Wells: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 21, 2023, No. 750. *Official Gazette of Ukraine*. 2023. No. 72, p. 4127. [in Ukrainian].

18. On Approval of the Form of the Oil and Gas Well Passport: Order of the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine dated July 4, 2024 No. 800. *Official Gazette of Ukraine*. 2024. No. 76, p. 4528. [in Ukrainian].

19. Some issues of use (sale) of a part of the manufactured products that remains in the ownership of the state in accordance with the production sharing agreement (natural gas): Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of February 9, 2024 No. 169. *Official Gazette of Ukraine*. 2024. No. 22, p. 1427. [in Ukrainian].

Кіріна Людмила Іванівна

юрист 1-ї категорії відділу економіко-правових проблем містознавства,

Державна установа «Інститут економіко правових досліджень

імені В.К. Макутова НАН України»

ORCID ID: 0000-0002-9819-9534

***ОЦІНКА ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ ОКРЕМИХ НАСЛІДКІВ
ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ***

Наукова робота присвячена дослідженню проблем, що виникають при правовому забезпеченні оцінки впливу на здоров'я людини господарської діяльності. Визначено, що господарсько-правові основи охорони здоров'я як активних так і пасивних суб'єктів мають потенціал для подальшого розвитку. Розглянуто механізм правового регулювання оцінки впливу на здоров'я господарської діяльності. Обґрунтовано необхідність розгляду відносин впливу господарської діяльності на здоров'я та довкілля в контексті кореляції відповідних приписів господарського, екологічного законодавства та законодавства про охорону здоров'я.

Ключові слова: господарська діяльність, вплив на довкілля, здоров'я, державний нагляд (контроль).

Kirina Liudmyla

Lawyer of the 1st category of the department of economic and legal problems of

urban studies, State Organization «V. Mamutov Institute of Economic

and Legal Research of NAS of Ukraine»

ORCID ID: 0000-0002-9819-9534

***ASSESSMENT OF THE IMPACT ON HUMAN HEALTH OF CERTAIN
CONSEQUENCES OF ECONOMIC ACTIVITY: LEGAL ASPECT***

The scientific work is devoted to the study of problems arising in the legal support of the assessment of the impact on human health of economic activity. It is determined that the economic and legal framework for health protection of both active and passive subjects has the potential for

further development. The mechanism of legal regulation of health impact assessment of economic activity is considered. The author substantiates the need to consider the relationship between the impact of economic activity on health and the environment in the context of correlation of the relevant provisions of economic, environmental and healthcare legislation.

Keywords: economic activity, environmental impact, health, state supervision (control).

Конституційні основи правового господарського порядку в Україні, згідно із ч. 2 ст. 5 Господарського кодексу України (далі – ГК) [1], серед іншого становлять забезпечення державою належних, безпечних і здорових умов праці. В той же час власні господарсько-правові основи охорони здоров'я як активних (тих, хто бере участь у здійсненні господарської діяльності) так і пасивних (тих, хто зазнає впливу від здійснення господарської діяльності) суб'єктів очевидно мають потенціал для подальшого розвитку. Це пояснюється вкрай обмеженою наявністю у чинному ГК приписів з цього виду відносин. Більше того, пріоритетність безпеки у питаннях життя і здоров'я людини, функціонування і розвитку суспільства, середовища проживання і життєдіяльності перед будь-якими іншими інтересами і цілями у сфері господарської діяльності, є одним із основних принципів здійснення державного нагляду (контролю) (далі – ДН(К)) у сфері господарської діяльності [2, ст. 3] та можуть бути підставами для здійснення позапланових заходів ДН(К).

Набагато проблемнішим уявляється механізм правового регулювання оцінки впливу на здоров'я господарської діяльності шляхом проведення планових заходів ДН(К). Його основними складовими наразі є: 1) розподіл суб'єктів господарювання за ступенем ризику їх господарської діяльності для безпеки життя і здоров'я населення; 2) критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність здійснення планових заходів ДН(К); 3) складання акту за результатами проведення планового (позапланового) заходу ДН(К) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення (далі – СЕБН) тощо.

Справа в тім, що усі наведені блоки перебувають у перманентному

розвитку, який іноді сприймається як нестабільність. Наприклад, перший та другий блоки на підзаконному рівні представлені актами, якими у хронологічному порядку було визначено порядок розподілу суб'єктів господарювання за ступенем ризику їх господарської діяльності для безпеки життя і здоров'я населення та відповідні критерії [3-7].

Третій блок наразі представлений не лише актом, який встановлює уніфіковану форми акту, що складається за результатами проведення планових (позапланових) заходів ДН(К) щодо дотримання суб'єктами господарювання вимог законодавства у сфері СЕБН [8], а й іншими НПА, які мають забезпечувати дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства, які в тій чи іншій мірі стосуються можливого впливу певної господарської діяльності на здоров'я людини [9-12].

Екологічне законодавство також містить окремий перелік видів господарської діяльності, наслідки якої можуть впливати на здоров'я людини [13, ст.ст. 51-59].

Втім, більшої конкретизації ці потенційно небезпечні види господарської діяльності набули в іншому законі, що встановлює правові та організаційні засади оцінки впливу на довкілля [14]. При цьому, якщо аналізувати власне поняття «вплив на довкілля», то під ним розуміється будь-які наслідки планованої діяльності для довкілля, в тому числі наслідки для безпечності життєдіяльності людей та їхнього здоров'я.

Тобто, вплив господарської діяльності на здоров'я людини є складовою її впливу на довкілля. Хоча, якщо розглядати термін «довкілля», то до його складу сходять природні території та об'єкти (земля, надра, ґрунти, поверхневі і підземні води, атмосферне повітря, рослинний, тваринний світ, ландшафти тощо), озоновий шар атмосфери і навколоземний космічний простір, а також об'єкти, створені людиною для забезпечення потреб суспільства [15].

В той же час «здоров'я» це стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад [16]. При цьому держава має забезпечувати охорону НПС як важливої передумови

життя і здоров'я людини шляхом охорони живої і неживої природи, захисту людей від негативного екологічного впливу [16, ст. 26].

Тобто в даному випадку мову слід вести про середовище життєдіяльності людини – сукупність об'єктів, явищ і факторів навколишнього середовища (природного і штучно створеного), що безпосередньо оточують людину, впливають і визначають умови її проживання, харчування, праці, відпочинку, навчання, виховання тощо [17, ст. 1].

Нарешті, якщо розглядати детермінанти здоров'я, тобто комплекс індивідуальних, соціальних, економічних і екологічних факторів, що визначають стан здоров'я окремих людей, контингентів або груп населення [17, ст. 1], то можна дійти висновку, що: 1) господарська діяльність як правило, але не завжди має вплив на довкілля; 2) наслідки впливу господарської діяльності на довкілля як правило, але не завжди, супроводжуються її наслідками для здоров'я людини; 3) наслідки для здоров'я людини як правило викликані комплексом індивідуальних, соціальних, економічних і екологічних факторів, але іноді – їх різними комбінаціями; 4) стан довкілля як правило має вплив на стан здоров'я людини і може мати зворотній вплив на господарську діяльність.

Висновки. У підсумку проведеного дослідження: - визначено, що господарсько-правові основи охорони здоров'я як активних (тих, хто бере участь у здійсненні господарської діяльності) так і пасивних (тих, хто зазнає впливу від здійснення господарської діяльності) суб'єктів мають потенціал для подальшого розвитку; - розглянуто механізм правового регулювання оцінки впливу на здоров'я господарської діяльності шляхом проведення планових заходів державного нагляду (контролю); - обґрунтовано необхідність розгляду відносин впливу господарської діяльності на здоров'я та довкілля в контексті кореляції відповідних приписів господарського, екологічного законодавства та законодавства про охорону здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р.

№ 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

2. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 5 квітня 2007 р. № 877-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>.

3. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) у сфері техногенної та пожежної безпеки Державною службою з надзвичайних ситуацій : постанова Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2018 р. № 715. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/715-2018-%D0%BF#Text>.

4. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері попередження та зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу на здоров'я населення та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною службою з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів : постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 183. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-2019-%D0%BF#Text>.

5. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною службою з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів : постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2018 р. № 1164. *Офіційний вісник України*. 2019. № 4, ст. 147.

6. Про затвердження форми та порядку надання Міністерством інфраструктури України погодження на проведення позапланового заходу державного нагляду (контролю) Державній службі України з безпеки на транспорті на підставі звернення фізичної особи (фізичних осіб) про порушення, що спричинило шкоду її (їхнім) правам, законним інтересам, життю чи здоров'ю, навколишньому природному середовищу чи безпеці держави : наказ

Міністерства інфраструктури України від 07.08.2017 р. № 264. *Офіційний вісник України*. 2017. № 70, ст. 2149.

7. Про затвердження методик розроблення критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю), а також уніфікованих форм актів, що складаються за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного нагляду (контролю) : постанова Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 р. № 342. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/342-2018-%D0%BF#Text>.

8. Про затвердження уніфікованої форми акта, складеного за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктами господарювання вимог законодавства у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 4 серпня 2020 р. № 1788. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1244-20#Text>.

9. Про затвердження уніфікованої форми акта, складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного контролю щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері попередження та зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу на здоров'я населення : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 18.12.2019 р. № 2500 (у редакції наказу Міністерства охорони здоров'я України від 20.07.2023 р. № 1326). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0200-20#Text>.

10. Про затвердження Уніфікованої форми акта, складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів : наказ Міністерства енергетики та захисту довкілля України від 26 листопада 2019 р. № 450. *Офіційний вісник України*. 2019. № 100, ст. 3411.

11. Про затвердження уніфікованих форм актів, складених за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного нагляду (контролю) Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України щодо додержання суб'єктом господарювання вимог ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва особливо небезпечних хімічних речовин, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, та поводження з небезпечними відходами : наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 06.03.2019 р. № 100 (у редакції наказу Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 16.08.2021 р. № 545). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0315-19#Text>.

12. Про затвердження уніфікованої форми акта, що складається за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо додержання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері ветеринарної медицини : наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 07.03.2018 р. № 130. *Офіційний вісник України*. 2018. № 31, ст. 1103.

13. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>.

14. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23 травня 2017 р. № 2059-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>.

15. Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією : Закон України від 1 грудня 2022 р. № 2804-IX. *Офіційний вісник України*. 2023. № 2, ст. 84.

16. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

17. Про систему громадського здоров'я : Закон України від 6 вересня 2022 р. № 2573-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text>.

REFERENCES

1. Commercial Code of Ukraine: Law of Ukraine of January 16, 2003, No. 436-IV. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> [in Ukrainian].
2. On Basic Principles of State Supervision (Control) in the Sphere of Economic Activity: Law of Ukraine of April 5, 2007, No. 877-V. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text> [in Ukrainian].
3. On Approval of the Criteria for Assessing the Degree of Risk from Conducting Economic Activity and Determining the Frequency of Scheduled Measures of State Supervision (Control) in the Field of Technogenic and Fire Safety by the State Emergency Service: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of September 5, 2018, No. 715. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/715-2018-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
4. On Approval of Criteria for Assessing the Degree of Risk from Conducting Economic Activities in the Field of Prevention and Reduction of Tobacco Products Use and Their Harmful Effects on Public Health and Determining the Frequency of Scheduled State Supervision (Control) Measures by the State Service of Ukraine on Food Safety and Consumer Protection: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 06.03.2019 No. 183. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-2019-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
5. On Approval of the Criteria for Assessing the Degree of Risk from Conducting Economic Activities in the Sphere of Sanitary and Epidemic Welfare of the Population and Determining the Frequency of Scheduled State Supervision (Control) by the State Service of Ukraine on Food Safety and Consumer Protection: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 27.12.2018 No. 1164. *Official Gazette of Ukraine*. 2019. No. 4, p. 147. [in Ukrainian].
6. On Approval of the Form and Procedure for Granting by the Ministry of Infrastructure of Ukraine of Approval for Conducting an Unscheduled State Supervision (Control) Event to the State Service of Ukraine for Transport Safety on the Basis of an Appeal by an Individual (Individuals) on a Violation that Caused Harm

to His (Their) Rights, Legal Interests, Life or Health, Environment or Security of the State: Order of the Ministry of Infrastructure of Ukraine of 07.08.2017 No. 264. *Official Gazette of Ukraine*. 2017. No. 70, Art. 2149. [in Ukrainian].

7. On Approval of Methods for Developing Criteria for Assessing the Degree of Risk from Conducting Economic Activities and Determining the Frequency of Scheduled State Supervision (Control) Measures, as well as Unified Forms of Acts Drawn Up Based on the Results of Scheduled (Unscheduled) State Supervision (Control) Measures: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of May 10, 2018, No. 342. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/342-2018-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

8. On approval of a unified form of an act drawn up based on the results of planned (unscheduled) measures of state supervision (control) over compliance by business entities with the requirements of legislation in the field of sanitary and epidemic welfare of the population: Order of the Ministry of Health of Ukraine of August 4, 2020, No. 1788. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1244-20#Text> [in Ukrainian].

9. On approval of the unified form of the act drawn up based on the results of a planned (unscheduled) state control measure on compliance by a business entity with the requirements of the legislation in the field of prevention and reduction of tobacco use and their harmful effects on public health: Order of the Ministry of Health of Ukraine dated 18.12.2019 No. 2500 (as amended by Order of the Ministry of Health of Ukraine dated 20.07.2023 No. 1326). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0200-20#Text> [in Ukrainian].

10. On Approval of the Unified Form of the Act drawn up as a result of a planned (unscheduled) state supervision (control) measure on compliance by a business entity with the requirements of legislation in the field of environmental protection, rational use, reproduction and protection of natural resources: Order of the Ministry of Energy and Environmental Protection of Ukraine of November 26, 2019, No. 450. *Official Gazette of Ukraine*. 2019. No. 100, Art. 3411. [in Ukrainian].

11. On Approval of Unified Forms of Acts Drawn Up Based on the Results

of Scheduled (Unscheduled) State Supervision (Control) Measures by the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine on Compliance by a Business Entity with the Requirements of the Licensing Conditions for Conducting Economic Activities for the Production of Particularly Hazardous Chemicals, the List of Which is Determined by the Cabinet of Ministers of Ukraine, and Hazardous Waste Management: Order of the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine No. 100 dated 06.03.2019 (as amended by the Order of the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine No. 100). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0315-19#Text> [in Ukrainian].

12. On approval of the unified form of the act drawn up on the results of a planned (unscheduled) measure of state supervision (control) over compliance by a business entity with the requirements of legislation in the field of veterinary medicine: Order of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine of 07.03.2018 No. 130. *Official Gazette of Ukraine*. 2018. No. 31, p. 1103. [in Ukrainian].

13. On Environmental Protection: Law of Ukraine of June 25, 1991, No. 1264-XII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> [in Ukrainian].

14. On Environmental Impact Assessment: Law of Ukraine of May 23, 2017, No. 2059-VIII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text> [in Ukrainian].

15. On ensuring chemical safety and management of chemical products: Law of Ukraine of December 1, 2022, No. 2804-IX. *Official Gazette of Ukraine*. 2023. No. 2, p. 84. [in Ukrainian].

16. Fundamentals of Ukrainian legislation on health care: Law of Ukraine of November 19, 1992, No. 2801-XII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> [in Ukrainian].

17. On the public health system: Law of Ukraine of September 6, 2022, No. 2573-IX. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text> [in Ukrainian].

Дерев'янюк Богдан Володимирович

*доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник
відділу господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки,*

*Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Мамутова Національної академії наук України»*

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7408-8285>

***ПРО ВІДНОВЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ
У ПОВОЄННІЙ УКРАЇНІ: ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ
ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ***

У тезах доповіді розглядаються окремі аспекти правового забезпечення діяльності індустріальних парків за чинним Законом України «Про індустріальні парки» та законопроектом до нього. Індустріальні парки надають можливості для здійснення інноваційної діяльності українськими та іноземними суб'єктами господарювання. Зроблено пропозиції, спрямовані на уможливлення участі в інноваційних проектах на територіях індустріальних парків іноземних суб'єктів господарювання без статусу юридичної особи. Також зроблено пропозиції, спрямовані на ознайомлення таких іноземних учасників із правовим господарським порядком в Україні.

Ключові слова: індустріальний парк, суб'єкт господарювання, інноваційна діяльність, інвестиції, повоєнне відновлення.

Derevyanko Bogdan

*Doctor of Law, Professor, Leading Researcher of the Department of Economic
and Legal Studies of Economic Security and Safety Issues,*

*State Organization “V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research
of the National Academy of Sciences of Ukraine”*

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7408-8285>

***ON THE RESTORATION OF THE INNOVATIVE DEVELOPMENT
OF THE ECONOMY IN POST-WAR UKRAINE:
USE OF OPPORTUNITIES OF INDUSTRIAL PARKS***

Some aspects of the legal support of the activity of industrial parks are considered in the abstracts of the report based on the current Law of Ukraine "On Industrial Parks" and the accompanying draft law. Industrial parks provide opportunities for innovative activity by Ukrainian and foreign economic entities. Proposals have been made aimed at enabling participation in innovative projects in the territories of industrial parks of foreign economic entities without the status of a legal entity. Proposals aimed at familiarizing such foreign participants with the legal and economic order in Ukraine have also been made.

Keywords: industrial park, economic entity, innovative activity, investments, post-war recovery.

За різними даними агресивними воєнними діями проти України російська федерація завдала збитків українській економіці на рівні декількох сотень мільярдів доларів США. Війна триває, і кожен її день збільшує розміри збитків українських суб'єктів господарювання, громадян, держави. Зрозуміло, що раніше чи пізніше економіка у більшій чи меншій мірі буде відновлюватися за рахунок винуватця у розв'язуванні неспровокованої агресивної війни – російської федерації, а також внутрішніх і зовнішніх інвесторів. І тут Україна може отримати шанс замінити знищене і наявне на момент завершення воєнних дій морально і часто фізично застаріле обладнання на сучасне – прогресивне, ергономічне, з високим ступенем коефіцієнту корисної дії. Тобто таке, яке саме є продуктом здійснення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) і яке, у свою чергу, дозволить здійснювати нові НДДКР. І тоді внутрішні й іноземні інвестори підвищать свій статус до суб'єктів інноваційної діяльності, а відновлення економіки України у бік налагодження технологічно проривних ліній виробництва, спроможних виготовляти принципово нову продукцію, отримає форму інноваційної діяльності або інноваційного відновлення. Як раніше нами вказувалося, «інноваційна діяльність є частиною інвестиційної діяльності і відрізняється від неї (виділяється із неї) окремою прогресивною складовою. Через складність цієї діяльності у порівнянні з простими інвестиціями. Інноваційна діяльність є менш поширеною, проте більш важливою» [1, с. 36]. У межах здійснення інноваційної діяльності закладаються

підвалини для перспективного довготривалого розвитку. Абстрактне моделювання дозволяє порівняти рятівників людини, яка помирає від голоду, як інвестора, який надав цій людині рибу, та суб'єкта інноваційної діяльності, який надав цій людині вудку і навчив її користуватися. Зрозуміло, що держава зацікавлена у залученні будь-яких внутрішніх і зовнішніх ресурсів в умовах війни і в умовах повоєнного відновлення. Проте об'єктивно в отриманні інновацій держава зацікавлена більше. Загалом «держава як і самі суб'єкти господарювання зацікавлена в активізації інноваційної діяльності. Вона не може залишатися осторонь перспективних розробок і проєктів. Держава розробляє свою інноваційну політику і намагається її виконувати» [1, с. 43].

Сучасна інноваційна політика держави серед іншого розраховує на реалізацію багатьох проєктів через використання можливостей, які можуть надати індустріальні парки. В Україні є чинним Закон від 21 червня 2012 року «Про індустріальні парки», яким у пункті 3 статті 1 «Визначення термінів» індустріальний (промисловий) парк названо як «визначена ініціатором створення індустріального парку відповідно до містобудівної документації облаштована відповідною інфраструктурою територія, у межах якої учасники індустріального парку можуть здійснювати господарську діяльність у сфері переробної промисловості, переробки промислових та/або побутових відходів (крім захоронення відходів), альтернативної енергетики, зберігання енергії, а також науково-технічну діяльність, діяльність у сфері інформації і електронних комунікацій на умовах, визначених цим Законом та договором про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку» [2]. Визначення показує очікування держави у більшій мірі на орієнтацію суб'єктів господарювання у межах індустріальних парків у бік здійснення діяльності із переробки відходів, діяльності у сфері енергетики та інформації й електроніки. Ці види діяльності за сприятливих умов можуть бути проривними та інноваційними. Та, на жаль, такі умови повноцінно не з'явилися. Часові рамки дії названого Закону показують, що з моменту його прийняття 21 червня 2012 року (день першого чвертьфінального матчу «Євро-2012» Чехія-

Португалія, який відбувся у Варшаві. А вже 23 і 24 червня відбулися останні чвертьфінальні матчі Євро-2012 у Донецьку та Києві відповідно) до трагічних подій на майдані у Києві восени 2013 року пройшло трохи менше року. Після цього відповідальні та обережні іноземні інвестори навряд чи мали велике бажання інвестувати в будівництво інноваційних технологій у межах індустріальних парків України. Можливо через слабку зацікавленість з боку іноземних та українських інвесторів в індустріальних парках групою народних депутатів України було подано законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення функціонування індустріальних парків» номер реєстрації 12117 від 14 жовтня 2024 року [3].

Законопроект пропонує ввести у правове поле держави підвид індустріального парку – еко-індустріальний парк, а господарську діяльність у межах індустріального парку пропонує значно розширити через серйозну зміну змісту пункту 4 статті 1 «Визначення термінів» Закону України «Про індустріальні парки». Абзац другий цього пункту називає види господарської діяльності, які не можуть здійснюватися у межах індустріального парку. Відповідно, усі інші види господарської діяльності, прямо не названі у цьому абзаці, можуть пропонуватися ініціаторами створення індустріального парку для здійснення у межах його території, зокрема і з метою реалізації інноваційних завдань. З точки зору останнього важливою виглядає пропозиція пункту 8 статті 1 «Визначення термінів» Закону України «Про індустріальні парки» із визначенням терміну «промисловий симбіоз в межах індустріального парку» через види господарської діяльності, спрямовані на захист навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів і, відповідно, їх здешевлення: «виробництва, виконання і постачання товарів, робіт і послуг, обміну ними; оброблення відходів, утворених на одних виробництвах іншими (крім захоронення відходів); використання побічних продуктів; повторного використання води; комбінованого виробництва електричної та теплової енергії (когенерації); виробництва та використання енергії з відновлюваних джерел енергії та/альтернативних видів палива» [3]. Українські

вчені у сфері фізики, хімії, механіки, теоретичної і практичної енергетики, інженерії та ін. мають вагомі інноваційні досягнення, які через організаційні та фінансові причини (найчастіше) не можуть бути реалізовані в українській промисловості. У роботах, підготовлених ще у 2017 році у співавторстві із фахівцями у сфері електротехніки, вказувалося на наявність проблем та необхідність більш активного застосування засобів регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання, названих у частині другій статті 12 «Засоби державного регулювання господарської діяльності» Господарського кодексу України з метою практичної реалізації інноваційних пропозицій із обліку електроенергії, зменшення її втрат тощо [4; 5]. Законом України «Про індустриальні парки» та законопроектом про внесення змін до нього не заборонено застосування таких засобів державою.

Нормами чинного Закону України «Про індустриальні парки» та запропонованого законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення функціонування індустриальних парків» не заборонено іноземним громадянам та компаніям брати участь у проєктах, що реалізовуватимуться в індустриальних парках. Тому аналіз законопроекту, який здійснювався у межах ДУ «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України» дозволив надати розробникам пропозиції щодо визначення ініціатором створення індустриального парку (пункт 5 частини першої статті 1 «Визначення термінів» Закону України «Про індустриальні парки» у трактуванні названого вище законопроекту) та керуючої компанії індустриального парку (пункт 6 частини першої статті 1 «Визначення термінів» Закону України «Про індустриальні парки» у трактуванні названого вище законопроекту) не просто юридичної особи, а суб'єкта господарювання у розумінні Господарського кодексу України та Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», оскільки не заборонено резидентам інших держав виступати ініціаторами та керуючою компанією індустриального парку, а в законодавстві більшості економічно розвинених держав світу термін «юридична особа» уже не застосовується на

позначення суб'єктів права і суб'єктів господарювання або застосовується на позначення однієї із багатьох ознак суб'єкта.

Можна застосувати узагальнюючий термін «суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності у розумінні статті 3 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [6].

Також пропонується редакція статті 4 Закону України «Про індустріальні парки» має назву «Основні засади створення, облаштування та функціонування індустріальних парків» [3]. Розділ I Господарського кодексу України має назву «Основні засади господарської діяльності». І основні засади господарювання визнано предметом регулювання Господарським кодексом України у його статті 1. Такими можна вважати загальні принципи господарювання, визначені у відповідній статті 6 Господарського кодексу України, яка входить до Розділу I Кодексу [7].

Оскільки серед ініціаторів створення, учасників, керуючих компаній, інших суб'єктів індустріальних парків можуть і повинні бути резиденти інших країн, які можуть не знати особливості правового господарського порядку та особливості здійснення господарської діяльності в Україні, то слід початок першого речення частини першої статті 4 «Основні засади створення, облаштування та функціонування індустріальних парків» викласти у редакції:

«1. Створення, облаштування та функціонування індустріальних парків на території України здійснюються з урахуванням загальних принципів господарювання, визначених статтею 6 Господарського кодексу України, на таких засадах:» (Запропоноване виділено напівжирним кеглем).

Можливо пропозиції народних депутатів України та наші скромні коментарі нарешті дозволять реанімувати законодавство про індустріальні парки і дадуть новий старт їх утворенню і реалізації у їх межах інноваційних завдань держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дерев'янко Б.В. Правове регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності: навч. посібник. МВС України, Донецький юридичний інститут. Донецьк: Видавничий дім «Кальміус», 2012. 204 с.
URL: <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/222>.
2. Про індустриальні парки: Закон України від 21 червня 2012 року № 5018-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 22. Ст. 212.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення функціонування індустриальних парків: проєкт закону України від 14 жовтня 2024 року № 12117. *Офіційний портал Верховної Ради України*.
URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/45012>.
4. Diahovchenko I., Volokhin V., Derevyanko B. Prospects of Nanomaterials Use in Current and Voltage Hall Sensors to Improve the Measurements Accuracy and Reduse the External Impacts. *Proceedings of the 2017 IEEE 7-th International Conference on Nanomaterials: Applications and Properties (NAP 2017) (Zatoka, Ukraine. September, 2017)*. Part 3. Sumy: Sumy State University. P. 266-270.
URL: <http://ieeexplore.ieee.org/document/8190239/metrics>.
5. Volokhin V., Diahovchenko I., Derevyanko B. Electric Energy Accounting and Power Quality in Electric Networks with Photovoltaic Power Stations. *2017 IEEE International Young Scientists Forum on Applied Physics and Engineering (YSF 2017) (Lviv, Ukraine. October, 17-20, 2017)*. Lviv. P. 36–39.
URL: <http://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/8126588/>.
6. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 року № 959-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 29. Ст. 377.
7. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18-22. Ст. 144.

REFERENCES

1. Derevianko, B. V. (2012). *Legal regulation of investment and innovation activities: Textbook*. Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Donetsk Law Institute.

Donetsk: Kalmius Publishing House. 204 p. Retrieved from <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/222> [in Ukrainian]

2. Verkhovna Rada of Ukraine. (2012, June 21). On industrial parks (Law No. 5018-VI). *Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 2013, No. 22, Art. 212. [in Ukrainian]

3. Verkhovna Rada of Ukraine. (2024, October 14). Draft Law of Ukraine "On amending certain legislative acts of Ukraine to improve the functioning of industrial parks" (No. 12117). *Official Portal of the Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/45012> [in Ukrainian]

4. Diahovchenko, I., Volokhin, V., & Derevyanko, B. (2017). Prospects of nanomaterials use in current and voltage Hall sensors to improve the measurements accuracy and reduce the external impacts. *Proceedings of the 2017 IEEE 7-th International Conference on Nanomaterials: Applications and Properties (NAP 2017)* (Zatoka, Ukraine, September 2017). Part 3. Sumy: Sumy State University, 266–270. Retrieved from <http://ieeexplore.ieee.org/document/8190239/metrics>

5. Volokhin, V., Diahovchenko, I., & Derevyanko, B. (2017). Electric energy accounting and power quality in electric networks with photovoltaic power stations. *2017 IEEE International Young Scientists Forum on Applied Physics and Engineering (YSF 2017)* (Lviv, Ukraine, October 17–20, 2017). Lviv, 36–39. Retrieved from <http://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/8126588/>

6. Verkhovna Rada of Ukraine. (1991, April 16). On foreign economic activity (Law No. 959-XII). *Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 1991, No. 29, Art. 377. [in Ukrainian]

7. Verkhovna Rada of Ukraine. (2003, January 16). Economic Code of Ukraine (Law No. 436-IV). *Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 2003, No. 18–22, Art. 144. [in Ukrainian]

Олюха Віталій Георгійович

д.ю.н., професор, провідний науковий співробітник

ДУ «Інститут економіко-правових досліджень

імені В.К. Макутова НАН України»

ORCID: 0000-0002-3339-1154

«SMART CITY» ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ СПОСІБ РОЗВИТКУ МІСТА

Дослідження присвячено розгляду концепції «Smart City» (розумне місто). Доводиться, що ця концепція є інноваційним управлінським засобом розвитку мегаполісу як сталого населеного пункту. В той же час воно само стимулює розвиток технологій. Обґрунтовано, що доцільним для розвитку «Smart City» є створення кластерів та застосування державно-приватного партнерства на основі господарського договору. Інноваційний розвиток «Smart City» можливий за такими окремими напрямками: розумне середовище; розумне управління; розумна мобільність; розумна економіка; розумні люди; розумне життя. Наводяться ознаки «Smart City».

Ключові слова: розумне місто, сталий розвиток, кластер, інновації.

Oliukha Vitalii Heorhiiiovych

Doctor of Law, Professor, Leading Researcher at the Mamutov Institute of Economic and Legal Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine

ORCID: 0000-0002-3339-1154

«SMART CITY» AS AN INNOVATIVE WAY OF CITY DEVELOPMENT

The study is devoted to consideration of the concept of «Smart City». It is proven that this concept is an innovative management tool for the development of a metropolis as a sustainable settlement. At the same time, it itself stimulates the development of technologies. It is substantiated that it is expedient for the development of «Smart City» to create clusters and use public-private partnership on the basis of an economic contract. Innovative development of «Smart City» is possible in the following separate areas: smart environment; smart management; smart mobility; smart economy; intelligent people; smart life The signs of «Smart City» are given.

Keywords: smart city, sustainable development, cluster, innovation.

За даними ООН у великих містах вже зараз мешкає 54% населення світу і відбувається тенденція до зростання кількості мешканців міст, тому важливим є сталий розвиток населених пунктів, оскільки тільки на цій основі можливим є отримання позитивного ефекту. Європейські міста є лідерами у переході до ресурсів з низьким вмістом вуглецю, створенні сталої та конкурентоспроможної економіки. Нашою державою також послідовно проводиться політика розвитку вітчизняних населених пунктів на умовах сталості. Правове підґрунтя для цього закладено Національною доповіддю «Цілі сталого розвитку: Україна» та Указом Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» №722/2019 від 30 вересня 2019 року.

Одним із доцільних інструментів для сталого розвитку мегаполісів є концепція «Smart City» (розумне місто). Її впровадження у практичну площину дозволяє створити умови для розвитку міста як єдиного цифрового середовища, що підвищує ефективність міського управління і на цій основі забезпечується реалізація політики сталого розвитку на міському рівні. Також і досягнення кліматичної нейтральності, створення умов для «зеленої» енергетичної трансформації у межах міста можливо забезпечити запровадженням концепції «Smart City» (розумне місто). Реалізація вказаних завдань стає можливою з огляду на багатовекторність впливу концепції «Smart City» (розумне місто) яка само по собі є інноваційною управлінською моделлю сучасним містом і в той же час функціонує завдяки використанню новітніх технологій. Тому дослідження інноваційних аспектів запровадження концепції «Smart City» є актуальним.

Р. В. Севастьянов вказує, що в основі концепції «Smart City» лежить місто, що «використовує різноманітні інформаційні технології задля більш ефективного функціонування та відповідності потребам його жителів», а ресурси міста «можна було б використовувати більш продуктивно на основі принципів сталого розвитку» [1, с.171].

Активному застосуванню концепції «Smart City» сприяють «поява нових інтернет-технологій, що сприяють хмарним послугам, інтернет речей (IoT), призначені для користувача реальні інтерфейси, використання смарт-телефонів і

смарт-лічильників, мереж датчиків, і більш точна передача даних на основі семантичної мережі, нові шляхи до колективних дій і вирішення спільних завдань» [2, с.778].

Вказані технології мають застосовуватись на основі цифрової платформи, яка виступає своєрідним об'єднуючим засобом. Варто зазначити, що внаслідок концепції «Smart City» (розумне місто) відбувається поєднання реального світу та віртуального, цифрових та аналогових об'єктів. Саме цифрова платформа дозволяє ефективно використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології.

При визначенні поняття розумного міста мають враховуватись і наступні ознаки: 1) мета застосування цієї концепції – створення комфортних та безпечних умов проживання для мешканців, з урахуванням інтересів майбутніх поколінь; 2) сталість розвитку; 3) застосування цифрових, інформаційних та комунікаційних технологій як єдиної системи; 4) міське управління використовує ці елементи як інструменти для ефективного управління; 5) забезпечення широкої участі містян у спільному плануванні та управлінні містом.

Для створення та розвитку «Smart City» необхідно застосовувати не тільки сучасні інноваційні управлінські технології, інформацію, але і винаходи. Тому важливим аспектом є захищеність таких технічних інновацій патентами. Особливо важливими для розвитку «Smart City» є два сегменти технологій – «промисловий інтернет» та «цифровий двійник». Патентний пошук дозволяє визначити перспективні технології, необхідні для запровадження «Smart City».

У ЄС для розвитку «Smart City» використовується такий інноваційний засіб як кластер (зібрання партнерів, які зобов'язуються працювати над конкретними питаннями, пов'язаними з розвитком розумного міста, ділячись знаннями та досвідом). Щодо поняття кластеру у «Smart City» висловлено думку, що це «географічне зосередження взаємопов'язаних фірм, спеціалізованих постачальників, постачальників послуг, фірм у суміжних галузях та пов'язаних установ (університетів, агентств стандартів та торговельних асоціацій) у певних

сферах, які конкурують, але також співпрацюють» [3, с.38]. Це дозволяє використовувати загально національний та місцевий досвід, виявляти прогалини у правовому регулюванні, технічних рішеннях які необхідно усунути на європейському рівні.

В Україні доцільно використовувати такий підхід та створювати подібні кластери на основі господарського договору, що дозволить залучати як управлінські, так і технологічні інновації. До участі у ньому можуть бути залучені науково-дослідні інститути, бізнес-структури, в тому числі резиденти Дія Сіті, а також органи місцевого самоврядування та держава. У своїй діяльності такий кластер може застосовувати не тільки управлінські інновації, але і суто технічні.

У науковій літературі визначено шість основних напрямків розвитку розумного міста: розумне середовище; розумне управління; розумна мобільність; розумна економіка; розумні люди; розумне життя [4, с.395]. Тому інноваційний розвиток «Smart City» можливий за цими окремими напрямками, що дозволяє ставити питання про можливість поетапної реалізація вказаної концепції.

Також розвиток розумного міста може відбуватись на основі державно-приватного партнерства. Підстави для такого висновку дає аналіз змісту ч.1 ст.4 Закону України «Про державно-приватне партнерство» № 2404-VI від 01 липня 2010 року, згідно з якою збір, очищення та розподілення води, охорона здоров'я; управління відходами, крім збирання та перевезення, виробництво, розподілення та постачання електричної енергії, надання соціальних послуг, виробництво та впровадження енергозберігаючих технологій, будівництво та капітальний ремонт житлових будинків, повністю чи частково зруйнованих внаслідок бойових дій на території проведення антитерористичної операції, електронні комунікації є сферами застосування державно-приватного партнерства.

Проведене дослідження дає підстави для таких висновків.

Концепція «Smart City» (розумне місто) є інноваційним управлінським засобом розвитку мегаполісу як сталого населеного пункту. В той же час воно

само стимулює розвиток технологій. Особливо важливими для розвитку «Smart City» є два сегменти технологій – «промисловий інтернет» та «цифровий двійник». Патентний пошук дозволяє визначити перспективні технології, необхідні для запровадження «Smart City». Ознаками «Smart City» є такі: 1) мета застосування цієї концепції – створення комфортних та безпечних умов проживання для мешканців, з урахуванням інтересів майбутніх поколінь; 2) сталість розвитку; 3) застосування цифрових, інформаційних та комунікаційних технологій як єдиної системи; 4) міське управління використовує ці елементи як інструменти для ефективного управління; 5) забезпечення широкої участі містян у спільному плануванні та управлінні містом. Доцільним для розвитку «Smart City» є створення кластерів та застосування державно-приватного партнерства на основі господарського договору. Інноваційний розвиток «Smart City» можливий за такими окремими напрямками: розумне середовище; розумне управління; розумна мобільність; розумна економіка; розумні люди; розумне життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Севастьянов Р. В. Актуальні проблеми розвитку «Розумних міст» (Smart City). *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 2. С. 170–175.
2. Поліщук В. Г., Богун Л. В. Активізація сталого розвитку міст на основі сучасних технологій у системі smart city. *Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського*. Випуск 8. 2015. С. 776–780.
3. Davit Alaverdyan, Filip Kučera, Martin Horák. Implementation of the Smart City Concept in the EU: Importance of Cluster Initiatives and Best Practice Cases. *International Journal of Entrepreneurial Knowledge*. № 6(1). P. 30-51.
4. Kryshchal H., Tomakh V., Ivanova T., Metelytsia V., Yermolaieva M., Panin Y. Eco-innovation transformation urban infrastructure of Ukraine on the way to post-war reconstruction. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. Volume 2 (55). 2024. P. 391–408.

REFERENCES

1. Sevastyanov, R. V. (2021). Actual problems of the development of "Smart Cities" (Smart City). *Bulletin of the Khmelnytskyi National University*, 2, 170–175 [in Ukrainian].
2. Polishchuk, V. G., & Bohun, L. V. (2015). Activation of sustainable development of cities based on modern technologies in the smart city system. *Mykolaiv National University named after V. O. Sukhomlynskyi*, 8, 776–780 [in Ukrainian].
3. Alaverdyan, D., Kučera, F., & Horák, M. (2018). Implementation of the Smart City Concept in the EU: Importance of Cluster Initiatives and Best Practice Cases. *International Journal of Entrepreneurial Knowledge*, 6(1), 30–51. <https://doi.org/10.37335/ijek.v6i1.69>
4. Kryshchal, H., Tomakh, V., Ivanova, T., Metelytsia, V., Yermolaieva, M., & Panin, Y. (2024). Eco-innovation transformation of urban infrastructure of Ukraine on the way to post-war reconstruction. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 2(55), 391–408. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i55.244364>

Трегуб Олександр Андрійович

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу
господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки, Державна
установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова*

Національної академії наук України»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0660-5783>

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СФЕРИ РОЗМІНУВАННЯ В УКРАЇНІ

У цій публікації розкривається роль інновацій як ключового фактору зростання ефективності розмінування територій України. Стверджується, що на сучасному етапі державна інноваційна політика у секторі розмінування ще не отримала системного, цілеспрямованого і конкретизованого виразу. Обґрунтовано необхідність перегляду пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок та пріоритетних напрямів інноваційної діяльності для реалізації Національної стратегії протимінної діяльності на період до 2033 року. Розглядаються питання кластеризації у контексті цілей і завдань державної політики у сфері розмінування. Конкретизуються особливості підходу до створення інноваційних кластерів, розробленого і прийнятого в Національній академії наук України.

Ключові слова: розмінування, міни, інновації, пріоритетні напрями інноваційної діяльності, інноваційний кластер.

Trehub Oleksandr

Candidate of Law, Senior Research Fellow at the Department of Economic and Legal Studies of Economic Security Problems, State Organization «V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine»

LEGAL FRAMEWORK FOR INNOVATIVE DEVELOPMENT OF DEMINING IN UKRAINE

This publication reveals the role of innovation as a key factor in increasing the efficiency of demining the territories of Ukraine. It is argued that the state innovation policy in the demining sector is not yet systematic, purposeful and concretized at the present stage. The publication substantiates the need to review the priority thematic areas of scientific research and scientific and technical developments, as well as the priority areas of innovation for the implementation of the National Mine Action Strategy for the period up to 2033. The issues of clustering in the context of the goals and objectives of the state policy in the field of demining are considered. The features of the approach to the creation of innovation clusters, developed and adopted by the National Academy of Sciences of Ukraine, are specified.

Keywords: demining, mines, innovation, priority areas of innovation, innovation cluster.

За даними Національної платформи протимінної діяльності «Розмінуємо Україну», на початок листопада 2024 р. до імовірно забруднених мінами та іншими вибухонебезпечними предметами (далі – ВНП) віднесено 139 060 км² території України. За час повномасштабної агресії у використання вдалося повернути 34 940 км² території (26,3 км² завдяки очищенню, 30 000 км² шляхом нетехнічного обстеження і ще 4 914 км² – оперативного реагування) [1]. За підтвердженими даними, через ворожі міни та інші вибухонебезпечні залишки війни постраждало 1 068 осіб, із яких 100 дітей і 968 дорослих (станом на 1 листопада 2024 р.) [2]. Забруднення території України мінами та іншими ВНП не лише створює ризики для життя і здоров'я населення, але й перешкоджає здійсненню комплексних заходів щодо ліквідації наслідків воєнних дій і відновлення постраждалих регіонів.

Розмінування України за більшістю найважливіших параметрів (якість, безпечність, швидкість та ін.) залежить від інновацій як ключового фактору зростання ефективності цієї діяльності, особливо в умовах, коли ліквідувати небезпеки, пов'язані з ВНП, стає дедалі складніше через збільшення площі і щільності мінних полів, появу нових видів мін тощо. У звіті, підготовленому за підсумками проведених у травні 2024 р. випробувань сенсорів для гуманітарного розмінування (у рамках проєкту ПРООН з протимінної діяльності у співпраці з Міністерством економіки України), наголошується на критичній важливості інновацій у боротьбі з наземними мінами та іншими ВНП для створення

безпечніших умов у громадах і прискорення економічного відновлення країни [3]. Існує нагальна потреба у впровадженні алгоритмів складання мап забруднених мінами земель із використанням космічних знімків, дронів, штучного інтелекту, а також багатьох інших інноваційних підходів [4]. Сьогодні вже є передові вітчизняні розробки у цій сфері. Наприклад, у лютому 2024 р. Національний університет цивільного захисту України зареєстрував корисну модель, яка забезпечує розширення функціональних властивостей пристрою для розмінування, завдяки чому дозволяє підвищити ефективність та рівень безпеки відповідних робіт [5].

Попри визнання провідної ролі інновацій у звільненні території України від мін та інших ВВП, неодноразові заяви представників міністерств та інших органів влади, державна інноваційна політика у секторі розмінування поки що не отримала системного, цілеспрямованого і конкретизованого виразу. Національна стратегія протимінної діяльності на період до 2033 року, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28.07.2024 р. № 616-р, констатує відсутність системного та централізованого впровадження інноваційних технологій у сфері протимінної діяльності, зокрема безпілотних літальних апаратів, використання супутникових знімків, штучного інтелекту, систем збору та аналізу масивів даних. З огляду на це, Операційний план заходів з реалізації у 2024–2026 роках цієї Стратегії передбачає створення сприятливих умов для впровадження інновацій у сфері протимінної діяльності, для чого плануються такі заходи:

- реалізація експериментального проекту щодо здійснення обов'язкової сертифікації механізованих засобів гуманітарного розмінування, а також пов'язаних з ними виробів, компонентів та обладнання;

- співробітництво з провідними іноземними партнерами з метою локалізації виробництва техніки для гуманітарного розмінування;

- популяризація науково-технічних робіт у сфері протимінної діяльності, зокрема тих, що виконуються за державним замовленням на науково-технічні (експериментальні) розробки та науково-технічну продукцію [6].

Реалізації останнього заходу могло б сприяти корегування пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок та пріоритетних напрямів інноваційної діяльності.

Так, оновлений Перелік пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні, був затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.04.2024 р. № 476. Цей перелік не містить тематичних напрямів, у яких би прямо згадувалися технології у сфері розмінування, хоча відповідні науково-технічні розробки частково охоплюються іншими тематичними напрямами (наприклад, «Методи та засоби запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, реагування на них та ліквідації наслідків таких ситуацій і знешкодження засобів ураження», «Системи штучного інтелекту», «Інноваційні металеві матеріали та вироби з них» та ін.) [7].

Значний потенціал для пришвидшення інноваційних розробок у сфері розмінування мають середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності загальнодержавного і галузевого рівнів, які реалізуються шляхом формування та виконання державних цільових програм, державного замовлення та окремих інноваційних проєктів [8]. Середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності галузевого рівня на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні, були затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 05.07.2024 р. № 787. Одним із таких напрямів є «Створення геоінформаційних систем мінної обстановки» [9], однак цього напрямку явно недостатньо для повноцінного забезпечення інноваційної діяльності, зокрема для масштабного запуску пріоритетних інноваційних проєктів у сфері розмінування. У зв'язку з цим не використовуються такі переваги від реалізації середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, як першочерговий розгляд заявок на винаходи, пряме бюджетне фінансування і співфінансування, податкові, митні, валютні преференції та ін. [8].

Важливою умовою досягнення високого технологічного рівня сфери розмінування є розвиток інноваційної інфраструктури, зокрема інноваційних кластерів. Кластеризація економіки та кластерний підхід є перспективними для реалізації цілей і завдань державної політики у сфері розмінування. Економісти С. Ніколенко та С. Заворотній розглядають інноваційний кластер як одну з найбільш ефективних форм інтеграції виробництва, науки й держави задля забезпечення конкурентних переваг, формування інноваційної моделі розвитку економіки з високою конкурентоспроможністю [10, с. 156]. Законодавство України не містить визначення та комплексу норм, які могли б скласти спеціальну правову основу створення і функціонування інноваційних кластерів. У праві ЄС термін «інноваційний кластер» означає структури або організовані групи незалежних сторін (інноваційні стартапи, малі, середні та великі підприємства, а також організації з досліджень та розповсюдження знань, неприбуткові організації та інші пов'язані економічні суб'єкти), спрямовані на стимулювання інноваційної діяльності шляхом просування, спільного використання інфраструктури та обміну знаннями і досвідом, а також ефективного сприяння передачі знань, встановлення зв'язків, розповсюдження інформації та співпраці між підприємствами й іншими організаціями в кластері [11]. У наведеному значенні цей термін вживається для цілей визнання певних категорій допомоги сумісними з внутрішнім ринком.

Потрібно відзначити, що на сьогоднішній день Україна вже має певний практичний досвід створення структур, які претендують на роль інноваційних кластерів у сфері розмінування.

Так, у квітні 2023 р. за ініціативи низки міністерств, Генерального штабу Збройних Сил України та Ради національної безпеки і оборони України було створено кластер оборонних технологій Brave1. Одним із пріоритетних напрямків діяльності цього кластера є підтримка інноваційних розробок у сфері розмінування [12]. До головних досягнень проекту за рік діяльності віднесено реєстрацію на платформі понад 200 розробок роботизованих наземних комплексів, 50 з яких уже пройшли випробування на полігоні. Серед них і

розробки у сфері розмінування [13]. Крім того, нещодавно було створено громадську спілку «Кластер розмінування України», яка об'єднала 60 міжнародних і вітчизняних компаній, які займаються питаннями обстеження та розмінування територій. На початку листопада 2024 р. цей кластер презентував розроблену ним програму повернення у використання забруднених земель до 2040 р. [14]. Водночас організаційно-правова форма громадської спілки значно обмежує функціональні можливості зазначеного кластера. По-перше, засновниками та членами (учасниками) громадської спілки не можуть бути юридичні особи публічного права. По-друге, ця форма не є ефективною, якщо метою створення кластера є організація економічних зв'язків між його учасниками і здійснення підприємницької діяльності.

У будь-якому разі прагнення створити великі й централізовані інноваційні кластери з максимальним охопленням усіх зацікавлених сторін має поєднуватися із децентралізованістю та багатоманітністю кластеризації у секторі розмінування, що дає змогу обирати різні моделі і форми кластерної організації. У цьому контексті передовим і прогресивним є Положення про порядок створення та діяльності в системі НАН України інноваційних кластерів, затверджене постановою Президії Національної академії наук України від 07.02.2024 р. № 41. Цим Положенням передбачено, що правовими формами організації господарсько-виробничих та наукових зв'язків у межах інноваційного кластера можуть бути інституційні моделі (наукові парки, технопарки, об'єднання підприємств, господарські товариства, створені державними науковими установами та ін.) та функціональні моделі, які забезпечують спеціалізацію співпраці між учасниками кластера на основі спеціальних правових режимів (індустріальний парк, концесія, договір про спільну діяльність тощо). При цьому залежно від наявності або відсутності мети одержання прибутку інноваційні кластери поділяються на такі, що мають комерційне і некомерційне спрямування.

Прийнятий у НАН України підхід до кластеризації може бути використаний для досягнення цілей із розмінування території України, хоча

механізм реалізації цього підходу ще напрацьовується. Потрібно також враховувати непривабливість і неефективність окремих моделей кластерної організації, що нівелює їх значення для інноваційного розвитку сфери розмінування. Одним із репрезентативних прикладів є наукові парки, які в теорії визнаються «джерелом інноваційного розвитку», «найпрогресивнішою формою» і «ядром» інноваційного кластера [15, с. 110], проте на практиці не набули поширення через встановлені бюджетним законодавством обмеження щодо отримання державними науковими установами і державними закладами вищої освіти дивідендів (доходу) від діяльності наукових парків, засновниками яких вони є.

Отже, як демонструє аналіз законодавства та документів стратегічного характеру, державна інноваційна політика у секторі розмінування ще не має системного, цілеспрямованого і конкретизованого виразу, що значно ускладнює звільнення території України від мін та інших ВВП. На сьогоднішній день законодавство про інноваційну діяльність не повною мірою враховує необхідність технологічного оновлення сфери розмінування в умовах інтенсивного застосування як відомих, так і нових видів мін та інших боєприпасів. На це окремо вказують пріоритетні тематичні напрями наукових досліджень і науково-технічних розробок та пріоритетні напрями інноваційної діяльності, відповідне уточнення і доповнення яких сприятиме реалізації Національної стратегії протимінної діяльності на період до 2033 року.

Ще одним важливим напрямом удосконалення правових засад інноваційного розвитку сфери розмінування в Україні є сприяння багатоманітній кластеризації для інтегрування потенціалу науки, промисловості і держави з метою розроблення і впровадження інноваційних технологій. У цьому контексті доцільно звернути увагу на загальний підхід до кластеризації, розроблений і прийнятий в НАН України, який передбачає виділення інституційних та функціональних моделей інноваційних кластерів, а також поділ останніх на комерційні та некомерційні за ознакою мети одержання прибутку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналітика (Земельні ділянки та території). *Національна платформа протимінної діяльності «Розмінуємо Україну»*. URL: <https://demine.gov.ua/>.
2. Від початку війни 100 дітей постраждали від мін та вибухонебезпечних предметів. *АрміяInform*. 05.11.2024. URL: <https://armyinform.com.ua/2024/11/05/vid-pochatku-vijny-100-ditej-postrazhdaly-vid-min-ta-vyuhonebezpechnyh-predmetiv/>.
3. Завершився другий етап випробувань сенсорів для гуманітарного розмінування: команди виявили більшу частину мін. *Урядовий портал*. 07.08.2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/zavershyvsia-druhyi-etap-vyprobuvan-sensoriv-dlia-humanitarnoho-rozminuvannia-komandy-vyavyly-bilshu-chastynu-min>.
4. Закордонна та вітчизняна техніка, мільйон тонн хліба та 18 тис. кв. км безпечних територій за рік, Юлія Свириденко розповіла про результати роботи з розмінування. *Урядовий портал*. 03.01.2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/zakordonna-ta-vitchyzniana-tekhnika-milion-tonn-khliba-ta-18-tys-km-kv-bezpechnykh-terytorii-za-rik-iuliia-svyrydenko-rozpovila-pro-rezultaty-roboty-z-rozminuvannia>.
5. Патент на корисну модель № 155347 «Пристрій для розмінування». *Електронний репозитарій Національного університету цивільного захисту України*. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/19822/1/Копия%20патента%20Саперна%20кішка_2024.pdf.
6. Про схвалення Національної стратегії протимінної діяльності на період до 2033 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024 - 2026 роках: розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.06.2024 р. № 616-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616-2024-%D1%80#Text>.
7. Про затвердження переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні:

постанова Кабінету Міністрів України від 30.04.2024 р. № 476.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/476-2024-%D0%BF#Text>.

8. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 08.09.2011 р. № 3715-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text/>

9. Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня: постанова Кабінету Міністрів України від 05.07.2024 р. № 787. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/787-2024-%D0%BF#Text>.

10. Ніколенко С. С., Заворотній С. І. Інноваційні кластери: сутність, природа, теоретико-методологічні засади визначення. *Бізнес Інформ*. 2017. № 11. С. 153–158.

11. Commission Regulation (EU) № 651/2014 of 17 June 2014 declaring certain categories of aid compatible with the internal market in application of Articles 107 and 108 of the Treaty. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0651>.

12. Пріоритетні напрямки. *Brave1*. URL: <https://brave1.gov.ua/>.

13. Defense-tech кластеру Brave1 – рік. Головні досягнення проекту. *Урядовий портал*. 29.04.2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/defense-tech-klasteru-brave1-rik-holovni-dosiahnennia-proektu>.

14. Кластер розмінування України розробив програму повернення у використання забруднених земель до 2040 р. Інтерфакс-Україна. 07.11.2024. URL: <https://interfax.com.ua/news/press-conference/1025917.html>.

15. Петухова О.М. Науковий парк як джерело інноваційного розвитку. *Вісник ЖДТУ*. 2014. № 1 (67). С. 107–111.

REFERENCES

1. National Platform for Mine Action "Demine Ukraine." (n.d.). Analytics (Land plots and territories). Retrieved from <https://demine.gov.ua/> [in Ukrainian]
2. ArmyInform. (2024, November 5). Since the beginning of the war, 100

children have been affected by mines and explosive devices. Retrieved from <https://armyinform.com.ua/2024/11/05/vid-pochatku-vijny-100-ditej-postrazhdaly-vid-min-ta-vybuhonebezpechnyh-predmetiv/> [in Ukrainian]

3. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024, August 7). The second stage of testing sensors for humanitarian demining completed: Teams detected most of the mines. *Government Portal*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/zavershyvsia-druhyi-etap-vyprobuvan-sensoriv-dlia-humanitarnoho-rozminuvannia-komandy-vyavyly-bilshu-chastynu-min> [in Ukrainian]

4. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024, January 3). Foreign and domestic equipment, a million tons of grain, and 18,000 sq. km of safe territories in a year: Yuliia Svyrydenko shared the results of demining efforts. *Government Portal*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/zakordonna-ta-vitchyzniana-tekhnika-milion-tonn-khliba-ta-18-tys-km-kv-bezpechnykh-terytorii-za-rik-iuliia-svyrydenko-rozpovila-pro-rezultaty-roboty-z-rozminuvannia> [in Ukrainian]

5. Patent for Utility Model No. 155347 "Device for Demining." (2024). *National University of Civil Protection of Ukraine Electronic Repository*. Retrieved from http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/19822/1/Копия%20патента%20С аперна%20кішка_2024.pdf [in Ukrainian]

6. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024, June 28). On approval of the National Mine Action Strategy until 2033 and the operational plan for its implementation in 2024–2026 (Order No. 616-r). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616-2024-%D1%80#Text> [in Ukrainian]

7. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024, April 30). On approval of the list of priority thematic areas of scientific research and development for the period until December 31 of the year following the termination or cancellation of martial law in Ukraine (Resolution No. 476). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/476-2024-%D0%BF#Text> [in Ukrainian]

8. Verkhovna Rada of Ukraine. (2011, September 8). On priority areas of

innovation activity in Ukraine (Law No. 3715-VI). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text> [in Ukrainian]

9. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024, July 5). Certain issues of determining medium-term priority directions of innovation activities at the sectoral level (Resolution No. 787). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/787-2024-%D0%BF#Text> [in Ukrainian]

10. Nikolenko, S. S., & Zavorotnyi, S. I. (2017). Innovation clusters: Essence, nature, theoretical and methodological foundations of definition. *Business Inform*, (11), 153–158. [in Ukrainian]

11. Commission Regulation (EU) No. 651/2014 of 17 June 2014 declaring certain categories of aid compatible with the internal market in application of Articles 107 and 108 of the Treaty. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0651>

12. Brave1. (n.d.). Priority directions. Retrieved from <https://brave1.gov.ua/> [in Ukrainian]

13. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024, April 29). Brave1 Defense-tech cluster – one year: Key achievements of the project. *Government Portal*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/defense-tech-klasteru-brave1-rik-holovni-dosiahnennia-proektu> [in Ukrainian]

14. Interfax-Ukraine. (2024, November 7). Ukraine’s Demining Cluster developed a program to return contaminated lands to use by 2040. Retrieved from <https://interfax.com.ua/news/press-conference/1025917.html> [in Ukrainian]

15. Pietukhova, O. M. (2014). Scientific park as a source of innovative development. *Bulletin of ZhDTU*, 1(67), 107–111. [in Ukrainian]

Краснова Юлія Андріївна

*доктор юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник
відділу проблем модернізації господарського права та законодавства*

*Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова Національної академії наук України»*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7898-9603>

Кудріна Юлія Іванівна,

кандидат юридичних наук

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-6301-5350>

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПРАВОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Наукова робота присвячена дослідженню можливостей та особливостей застосування штучного інтелекту для сфери забезпечення екологічної безпеки. Встановлено, що штучний інтелект вже активно застосовується іншими країнами для добування різноманітної екологічної інформації в рамках дистанційного зондування Землі, яке є різновидом моніторингу, що підтверджується рядом міжнародних документів. Натомість, вітчизняне законодавство свідчить про відсутність, як комплексного нормативно-правового акту з питань дистанційного зондування на рівні закону, так і спеціального, в якому б закріплювались положення про можливість використання штучного інтелекту для потреб екологічного моніторингу, не зважаючи на те, що у 2023 р. започаткована комплексна реформа останнього. Висунуто пропозицію удосконалити вітчизняне законодавство з цього питання для подальшої можливості активного використання об'єктів дистанційного зондування (в тому числі безпілотних літальних апаратів) для потреб екологічного моніторингу.

Ключові слова: штучний інтелект, дистанційне зондування, екологічний моніторинг, екологічна безпека, удосконалення законодавства.

Krasnova Yuliia

*Doctor of Law, Associate Professor, Leading Research Fellow
at the Department of Modernization of Economic Law and Legislation,*

*the State Organization «V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research
of the National Academy of Sciences of Ukraine»*
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7898-9603>

Kudrina Ilyia,
Candidate of Law

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-6301-5350>

The scientific work is devoted to researching the possibilities and features of the application of artificial intelligence in the field of environmental security. It has been established that artificial intelligence is already actively used by other countries to obtain various environmental information within the framework of remote sensing of the Earth, which is a type of monitoring, which is confirmed by a number of international documents. On the other hand, domestic legislation shows the absence of both a comprehensive legal act on remote sensing issues at the level of the law, and a special one, which would establish provisions on the possibility of using artificial intelligence for the needs of environmental monitoring, despite the fact that in 2023 a comprehensive reform of the latter has been initiated. A proposal was put forward to improve domestic legislation on this issue for the further possibility of active use of remote sensing objects (including unmanned aerial vehicles) for the needs of environmental monitoring.

Keywords: artificial intelligence, remote sensing, environmental monitoring, environmental safety, improvement of legislation.

Штучний інтелект (далі – ШІ) – це концепція, яка значно розвинулася з моменту свого створення в середині 20-го століття, відноситься до моделювання процесів людського інтелекту машинами, зокрема комп’ютерними системами [1]. Сьогодні ШІ стає все більш впливовим у різних секторах завдяки своїй здатності обробляти величезні обсяги даних, ідентифікувати закономірності та приймати рішення з мінімальним втручанням людини. Тому вважається, що ШІ вже став найважливішим фактором, що змінює правила глобальної політики та економіки.

Результати Женевського саміту ООН зі штучного інтелекту в 2017 році показали, що ШІ може викликати позитивні зміни у всіх сферах життя людини.

Він розглядається як засіб для фундаментального вдосконалення людства, підтримуючи комплексні дії щодо подолання продовольчої кризи, а також для захисту довкілля [2].

В цьому плані значної актуальності набуває поширений в багатьох країнах світу механізм застосування ШІ для природоохоронних цілей, оскільки він, наразі, відіграє вирішальну роль у моніторингу природних ресурсів, прогнозуванні змін у навколишньому середовищі та забезпеченні дотримання екологічних правил і норм. Зокрема, він зробив революцію в галузі дистанційного зондування Землі та супутникових зображень, розширивши можливості моніторингу та аналізу екологічних умов у глобальному масштабі (вирубки лісів, якості повітря та води, попередження екологічних аварій і катастроф тощо).

Сьогодні ШІ активно використовується як на супутникових апаратах і літаках, так і на дронах, що значно розширює спектр його застосування для моніторингових цілей.

За результатами постійних удосконалень ШІ, останній вже здатний передбачати зміну клімату та надавати глобальні та індивідуальні звіти про погоду, охоплюючи різні стихійні лиха, такі, як прогнозування ураганів, повеней, посух, моделювання кліматичної ситуації та її вплив у майбутньому на соціальні та економічні наслідки.

На підставі наведеного можна констатувати, що сьогодні вже сформований новий елемент правового забезпечення екологічної безпеки – використання ШІ для ефективного моніторингу стану довкілля. Таке використання здійснюється в межах процедури дистанційного зондування Землі, як різновиду екологічного моніторингу [3], а тому вимагає розробки спеціального законодавства щодо його застосування.

Слід відзначити, що на міжнародному рівні питання дистанційного зондування Землі для різноманітних потреб, включаючи й моніторинг стану довкілля, були започатковані підписанням Договору про принципи діяльності держав з дослідження та використання космічного простору, в т.ч. Місяця та

інших небесних тіл 1967 р. [4], однак спеціальними актами, які стосуються супутникового дистанційного зондування, визнаються Конвенція про передачу та використання даних дистанційного зондування Землі з космосу від 1978 р. [5] та Резолюція ГА ООН 41/65 «Принципи, що стосуються дистанційного зондування Землі з космічного простору» від 03.12.1986 р. [6]

В Україні ж допоки відсутній спеціальний нормативно-правовий акт, яким би регулювалась сфера дистанційного зондування землі. У якості окремого координаційного та контрольного повноваження спеціально уповноваженого центрального органу влади у сфері космічної діяльності дистанційного зондування Землі визначено в Законі України «Про космічну діяльність» [7]. Законом України «Про національну інфраструктуру геопросторових даних» від 13.04.2020 р. [8] визначається порядок створення, функціонування та розвиток геопросторових даних, які збираються, в тому числі, і за допомогою дистанційного зондування. Однак, особливості здійснення самого дистанційного зондування визначені лише на рівні технічних нормативних актів, зокрема: ДСТУ 4220-2003 «Дистанційне зондування землі з космосу. Терміни та визначення понять» [9], ДСТУ 4758-2007 «Дистанційне зондування Землі з космосу. Оброблення даних. Терміни та визначення понять» [10], а також ДСТУ 7894-2015 «Дистанційне зондування Землі з космосу. Методика оброблення даних. Порядок розроблення» [11].

Проте, враховуючи перебування України у воєнному стані, окреслений напрям суспільних відносин на вітчизняному рівні потребує значного удосконалення та оновлення. Зокрема, перед сучасною Україною постала серйозна дилема у належному виконанні взятих перед власним народом та міжнародною спільнотою екологічних зобов'язань щодо контролю за якістю і безпечністю довкілля через мілітарний вплив російської федерації. Через знищені, окуповані та «сірі» території унеможлиблюється проведення повного і достовірного екологічного моніторингу. Замінованість багатьох територій також ускладнює відновлення їх екологічного стану і т. ін.

В такому разі, постає нагальна потреба законодавчого визначення правових механізмів застосування ШІ в Україні, що дасть можливість розвитку в Україні сфери дистанційного зондування в цілому та розробки БПЛА зокрема, не лише для воєнних, а й для інших, мирних цілей держави.

В цьому плані, важливого значення набуває і питання удосконалення вітчизняного законодавства про екологічний моніторинг, яке сьогодні вже знаходиться на етапі реформування, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля» від 20.03.2023 р. [12], однак не містить положень щодо використання ШІ та дистанційного зондування.

ЛІТЕРАТУРА

1. The Role of AI in Ensuring Compliance with Environmental Laws. *GAPER*. URL: <https://gaper.io/ai-ensuring-compliance-environmental-laws/>.
2. Горлач П. Усі 193 країни Генасамблеї ООН підтримали резолюцію щодо використання ШІ: у чому суть документа. *Суспільне. Культура*. URL: <https://suspilne.media/culture/711476-usi-193-kraini-cleni-genasamblei-oon-pidtrimali-rezoluciu-sodo-vikoristanna-si-u-comu-sut-dokumenta/>.
3. Малишева Н.Р. Дистанційне зондування Землі. *Енциклопедія міжнародного права: у 3 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко, В.Н. Денисов (співголови) та ін. Київ : Академперіодика, 2014. Т. 1: А-Д. С. 819–820.*
4. Договір про принципи діяльності держав з дослідження та використання космічного простору, в т.ч. місяця та інших небесних тіл від 10.10.1967 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_480#Text.
5. Конвенція про передачу і використання даних дистанційного зондування Землі з космосу від 19.05.1978 р. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/159889___159889.

6. Резолюція 41/65 Генеральної Асамблеї ООН «Принципи, що стосуються дистанційного зондування Землі з космічного простору», від 1986 року. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_596.
7. Про космічну діяльність: Закон України від 15.11.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
8. Про національну інфраструктуру геопросторових даних: Закон України від 13.04.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-20#Text>.
9. ДСТУ 4220-2003 Дистанційне зондування Землі з космосу. Терміни та визначення понять». Київ: Держспоживстандарт України, 2003. 22 с.
10. ДСТУ 4758-2007 «Дистанційне зондування Землі з космосу. Оброблення даних. Терміни та визначення понять». Вид. офіц. Київ: Держспоживстандарт України, 2007. 20 с.
11. ДСТУ 7894-2015 «Дистанційне зондування Землі з космосу. Методика оброблення даних. Порядок розроблення». Вид. офіц. Київ: УкрНДНЦ, 2016. 8 с.
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля: Закон України від 20.03.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2973-20#Text>.

REFERENCES

1. GAPER. (n.d.). The role of AI in ensuring compliance with environmental laws. Retrieved from <https://gaper.io/ai-ensuring-compliance-environmental-laws/>
2. Horlach, P. (n.d.). All 193 UN General Assembly countries supported the resolution on the use of AI: What's in the document. *Suspilne. Culture*. Retrieved from <https://suspilne.media/culture/711476-usi-193-kraini-cleni-genasamblei-oon-pidtrimali-rezoluciu-sodo-vikoristanna-si-u-comu-sut-dokumenta/> [in Ukrainian]
3. Malysheva, N. R. (2014). Remote sensing of Earth. In Y. S. Shemshuchenko & V. N. Denysov (Eds.), *Encyclopedia of International Law* (Vol. 1,

pp. 819–820). Kyiv: Akadempriodyka. [in Ukrainian]

4. Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, Including the Moon and Other Celestial Bodies, October 10, 1967. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_480#Text [in Ukrainian]

5. Convention on the Transfer and Use of Data from Remote Sensing of Earth from Space, May 19, 1978. Retrieved from https://zakononline.com.ua/documents/show/159889___159889 [in Ukrainian]

6. UN General Assembly Resolution 41/65 "Principles Relating to Remote Sensing of the Earth from Outer Space," 1986. Retrieved from http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_596 [in Ukrainian]

7. Verkhovna Rada of Ukraine. (1996, November 15). On space activities (Law of Ukraine). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian]

8. Verkhovna Rada of Ukraine. (2020, April 13). On the national geospatial data infrastructure (Law of Ukraine). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-20#Text> [in Ukrainian]

9. DSTU 4220-2003. (2003). Remote sensing of Earth from space. Terms and definitions. Kyiv: Derzhspozhyvstandart Ukrainy [in Ukrainian]

10. DSTU 4758-2007. (2007). Remote sensing of Earth from space. Data processing. Terms and definitions. Kyiv: Derzhspozhyvstandart Ukrainy [in Ukrainian]

11. DSTU 7894-2015. (2016). Remote sensing of Earth from space. Data processing methodology. Development procedure. Kyiv: UkrNDNC [in Ukrainian]

12. Verkhovna Rada of Ukraine. (2023, March 20). On amending certain legislative acts of Ukraine regarding the state system of environmental monitoring, environmental information, and information support for environmental management (Law of Ukraine). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2973-20#Text> [in Ukrainian]

Санченко Алевтина Євгенівна

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, керівниця Центру перспективних досліджень і співробітництва з прав людини в сфері економіки, провідний науковий співробітник відділу проблем модернізації господарського права та законодавства ДУ «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9001-7564>

РОЛЬ СТАЛИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ У СТИМУЛЮВАННІ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ

У цьому науковому дослідженні висвітлюються інноваційні міжнародні та національні засади інтегрування у фінансово-економічну сферу принципів і пріоритетів сталого розвитку, включно з концептуальними основами ООН з питань бізнесу та прав людини, критеріями ESG, стандартом ISO 26000. Окреслюються міжнародні тенденції й норми стосовно соціально відповідального ведення господарської діяльності установами, що надають фінансові послуги з інвестування, страхування, кредитування тощо на національному, регіональних і глобальному ринках. Розглядається їх особливий вплив на забезпечення соціальної справедливості в суспільних відносинах та їх роль у створенні здорового, безпечного, резильєнтного і сталого суспільства. Представлено способи, якими фінансові установи через їх сталі послуги здатні стимулювати клієнтів, ділових партнерів, споживачів та ін. до соціально відповідальної діяльності. Підкреслено, що імплементація в Україні оновленої політики з розвитку сталого фінансування, запровадження підприємствами звітності зі сталого розвитку та інші релевантні заходи забезпечуватимуть сталість фінансових послуг і укорінення соціально відповідального господарювання, що сприятиме загальному економічному зростанню України та зміцненню добробуту її населення.

Ключові слова: сталий розвиток економіки, соціальна справедливість, бізнес і права людини, ESG, відповідальне інвестування, стале страхування, відповідальний банкінг.

Sanchenko Alevtyna

Ph.D in Law, Senior Researcher, Chief of the Center for Advanced Studies and Cooperation on Human Rights in Economics, Leading Research Officer of the

*Department of Modernization of Economic Law and Legislation of the State
Organisation «V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research
of the National Academy of Sciences of Ukraine»*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9001-7564>

ROLE OF SUSTAINABLE FINANCIAL SERVICES IN STIMULATION OF SOCIALLY RESPONSIBLE ECONOMIC ACTIVITIES

This scientific study highlights the innovative international and national foundations of integration into the financial and economic sphere of the principles and priorities of sustainable development, including the UN conceptual pillars on business and human rights, ESG criteria, the ISO 26000 standard. The study outlines the international trends and norms on socially responsible economic activity on the national, regional and global markets held by the institutions providing financial services for investment, insurance, lending, etc. Their specific impact on ensuring social fairness in social relations and their role in creating a healthy, safe, resilient and sustainable society is considered. The ways in which financial institutions can stimulate customers, business partners, consumers, etc. to socially responsible activities through their sustainable services are presented. It is emphasized that the implementation in Ukraine of the updated policy on the development of sustainable financing, the introduction of reporting on sustainable development by enterprises, as well as other relevant measures will ensure the sustainability of financial services and the rooting of socially responsible economic activity, which will contribute to the overall economic growth of Ukraine and strengthening of its population's well-being.

Keywords: sustainable economic development, social fairness, business and human rights, ESG, responsible investment, sustainable insurance, responsible banking.

Сталий розвиток економіки, громадянського суспільства та держави становлять національний інтерес України [1]. Парадигма сталого розвитку передбачає баланс між цілями економічного зростання, забезпечення екологічної безпеки, зменшення соціальної нерівності та ліквідацію дискримінації для покращення рівня добробуту суспільства. Сталість і соціальна відповідальність діяльності інститутів демократичного суспільства (у розумінні відповідальності за їх вплив на суспільство в цілому, окрему людину та оточуюче середовище)

базуються на принципах верховенства права, поваги прав людини (зокрема й права на безпечне для життя і здоров'я довкілля), соціальної справедливості та солідарності.

Поточними внутрішньодержавними і міжнародними факторами актуалізації правового врегулювання застосування цих принципів у вітчизняних економічних відносинах є особлива вразливість українського суспільства в умовах війни Російської Федерації проти нашої держави; добровільні зобов'язання України щодо досягнення Цілей сталого розвитку (далі ЦСР); її інтенсивна підготовка до вступу до Європейського Союзу (далі ЄС) й Організації економічного співробітництва та розвитку, що передбачає входження до європейського спільного, інших регіональних і глобального ринків; посилення взаємовідносин із міжнародними фінансовими організаціями (Міжнародний валютний фонд, Група Світового банку, Європейський банк реконструкції та розвитку, ін.) з метою отримання їхньої підтримки для виживання нашої держави нині та її повоєнного відновлення у перспективі; тощо.

Серед об'єктивних аргументів на користь необхідності зміцнення поваги прав людини та соціальної справедливості в Україні є, наприклад, висновки Звіту Програми розвитку ООН **«Вихід із глухого кута: Переосмислення співпраці в умовах поляризованого світу»** за 2023-2024 рр. про те, що в Україні гостро відчувається негативний вплив зниження рівня людського розвитку. Показник Індексу людського розвитку (включає оцінки усереднених досягнень за трьома вимірами: довге і здорове життя, доступ до знань, гідний рівень життя) опустився до найнижчого рівня з 2004 року та становить **0,734**, й Україна посідає 100 місце у загальному рейтингу зі 193 країн і територій світу» [2, с. 280].

Правова урегульованість і узвичаєння соціально відповідального господарювання в Україні – з урахуванням спеціального міжнародного стандарту ISO 26000 [3] включно – є одним із вагомих чинників сприяння втіленню соціальної справедливості в якості ключового принципу політики соціальної держави та, одночасно, підвищення економічної ефективності й конкурентоспроможності економіки як запоруки зростання її потужності й

добробуту українського суспільства. Аналізу правового поля досягнення балансу між економічною ефективністю та соціальної справедливості [4, с. 300-338], правової моделі сталого розвитку України [5] присвячені, зокрема дослідження Устименка В.А., Джабраїлова Р.А., Гудіми Т.С., Малолітневої В.К., Санченко А.Є., Рогозян Ю. С. та ін.

Соціальна справедливість у суспільних відносинах, поміж іншого, обумовлена такими чинниками, як-то:

i) справедливий розподіл і перерозподіл суспільних благ через відповідне державне регулювання господарських відносин та стале корпоративне управління;

ii) належне забезпечення реалізації прав і свобод людини за участю держави та суб'єктів господарювання у партнерстві з інститутами громадянського суспільства;

iii) справедливий захист порушених прав людини шляхом застосування державних судових та державних і недержавних позасудових механізмів й засобів захисту.

Роль установ з надання фінансових послуг (страхування, кредитування, фінансовий лізинг, гарантування інвестицій, факторинг, залучення коштів і банківських металів, що підлягають поверненню, ін.) у системі забезпечення соціальної справедливості визначається тим, що вони є складовою інституційного механізму перерозподілу фінансових ресурсів в економіці у ході досягнення ЦСР. Їх господарські відносини як суб'єктів економічної діяльності в Україні, відповідно до положень ст.ст. 5 і 6 Господарського кодексу України, повинні мати, крім іншого, соціальну спрямованість і не зашкоджувати людині та суспільству [6]. Це рівною мірою стосується принаймні трьох вимірів їх діяльності: i) внутрішньогосподарських відносин, включаючи спосіб організації діяльності та ставлення до персоналу, працівників (недискримінація, рівні можливості, справедлива оплата та безпечні умови праці, ін.); ii) відносин із іншими суб'єктами господарювання, яких вони повинні стимулювати до соціально відповідальної діяльності через надання своїх послуг; iii) відносин із

фізичними особами - споживачами і мешканцями громад, де оперує суб'єкт господарювання.

Соціально відповідальне господарювання на ринку фінансових послуг є невід'ємною ознакою якості цих послуг у контексті сучасних параметрів сталості фінансового сектору економіки. Воно є виразним чинником довіри до суб'єктів господарювання - надавачів фінансових послуг та їхнього ділового авторитету в середовищі клієнтів і споживачів, а також чинником їх успішності на національному, європейському та глобалізованому ринках товарів і послуг.

Розвиток сучасних сталих фінансових послуг відбувається на інноваційних міжнародних та національних засадах інтегрування в цю сферу господарської діяльності принципів і пріоритетів сталого розвитку. У рамках започаткованої у 1992 році «Фінансової ініціативи» Програми ООН з довікля (далі UNEP FI) [7] розроблено та добровільно впроваджуються фінансовими установами інноваційні нормативні рамки, а саме: 1) Принципи відповідального інвестування 2006 р. (далі *UN PRI*) [8]; 2) Принципи сталого страхування 2012 р. (далі *UN PSI*) [9]; 3) Принципи відповідального банкінгу 2019 р. (далі *UN PRB*) [10]. У 2003 р. на основі стандартів Світового Банку і Міжнародної фінансової корпорації запроваджено Принципи Екватора (далі *EPs*), які вчетверте переглянуто та оновлено в 2020 р. [11]. Додатково, у контексті дотримання принципу верховенства права у частині доброчесності і прозорості у діяльності фінансових установ, важливо звернути увагу на Вольфсберзькі принципи із протидії відмиванню доходів у приватному банківському секторі 2012 р. [12], Вольфсберзькі стандарти прозорості платежів 2017 р. [13] та ін. Усі вищеназвані Принципи слугують глобальною основою для відповідних галузей та видів фінансових послуг, яка спрямована на визначення, оцінку та управління екологічними, соціальними та управлінськими ризиками і можливостями на основі критеріїв ESG (*Economic, Social and Governance*) [14] та звітування про результати діяльності установ - надавачів різних фінансових послуг.

Зокрема, шість розроблених інвестиційним співтовариством *UN PRI* відображають їх переконання, що ESG питання здатні впливати на ефективність

інвестиційних портфелів, і тому інвестори повинні приділяти їм належну увагу під час ухвалення рішень щодо фінансування бізнес-проектів, якщо вони хочуть виконати свій фідучіарний (або еквівалентний) обов'язок. Зауважимо, що серед інвестиційних продуктів нині пропонуються, зокрема облігації сталого розвитку, пов'язані зі сталим розвитком облігації, соціальні, гендерні, блакитні та зелені облігації, зелена секюритизація, ін. [15].

Метою чотирьох *UN PSI* є забезпечення якісного та надійного захисту від ризиків у сферах ESG; вони відображають візію такого світу, що усвідомлює ризики і довіряє страховій галузі, яка з повною мірою відповідальності відіграє свою роль у створенні здорового, безпечного, резильєнтного і сталого суспільства. *UN PSI* є частиною критеріїв страхової галузі щодо індексів сталості *Dow Jones Sustainability Index* та *FTSE4Good*. Страхова галузь є прикладом проактивного підходу до екологічної сталості, пропонуючи зелене страхування для управління ризиками зміни клімату та їх зменшення.

Завдяки шістьом *UN PRB*, що розроблено для охоплення діяльності банків з кредитування та управління активами (управління капіталом), банківські установи вживають заходів для узгодження своїх головних стратегій, процесу прийняття рішень, кредитування та інвестування з ЦСР і міжнародними угодами, зокрема Паризькою кліматичною угодою 2015 р.

Своєю чергою, десять *EPs* є добровільним кодексом відповідальної поведінки фінансових установ і нормативною рамкою управління ESG ризиками в бізнес-проектах, що глобально застосовується до всіх секторів промисловості та до п'яти фінансових продуктів: 1) консультаційні послуги з проєктного фінансування; 2) проєктне фінансування; 3) корпоративні кредити, пов'язані з проєктами; 4) бридж-кредити; 5) рефінансування, пов'язане з проєктами, і фінансування придбання, пов'язаного з проєктами.

Наголосимо, що з огляду на невід'ємність соціального виміру сталого розвитку, UNEP FI надає ваги просуванню прав людини, зокрема соціальних, у якості мейнстриму в діяльності фінансових установ для забезпечення її узгодженості з трьома основними цінностями ООН – права людини,

інклюзія/залученість та гендерна рівність. Це закріплено в її Стратегії з соціальних прав і прав людини [16]. Відповідно, як зазначається UNEP FI, фінансові установи узгоджують їхні політики та практику з Керівними принципами ООН з питань бізнесу та прав людини 2011 р. (далі UNGPs), інтегруючи соціальні аспекти та питання прав людини у своє цілепокладання та застосовуючи процедури з належної обачності (*due diligence*) з метою виявлення, уникнення, пом'якшення та усунення соціальних ризиків і ризиків щодо прав людини у портфелях своїх послуг. Через умови та критерії надання послуг вони мають стимулювати таких суб'єктів господарювання й такі проекти, які в результаті покращуватимуть фінансове здоров'я, сприятимуть соціальній інклюзії, гідній праці й соціальній справедливості, особливо по відношенню до найбільш вразливих осіб і соціальних груп, аби ніхто в суспільстві не залишився поза увагою [17].

Принагідно підкреслимо, що UNGPs [18] встановлюють три концептуальні основи суспільних відносин у загальному контексті «бізнес і права людини»: Основа I. Обов'язок держави захищати права людини; Основа II. Корпоративна відповідальність поважати права людини; Основа III. Забезпечення доступу до засобів захисту прав особам, чий права порушено суб'єктами господарювання, для їх захисту й відновлення. Принципи Основи I встановлюють обов'язок держави, зокрема, регулювати питання корпоративної відповідальності поважати всі міжнародно закріплені права людини, здійснюючи необхідний стимулюючий вплив із метою запобігання порушенням прав людини суб'єктами господарювання або накладаючи на них відповідальність за такі правопорушення. Цей обов'язок набуває особливих рис у випадках господарської діяльності, що провадиться на вражених конфліктами територіях. Передбачається й регулювання використання фінансових послуг у цих цілях. Так, Принцип 4 наголошує на важливій ролі суб'єктів господарювання, що знаходяться у власності держави або контролюються нею або користуються її суттєвою підтримкою і послугами державних установ, зокрема таких, що уповноважені кредитувати експорт, забезпечувати державне страхування або

гарантування інвестицій, у справі просування соціальної відповідальності їх клієнтів і споживачів. Серед іншого, в якості умови отримання фінансових послуг до клієнтів може встановлюватися вимога щодо застосування у їх господарській діяльності процедури належної обачності щодо прав людини (*human rights due diligence*), яка передбачає оцінку ESG ризиків, усунення шкідливих наслідків на права людини і оточуюче її середовище та відшкодування завданої шкоди. Основа II у чотирнадцяти принципах розкриває сутність відповідальності суб'єктів господарювання поважати права людини, закріплює засади процедури належної обачності щодо прав людини, яка має зростати пропорційно ризикам, створюваним самим суб'єктом господарювання або його діловими партнерами або особливою ситуацією (конфлікт, надзвичайний стан, ін.), в якій він працює. Основа III концентрується на ролі держави, суб'єктів господарювання та інститутів громадянського суспільства у забезпеченні належного доступу до ефективного захисту прав людини із застосуванням всього спектру наявних механізмів – державних судових, державних і недержавних позасудових. Зауважимо, що серед недержавних позасудових механізмів захисту прав людини в сфері економіки, передусім, варто надати увагу механізмам розгляду скарг суб'єктами господарювання на операційному рівні їх діяльності як таким, що є найбільш оперативними та найменш фінансово затратними.

Про впливовість інноваційних міжнародних добровільних, узгоджених з UNGPs ініціатив фінансових установ із відповідального господарювання свідчить те, що UNEP FI нині об'єднує понад 400 членів – банківських, страхових та інвестиційних установ і понад 100 допоміжних установ, які каталізують активність у всій фінансовій системі світу для формування агенди зі сталого фінансування та забезпечення більш сталої глобальної економіки. Зокрема, за даними Глобального договору ООН, понад 1500 інвестиційних установ стали підписантами *UN PRI* з активами в управлінні близько 62 трильйонів доларів США [17]. *UN PSI* є найбільшою спільною ініціативою ООН і глобальної страхової індустрії, яка налічує майже 300 членів [9]. *UN PRB* об'єднують понад

330 банків-підписантів (включно з АБ «Укргазбанк»), що представляють переважну половину світової банківської галузі [20].

Реалізація цих прогресивних глобальних ініціатив суб'єктів господарювання справляє значний вплив на динаміку і політико-правове унормування сталих суспільних відносин. Адже вона сприяє визначенню необхідного політичного курсу і розробленню нормативно-правового регулювання на глобальному міжнародному, європейському та національному рівнях, а також забезпечує ефективне впровадження останніх. Удосконалення стратегій розвитку фінансового сектору України (включно фінтеху) і впровадження Національної стратегії розвитку фінансової грамотності до 2030 року упродовж останніх п'яти років, що у вересні 2024 р. відзначилося прийняттям «Політики з розвитку сталого фінансування» Національного банку України [21], а також схвалення у жовтні 2024 р. урядової Стратегії запровадження підприємствами звітності зі сталого розвитку з операційним планом її реалізації у 2024-2026 рр. [22] створило базоване на міжнародних вимогах і потребах сучасної України політико-правове тло для забезпечення переходу фінансових установ до більш соціально відповідального, прозорого і добросовісного господарювання.

Належна імплементація міжнародних принципів відповідального фінансування в українську політику та законодавство, корпоративну практику українських установ з надання фінансових послуг забезпечить низку переваг. Перш за все, підвищуватиметься їхня соціальна відповідальність, оскільки беручи на себе чітко окреслені зобов'язання, фінансові установи активно сприятимуть вирішенню проблем подолання бідності та соціально-економічної нерівності (у тому числі шляхом забезпечення інклюзії та безбар'єрності), захисту довкілля та боротьби зі зміною клімату. Таким чином вони працюватимуть задля більш сталого і справедливого майбутнього нашої країни та світу. По-друге, підвищуватиметься їх репутація як установ, що надають пріоритет відповідальному господарюванню, та зміцнюватиметься довіра до них серед клієнтів, інвесторів і зацікавлених сторін, а також збільшуватиметься

цінність їхніх корпоративних брендів. По-третє, зменшуватимуться ризики їх діяльності, пов'язані з ESG факторами, та зростатиме їх довгострокова сталість і стійкість до можливих майбутніх викликів. Це дозволить більшому числу фінансових установ України органічно приєднатися до вищеназваних глобальних ініціатив щодо відповідального інвестування, страхування і банкінгу, зміцнити свою конкурентоспроможність та інтеграцію у світовий фінансово-економічний простір, збільшити притік іноземних інвестицій у вітчизняну економіку та робити внесок у реалізацію національних інтересів, що спрямовані на сталий розвиток, безпеку і добробут суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.
2. United Nations Development Programme (UNDP) (2024). Human Development Report 2023-24: Breaking the gridlock: Reimagining cooperation in a polarized world. New York. URL: <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2023-24>.
3. ISO 26000 Guidance Standard on Social Responsibility, 2010. 106 p. URL: <https://www.iso.org/standard/42546.html>.
4. Економічна ефективність vs соціальна справедливість: пріоритети розвитку України на етапі подолання кризи : кол. моногр. НАН України, Секція суспільних і гуманітарних наук. Київ, 2019. 350 с.
5. Правова модель сталого розвитку України: монографія під заг. ред. чл.-кор. НАН України В.А. Устименка. Київ : НАН України, ДУ «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова НАН України», 2021. 296 с.
6. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

7. United Nations Environment Programme Finance Initiative (UNEP FI). URL: <https://www.unepfi.org/about/>.
8. United Nations Environment Programme Finance Initiative (UNEP FI). Principles for Responsible Investment (2006). URL: <https://www.unpri.org/about-us/what-are-the-principles-for-responsible-investment>.
9. United Nations Environment Programme Finance Initiative (UNEP FI). Principles for Sustainable Insurance (2012). URL: <https://www.unepfi.org/insurance/insurance/>.
10. United Nations Environment Programme Finance Initiative (UNEP FI). Principles for Responsible Banking (2019). URL: <https://www.unepfi.org/banking/more-about-the-principles/>.
11. The Equator Principles, July 2020. URL: <https://equator-principles.com/>.
12. Wolfsberg Anti-Money Laundering Principles for Private Banking (2012). URL: <https://db.wolfsberg-group.org/assets/7d384fb4-8c82-4669-acb8-621aed03e928/Wolfsberg%20Private%20Banking%20Principles.pdf>.
13. Wolfsberg Group Payment Transparency Standards (2017). URL: [https://db.wolfsberg-group.org/assets/13422898-fba1-44b3-9679-a8c7406e9e78/Wolfsberg%20Group%20Payment%20Transparency%20Standards%202023%20\[1\].pdf](https://db.wolfsberg-group.org/assets/13422898-fba1-44b3-9679-a8c7406e9e78/Wolfsberg%20Group%20Payment%20Transparency%20Standards%202023%20[1].pdf).
14. ESG - criteria / ESG – критерії. URL: <https://cbonds.ua/glossary/esg-criteria/>.
15. Cbonds. Glossary. URL: <https://cbonds.ua/glossary/esg-criteria/>.
16. United Nations Environment Programme Finance Initiative (UNEP FI). Social and Human Rights Strategy 2022/23 (2022). URL: <https://www.unepfi.org/wordpress/wp-content/uploads/2023/02/2023-UNEP-FI-Social-and-Human-Rights-Strategy.pdf>.
17. United Nations Environment Programme Finance Initiative (UNEP FI). Social and Human Rights: Exploring the intersection between the Finance Sector and Human Rights. URL: <https://www.unepfi.org/social-issues/social-issues/>.

18. Керівні принципи ООН з питань бізнесу і прав людини: Імплементція Рамкової програми ООН «Захист, повага та засоби захисту прав», схвалені Резолюцією 17/4 Ради ООН з прав людини від 16.06.2011 р. URL: http://www.iepd.kiev.ua/?page_id=8524.
19. Integrate the Principles for Responsible Investment. UN Global Compact. URL: <https://unglobalcompact.org/take-action/action/responsible-investment>.
20. United Nations Environment Programme Finance Initiative (UNEP FI). Principles for Responsible Banking: Shaping the future of banking. URL: <https://www.unepfi.org/banking/bankingprinciples/>.
21. Політика з розвитку сталого фінансування. Національний банк України. 17 вересня 2024 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/ESG%20strategy_public.pdf?v=9.
22. Про схвалення Стратегії запровадження підприємствами звітності зі сталого розвитку: розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.10.2024 № 1015-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1015-2024-%D1%80#Text>.

REFERENCES

1. On the Sustainable Development Goals of Ukraine for the period until 2030: Decree of the President of Ukraine of September 30, 2019 No. 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> [in Ukrainian].
2. United Nations Development Programme (UNDP) (2024). Human Development Report 2023-24: Breaking the gridlock: Reimagining cooperation in a polarized world. New York. URL: <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2023-24>
3. ISO 26000 Guidance Standard on Social Responsibility, 2010. 106 p. URL: <https://www.iso.org/standard/42546.html>
4. Economic efficiency vs. social justice: priorities of Ukraine's development at the stage of overcoming the crisis: col. monographs. NAS of Ukraine, Section of social sciences and humanities. Kyiv, 2019. 350 p.

5. Legal model of sustainable development of Ukraine: monograph under the gen. ed. of the Corresponding Member of the NAS of Ukraine V.A. Ustymenko. Kyiv: NAS of Ukraine, State Organisation «V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the NAS of Ukraine», 2021. 296 p.
6. Economic Code of Ukraine of January 16, 2003 No. 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> [in Ukrainian].
7. United Nations Environment Programme Finance Initiative (UNEP FI). URL: <https://www.unepfi.org/about/>
8. United Nations Environment Programme Finance Initiative (UNEP FI). Principles for Responsible Investment (2006). URL: <https://www.unpri.org/about-us/what-are-the-principles-for-responsible-investment>
9. United Nations Environment Programme Finance Initiative (UNEP FI). Principles for Sustainable Insurance (2012). URL: <https://www.unepfi.org/insurance/insurance/>
10. United Nations Environment Programme Finance Initiative (UNEP FI). Principles for Responsible Banking (2019). URL: <https://www.unepfi.org/banking/more-about-the-principles/>
11. The Equator Principles (July 2020). URL: <https://equator-principles.com/>
12. Wolfsberg Anti-Money Laundering Principles for Private Banking (2012). URL: <https://db.wolfsberg-group.org/assets/7d384fb4-8c82-4669-acb8-621aed03e928/Wolfsberg%20Private%20Banking%20Principles.pdf>
13. Wolfsberg Group Payment Transparency Standards (2017). URL: [https://db.wolfsberg-group.org/assets/13422898-fba1-44b3-9679-a8c7406e9e78/Wolfsberg%20Group%20Payment%20Transparency%20Standards%202023%20\[1\].pdf](https://db.wolfsberg-group.org/assets/13422898-fba1-44b3-9679-a8c7406e9e78/Wolfsberg%20Group%20Payment%20Transparency%20Standards%202023%20[1].pdf)
14. ESG - criteria / ESG – критерії. URL: <https://cbonds.ua/glossary/esg-criteria/>
15. Cbonds. Glossary. URL: <https://cbonds.ua/glossary/esg-criteria/>
16. United Nations Environment Programme Finance Initiative (UNEP FI). Social and Human Rights Strategy 2022/23 (2022).

URL: <https://www.unepfi.org/wordpress/wp-content/uploads/2023/02/2023-UNEP-FI-Social-and-Human-Rights-Strategy.pdf>

17. United Nations Environment Programme Finance Initiative (UNEP FI). Social and Human Rights: Exploring the intersection between the Finance Sector and Human Rights. URL: <https://www.unepfi.org/social-issues/social-issues/>

18. United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations «Protect, Respect and Remedy» Framework (2011). URL:

https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/guidingprinciplesbusinesshr_en.pdf

19. Integrate the Principles for Responsible Investment. UN Global Compact. URL: <https://unglobalcompact.org/take-action/action/responsible-investment>

20. United Nations Environment Programme Finance Initiative (UNEP FI). Principles for Responsible Banking: Shaping the future of banking. URL: <https://www.unepfi.org/banking/bankingprinciples/>

21. Policy on the Sustainable Financing Development. National Bank of Ukraine. September 17, 2024. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/ESG%20strategy_public.pdf?v=9 [in Ukrainian].

22. On the approval of the Strategy for Implementation of Sustainability Reporting by Enterprises: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 10.18.2024 No. 1015-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1015-2024-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

Загнітко Олег Павлович

LL.M (США), кандидат юридичних наук, докторант Державної установи

«Інститут економіко-правових досліджень

імені В. К. Макутова Національної академії наук України», адвокат

ORCID: 0009-0002-3095-2590

ДІАЛЕКТИКА ІНОВАЦІЙ, БЕЗПЕКИ ТА НАДІЙНОСТІ В ПРАВОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РИНКУ ОПТОВИХ ЕНЕРГЕТИЧНИХ ПРОДУКТІВ

Доповідь про взаємодію ключових чинників роботи ринку оптових енергетичних продуктів. Хоча товарні базові активи – природний газ, водень, електроенергія - є мало змінними молекулами та електронами, інфраструктура їх виробництва (видобутку), транспортування та розподілу є об'єктом науково-технічного поступу, що мусить бути відображено як в договорах (ОЕП – оптових енергетичних продуктах), так і в імперативних нормах законодавства, оскільки наслідки інновацій створюють як нових учасників ланцюжка доданої вартості, так і тягнуть нові наслідки (не завжди позитивні) для безпеки та надійності постачання. Своєю чергою, безпека постачання, також перебуває у фокусі інновацій з огляду на поглиблення студій про екологію перенесення енергії. Зasadничо важливий принцип надійності постачання є змінним меншою мірою, але в умовах війни його роль є найвідомішою, і можливості законодавчого забезпечення є чи не найбільш обмеженими.

Ключові слова: оптові енергетичні продукти, правове забезпечення, режим інновацій, надійність постачання, безпека постачання.

Zahnitko Oleh

*LL.M (JMLS, Chicago), Ph.D., post-doctorate student at State Institution “Valentyn
Mamutov Economy and Legal Research Institute of the National Academy of Sciences
of Ukraine”, attorney-at-law*

ORCID: 0009-0002-3095-2590

DIALECTICS OF INNOVATIONS, SAFETY AND RELIABILITY OF SUPPLIES IN THE WHOLESALE ENERGY MARKET’S LEGAL FRAMEWORK

The study focuses on the interplay of the key physical elements driving the functioning of the market for wholesale energy products (WEP). While acknowledging the derivative nature of WEP and, therefore, the market, we establish that natural gas and electricity as base assets are quite stable, whereas the storage, transportation (shipping) and distribution services do the innovations permanently, outsourcing or insourcing takes place and, therefore, the underlying risks are reshaped that needs to be reflected in a WEP contents and a market structure to ensure the safety, which increases its thresholds driven by the technology ramification studies on one hand and, on the other hand, by the innovations that: (a) allow safer production (including extraction) and delivery to the customer on the physical side, (b) utilize electronics advance allowing faster trading and post-trading infrastructure under ever increasing cyber threats, and (c) take form of new financial instruments and settlement mechanisms. Finally, the reliability of supplies is a fundamental and most important principle tramping the innovations with untested medium- and long-term consequences and on par with the safety, if the latter is considered on the macro-scale including the planetary one.

Keywords: wholesale energy products, legal framework, innovations regime, safety of supply, reliability of supply.

Інновації в широкому розумінні є чи не єдиним джерелом розвитку суспільства. Спираючись на парадигму наукового дослідження К.Р. Поппера, згідно з якою поступ науки через мислення (як об'єктивного процесу) та технологій протиставлено фізичним та психічним явищам [1], науково-технічний прогрес надається на передбачення, тоді як джерело інновацій (індивід) та зовнішні до індивіда та НТП обставини є відносно стабільними. За такого підходу можна стверджувати про ідентичність понять розвитку та інновацій в економіці чи іншій царині суспільної діяльності.

Середовище, в якому інновації можуть спричинити хвилю змін, за якою підуть інші зміни, є внутрішньо суперечливим, що впливає з визначення інновацій у Законі України «Про інноваційну діяльність»: *«новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери»* (ч. 1 ст. 1 (Визначення)) [2]. Елементи новизни, конкурентоспроможності та

покращення постулюють наявність серед дійових осіб ринкового середовища (а) агентів змін (власники інновацій), (б) сил, які через непрямий спротив модифікують інновації (інфраструктурні елементи, споживачі) та (в) сил, які чинять інноваціям прямий спротив (конкуренти, застарілі наукові, управлінські та юридичні парадигми). В контексті ринку оптових енергетичних продуктів (ОЕП) зовнішніми та незмінними фізичними явищами залишаються молекули природного газу та водню, а також електрони виробленої електроенергії та хімічні й фізичні явища, які супроводжують процес «зберігання» електроенергії. Агентами змін виступають технології оптимізації транспортування, розподілу та зберігання зазначених енергоносіїв, що впливає на ризики операційні та фінансові в процесі перенесення енергії (непрямий спротив інноваціям) та має бути відображено в правовому регулюванні таких процесів. Себто право, як рефлексія мислення про належне та наявне, перебуває в прямій опозиції до технічних / технологічних інновацій ринку ОЕП.

Така опозиція, звичайно, має винятки – зазначений Закон України «Про інноваційну діяльність», який передбачає механізм підтримки інноваційних проєктів, чи Господарський кодекс України, який згадує «надання цільових інновацій» серед основних засобів регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання (ч. 2 ст. 12 (*Засоби державного регулювання господарської діяльності*)) [3]. Модель надання цільових інновацій чекає на детальніше розкриття, але, принаймні системний підхід передбачає використання результатів інноваційної діяльності, як наслідок *перетворення на звичайне* нового знання, продукту, технології - таку собі «нормалізацію» перед новою хвилею змін в науково-технічному поступі. Ані спеціальний закон про інноваційну діяльність, ані кодифіковані акти не містять положень про позитивну чи негативну відповідальність, зокрема, суб'єктів організаційно-господарських відносин, за впровадження / масштабування результатів інноваційної діяльності; принагідно, зазначимо прогалину Господарського кодексу, ст. 332 (*Законодавство про інноваційну діяльність*) якого відсилає до Цивільного кодексу, а той не згадує інновацій взагалі [4].

Натомість принципи безпеки постачання та надійності постачання природного газу та електроенергії є консервативними, оскільки закріплюють усталені раніше (без урахування інновацій) обов'язкові порогові значення, технології та практики. Гнучкість імперативних норм щодо безпеки та надійності досі в українській науці вважали контрінтуїтивною, такою, що загрожує компромісами очікуваній безпеці чи відповідальності за неї, а то й їхньою компрометацією. Немає сумніву, що й на водень ці принципи теж поширяться, щойно він набуде системно важливого значення для економіки.

Із застереженням вище, зазначимо, що окрім інновацій інфраструктури обробки базового активу – енергоносіїв, іншими важливими об'єктами інноваційного розвитку на ринку ОЕП є елементи торговельної та пост-торговельної інфраструктури: (а) електронні, у тому числі, комунікаційні та поштові технології, які впливають на перехід права власності, бронювання потужностей з передачі й розподілу енергоносія, диспетчерські інструкції тощо, (б) фінансові інструменти та способи розрахунків, що оптимізують кредитні ризики контрагента та націлені на зниження витрат з адміністрування виконання господарсько-виробничих договорів.

На забезпечення, за Поппером, принципу спростовності твердження [1] зазначимо, що й опозиційні інноваціям принципи безпеки постачання та надійності постачання також піддатні інноваційним хвилям. Безпека постачання підпадає частим переглядам внаслідок нових наукових розвідок щодо як довгострокового вивчення впливу наявних технологій, так і інновацій щодо безпеки процесів, наприклад, виробництва (видобутку), транспортування й розподілу, споживання й утилізації відходів (викидів в атмосферу). Це вимагає відповідного визнання в імперативних та диспозитивних нормах права кількох галузей законодавства.

Надійність постачання є найбільш важливою з погляду кінцевого споживача, але на позір підлягає найменшому впливу інновацій – її забезпечено переважно правовими засобами, і то найменш гнучкими, закріпленими переважно в типових договорах. Атаки на енергетичну інфраструктуру з боку з

рф, війна з кндр та агресія з боку білорусі, однак, примушують до пошуку нових рішень з посилення безпеки постачання [5], таких як самозабезпечення споживачів енергоресурсами, резервна генерація (активне споживання), прямий імпорт, побудова енергосховищ, укриття для об'єктів інфраструктури тощо, більшість із яких можуть претендувати на інноваційність та вимагають відповідного правового забезпечення не лише з організаційно-господарської та господарсько-виробничої точок зору, але й з боку господарсько-правової політики. Інновації безпеки та надійності постачання, однак, не є нашим головним фокусом і для цілей цієї доповіді ми висунемо кілька тез про динаміку взаємодії між інноваційністю, надійністю та безпекою на ринку ОЕП.

Соціальна держава, якою Конституція проголошує Україну (преамбула, стаття 1) [5], і вона ж вимагає державу її забезпечувати (стаття 13) [6], вимагає гедоністичного підходу (реалізація добробуту якомога більшої кількості людей наявними коштами) [7] до правового забезпечення ринку ОЕП – тобто економічна ефективність з одного боку, де вільне підприємництво поєднується з унеможливленням нечесних практик, та пом'якшення неінклюзивних практик з іншого боку, аби жодний прошарок суспільства не залишився покинутим, в енергетичній бідності [8]. Тож соціально гарантована надійність постачання в законодавчому вимірі вимагає субсидювання незахищених груп, тривалих перехідних періодів, заходів з підвищення обізнаності та заохочення лише комерційно усталених результатів інноваційної діяльності, ризику якої нестиме приватний інвестор.

Кліматичні виклики, однак, кличуть до утилітаризму щодо інновацій, де пристосування стає умовою виживання. З огляду на них, вимоги безпеки постачання будуть краще обслужені субсидіями та пільгами для цільової інноваційної діяльності та впровадження інновацій з одного боку, та виведенням з експлуатації морально застарілих виробничих форм, із фокусом на прискорення змін, меншою увагою до фінансових видатків (гроші, зрештою, не мають самостійної споживчої вартості), але з увагою до середньострокових та довгострокових наслідків, у тому числі, непрямих, для довкілля у широкому

значенні та у вузькому, зокрема, сталості для інфраструктури перенесення енергії.

Кліматичні зміни, треба зазначити, також вплинуть і на надійність постачання – адже технологічне обладнання призначене для роботи за певної температури та вологості; істотна зміна зовнішніх умов, наприклад, підвищення середньорічної на $0,1^{\circ}$ за Цельсієм призводять до зниження його ККД (коефіцієнту корисної дії) та необхідності частішого технічного обслуговування – себто підвищують собівартість виробленого продукту.

Сучасне законодавство України перекошене на користь надійності постачання, про що свідчить не так наявність спеціальних норм про підтримку інновацій, як відсутність норм про масштабування, «нормалізацію» інновацій. Емпірично, мало інновацій було імплементовано у повсякденне життя Українців, які б давали переваги у міжнародній конкуренції – якщо звернутися до побутових прикладів то це фінансові інновації типу платежів p2p (peer-to-peer), себто переказів між платіжними картками (із ризиками щодо підзвітності операторів, фінансового моніторингу та оподаткування), спрощене пересилання поштових відправлень, використання безпілотних механізмів в агровиробництві. В технічно регульованому середовищі ринку ОЕП відсутні достатні механізми сприйнятті інновацій, відповідних компетенцій бракує і господарським органам і регулятору, і політичних та адміністративних органам. Відтак, правовий режим інноваційності, на жаль, обмежується етапом витворення нового рішення (продукції, послуги чи технології), а от шляхи запровадження цього рішення в серію та витіснення менш конкурентних залишено на розсуд і відповідальність власника інновації, себто ігнорують консервативну природу права та підривну дію інновацій щодо інших аспектів соціальної тканини. Як протилежний приклад, наведемо низку цілеспрямованих зусиль законодавчого та підзаконного характеру під час запровадження послуги «Дія»: її ідея, цілком утилітарна, підривала у своєму втіленні низку усталених правил щодо роботи реєстрів, тож на рівні закону і підзаконних актів було не лише скасовано заборони («дерегуляція»), але і *схвалено нові норми* позитивного права – через брак місця

не аналізуватимемо потенційне несприйняття цими нормами наступної хвилі інновацій.

Що ж до безпеки постачання, цей принцип, на жаль, за весь період незалежності України не завершив свого осучаснення. Слабка інституціоналізація як уряду, так і громадянського суспільства щодо захисту права споживачів на безпечну продукцію (послуги) та щодо захисту довкілля має наслідком хаотичний характер правотворчої діяльності та багато прогалин у правозастосовчій діяльності. Зважаючи на велику роль безпеки у праві ЄС із яким Україна гармонізує законодавство та травматичний досвід екологічних катастроф самого українського суспільства (хронологічно – підрив греблі Дніпровської ГЕС, створення каскаду водосховищ, вибух Чорнобильської АЕС, підрив греблі Каховської ГЕС тощо), наважимося стверджувати, що безпека постачання має бути ключовим, якщо не домінуючим принципом у належному правовому забезпеченні ринку ОЕП.

Через ганджі досі застосовуваного феноменологічного підходу до запровадження інновацій, пропонуємо виходити з редукціонізму, виділяючи такі елементи (впровадження), як експеримент / експериментальна модель, тестовий проєкт, пілотний проєкт та регуляторна «пісочниця». В технічно складній інфраструктурі, яка обслуговує перенесення молекул природного газу чи водню та потік електронів за допомогою електричного струму, кожен з елементів потребує означення в позитивному праві, адже вимоги до елементів Об'єднаної енергетичної системи України - виробництва, передачі й розподілу сформовано як мінімально необхідний або вичерпний перелік, що склався на підставі *попередніх* знань, здебільшого, без урахування інноваційного продукту [9], [10]. Отже, імперативні норми права здебільшого є чинником спротиву інноваціям навіть попри спеціальний законі про інноваційну господарську діяльність. Для розв'язання цього парадоксу стосовно впровадження технологічних інновацій на ринку ОЕП пропонуємо інституціювати юридичні інновації правового забезпечення. Кожна стадія впровадження інноваційного продукту мусить отримати можливість правомірно, але і без фізичної шкоди для функціонування

системи в цілому, працювати і помилятися, переживати аварійні та надзвичайні режими експлуатації. Це, у рамці встановлених правом кількісних обмежень, потребує частих пусків та зупинок, особливого режиму взаємодії з диспетчером на кожній стадії – експерименту, тесту, пілотного проєкту, регуляторної «пісочниці». З боку прозорості, це також винятки у звітності про доступність обладнання, адже надійність передбачень результатів інноваційних процесів різко відрізняється від передбачення роботи комерційно підтвердженого (серійного) обладнання. Водночас, для регуляторів та інших нормотворців такий спеціальний режим є необхідним, аби підготувати проєкти рішень із правового забезпечення відповідної інновації на етапі комерційної експлуатації / серійного виробництва, *якщо* така відбудеться. Норми про впровадження інновацій, крім зазначених вище (а) винятків щодо обов'язкових параметрів технічного рішення, (б) регулярності випробувань та (в) особливої звітності, мають також передбачити (г) винятки з правил ринку та (г) нижчий рівень захисту кінцевих споживачів – як суб'єктів господарювання, так і домогосподарств, які свідомо погодились на участь у відповідній стадії – експерименті, тестуванні, пілоті тощо.

Досягнення балансу між принципами залежить від структури ринку та суб'єктивних чинників, адже політичний режим впливає на стратегію регулятора — бути активнішим чи реактивним. Склад учасників господарсько-виробничих відносин та їхня концентрація також істотно впливають на проактивність юридичних та фінансових ініціатив. Так, Національний банк України, на тлі успіхів р2р та українського фінтеху (fintech) на зовнішніх ринках, оголосив про запровадження регуляторної «пісочниці» [10]. Зазначимо, що закон про регулятора енергетики [12], як і положення про Міністерство енергетики [13] не містять задач цих установ щодо інновацій, як і згадок про інновації загалом. Така ситуація, очевидно, є свідомим послабленням, зокрема, зусиль з декарбонізації: остання є викликом системі традиційної генерації, вимагає гнучкості і керованості (технічної можливості виконувати команди диспетчера), а отже, інноваційних технічних рішень в ОЕС України.

Навіть у суто ринковому механізмі ціноутворення шляхом вільних пропозицій на купівлю та продаж, в учасників ринку мусить бути можливість винагородити ту чи іншу особливість виробника чи оператора інфраструктури. Так, ОЕС України пристосована для роботи в режимі базового навантаження, пікові та напівпікові періоди попиту оголюють дефіцит гнучких / маневрених потужностей. Отже, без ціни гнучкості, керованості чи іншої інноваційної властивості навіть тих рішень, які вже комерційно випробувано в інших країнах, інвестиції в царині, яка є дефіцитною відставатимуть. Законодавство ж не надає НКРЕКП повноважень уточнювати допоміжні послуги чи запроваджувати нові сегменти ринків, щоб скеровувати інвестиційні рішення учасників у найактуальнішому напрямку; також немає повноважень і дискримінувати застарілі технологічні рішення, які є шкідливими для довкілля. Конкурс на управління попитом та послугою з розвитку генеруючої потужності, який має оголошувати Кабінет Міністрів, а готувати та проводити Міненерго, не проводився жодного разу попри гострий дефіцит пропозиції на ринку.

Крім нового *предмету* торгівлі, ми також вбачаємо необхідність її *розукрупнення*, щоб макроекономічна синхронізація попиту на енергоносії, послуг передачі (розподілу) та інвестиційних рішень була краще прив'язана до місцевості. Відповідно, замість єдиної ціни для ОЕС України, НКРЕКП, що вже в її компетенції, мусить дозволити торгівлю відповідними обсягами електроенергії в окремому макрорегіоні з кількох областей (ОЕС України складається з семи таких макрорегіонів) для того щоб зробити цінові пропозиції такими, що відображають дефіцит чи профіцит відповідного товару чи послуги в макрорегіоні, – суто ринковий стимул оптимізувати інвестиції та витрати територіально. Зміна масштабів планування з національного ринку на менший передбачає нові предмети регулювання – субзональні (макрорегіон) та інтерзональні – в межах більш, ніж однієї національної енергетичної системи. Для врегулювання профіциту (підвищення попиту, закриття менш конкурентоздатних об'єктів), корисним було б опустити мінімально дозволена ціну організованих сегментів ринку до від'ємної – у ліберальніших ринках інших

країн, така доплата від виробника за споживання його енергії / послуг часом сягає кількох десятків доларів США за 1 МВт-годину (в еквіваленті).

ЛІТЕРАТУРА

1. Десятник В. О. Критично-правове мислення: межі наукового пізнання. *Часопис Київського університету права*. 2015. №1. С. 19–23.
2. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/40-15>.
3. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/436-15>.
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>.
5. Zahnitko, O. Wholesale Energy Supplies Disruption as The Human Rights Breach: Characterisation and Causality Aspects. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2024. Том 13. С. 38–50. DOI: 10.18523/2617-2607.2024.13.38-50.
6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
7. Дробович А. Е. «Сучасний гедонізм» як маркер культури. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія: [зб. наукових праць]* / ред. рада: В. П. Андрущенко (голова). Київ: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. Вип. 28 (41). С. 166–173.
8. Kang L., Lloyd B., Liang X.-J., Wei Yi.-M. Energy poor or fuel poor: What are the differences?. *Energy Policy*. 2014. Volume 68. P. 476–481. ISSN 0301-4215. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2013.11.012>.
9. Про затвердження Кодексу системи передачі: Постанова НКРЕКП від 14.03.2018 р. № 309. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0309874-18>.
10. Про затвердження Кодексу газотранспортної системи: Постанова НКРЕКП від 30.09.2015 р. № 2493. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1378-15>.
11. Шабан О. Регуляторна платформа НБУ: «пісочниця» для зростання

URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/905186.html>.

12. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: Закон України від 22.09.2016 р. № 1540-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1540-19>.

13. Про затвердження Положення про Міністерство енергетики України: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.06.2020 р. № 507. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/507-2020-%D0%BF>.

REFERENCES

1. Desiatnyk, V. Critical legal thinking: the boundaries of scientific knowledge. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, 2015/1, P. 19-23 [in Ukrainian].
2. On Innovative Activities: Law of Ukraine dated 04.07.2002 № 40-IV. *Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy*. <https://zakon.rada.gov.ua/go/40-15>
3. Commercial Code of Ukraine: Law dated 16.01.2003 № 436-IV. *Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy*. <https://zakon.rada.gov.ua/go/436-15> [in Ukrainian].
4. Civil Code of Ukraine: Code of Ukraine; Law, Code of 16.01.2003 № 435-IV. *Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy*. <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15> [in Ukrainian].
5. Zahnitko, O. Wholesale Energy Supplies Disruption as The Human Rights Breach: Characterisation and Causality Aspects. *Наукові записки НАУКМА. Юридичні науки*. 2024. Том 13. С. 38-50. DOI: 10.18523/2617-2607.2024.13.38-50
6. Constitution of Ukraine dated 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy*. <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].
7. Drobovych, A. «Modern Hedonism» as a marker of culture. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Serii 7. Relihiieznavstvo. Kulturolohiia. Filosofiia: [zb. naukovykh prats]* / Ed. Board:

Andrushchenko, V. P. (chair). – Kyiv, 2012, 28 (41), P. 166-173 [in Ukrainian].

8. Li, Kang, Bob Lloyd, Xiao-Jie Liang and Yi-Ming Wei, “Energy poor or fuel poor: What are the differences?”, *Energy Policy*, Volume 68, 2014, Pages 476-481, ISSN 0301-4215, <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2013.11.012>

9. On approval of the Transmission System Code: Resolution; NEURC dated 14.03.2018 No. 309. *Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy*. <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0309874-18> [in Ukrainian].

10. On approval of the Gas Transportation System Code: Resolution; NEURC dated 30.09.2015 No. 2493. *Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy*. <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1378-15> [in Ukrainian].

11. Shaban, O. (20.04.2023), NBU’s Regulatory Platform: "sandbox" for innovation growth. *Interfaks-Ukraina*. <https://interfax.com.ua/news/blog/905186.html> [in Ukrainian].

12. On the National Commission for State Regulation in the Spheres of Energy and Utilities: Law of Ukraine dated 22.09.2016 No. 1540-VIII. *Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy*. <https://zakon.rada.gov.ua/go/1540-19> [in Ukrainian].

13. On approval of the Regulation on the Ministry of Energy of Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine; Regulation dated 06/17/2020 No. 507. *Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy*. <https://zakon.rada.gov.ua/go/507-2020-%D0%BF> [in Ukrainian]

Кулик Олег Ігорович

кандидат юридичних наук,

докторант, Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень

імені В.К. Мамутова Національної академії наук України»,

доцент кафедри міжнародного права та галузевих правових дисциплін,

Київський університет права Національної академії наук України

ORCID: 0000-0003-1195-9869

ЩОДО КОНТРОЛЮ ЗА РИНКОМ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ

Наукова робота присвячена дослідженню проблем контролю за ринком віртуальних активів. У межах дослідження проаналізовано законодавство, що визначає основні аспекти здійснення контролю за ринком і наукову літературу. Зроблено відповідні висновки щодо удосконалення правового регулювання такого контролю, зокрема в частині необхідності впровадження презумпції добросовісності учасника ринку віртуальних активів.

Ключові слова: віртуальні активи, ринок віртуальних активів, контроль за ринком віртуальних активів, контроль господарської діяльності, принципи контролю господарської діяльності.

Kulyk Oleh

Ph.D. in Law, Doctoral Researcher, State Organization «V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine»,

Associate Professor at the Department of International Law and Branch Legal Disciplines Kyiv University of Law of the National Academy of Sciences of Ukraine

ORCID: 0000-0003-1195-9869

CONTROL OVER THE VIRTUAL ASSET MARKET

This research paper is dedicated to the examination of the challenges associated with regulating the virtual asset market. It analyses the legislative framework that defines the core elements of market control and reviews the scientific literature on the subject. The author presents a series of

conclusions that highlight the necessity for enhanced legal regulation of such control, particularly with regard to the introduction of a presumption of good faith for virtual asset market participants.

Keywords: virtual assets, virtual assets market, control over the virtual assets market, control of economic activity, principles of control of economic activity.

Ринок віртуальних активів має бути врегульованим таким чином, щоб відносини між його учасниками розвивались у взаємозв'язку між їх приватними інтересами, а також публічними інтересами в межах обраної державою моделлю державного регулювання ринку. К. Донг (Dong) наголошує на необхідності встановлення окремого правового режиму віртуальної (цифрової) власності, який повинен передбачати різні правила, пристосовані до різних рівнів і типів такої власності [1, с. 1759]. А. Г. Бобкова стосовно екологічного підприємництва зазначила, що серед чинників, від яких залежить успішність реалізації спеціального правового режиму, перш за все слід назвати контроль [2, с. 38]. Видається, що для успішності реалізації спеціального правового режиму обороту віртуальних активів контроль має важливе значення, і правове регулювання такого контролю потребує удосконалення.

Положення щодо контролю за ринком віртуальних активів зосереджені у ГК України, Законі України «Про віртуальні активи», проте останній досі не набрав чинності, а тому реальних контроль на даний час практично не здійснюється.

У науковій літературі питання загального контролю щодо підприємництва у цілому були предметом дослідження багатьох науковців, зокрема І. С. Орехова аналізувала принципи державного контролю господарської діяльності [3]. В. П. Попелюк досліджував відносини контролю у сфері господарювання у відповідній монографії [4]. Окремо варто згадати дослідження В. В. Добровольської, яке присвячене безпосередньо державному контролю щодо обороту віртуальних активів [5]. Разом з тим, останнє дослідження зведено переважно до визначення природи державного контролю щодо застосування та обігу цифрових (віртуальних) активів в Україні як фінансового контролю, у той

час як решта авторів питань контролю за ринком віртуальних активів не торкались.

Викладене вказує на актуальність обраної теми дослідження, присвяченого удосконаленню правового регулювання контролю за ринком віртуальних активів.

Ринок віртуальних активів як важлива складова економіки України має потребу в цілісній системі господарського контролю. Загальні норми щодо державного контролю у сфері господарювання регламентовані ст. 19 ГК України, у якій закріплено сфери та деякі засадничі положення здійснення контролю за господарською діяльністю.

Ураховуючи норми ч. 3 ст. 19 ГК України, де закріплені сфери державного контролю, можна прийти до висновку, що діяльність суб'єктів господарювання – учасників ринку віртуальних активів охоплюється декількома з них. Це залежить від положення суб'єкта господарювання на ринку, податкового статусу, організаційно-правової форми такого суб'єкта господарювання тощо. Тому, контроль на рику віртуальних активів є важливим господарсько-правовим засобом регулювання цього ринку.

У Законі України «Про віртуальні активи» знайшли розвиток окремі положення щодо здійснення контролю на ринку. Відповідно до ч. 1 ст. 22 Закону України «Про віртуальні активи» контроль на ринку віртуальних активів здійснюють Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (далі також – НКЦПФР) та інші державні органи в межах своїх повноважень та в порядку, визначеному Конституцією та законами України. У розвиток зазначених положень варто зауважити, що контроль за оборотом забезпечених віртуальних активів, що забезпечені окремими об'єктами цивільних прав, на умовах, передбачених Законом України «Про віртуальні активи», у межах своїх повноважень можуть здійснювати також інші державні органи, якщо до їхньої компетенції віднесено регулювання обороту окремих об'єктів цивільних прав та/або реєстрації правочинів з такими об'єктами цивільних прав (ч. 2 ст. 22 Закону України «Про віртуальні активи»). З наведеного вбачається, що коло

органів, що здійснюють контроль на ринку віртуальних активів, не обмежений однією лише НКЦПФР.

В. В. Добровольська відзначила, що Національний банк України (далі – НБУ) та НКЦПФР у межах своїх повноважень здійснюють контроль та нагляд за діяльністю учасників ринку віртуальних активів, який за своєю суттю, змістом, суб'єктно-об'єктною характеристикою та метою є фінансовим. На думку вченої, НБУ здійснює контрольні заходи щодо використання та обігу віртуальних коштів, а відомчий орган виконавчої влади є виконавцем його розпоряджень. Метою здійснення фінансового державного контролю вчена назвала попередження та виявлення фінансово-розрахункових правопорушень (неправомірних операцій), об'єктом яких є віртуальні активи [5, с. 61]. Тобто НБУ також відіграє значну роль в контролі за ринком віртуальних активів. При чому активна роль НБУ проявляється не тільки у цій сфері. До прикладу, Т.С. Гудімою обґрунтовано, що з метою попередження вірогідності настання неплатоспроможності окремих банківських установ убачається за доцільне активізувати з боку НБУ реалізацію контрольних повноважень на кредитному ринку та на постійній основі здійснювати оцінку фінансового стану банківських і небанківських установ, які надають кредитні послуги [6, с. 277].

Погоджуючись із необхідністю контролю з боку держави за ринком віртуальних активів варто звернути увагу на таке.

К. В. Бачинською, В. П. Марущак та О. І. Марущак висловлена думка, що самоціллю держави не є регулювання руху капіталу, а збереження суспільства як співіснуючої системи, і здійснити це можливо тільки в тому випадку, якщо функціонування суспільного капіталу знаходиться під контролем держави. Звідси виникає мотив управління у діях держави щодо регулювання руху капіталів у суспільстві [7, с. 33].

Р. А. Джабраїлов та В. С. Новікова підсумували, що реконструкція економіки України з урахуванням пріоритетів із дерегуляції господарської діяльності має здійснюватися з огляду на загальноєвропейський курс на

спрощення в цій сфері та зменшення рівня державного нагляду [8, с. 95].
Видається, що наведене стосується не тільки нагляду, а і контролю також.

І. С. Орехова звернула увагу, що елементами правової форми контролю, що надають останньому внутрішньої стрункості в силу того, що є його теоретичним стрижнем, неписаними правилами, дотримання яких наділяє контроль такою комплексною характеристикою, як ефективність є принципи державного контролю господарської діяльності [3, с. 314]. В. П. Попелюк обґрунтував, що досягнути ефективного функціонування характерної для ринкової економіки системи вільного багатокладного господарювання, умовою якого є дотримання прав, зобов'язань і відповідальності учасників господарської діяльності, можливо лише ґрунтуючись на принципах контролю. При цьому вчений зазначив, що головні принципи контролю – відкритість та прозорість, повинні призвести до запровадження презумпції добросовісності суб'єктів господарювання [4, с. 77, 81].

Сприймаючи таку позицію слід відзначити, що на ринку віртуальних активів контроль має здійснюватися ефективно, що б дозволило досягти мети такого контролю. У той же час видається, що контроль має здійснюватися з дотриманням певних принципів, зокрема в такий спосіб, що не порушуватиме презумпцію добросовісності суб'єктів господарювання на цьому ринку. Саме це дасть поштовх до утвердження правового господарського порядку, який, згідно з ч. 1 ст. 5 ГК України формується на основі оптимального поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання та державного регулювання макроекономічних процесів, виходячи з конституційної вимоги відповідальності держави перед людиною за свою діяльність та визначення України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави.

Наведене дає підстави для висновку, що контроль за ринком віртуальних активів є важливим господарсько-правовим засобом регулювання цього ринку та відіграє важливу роль в утвердженні правового господарського порядку на цьому ринку.

Доведено, що контроль за ринком віртуальних активів має здійснюватися з додержанням принципів контролю, що в результаті мають призвести до впровадження презумпції добросовісності учасників ринку віртуальних активів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Dong K. Developing a Digital Property Law Regime. *Cornell L. Rev.* 2020. Vol. 105. Issue 6. P. 1745–1774. <https://www.cornelllawreview.org/wp-content/uploads/2020/11/Dong-note-final.pdf>.
2. Бобкова А.Г. Щодо контролю дотримання спеціального правового режиму екологічного підприємництва. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2012. Випуск 19. Том 3. С. 38–41. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/14469>.
3. Орехова І.С. Принципи державного контролю господарської діяльності. *Форум права*. 2009. № 2. С. 309–315. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2009_2_48.
4. Попелюк В.П. Правове регулювання відносин контролю у сфері господарювання : монографія. Одеса : юридична література, 2013. 208 с.
5. Добровольська В.В. Державний контроль щодо застосування та обігу цифрових (віртуальних) активів. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2023. № 2. С. 57–62. DOI: <https://doi.org/10.32782/39221470>.
6. Гудіма Т.С. Господарсько-правове забезпечення реалізації грошово-кредитної політики держави на засадах сталого розвитку: монографія. Київ: ДУ «Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Макутова Національної академії наук України», 2020. 336 с. URL: http://www.iepd.kiev.ua/wp-content/uploads/2020/10/моно_Гудіма.pdf.
7. Бачинська К.В., Марущак В. П., Марущак О. І. Державне управління, планування, фінанси : монографія. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2018. 228 с. URL: http://www.oridu.odessa.ua/9/buk/new_13_02_18.pdf.

8. Джабраїлов Р.А., Новікова В.С. Правові засади державної політики у сфері дерегуляції господарської діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 6. С. 93–95. URL: http://lsej.org.ua/6_2016/27.pdf.

REFERENCES

1. Dong, K. (2020). Developing a Digital Property Law Regime. *Cornell L. Rev.*, 105 (6), 1745-1774. Retrieved from <https://www.cornelllawreview.org/wp-content/uploads/2020/11/Dong-note-final.pdf>.

2. Bobkova, A.H. (2012). Shchodo kontroliu dotrymanna spetsialnoho pravovoho rezhymu ekolohichnoho pidpriemnytstva [To the issue of compliance of special legal regime of the environmental entrepreneurship]. *Uzhhorod National University Herald. Series: Law*, 19 (3), 38–41. Retrieved from <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/14469> [in Ukrainian].

3. Orekhova, I.S. (2009). Pryntsypy derzhavnoho kontroliu hospodarskoi diialnosti [Principle of the State Control of Economic Activities]. *Forum prava*, 2, 309-315. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2009_2_48 [in Ukrainian].

4. Popeliuk, V.P. (2013). *Pravove rehuliuвання vidnosyn kontroliu u sferi hospodariuvannya [Legal regulation of control relations in the field of business]*. Odesa: yurydychna literatura [in Ukrainian].

5. Dobrovolska, V.V. (2023). Derzhavnyi kontrol shchodo zastosuvannya ta obihu tsyfrovyykh (virtualnykh) aktyviv [State control over the use and circulation of digital (virtual) assets]. *Aktualni problemy vitchyznianoï yurysprudentsii*, 2, 57–62. DOI: <https://doi.org/10.32782/39221470> [in Ukrainian].

6. Hudima, T.S. (2020). *Hospodarsko-pravove zabezpechennia realizatsii hroshovo-kredytnoi polityky derzhavy na zasadakh staloho rozvytku [Economic and legal support for the implementation of the state monetary policy on the basis of sustainable development]*. Kyiv: DU «Instytut ekonomiko-pravovykh doslidzhen imeni V. K. Mamutova Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy» [in Ukrainian].

7. Bachynska, K.V., Marushchak, V.P., Marushchak O.I. (2018). Derzhavne upravlinnia, planuvannia, finansy [Public administration, planning, finance]. Odesa: OPIDY HADY [in Ukrainian].

8. Dzhabrailov, R.A., Novikova, V.S. (2016). Pravovi zasady derzhavnoi polityky u sferi derehuliatsii hospodarskoi diialnosti [Legal regulation of the state policy in the field of deregulation of economic activities]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 6, 93–95. Retrieved from http://lsej.org.ua/6_2016/27.pdf [in Ukrainian].

Терещенко Сергій Володимирович

*к. ю.н., доцент кафедри господарсько-правових та
суспільно-політичних дисциплін Східноукраїнського національного
університету імені Володимира Даля (м.Київ),
докторант ДУ «Інститут економіко-правових досліджень імені
В.К. Мамутова Національної академії наук України» (м. Київ)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1605-7717>*

***ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК МЕХАНІЗМ
СТРАТЕГІЧНОГО ІНВЕСТУВАННЯ (ОГЛЯД НАУКОВИХ ДЖЕРЕЛ)***

У тезах викладаються результати вивчення проблеми державно-приватного партнерства як механізму стратегічного інвестування. Обґрунтовується доцільність вивчення наявних ідей О.М. Вінник як підґрунтя для майбутніх здобутків дослідників подібної проблематики. Оцінено основні надбання авторки монографії «Потенціал інституційного державно-приватного партнерства для стратегічного інвестування: використання досвіду ЄС для повоєнної відбудови України» та склад її чотирьох розділів. Обґрунтовано структуру розділу власної дисертації.

Ключові слова: публічно- та державно-приватне партнерство, Регламент ЄС, спільні підприємства, післявоєнна відбудова, огляд наукових джерел, реформування ДПП.

Tereshchenko S.V.

*PhD in Law, Associate Professor at the Department of Economic-Legal and Socio-Political Disciplines, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Kyiv),
Doctoral Student at the V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the
National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1605-7717>*

***PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP AS A MECHANISM OF STRATEGIC
INVESTMENT (REVIEW OF SCIENTIFIC SOURCES)***

Theses present the results of studying the problem of public-private partnership as a mechanism of strategic investment. The expediency of studying O.M. Vinnyk's existing ideas as a foundation for future achievements of researchers of similar issues is substantiated. The main possessions of the author of the monograph were evaluated "The potential of institutional public-private partnership for strategic investment: using the EU experience for the post-war reconstruction of Ukraine" and the composition of its four sections. The structure of the section of own dissertation is substantiated.

Key words: multilateral partnership, public-private partnership, EU Regulation, joint ventures, post-war reconstruction, review of scientific sources, reform of public-private partnership

Практичний досвід регулювання відносин ДПП та наукова проблематика вдосконалення законодавства України з урахуванням досвіду ЄС та сучасних потреб в стратегічному інвестуванні розглядаються у численних наукових джерелах. З метою збільшення потенціалу правового забезпечення інвестування в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови України було напрацьовано проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення механізму залучення приватних інвестицій з використанням механізму державно-приватного партнерства для пришвидшення відновлення зруйнованих війною об'єктів та будівництва нових об'єктів, пов'язаних з післявоєнною перебудовою економіки України». Він зареєстрований за №7508 від 01.07.2022 [1].

Отже актуальність заявленої теми обумовлена початком модернізації організаційно-правового механізму державно-приватного партнерства (далі – ДПП). Свідченням започаткування є заяви на офіційному рівні про розгляд ДПП важливим інструментом довгострокового структурного розвитку інфраструктурних та стратегічних послуг, вищезазначений законопроект та напрацювання стратегії повоєнної відбудови економіки України, а також інші директиви та документи. Для досягнення завершеності даного процесу пропонується реформування організаційно-правового механізму ДПП під потреби повоєнної відбудови України.

У науковому середовищі обговорюється проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення механізму залучення приватних інвестицій з використанням механізму державно-приватного партнерства для пришвидшення відновлення зруйнованих війною об'єктів та будівництва нових об'єктів, пов'язаних з післявоєнною перебудовою економіки України» №7508 від 01.07.2022 [1].

Також популяризація знань щодо необхідності модернізації державно-приватного партнерства в Україні та доцільності проведення комплексного наукового дослідження економіко-правових проблем (теоретичного характеру та практичної затребуваності) даного процесу стає справою наукової спільноти.

У господарсько-правовій науці проблематика державно-приватного партнерства як механізму стратегічного інвестування отримала належне теоретичне осмислення.

Спираючись насамперед на функціональні характеристики наукових джерел щодо державно-приватного партнерства як механізму стратегічного інвестування доцільно вивчити наявні ідеї як підґрунтя для майбутніх здобутків дослідників.

Аналіз результатів, отриманих вченими за останні роки доводить, що ідеологічну платформу для конкретного бачення надбань та ризиків ДПП складають праці О.М. Вінник щодо багаторічного її дослідження. Йдеться про монографію «Потенціал інституційного державно-приватного партнерства для стратегічного інвестування: використання досвіду ЄС для повоєнної відбудови України» [2]. У ній розкрито як теоретичні так і практичні аспекти проблеми правового регулювання корпоративних і партнерських відносин [3] так і проблеми правового забезпечення на тлі зарубіжного досвіду корпоративної форми державно-приватного партнерства [4]. Ця монографія О.М. Вінник стала продовженням дослідження за тематикою правового забезпечення державно-приватного партнерства в Україні. У ній висвітлюються підходи до розкриття форм співпраці носіїв публічних (держави, територіальних громад) та приватних (бізнесу) інтересів та особливості державно-приватного партнерства як однієї з

форм такої співпраці. Також аналізується сучасне регулювання відносин ДПП в Україні з урахуванням змін в правовому регулюванні та сучасних потреб, пов'язаних з війною та її наслідками.

Необхідність подальшого продовження дослідження по тематиці правового забезпечення державно-приватного партнерства в Україні авторка монографії побачила не лише в потенціалі такої економіко-правової форми інвестування, але й у виключній потребі України в залученні величезних коштів для забезпечення повоєнної відбудови, необхідність якої зумовлена численними руйнуваннями внаслідок російської повномасштабної агресії проти України, а також доцільності врахування досвіду ЄС щодо міжнародного (за участю кількох держав - членів ЄС) та приватного бізнесу інституційного публічно-приватного партнерства відповідно до Регламенту 2021/2085 від 19 листопада 2021 (Council Regulation (EU) 2021/2085 of 19 November 2021 establishing the Joint Undertakings under Horizon Europe and repealing Regulations (EC) No 219/2007, (EU) No 557/2014, (EU) No 558/2014, (EU) No 559/2014, (EU) No 560/2014, (EU) No 561/2014 and (EU) No 642/2014, ST/12156/2021/INIT)) [5], який регулює відносини щодо такого партнерства.

Вдалою є структура монографії, що складається з чотирьох розділів. В першому висвітлюються питання форм співпраці носіїв публічних (держави, територіальних громад) та приватних (бізнесу) інтересів та особливості державно-приватного партнерства як однієї з форм такої співпраці. В другому з них – проаналізовано сучасне регулювання відносин ДПП в Україні з урахуванням змін в правовому регулюванні та сучасних потреб, пов'язаних з війною та її наслідками. В третьому розділі узагальнено досвід ЄС та низки його членів (Словенії, Латвії та ін.) щодо регулювання зазначених відносин. Заключний розділ (четвертий) присвячений порівняльній характеристиці українського та європейського (ЄС, зазначених країн - членів ЄС) регулювання відносин ДПП. Запропоновані пропозиції вдосконалення законодавства України з урахуванням досвіду ЄС та сучасних потреб в стратегічному інвестуванні

напрацьовувалися вченою внаслідок виявлення теоретичних та практичних проблем правового регулювання відносин ДПП.

Занурення у проблематику сприйняття державно-приватного партнерства механізмом стратегічного інвестування, дозволяє розвивати започатковані цими монографіями ідеї О.М. Вінник. Вцілому вони мають високу значимість для перспективи напрацювання основи щодо сучасних дисертаційних досліджень.

Наприклад, у структурі докторської дисертації за темою «Модернізація державно-приватного партнерства: теорія і практика» (спеціальність 12.00.04: Господарське право; господарсько-процесуальне право) виправданим є самостійний розділ, присвячений дослідженню правового режиму залучення приватних інвестицій під потреби післявоєнної перебудови економіки України. У його структурі можна виокремлювати наступні підрозділи:

1. Характеристика інноваційного характеру договірних форм публічно-приватного партнерства;
2. Використання стимулів та інструментів державно-приватного партнерства для залучення приватних інвестицій;
3. Залучення інструментів державно-приватного партнерства до потреб відбудови наукової інфраструктури.

Також результати монографічного дослідження О.М. Вінник надають можливість покращити наукове співробітництво представників правової науки із представниками економічної у напрацюванні відповідної аналітики. Економіко-правове наукове співробітництво значно підвищує євроінтеграцію національних досліджень і збільшує ефективність обміну науковою продукцією з колегами-представниками суміжної галузі знань. Більше того, фахівці, яку мають намір створити вдосконалений проєкт промислово-оборонного комплексу України на основі об'єднання ресурсів із зовнішніми партнерами, зможуть розглядати економіко-правову модель ДПП, як її представлено у наукових дослідженнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення механізму залучення приватних інвестицій з використанням механізму державно-приватного партнерства для пришви-дшення відновлення зруйнованих війною об'єктів та будівництва нових об'єктів, пов'язаних з післявоєнною перебудовою економіки України» від 01.07.2022 р. № 7508. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2648-IX#Text>.

2. Вінник О.М. Потенціал інституційного державно-приватного партнерства для стратегічного інвестування: використання досвіду ЄС для повоєнної відбудови України : Монографія. Київ: НДІ приватного права ім. Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2024. 108 с.

3. Вінник О.М. Проблеми правового регулювання корпоративних і партнерських відносин: монографія. К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва НАПрН України, 2010. 166 с.

4. Вінник О.М. Корпоративна форма державно-приватного партнерства: проблеми правового забезпечення на тлі зарубіжного досвіду: монографія. Суми: Вид-во «МакДен», 2012. 204 с.

5. Council Regulation (EU) 2021/2085 of 19 November 2021 establishing the Joint Undertakings under Horizon Europe and repealing Regulations (EC) No 219/2007, (EU) No 557/2014, (EU) No 558/2014, (EU) No 559/2014, (EU) No 560/2014, (EU) No 561/2014 and (EU) No 642/2014. ST/12156/2021/INIT. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32021R2085>.

REFERENCES

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2022, July 1). Draft Law "On amending certain legislative acts of Ukraine regarding improving the mechanism for attracting private investments using the mechanism of public-private partnership to accelerate the restoration of war-damaged facilities and the construction of new facilities related to the post-war reconstruction of Ukraine's economy" (No. 7508). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2648-IX#Text> [in Ukrainian]

2. Vynnyk, O.M. (2024). *The potential of institutional public-private partnership for strategic investment: Using EU experience for the post-war reconstruction of Ukraine: Monograph*. Kyiv: F.H. Burchak Research Institute of Private Law of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine. 108 p. [in Ukrainian]
3. Vynnyk, O.M. (2010). *Problems of legal regulation of corporate and partnership relations: Monograph*. Kyiv: Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine. 166 p. [in Ukrainian]
4. Vynnyk, O.M. (2012). *Corporate form of public-private partnership: Problems of legal support against the backdrop of foreign experience: Monograph*. Sumy: MakDen Publishing House. 204 p. [in Ukrainian]
5. Council Regulation (EU) 2021/2085 of 19 November 2021 establishing the Joint Undertakings under Horizon Europe and repealing Regulations (EC) No 219/2007, (EU) No 557/2014, (EU) No 558/2014, (EU) No 559/2014, (EU) No 560/2014, (EU) No 561/2014 and (EU) No 642/2014. ST/12156/2021/INIT. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32021R2085>

Куцевол Дмитро Валентинович

адвокат, аспірант ДУ «Інститут економіко-правових досліджень

імені В.К. Макутова НАН України»

ID orcid.org/0009-0008-0504-8130

***ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО РОЗРОБКИ ЮРИДИЧНИХ МЕХАНІЗМІВ
ОБМЕЖЕННЯ ЗАЛУЧЕННЯ ДО УЧАСТІ В АЗАРТНИХ ІГРАХ ДЕЯКИХ
КАТЕГОРІЙ ГРОМАДЯН***

Ці тези є продовженням дослідження, спрямованого на розвиток пропозицій з розробки юридичних механізмів та змін до законодавства щодо обмеження участі в азартних іграх деяких категорій громадян, які дозволяють забезпечити ефективне дотримання балансу між вільним існуванням азартних ігор, зокрема онлайн казино, та раціональним обмеженням участі в них окремих категорій осіб.

За наслідками розгляду встановлено, що існуючі обмеження носять загальний характер і єдиним ефективно контрольованим обмеженням є лише вік гравця. Водночас, такі обмеження не враховують приналежність потенційного учасника азартної гри до вразливої соціальної категорії, здатності такої особи витратити значні суми доходів на азартні ігри.

Запропоновані пропозиції стосуються встановлення на законодавчому рівні обмежень щодо участі особи в азартних іграх лише за рахунок легального задекларованого доходу та запровадження електронного кабінету гравця, який би виконував функції доступу і контролю за споживачами і організаторами азартних ігор.

Ключові слова: правове регулювання, азартні ігри, негативні соціальні наслідки, лудоманія, онлайн казино, електронний кабінет.

Dmytro Kutsevol

Lawyer, Postgraduate State Organization V. Mamutov Institute of Economic and

Legal Research of NAS of Ukraine

***PROPOSALS REGARDING THE DEVELOPMENT OF LEGAL PROCEDURES
FOR LIMITATION OF INVOLVEMENT IN GAMBLING OF CERTAIN
CATEGORIES OF CITIZENS***

These theses are a continuation of research aimed at the development of proposals for the development of legal mechanisms and changes to the legislation regarding the restriction of participation in gambling for certain categories of citizens, which allow for effective maintenance of the balance between the free existence of gambling games, in particular online casinos, and the rational restriction of participation in them certain categories of persons.

As a result of the review, it was established that the existing restrictions are of a general nature and the only effectively controlled restriction is only the player's age. At the same time, such restrictions do not take into account the belonging of a potential gambling participant to a vulnerable social category, the ability of such a person to spend significant amounts of income on gambling.

The proposed proposals relate to establishing at the legislative level restrictions on a person's participation in gambling games only at the expense of legally declared income and the introduction of the player's electronic cabinet, which would perform the functions of access and control over consumers and organizers of gambling games.

Keywords: legal regulation, gambling, negative social consequences, gambling addiction, online casino, electronic cabinet.

Досліджувана проблема щодо функціонування ринку азартних ігор (далі – АІ), зокрема онлайн казино, свідчить про можливість безконтрольної участі в них певних верств населення, що призводить до негативних соціальних наслідків у вигляді лудоманії, зокрема військовослужбовців.

Відповідно до Господарського кодексу України загальними принципами господарювання в Україні, зокрема, визначаються свобода підприємницької діяльності у межах, визначених законом, вільний рух капіталів, товарів та послуг на території України, обмеження державного регулювання економічних процесів у зв'язку з необхідністю забезпечення соціальної спрямованості економіки, добросовісної конкуренції у підприємництві, екологічного захисту населення, захисту прав споживачів та безпеки суспільства і держави [1, ч. 1 ст. 6].

З урахуванням цієї загальної норми на державу покладено обов'язки із своєчасного регулювання та забезпечення розвитку не тільки підприємництва, а і захисту суспільного інтересу, який, в контексті досліджуваної проблеми, полягає в обмеженні негативних соціальних наслідків лудоманії.

На даний час на розгляді Верховної Ради України перебуває законопроект

«Про внесення змін до деяких законів України щодо організації та проведення азартних ігор та лотерей», реєстраційний № 9256 (далі – законопроект № 9256) [2]. Вказаним законопроектом передбачено насамперед зміни в організаційно-нормативних підставах діяльності регулятора ринку АІ. Передбачені законопроектом запобіжники для розповсюдження лудоманії носять косметичний характер і неповною мірою спрямовані на всеохоплюючу боротьбу із її негативними соціальними проявами.

Зважаючи на комплексний характер цієї проблеми, як уявляється, є недоцільним прямі обмеження функціонування онлайн казино. Поряд із тим, необхідним є встановлення певних обмежень щодо реклами, а головне, встановлення дієвих обмежень щодо участі певних категорій громадян в АІ. Такі обмеження можуть мати не абсолютний характер, а виходити із умов їх необхідності і достатності.

Так, Законом України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» [3, ст.18] (далі – закон про АІ) встановлені певні обмеження до гравця АІ. Аналіз цих обмежень дозволяє дійти висновку, що останні носять загальний характер і єдиним ефективно контрольованим обмеженням є лише вік гравця. Водночас, такі обмеження не враховують приналежність потенційного учасника АІ до вразливої соціальної категорії (особи із низьким рівнем доходів, особи, які можуть бути залучені до процесів лудоманії тощо), його здатності нести витрати не тільки на АІ, а й на виконання своїх соціальних функцій, наприклад утримання сім'ї, майна та ін.

За задумом і авторською пропозицією, обмеження участі в АІ може забезпечуватись:

1) абсолютною забороною використання гравцем у якості фінансового джерела до участі в АІ незадекларованих доходів;

2) частковим обмеженням використання гравцем у якості фінансового джерела до участі в АІ легально отриманих доходів певним розміром (для прикладу не більше 30 % від задекларованого доходу протягом 1 місяця). Визначення відсоткових пропорцій та періоду може бути предметом окремого

наукового дослідження.

Обмеження безконтрольної фінансової можливості особи до участі в АІ частиною легально отриманого доходу (за умови повного обмеження такої участі за незадекларованими доходами) може сприяти усуненню негативних соціальних наслідків лудоманії, шляхом примусового залишення в потенційного гравця такого фінансового ресурсу, який може бути спрямований на виконання його соціальних функцій та зменшить ризики легалізації протиправно отриманих або незадекларованих доходів через АІ.

Які дієві практичні і нормативно-правові шляхи цього можуть бути?

Розвиток цифрових сервісів, який спостерігається останнім часом, («Дія», «Резерв+», різноманітні електронні кабінети (далі – е-кабінет) користувачів) дають технологічну можливість такого втілення, шляхом створення е-кабінету гравця.

Вказаний е-кабінет гравця має бути інтегрований із відповідними базами даних та державними реєстрами, що забезпечить ідентифікацію особи гравця та визначення розміру його задекларованих доходів. Технологічно, гравець буде мати функціональні обмеження на здійснення ставок в АІ через е-кабінет нормативно визначеною частиною своїх задекларованих доходів протягом певного періоду часу.

Нормативне регулювання процесу ідентифікації учасника АІ передбачена ст. 17 закону про АІ. Вказаною нормою передбачена можливість ідентифікації гравця за документом та ідентифікаційною карткою гравця, зокрема в е-вигляді. Так, наприклад, ідентифікація (верифікація, встановлення даних) гравця в мережі Інтернет здійснюється організатором азартних ігор за допомогою е-підпису, sim-картки з підтримкою методу MobileID, методу BankID або інших методів верифікації, що використовуються відповідно до законодавства [3, ст.18].

Аналіз вказаної норми права дозволяє дійти висновку, що зобов'язання ідентифікації учасника АІ покладено на організатора АІ і останній має широкі дискреційні повноваження і можливості щодо цього. Окремо, варто зауважити

про відсутність будь-якого контролю (поточного і періодичного) з боку державних органів за процесом ідентифікації учасника AI.

Отже, можна стверджувати, що нормативно-правові зміни мають стосуватися запровадження в законодавство про AI е-кабінету гравця, за допомогою якого будуть здійснюватися доступ до AI, верифікація та ідентифікація гравця, його ставки, розрахунки гравця з організатором AI, фіксація історії ставок та взаємодії гравця з організатором AI, фінансовий контроль за розміром коштів, який гравець може витратити на участь в AI протягом певного періоду часу, про що йшлося вище та інші відомості і інформація, яка може бути актуальною.

Очевидним є той факт, що відповідальність за створення, наповнення інформацією та утримання е-кабінету гравця має бути покладено на державні органи.

Наявність такого е-кабінету із запропонованою умовою щодо доступу до AI дозволить запровадити ефективні автоматичні форми контролю за діяльністю організаторів та учасників AI, забезпечить дотримання встановлених обмежень щодо участі в AI. Як наслідок, зазначене буде мати позитивний вплив на зменшення процесів лудоманії в суспільстві та захист від них вразливих категорій громадян.

Таким чином, проведений аналіз поточного стану правового регулювання AI, негативного впливу процесу розповсюдження лудоманії на загальний стан ціннісних орієнтирів суспільства та спроб розв'язання цієї проблеми дає підстави для наступних висновків:

1. Розглянуто існуючі системи обмежень щодо участі в AI, які наразі є недосконалими та потребують доопрацювання, зокрема, шляхом законодавчих змін. Визначено, що запропоновані поточні законодавчі зміни не повною мірою можуть забезпечити обмеження щодо безконтрольного залучення до участі в AI громадян, зокрема і вразливих категорій.

2. Встановлено, що чинне законодавство вимагає, поряд із забезпеченням свободи підприємницької діяльності, зокрема й AI, забезпечення дотримання

безпеки суспільства і держави. Відсутність ефективного державного контролю веде до неконтрольованого поширення лудоманії, що є негативною складовою розвитку суспільства в цілому, його соціальних груп та окремих представників. На противагу цьому, дотримання балансу є запорукою ефективного управління динамічного розвитку галузі AI.

3. Аргументовано, що ефективне подолання негативних соціальних наслідків лудоманії в суспільстві в цілому і серед окремих громадян та їх груп не може бути досягнуто шляхом абсолютної заборони до участі в AI. У якості альтернативи запропоновано використовувати непрямі часткові обмеження, які дозволять здійснювати оперативний поточний та періодичний контроль з боку держави та регулятора за організаторами AI, що може дати більший позитивний ефект.

4. Запропоновано при здійсненні заходів нормативно-правового регулювання цієї сфери господарської діяльності задля подолання негативних наслідків, зокрема лудоманії в суспільстві, внести зміни в Закон України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор», якими передбачити наступне:

- встановлення обмеження щодо можливості приймати участь в AI протягом певного періоду часу лише нормативно визначеною часткою задекларованих легальних доходів потенційного учасника AI;
- заборону на участь в AI нелегальними, непідтвердженими доходами такого учасника;
- запровадження е-кабінету гравця, який би був інтегрований із зовнішніми реєстрами та виконував функції допуску до участі в AI, ідентифікації та верифікації, розрахунків, контролю за встановленими обмеженнями, збереження історії взаємодії між учасником та організатором AI.

ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

2. Проект закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо організації та проведення азартних ігор та лотерей» URL:<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41861>.

3. Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор : Закон України від 14.07.2020 р. № 768-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-20#Text>.

4. Електронна петиція №22/223008-еп «Обмеження роботи онлайн казино». URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/223008/>.

5. Звернення Президента України Володимира Зеленського від 16.04.2024. URL: https://www.youtube.com/watch?v=FN_VE0WhJaM.

6. Телеграм канал народного депутата України Я. Железняка. URL:<https://t.me/yzheleznyak/7988>.

REFERENCE

1. Economic Code of Ukraine dated January 16, 2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (access date: 07.11.2024)

2. Draft law "On Amendments to Certain Laws of Ukraine Regarding the Organization and Conduct of Gambling and Lotteries" URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41861> (access date: 04/17/2023)

3. On state regulation of activities related to the organization and conduct of gambling: Law of Ukraine dated July 14, 2020 No. 768-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-20#Text> (access date: 07.11.2024)

4. Electronic petition No. 22/223008-ep "Restriction of online casino operation" URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/223008/>

5. Address of the President of Ukraine Volodymyr Zelensky dated 04/16/2024 URL: https://www.youtube.com/watch?v=FN_VE0WhJaM

6. Telegram channel of People's Deputy of Ukraine Ya. Zheleznyak URL: <https://t.me/yzheleznyak/7988> (access date: 05/20/2024)

Світличний Олег Сергійович

*аспірант Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Мамутова Національної академії наук України»*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-9254-2674>

ЗАСТОСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ЛІЦЕНЗІЇ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ ОКРЕМИХ СЕКТОРІВ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У тезах доповіді розглядаються окремі аспекти правового регулювання ліцензування господарської діяльності із організації та проведення азартних ігор. Діяльність у сфері грального бізнесу тривалий час була забороненою. Зараз її відновили під зобов'язання будівництва готелів (будівель, комплексів будівель) категорії «п'ять зірок». Під таке будівництво законодавством передбачено можливість отримання спеціальної – інвестиційної ліцензії. Запропоновано поширити цей досвід на деякі інші сектори, галузі і сфери економіки.

Ключові слова: інвестиційна ліцензія, гральний бізнес, готель категорії «п'ять зірок», суб'єкт господарювання, сектор економіки.

Svitlychnyi Oleg

*Post graduate student of the State Organization “V. Mamutov Institute of Economic
and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine”*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-9254-2674>

APPLICATION OF INVESTMENT LICENSE FOR THE RESTORATION OF CERTAIN SECTORS OF THE ECONOMY OF UKRAINE

The abstracts of the report consider certain aspects of the legal regulation of the licensing of economic activities related to the organization and conduct of gambling. Activities in the field of gambling business were prohibited for a long time. Now it has been restored under the obligation to build five-star hotels (buildings, building complexes). For such construction, the legislation provides for the possibility of obtaining a special investment license. It is proposed to extend this experience to some other sectors, branches and areas of the economy.

Keywords: investment license, gambling business, five-star hotel, economic entity, economic sector.

Агресивною війною російської федерації та її союзниками - країнами злочинцями економіці України завдано лише прямих збитків на майже трильйон доларів США. Відновлення економіки та її суб'єктів відбувається одразу після завдання їм збитків і максимізується після завершення війни і де окупації територій. Способи відновлення можуть бути різноманітними. Але зрозуміло, що без внутрішніх та іноземних інвестицій швидкого відновлення не відбудеться. Тому виглядає прогресивним надання певних пільг інвесторам з тим, щоб вони вклали в економіку держави кошти, які значно перевищують розмір цих пільг. В українському законодавстві визначено, що держава гарантує стабільність умов здійснення інвестиційної діяльності, додержання прав і законних інтересів її суб'єктів; інвестиції не можуть бути безоплатно націоналізовані чи реквізовані; у певних випадках інвестиції мають бути застраховані; інвесторам надаються гарантії на випадок зміни законодавства, а також гарантії в разі припинення інвестиційної діяльності; гарантії переказу прибутків, доходів та інших коштів, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій та інші [1, с. 30-34]. Та можна навести положення у чинному законодавстві, які ввели інвестиційну ліцензію.

Діяльність у сфері грального бізнесу нещодавно було повернуто у правове поле держави під назвою «діяльність на ринку азартних ігор» і віднесено до ліцензованих пунктом 18¹ статті 1 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [2]. І на цьому прикладі знову спостерігається відповідність одному узагальненому ліцензованому виду господарської діяльності у Законі про ліцензування одинадцяти видів господарської діяльності у статті 44 «Види ліцензій» Закону України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» [3]. Позитивом цього Закону України є наявність згрупованих у розділі III «Загальні вимоги до організації та проведення азартних ігор» відповідних вимог: - до організатора азартних ігор; - щодо боротьби з ігровою залежністю (лудоманією); - до гравця; - до відвідувачів та працівників організатора азартних ігор; - до правил проведення азартних ігор; - до грального обладнання; - до онлайн-системи

організатора азартних ігор; - до організації та проведення азартних ігор в мережі Інтернет [3]. Такі вимоги повинні виступити пересторогою для певних категорій громадян, сприяти дотриманню принципу соціальної справедливості (вимоги щодо заборони використання гральних автоматів, загальний відсоток виграшу (теоретичне повернення гравцю) в яких встановлений на рівні менш як 90% та заборони використання грального обладнання, що передбачає встановлення відсотка виграшу механічним способом) [3].

Треба нагадати, що незважаючи на обов'язок суб'єктів грального бізнесу отримати ліцензію, придбати торговий патент, сплачувати податок на прибуток за найвищими ставками, кілька років цей високорентабельний вид господарської діяльності був повністю заборонений в Україні. Пропозиції щодо його відновлення прив'язувалися до обов'язкової ліцензійної умови – роботу казино у готелі категорії «п'ять зірок», у більшій мірі що й було зроблено. Тому важливими для вивчення і можливими для поширення на інші галузі і сфери економіки є окремі положення Розділу IV «Порядок організації та проведення азартних ігор казино» названого вище Закону України. Так, частиною третьою статті 26 «Спеціальні гральні зони для організації та проведення азартних ігор у гральних закладах казино» Закону визначено чотири групи територій спеціальної гральної зони для гральних закладів казино:

«1) територія готелів (будівлі, комплексу будівель) категорії «п'ять зірок» з номерним фондом не менше 150 номерів для міста Києва;

2) територія готелів (будівлі, комплексу будівель) категорії «п'ять зірок» та/або «чотири зірки» з номерним фондом не менше 100 номерів для інших населених пунктів;

3) територія заміського комплексу відпочинку – об'єкта нерухомого майна, що розташований за межами міста та складається з двох або більше будівель та споруд, загальною площею не менше 10 тисяч квадратних метрів, з обов'язковим оснащенням готелем категорії «п'ять зірок»;

4) територія спеціальної територіальної гральної зони, створеної за рішенням КМУ» [3].

Треба нагадати, що потреба у розбудові готельної, транспортної, медичної, туристичної тощо інфраструктури виникла напередодні проведення Україною чемпіонату Європи з футболу у 2012 році. Очевидно, що потреба у такій інфраструктурі не зникла і сьогодні. Крім Києва це стосується регіонів на заході України, де через відносну безпечність у порівнянні із іншими регіонами сьогодні зупиняється на коротко- чи довгострокове проживання значна кількість заможних іноземців. Заслугує на підтримку диференціація у пунктах 1 і 2 наведеної вище норми: для Києва – 150 номерів і категорія «п'ять зірок», для інших населених пунктів – 100 номерів і категорії «п'ять зірок» та/або «чотири зірки» [3]. Та більш цікавими з точки зору поширення на інші види господарської діяльності є положення частин 5, 6 і 7, які легітимізують окремий специфічний вид ліцензії – інвестиційну ліцензію. Ця ліцензія видається безоплатно за умови будівництва заявником готельного комплексу категорії «п'ять зірок» з номерним фондом не менше 200 номерів (у місті Києві) або 150 номерів (в інших містах), і дає право здійснювати організацію та проведення азартних ігор у гральних закладах казино, розміщених у такому готельному комплексі. Дія такої ліцензії триває 10 років. При цьому зацікавленість інвестора крім відсутності плати за ліцензію полягає у максимально швидкому будівництві готельного комплексу та початку проведення азартних ігор казино у ньому. При цьому положення Закону України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» не вимагають повного завершення будівництва готельного комплексу перед відкриттям казино. Тому для інвестора виглядає економічно виправданим і привабливим відкриття казино після будівництва частини комплексу, зокрема тієї частини, де казино буде розміщено [3]. Для держави будівництво на її території дорогих об'єктів комерційної нерухомості завжди є вигідним і знаходиться в межах публічних інтересів, особливо в умовах війни та повоєнного відновлення. Навіть при зміні власника або цільового призначення новозбудованого готельно-ігорного комплексу сам об'єкт нерухомості залишиться на території України. Тому конструкцію інвестиційної ліцензії у цілому можна підтримати і по можливості поширити на інші перспективні види

діяльності. Такими видами діяльності можна визнати діяльність у сфері медичного туризму, що поєднує у собі два ліцензованих види діяльності; сферу фізичної культури і спорту; сферу освіти і науки та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дерев'янко Б. В. Правове регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності: навч. посібник. МВС України, Донецький юридичний інститут. Донецьк: Видавничий дім «Кальміус», 2012. 204 с. URL: <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/222>.
2. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 р. № 222-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>.
3. Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор: Закон України від 14.06.2020 р. № 768-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-20#Text>.

REFERENCES

1. Derevianko B.V. Pravove rehuliuвання investytsiinoi ta innovatsiinoi diialnosti: navch. posibnyk. MVS Ukrainy, Donetskyi yurydychnyi instytut. Donetsk: Vydavnychiy dim «Kalmius», 2012. 204 s. URL: <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/222> (in Ukrainian).
2. Pro litsenzuvannya vydiv hospodarskoï diialnosti: Zakon Ukrainy vid 2 bereznia 2015 roku № 222-8. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2015. № 23. St. 158. (in Ukrainian).
3. Pro derzhavne rehuliuвання diialnosti shchodo orhanizatsii ta provedennia azartnykh ihor: Zakon Ukrainy vid 14 lypnia 2020 roku № 768-9. *Ofitsiinyi portal Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-20#Text> (in Ukrainian).

Шендер Тетяна Юрївна

*аспірантка в Державній установі «Інститут економіко- правових досліджень
імені В.К. Мамутова Національної академії наук України»*

***ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ ГАЛУЗІ
ВІДНОВЛЮВАНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ
ВОЄННОГО СТАНУ***

Дана наукова робота присвячена дослідженню проблем, галузі відновлюваної енергетики в умовах повномасштабного воєнного вторгнення, перспективам розвитку в умовах війни та повоєнного відновлення. Проведено аналіз реалізованих програм та дієвих механізмів, які направлені на енергоефективність та енергомодернізацію. Досліджено стратегію та концепцію з питань державної енергетичної спрямованості України в розрізі, зокрема, столичної програми співфінансування «70/30%». Стверджується, що розробка та впровадження місцевих цільових програм енергоефективності дозволить територіальним громадам забезпечити сталий розвиток, підвищити якість життя населення та зменшити залежність від традиційних енергоресурсів.

Ключові слова: відновлювана енергетика, енергоефективність, енергомодернізація, генерація.

Shender Tetiana

*graduate student at the State Institution «Institute of Economic and Legal Research
named after V.K. Mamutov of the National Academy of Sciences of Ukraine»*

***ECONOMIC AND LEGAL PERSPECTIVES AND CHALLENGES OF THE
INDUSTRY OF RENEWABLE ENERGY UNDER THE CONDITIONS OF THE
LEGAL REGIME OF MARTIAL STATE***

This scientific work focuses on the study of challenges related to renewable energy in the context of a full-scale military invasion, as well as the prospects for development during and after the war. The analysis includes implemented programs and effective mechanisms aimed at improving energy efficiency and modernization. Additionally, the strategy and concept of Ukraine's state energy orientation, particularly concerning the capital co-financing program "70/30%," were examined. It is

argued that creating and implementing targeted local energy efficiency programs will enable territorial communities to achieve sustainable development, enhance the quality of life for residents, and reduce dependence on traditional energy resources.

Keywords: renewable energy, energy efficiency, energy modernization, generation.

В умовах повномасштабного воєнного вторгнення сектор відновлюваної енергетики України знаходиться в надзвичайно складних умовах. Російські ракети та дрони завдали серйозних пошкоджень об'єктам енергетичної інфраструктури, що значною мірою вплинуло на розвиток сектору, призвело до втрати генераційних потужностей, а відтак до негативних наслідків для енергетичної стабільності та безпеки.

В енергетичному секторі найбільший внесок у структурі збитків становить сегмент генерації – 4,9 млрд дол. (порівняно із 3,9 млрд дол. в RDNA2), за ним йде сегмент передачі (2,15 млрд дол. проти приблизно 1,9 млрд дол. в RDNA2). Збиток, завданий сектору розподілу електроенергії, оцінюється приблизно в 430 млн дол. (проти приблизно 404 млн дол. в RDNA2), хоча оцінка не включає активи на територіях, які тимчасово не контролюються урядом України. Збитки газовому сектору оцінені в 1,3 млрд дол. (проти 1,2 млрд дол. в RDNA2) [1, с. 5].

В умовах війни, що триває, перед Україною вже постало завдання повоєнного відновлення. Одним із основних напрямів цього процесу є відновлення енергетичної галузі та дотримання курсу на «зелену» трансформацію.

Законом України № 1645-IX від 14 липня 2021 року ратифіковано Фінансову угоду «Програма з відновлення України» між Україною та Європейським інвестиційним банком (ЄІБ). Цією угодою передбачається залучення 340 млн. євро на фінансування заходів, спрямованих на реалізацію проєктів з відновлення соціальної інфраструктури, об'єктів житло-комунального господарства тощо у регіонах, що постраждали внаслідок військового конфлікту (підконтрольні Уряду України), а також у тих, що зазнали найбільшого навантаження через значний наплив внутрішньо переміщених осіб [2].

Програма з відновлення України в рамках Фінансової угоди передбачає, серед іншого, відновлення та вдосконалення критичної соціальної інфраструктури. Такі заходи зосереджені на реабілітації, будівництві та енергоефективності громадських будівель та споруд [3]. Крім того, в межах Фінансової угоди 08 листопада 2021 року між Україною та ЄІБ підписано дві угоди про надання інвестиційних грантів в розмірі 5 млн. євро та 6 млн. євро на підтримку заходів з енергоефективності в секторі охорони здоров'я та основних будівлях – «Енергоефективність громадських будівель в Україні».

Фінансування за програмою «Енергоефективність громадських будівель в Україні» насамперед виділяється малим та середнім муніципалітетам, місцевим радам та регіональним адміністраціям, які раніше не мали можливості здійснювати заходи з підвищення енергоефективності. Отже, за підтримки та фінансування ЄБІ Україна, навіть в умовах війни, активно впроваджує енергомодернізаційні заходи в заклади охорони здоров'я, школах, дитячих садках, спортивних та культурних центрах, адміністративних будівлях тощо. Крім того, в рамках Фінансової угоди виділяються кошти на ремонт пошкоджених війною об'єктів, побудову укриттів та адаптацію будівель до умов, які відповідатимуть потребам ВПО і територіальних громад, які їх приймають.

Варто зазначити, що європейській підхід до відновлення України полягає не просто у планах з повоєнного відновлення, але і у підвищенні її рівня до європейських стандартів. Розробка та впровадження місцевих цільових програм енергоефективності дозволяє територіальним громадам забезпечити сталий розвиток, підвищити якість життя населення та зменшити залежність від традиційних енергоресурсів, що є надважливим завданням в умовах повномасштабного військового вторгнення та тотальних «блекаутів».

Одним з дієвих механізмів, спрямованих на перехід до використання відновлених джерел енергії, є міський енергоефективний конкурс «70/30%». За цією програмою співвласники багатоквартирних будинків, в яких створені ОСББ та ЖБК, мають можливість зменшити вартість житлово-комунальних послуг,

провівши в будинках енергоефективні заходи. При цьому, 70% вартості робіт фінансує місцевий бюджет та 30% оплачують співвласники.

Міська програма співфінансування поширюється на багатоквартирні будинки у місті Києві, які експлуатуються більше десяти років. Програма співфінансування «70/30%» є ефективним механізмом фінансової підтримки для реалізації проектів із енергоефективності та модернізації будівель, який активно працює вже майже десяти років. За цей час вдалося модернізувати майже 700 будинків. Ця програма не зупинила своєї дії і в період повномасштабної війни. Аналіз нарахувань за листопад і грудень опалювального сезону свідчать про те, що енергоефективні будинки сплачують за тепло на 25-30% менше порівняно з тими будинками, де роботи не проведені [4].

25 жовтня 2024 року заступник голови КМДА Петро Пантелеєв повідомив, що: «у Києві вже шість багатоквартирних житлових будинків отримали кредити й позики на суму понад 9 млн. грн. від Комунального підприємства «Фонд модернізації та розвитку житлового фонду міста Києва» (Револьверний фонд). Відповідні договори на отримання коштів вже оформили ОСББ і ЖБК у Дніпровському, Святошинському, Печерському та Солом'янському районах» [4]. Револьверний фонд є спеціальною столичною організацією, яка створена для енергомодернізації багатоквартирних будинків Києва. Діяльність фонду також передбачає встановлення незалежних енергоджерел – генераторів, сонячних батарей, інверторів тощо.

Отже, в столиці вже майже десять років реалізовується дієвий механізм співфінансування, за яким активно впроваджуються проекти енергоефективності та модернізації будинків. Проте, алгоритм цієї програми доступний лише багатоквартирним будинкам, в яких створені ОСББ та ЖБК, тому нею не можуть скористатися співвласники багатоквартирних будинків, які перебувають на обслуговуванні управляючих компаній. Позиція столичної влади, яку ми спостерігаємо в умови реалізації програми співфінансування направлена на збільшення кількості ОСББ, та є дискримінаційною для будинків в яких ОСББ та ЖБК не створені.

Окрім того, 15 жовтня 2024 року Уряд затвердив, розроблений Держенергоефективності, Порядок відбору проєктів у сферах енергоефективності, енергозбереження та альтернативних видів палива, які фінансуватимуться в межах програми Danida Business Finance відповідно до Рамкової угоди між урядами України та Королівства Данія [3]. Відібрані Держенергоефективності проєкти у галузях альтернативного палива, енергоефективності та енергозбереження отримають фінансування від Королівства Данії. Програма Danida Business Finance, що реалізується Королівством Данія передбачає надання муніципалітетам безвідсоткових позик строком до 10 років [5].

Разом з тим, однією з ключових перешкод в розвитку галузі альтернативної енергетики є те, що усі вищевказані програми направлені на вирішення муніципальних інфраструктурних проблем. Фінансування за існуючими енергомодернізаційними програмами розроблене виключно для юридичних осіб та має велику кількість бюрократичних перепон, процеси ліцензування та отримання дозволів можуть бути складними та тривалими, що ускладнює реалізацію проєктів у сфері відновлюваної енергетики.

Проте, враховуючи взяті на себе зобов'язання, як члена на вступ до ЄС, повоєнна відбудова України значною мірою буде «зеленою», що узгоджується з підходами та нормами ЄС. Тому кореляція траєкторії удосконалення альтернативної енергетики у бік стимулювання розвитку малих об'єктів генерації саме у приватних домогосподарствах, а також спрощення умов приєднання генеруючих установок до електричних мереж та обмеження бюрократичних перепон повинні стати якісною і практичною стороною життя кожної громади в Україні.

При цьому, місцеві програми зеленої енергетики є одним із ключових інструментів для зменшення викидів вуглецю та досягнення сталого розвитку в територіальних громадах. Такі програми спрямовані на перехід до використання відновлених джерел енергії та зниження негативного впливу викопного палива, що позитивно впливає на екологію та економіку громади.

З огляду на наведене, можна дійти висновку, що через активні воєнні дії, які ведуться на території всієї України, галузь відновлюваної енергетики перебуває в складних умовах, але, попри виклики, також відкриваються нові можливості для її розвитку у післявоєнний період. Вже зараз на державному рівні потрібно розробити доцільні господарсько-правові засоби, для повоєнного відновлення. План повоєнного відновлення, що здатен забезпечити правове упорядкування це не тільки загальнодержавний план. Потрібно розробити та впровадити план повоєнного відновлення в межах території областей та в межах територіальних громад. При цьому, програми енергомодернізації, які вже успішно працюють в межах певних територій повинні поширюватись на інші території. Ці плани повинні визначати напрями запровадження декарбонізації економіки України. Такі можливості повинні використовувати для розширення альтернативного енергетичного сектору та забезпечення економічного розвитку при одночасному зменшенні впливу на навколишнє середовище.

ЛІТЕРАТУРА

1. Проходження осінньо-зимових періодів 2022-2024 рр. Стан енергосистеми. ГО «ДІКСІ ГРУП», 2024. 22 с. С. 5. URL: https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2024/04/2024_winterseasons_analysis_dixi_group_final.pdf.
2. Міністерство відновлення. Міністерство розвитку громад та територій України. Оголошення про початок відбору проектів, фінансування яких може здійснюватись за рахунок відповідної субвенції, в рамках фінансової угоди «Програма з відновлення України» між Україною та ЄІБ. 22 травня 2023 року. URL: <https://mtu.gov.ua/news/34332.html>.
3. Фінансова угода «Програма з відновлення України» між Україною та Європейським інвестиційним банком. Фінансову угоду ратифіковано Законом № 1645-IX від 14.07.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/971_002-20#n2.
4. Офіційний портал Києва. Київська міська рада Київська міська державна адміністрація. У Києві шість ОСББ і ЖБК вже отримали кредити й

позики від Революверного фонду на суму понад 9 млн грн. 25 жовтня 2024 року. URL: https://kyivcity.gov.ua/news/u_kiyevi_shist_osbb_i_zhbk_vzhe_otrimali_krediti_y_poziki_vid_revolvernogo_fondu_na_sumu_ponad_9 mln_grn/.

5. Державне агентство з питань енергоефективності та енергозбереження України. Ганна Замазєєва: Українські громади отримають фінансування на енергоефективні проєкти від Королівства Данія. 17 жовтня 2024 року. URL: <https://sae.gov.ua/uk/news/5298>.

REFERENCES

1. «Dixie Group» public organization. (2024) Passage of the autumn and winter periods of 2022-2024. State of the power system, 5 [in Ukrainian].

2. Ministry of recovery. Ministry of Development of Communities and Territories of Ukraine. (2023) Announcement of the beginning of the selection of projects, the financing of which can be carried out at the expense of the corresponding subvention, within the framework of the financial agreement «Program for the recovery of Ukraine» between Ukraine and the EIB [in Ukrainian].

3. Financial agreement «Program for the recovery of Ukraine» (2021) between Ukraine and the European Investment Bank. The financial agreement was ratified by Law №. 1645-IX [in Ukrainian].

4. The official portal of Kyiv. Kyiv City Council Kyiv City State Administration. (2024) In Kyiv, six condominiums and condominiums have already received credits and loans from the Revolving Fund in the amount of over UAH 9 million. [in Ukrainian].

5. State Agency for Energy Efficiency and Energy Saving of Ukraine. (2024) Hanna Zamazeyeva: Ukrainian communities will receive funding for energy-efficient projects from the Kingdom of Denmark [in Ukrainian].

Полюхович Валерій Іванович

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,

завідувач відділу правової взаємодії бізнесу і держави

Інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака

НАПрН України

<https://orcid.org/0000-0002-6406-7613>.

ЗАХИСТ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В ПРОЦЕСІ ВІДНОВЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ В ПОВОЄННІЙ УКРАЇНІ

Питання захисту економічної конкуренції в процесі відновлення економіки в повоєнній Україні є важливим аспектом, який сприятиме здоровому бізнес-середовищу та стимулюватиме інновації. Запобігання створенню нових монополій та регулювання діяльності існуючих монопольних утворень відіграє важливу роль у таких галузях економіки, як військово-промисловий комплекс (ВПК), агробізнес і різні сегменти промисловості, де монополізація може негативно впливати на відновлення та розвиток після війни. Питання захисту економічної конкуренції необхідно враховувати і при формуванні механізму повоєнної відбудови України. У процесі повоєнного відновлення економіки необхідно впроваджувати інноваційні підходи, що можуть протидіяти монополізму. Основними сучасними ідеями, які можуть бути ефективними: Використання цифрових платформ для моніторингу та контролю; Застосування регуляторних пісочниць; Підтримка малого та середнього бізнесу через державні гранти і пільги; Використання блокчейн-технологій; Гнучке регулювання на основі даних (Data-Driven Regulation) і штучного інтелекту; Залучення громадських організацій для контролю за ринком.

Ключові слова: антимонопольне регулювання, захист економічної конкуренції, інновації, цифрова економіка, публічні закупівлі.

Valeriy Polyukhovych

Doctor of Law, Senior Research Fellow, Head of the Department of Legal Interaction

between Business and the State Institute of Private Law and Entrepreneurship by

name of academician F.G. Burchak National Academy of Legal Sciences of Ukraine,

<https://orcid.org/0000-0002-6406-7613>

PROTECTION OF ECONOMIC COMPETITION IN THE PROCESS OF RESTORATION OF INNOVATIVE ECONOMIC DEVELOPMENT IN POST-WAR UKRAINE

The issue of protecting economic competition in the process of economic recovery in post-war Ukraine is an important aspect that will contribute to a healthy business environment and stimulate innovation. Preventing the creation of new monopolies and regulating the activities of existing monopolies plays an important role in such sectors of the economy as the military-industrial complex (MIC), agribusiness and various segments of industry, where monopolization can negatively affect post-war recovery and development. The issue of protecting economic competition must also be taken into account when forming a mechanism for the post-war reconstruction of Ukraine. In the process of post-war economic recovery, it is necessary to introduce innovative approaches that can counteract monopoly. The main modern ideas that can be effective are: Use of digital platforms for monitoring and control; Application of regulatory sandboxes; Support of small and medium-sized businesses through state grants and benefits; Use of blockchain technologies; Flexible regulation based on data (Data-Driven Regulation) and artificial intelligence; Involvement of public organizations to control the market.

Keywords: antitrust regulation, protection of economic competition, innovation, digital economy, public procurement.

Захист економічної конкуренції в процесі відновлення економіки в повоєнній Україні є важливим аспектом, який сприятиме здоровому бізнес-середовищу та стимулюватиме інновації.

В умовах повоєнного відновлення економіки питання антимонопольного регулювання набуває особливого значення. Відновлення постраждалих галузей, стимулювання конкуренції та забезпечення відкритого доступу до ринку є фундаментальними умовами для сталого економічного розвитку. Монополізація за певних умов може мати позитивний ефект, але може також створити перепони для інновацій, обмежити доступ малих і середніх підприємств до ринкових ресурсів і спотворити процес розподілу національного багатства. Ефективна антимонопольна політика є ключовим інструментом для забезпечення рівних

можливостей, підтримки інвестиційної привабливості країни та сприяння інтеграції з міжнародними ринками.

Запобігання створенню нових монополій та регулювання діяльності існуючих монопольних утворень відіграє важливу роль у таких галузях економіки, як військово-промисловий комплекс (ВПК), агробізнес і різні сегменти промисловості, де монополізація може негативно впливати на відновлення та розвиток після війни.

Це по-різному проявляється в різних секторах.

Має місце велика роль державно-приватного партнерства у секторах які не можуть бути поза участі держави. Це перш за все сфера військово-промисловий комплексу (ВПК). В умовах післявоєнного відновлення для ВПК особливо важливо зберігати конкуренцію між виробниками зброї та іншої військової техніки, оскільки це сприяє покращенню якості продукції, стимулює інновації і знижує залежність від окремих постачальників. Монополізація в цій галузі може призвести до значного зростання цін, низької якості, технологічної стагнації, а також створює ризик обмеженого доступу до критично важливих технологій для держави. Водночас роль держави в соціально значимих сферах, пов'язаних з подоланням наслідків війни буде зростати, тому що розмінування, соціальне забезпечення постраждалих регіонів та їх відновлення не є прибутковою діяльністю. І держава в особі суб'єктів господарювання державної форми власності можуть в цих сферах зберігати монопольне становище і водночас замовляти соціально значущу діяльність у приватних суб'єктів - це питання доцільності та якості державного фінансування. В зв'язку з цим варто встановлювати баланс державного втручання при повоєнному відновленні. Суб'єкти господарювання, що займають монопольне становище і мають досвід розмінування не можуть бути обмежені при здійсненні цієї діяльності, тому треба розробляти баланс втручання та особливий режим господарювання в умовах повоєнного відновлення.

В зв'язку із зниженням питомої ваги промисловості в загальному обсязі валового внутрішнього продукту суттєво зростає роль агробізнесу в структурі

економіки України. У аграрному секторі монополізація, зокрема у виробництві насіння, засобів захисту рослин і добрив, може негативно впливати на витрати фермерів, ускладнюючи їх доступ до критично важливих ресурсів для виробництва. Це посилює залежність від окремих великих корпорацій, зменшує можливість вибору для фермерів і збільшує витрати на продукцію. Ефективна антимонопольна політика дозволяє стимулювати розвиток малих і середніх агропідприємств, знижувати витрати та підвищувати стійкість агробізнесу.

Післявоєнне відновлення потребує залучення інвестицій у транспорт, енергетику, інфраструктуру та будівництво. У цих секторах монополізація також може призвести до завищення цін на ресурси, уповільнення модернізації, і зниження якості продукції або послуг. Боротьба з монополізмом у цих галузях сприяє конкуренції та залученню більшої кількості інвесторів, що, у свою чергу, прискорює економічне відновлення.

Питання захисту економічної конкуренції необхідно враховувати і при формуванні механізму повоєнної відбудови України.

Для формування дієвого механізму повоєнної відбудови необхідним є проведення цілого комплексу заходів із застосуванням системного підходу для вирішення цього фундаментального завдання. Перш за все потрібно визначити систему утворюючі складові цього процесу, бо лише комплексно сформований план заходів, що базується на об'єктивних показниках, може бути як підставою для реальних кроків, так і обґрунтуванням для потенційних спонсорів, інвесторів, підрядників, інших зацікавлених сторін для участі в процесі відновлення економіки України.

Першочергово має бути визначено перелік матеріальних об'єктів, які підлягають відбудові або створенню нових об'єктів на заміну втрачених. Тобто необхідно провести інвентаризацію втраченого і відповідно визначити перспективи розвитку конкретних районів з метою планування відновлення виробництв та соціальних об'єктів, або формування нових напрямів регіонального економічного розвитку з урахуванням існуючої інфраструктури та людського потенціалу.

На підставі сформованої бази даних є можливим формування перспективного плану та програм відновлення втрачених об'єктів або побудови нових виробництв та об'єктів соціальної інфраструктури аж до створення проектно-кошторисної документації по об'єктах планування. Звичайно основним в цьому плануванні повинно бути визначення людського потенціалу конкретного регіону. Що полягає перш за все у визначенні потреб регіону, а потім його економічного, господарського потенціалу для відновлення або створення нової соціально-виробничої орієнтації та ролі в економіці України з урахуванням зовнішньоекономічних факторів.

У межах повоєнного відновлення Україні доведеться відбудовувати деякі міста практично з нуля. Важливо, щоб ця відбудова не була сліпим відтворенням зруйнованого. Це можливість застосувати новітні підходи урбаністики і архітектури, щоб зробити українські міста більш зручними та інклюзивними для їхніх мешканців. У секторі виробництва будівельних матеріалів та житла боротьба з монополізмом має особливе значення, оскільки післявоєнне відновлення передбачає масштабне будівництво та реконструкцію інфраструктури і житлового фонду. Якщо монополізація переважає у виробництві основних будівельних матеріалів (цементу, сталі, бетону тощо), це може призвести до завищення цін або дефіциту критично важливих матеріалів. Конкуренція у цьому секторі дозволяє знизити витрати на будівництво, збільшує вибір для забудовників і сприяє залученню нових технологій. Ефективна антимонопольна політика стимулює інновації та покращує доступ до якісних матеріалів для будівельних компаній, що пришвидшує темпи відновлення інфраструктури. Безпосередньо у сфері житлового будівництва монополізація може призвести до обмеженого вибору для населення, завищених цін на житло та недостатньої якості. Це є особливо критичним у післявоєнний період, коли зростає попит на доступне житло для переміщених осіб, ветеранів та їхніх родин. Забезпечення конкуренції серед забудовників сприяє зниженню вартості будівництва, створює ринок доступного та якісного житла, а також стимулює впровадження інноваційних рішень, таких як енергоефективні будівлі.

Водночас враховуючи рух України в ЄС буде необхідним продовжити реформи, розпочаті до війни, адже важливо не втратити і попередні здобутки, а навпаки – скористатися ними під час відбудови. Так Україна досягла неабиякого поступу в забезпеченні прозорості в публічних закупівлях. Сформована система електронних закупівель «Прозорро» зарекомендувала себе як сучасна, доступна та конкурентна площадка здійснення державних публічних закупівель. Ефективним також є і механізм оскарження публічних закупівель, де органом оскарження є комісії Антимонопольного комітету України з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель. Робота комісій спирається на багаторічну практику розгляду скарг і є дієвим засобом захисту економічної конкуренції в сфері публічних закупівель [1].

Після з'ясування переліку втрачених об'єктів інфраструктури та визначення перспектив та напрямів відбудови або створення нових виробництв і підготовки відповідних програм відновлення, суттєвою складовою механізму післявоєнної відбудови є визначення обсягу засобів виробництва та відповідно переліку суб'єктів господарювання, які можуть бути залучені для реалізації поставлених завдань. Безумовно необхідно зосередити увагу на можливості максимального залучення вітчизняних виробничих потужностей та відповідно вітчизняних виробників та надавачів послуг для розвитку внутрішнього ринку робіт та послуг, надання робочих місць нашим громадянам, створенні умов для повернення фахівців, що до та під час війни змушені були виїхати та застосовувати свої здібності за кордоном України. Зрозуміло, що невідворотним буде залучення іноземних фахівців та компаній для проведення комплексних робіт з використанням передових технологій, але це, на наш погляд, повинно бути здійснено лише у випадках відсутності вітчизняних можливостей для виконання того чи іншого виду робіт, надання послуг. Тому важливим чинником відбору підрядників на виконання робіт по повоєнному відновленню повинно бути проведення прозорих конкурсів на виконання цих робіт. За умови дії воєнного стану є ряд виключень із процедур публічних закупівель, що здійснюються в рамках електронної системи публічних закупівель, зокрема

розширення закупівель у одного учасника, що звичайно є неконкурентною практикою [2]. Але зі закінченням дії воєнного стану повинно бути повернуто конкурентні правила здійснення публічних закупівель.

Проте для захисту вітчизняного виробника та запобіганню монополізму Уряд може впровадити політику розподілу державних контрактів таким чином, щоб вони не зосереджувалися в одних і тих самих великих компаніях. Це може включати встановлення квот для малих і середніх підприємств, що дозволить створити сприятливі умови для їх розвитку і запобігти домінуванню кількох великих корпорацій.

У процесі повоєнного відновлення економіки необхідно впроваджувати інноваційні підходи, що можуть протидіяти монополізму. Ось кілька сучасних ідей, які можуть бути ефективними:

1. Цифрові платформи для моніторингу та контролю. Використання цифрових платформ для аналізу ринкових даних та моніторингу конкурентного середовища може допомогти швидко виявляти і запобігати монополістичним практикам. Такі платформи дозволяють здійснювати прозорий обмін інформацією між державними органами, бізнесом та громадськістю, що забезпечує ефективний нагляд за ринком.

2. Застосування так званих регуляторних пісочниць. Регуляторною «пісочницею» називають такий формат взаємодії фінтех-компаній та фінансового регулятора, що дозволяє безпечно, без ризику порушити законодавство, тестувати нові продукти. Наприклад, «пісочниця», запроваджена австралійським урядом, дозволяє фізособам та компаніям тестувати інноваційні фінансові послуги без попереднього отримання ліцензії. Фірми, що долучаються до такої «пісочниці», спостерігають збільшення на 15% розміру залученого капіталу, порівняно з іншими фірмами. Крім того, вірогідність отримання ними інвестицій зростає на 50%. До такого висновку дійшли Джуліо Корнеллі, Себастьян Доерр, Леонардо Гамбакорта та Уарда Мерруш, які досліджували ефективність першої у світі, британської, «пісочниці» [3]. Установлення регуляторних пісочниць дозволяє тестувати нові підходи та бізнес-моделі в

умовах, які мінімізують регуляторні обмеження. Це стимулює розвиток малих та середніх підприємств і зменшує їхню залежність від великих гравців ринку, що може позитивно вплинути на конкурентне середовище.

3. Підтримка малого та середнього бізнесу через державні гранти і пільги: Державні програми підтримки, включно з пільговим оподаткуванням, доступними кредитами та грантами, можуть сприяти розвитку малих і середніх підприємств, створюючи умови для зростання та посилення конкуренції у стратегічно важливих галузях (наприклад, у будівельному секторі та агробізнесі).

4. Використання блокчейн-технологій. Блокчейн може забезпечити прозорість у державних закупівлях та договорах із постачальниками. Це знижує можливості для картельних змов та корупції, оскільки всі угоди фіксуються у відкритій і незмінній базі даних. Блокчейн також може використовуватися для моніторингу цін та якості продукції, що особливо корисно для секторів із високим ризиком монополізації.

5. Гнучке регулювання на основі даних (Data-Driven Regulation). Використання великих даних і штучного інтелекту для постійного моніторингу ринку допомагає вчасно виявляти ознаки монополізації та швидко втручатися. Це дозволяє створювати адаптивне і гнучке регулювання, яке буде враховувати специфіку ринку та нові ризики, що виникають.

6. Залучення громадських організацій для контролю за ринком. Створення платформ для громадського моніторингу цін та умов надання послуг дозволяє виявляти та фіксувати випадки зловживання монопольним становищем. Залучення громадських організацій до цього процесу може підвищити прозорість та відповідальність підприємств, особливо у важливих секторах, таких як виробництво будівельних матеріалів та будівництво житла.

Ці інноваційні методи сприяють більшій відкритості, прозорості та адаптивності в економічній політиці. Вони забезпечують рівні можливості для всіх учасників ринку, що є критично важливим для повоєнного економічного відновлення.

Підсумовуючи зазначене, необхідно вказати, що процес повоєнного відновлення України повинен стати не лише процесом відтворення втраченого, але перш за все процесом створення якісно нової економіки сучасної країни. Застосування передових сучасних технологій та інновацій в цьому процесі є основою для якісного рівня процесу відновлення. При цьому дотримання правил добросовісної конкуренції є чи не основною умовою для забезпечення чесних та прозорих правил участі суб'єктів господарювання цьому масштабному економічному процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Polyukhovych V. Some problem issues of legal regulation of appeals in the field of public procurement. *Підприємництво, господарство і право*. Київ. 2022. № 3. С. 62–66.

2. Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.11.2022 р. № 1178.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1178-2022-%D0%BF#Text>.

3. Давиденко Є. Що таке регуляторна пісочниця і чому вона потрібна фінтех-стартапам. *PaySpace Magazine*. 11.05.2021.
URL: <https://psm7.com/uk/analytics/chto-takoe-regulyatornaya-pesochnica-i-rochemu-ona-nuzhna-fintex-startapam.html>.

REFERENCES

1. Polyukhovych, V. (2022). Some problem issues of legal regulation of appeals in the field of public procurement. *Pidpriemnytstvo, Hospodarstvo i Pravo*, (3), 62–66. [in Ukrainian]

2. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022, November 12). On approval of the specifics of public procurement of goods, works, and services for customers

provided for by the Law of Ukraine "On Public Procurement" during the period of martial law in Ukraine and within 90 days after its termination or cancellation (Resolution No. 1178). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1178-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian]

3. Davydenko, Ye. (2021, May 11). What is a regulatory sandbox and why it is needed for fintech startups. *PaySpace Magazine*. Retrieved from <https://psm7.com/uk/analytics/chtotakoe-regulyatornaya-pesochnica-i-pochemu-onanuzhna-fintex-startapam.html> [in Ukrainian]

Аврамова Ольга Євгенівна

*кандидат юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник
відділу приватного права та процесу*

Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва

імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

ORCID: 0000-0002-1941-9894

***ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ РОБОТАХ***

У роботі зроблена постановка питання щодо правових аспектів використання штучного інтелекту в науково-дослідницьких роботах. Визначено, що штучний інтелект за своєю природою не може мати статус автора. Авторство передбачає наявність людської творчості, індивідуальності та свідомої участі в створенні наукового результату, внаслідок цього доцільним є розмежування науково-дослідних праць, в аспекті правового регулювання права інтелектуальної власності, залежно від авторського внеску на: авторські роботи (оригінальні без використання ШІ); твори, з використанням комп'ютерних технологій.

Ключові слова: авторство, автор, право інтелектуальної власності, штучний інтелект, науково-дослідні роботи.

Olha Yevhenivna Avramova

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Leading Research Fellow

Department of Private Law and Procedure

F. H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship

National Academy of Legal Sciences of Ukraine

ORCID: 0000-0002-1941-9894

***LEGAL ASPECTS OF USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE
IN RESEARCH WORKS***

This work raises the issue of the legal aspects surrounding the use of artificial intelligence in research activities. It is established that artificial intelligence, by its nature, cannot hold the status of

an author. Authorship implies human creativity, individuality, and conscious involvement in creating a scientific result. Therefore, it is appropriate to distinguish between research works from the perspective of intellectual property law based on the author's contribution: authored works (original, without the use of AI) and works created with the assistance of computer technologies.

Keywords: authorship, author, intellectual property law, artificial intelligence, research works.

Однією з актуальних тем сучасності є застосування штучного інтелекту в наукових дослідженнях. Постає важливе питання: чи порушує академічну доброчесність використання штучного інтелекту (ШІ) дослідником? Пошук відповіді на нього необхідний задля забезпечення належного захисту інтелектуальної власності, дотримання прозорості та етичних стандартів використання ШІ у дослідженнях. Відносини із його використання потребують правового забезпечення. Відсутність чітких норм може призвести до правових суперечностей, особливо у сфері авторських прав та відповідності наукових результатів сучасним вимогам, що висуваються до наукових праць. Для розв'язання цього питання необхідно означити зміст ШІ, його можливість використання при науково-дослідній діяльності, правовий режим авторського при роботі з ШІ.

Штучний інтелект (ШІ) – це здатність цифрового комп'ютера або керованого комп'ютером робота виконувати завдання, які зазвичай асоціюються з розумними істотами. Цей термін часто застосовується для позначення проєктів зі створення систем, наділених інтелектуальними процесами, характерними для людини, такими як здатність мислити, знаходити сенс, узагальнювати та навчатися на основі минулого досвіду. Незважаючи на постійний прогрес у швидкості обробки даних та обсязі пам'яті, досі немає програм, які б могли повністю відтворити гнучкість людського розуму у широких сферах або у завданнях, що потребують повсякденних знань. Проте деякі програми досягли рівня виконання завдань, порівнянного з рівнем експертів і професіоналів, у виконанні певних конкретних завдань. Штучний інтелект у такому обмеженому сенсі застосовується в різних галузях, таких як медична діагностика, пошукові

системи, розпізнавання голосу або рукописного тексту, а також чат-бот [1]. Із запуском ChatGPT наприкінці 2022 року та зростаючою популярністю генеративного ШІ обговорення можливостей та загроз ШІ стало ще більш активним [2]. Загалом, штучний інтелект – функція штучної свідомості, яка представлена створеною та контрольованою нею системою алгоритмів, забезпечує самонавчання згідно з наявною інформацією, набутими знаннями, правилами, законами суспільства та своїм досвідом, створення на цій основі нових знань для виконання доручень людини, а також здатність проводити самодіагностику й обґрунтовувати прийняті нею рішення [3, с. 62]. У Концепції Державної цільової науково-технічної програми з використання технологій штучного інтелекту в пріоритетних галузях економіки на період до 2026 року визначено, що штучний інтелект – організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань [4].

Штучний інтелект, в аспекті права інтелектуальної власності, може визначатися як складний об'єкт інтелектуальної власності та як засіб для отримання нового результату у певній сфері діяльності. В межах цього дослідження розглянемо вплив на новизну та оригінальність наукових робіт, які створені із використанням штучного інтелекту. Використання ШІ в дослідженнях викликає питання щодо можливості виникнення права інтелектуальної власності на створені результати, оскільки традиційне авторське право передбачає автора у вигляді людини. Відомо, що наукова (науково-технічна) робота – наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки, проведені з метою одержання наукового, науково-технічного (прикладного) результату. Основними видами наукової (науково-технічної) роботи є науково-дослідні, дослідно-конструкторські, проектно-

конструкторські, дослідно-технологічні, технологічні, пошукові та проектно-пошукові роботи, виготовлення дослідних зразків або партій науково-технічної продукції, а також інші роботи, пов'язані з доведенням нових наукових і науково-технічних знань до стадії практичного використання (п. 15 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність») [5].

Наукова робота є твором, що є оригінальним інтелектуальним творінням автора (співавторів) (п. 56 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [6]). Автором наукової роботи є фізична особа, яка своєю творчою діяльністю створила твір (п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [6]). Отже, автором наукової роботи може бути лише людина, зокрема науковий дослідник, винахідник. Штучний інтелект за своєю природою не може мати статус автора. Авторство передбачає наявність людської творчості, індивідуальності та свідомої участі в створенні наукового результату. У випадку ШІ відсутні свідомість та самостійний творчий намір, адже його діяльність базується на алгоритмах і програмних інструкціях, що не дозволяє йому діяти незалежно. Таким чином, результати, які генерує ШІ, не відповідають вимогам для визнання авторських прав у традиційному розумінні.

Водночас постає питання: чи може автор застосовувати результати, згенеровані штучним інтелектом, для розширення власних авторських ідей та оригінальних задумів? Це стосується, зокрема, можливості інтеграції та подальшого розвитку авторського контенту з використанням інструментів ШІ, що потенційно розширює творчі межі, але й викликає правові та етичні запитання щодо збереження авторських прав. Варто підкреслити, що інформація, згенерована ШІ (зокрема, ChatGPT), є результатом багаторічної праці та знань багатьох людей. Ці знання ґрунтуються на внеску численних авторів, дослідників і професіоналів, що розробляли й удосконалювали дані, використані для навчання моделі.

На нашу думку авторська робота із використанням можливостей ШІ є необхідним елементом науки, оскільки дозволяє розширювати наукове пізнання. Такий твір може визначатися як компіляційний твір із використанням ШІ.

Сучасне авторське законодавство співвідносить компіляцію із базою даних, адже такий підхід потребує удосконалення. Звернемо увагу, що згідно із ч. 1 ст. 21 компіляція даних охороняються авторським правом, якщо вони за добором та/або упорядкуванням їх складових частин є результатом творчої діяльності [6]. Виходячи із законодавчого визначення компіляції, можна зробити висновок, що якщо науково-дослідна робота виконана із використанням даних ІІІ для розширення авторських оригінальних ідей, то такий науковий твір може визначатися як компіляція, тобто мати правовий статус компіляційного наукового твору. При цьому, автор повинен мати право як використовувати здобутки ІІІ, так і повідомляти наукову спільноту, у якій частині наукової роботи було використано ІІІ. Якщо науковий твір під керівництвом автора було повністю згенеровано ІІІ, то варто застосовувати ч. 1 ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права»: неоригінальним об'єктом, згенерованим комп'ютерною програмою, є об'єкт, що відрізняється від існуючих подібних об'єктів та утворений у результаті функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі фізичної особи в утворенні цього об'єкта. Твори, створені фізичними особами з використанням комп'ютерних технологій, не вважаються неоригінальними об'єктами, згенерованими комп'ютерною програмою [6].

Узагальнюючи наведене, можна зробити наступні висновки. Використання штучного інтелекту у подальших науково-дослідних роботах буде лише поширюватися. Тому доцільним є розмежування науково-дослідних праць в аспекті правового регулювання права інтелектуальної власності залежно від авторського внеску на: авторські роботи (оригінальні без використання ІІІ); твори, з використанням комп'ютерних технологій. Для правового регулювання відносин, що виникають та поступово формуються навколо застосування ІІІ при науково-дослідній роботі, необхідно розробляти: етичні правила використання ІІІ у наукових роботах; оновлені правила академічної доброчесності; систему захисту персональних даних та наукових здобутках, які генеруються ІІІ; стандарти використання ІІІ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Copeland B.J. Artificial intelligence. *The Editors of Encyclopædia Britannica*. 2024. № 5. URL: <https://www.britannica.com/technology/artificial-intelligence>.
2. Korneeva E., Salge T.O., Teubner T., Antons D. Tracing the legitimacy of Artificial Intelligence: A longitudinal analysis of media discourse. *Technological Forecasting and Social Change*. 2023. Vol. 192. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2023.122467>.
3. Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні: монографія / за заг. ред. А. І. Шевченка. Київ: ІПШІ, 2023. 305 с.
4. Про схвалення Концепції Державної цільової науково-технічної програми з використання технологій штучного інтелекту в пріоритетних галузях економіки на період до 2026 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.04.2024 р. № 320-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/320-2024-%D1%80#Text>.
5. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#top>.
6. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>.

REFERENCES

1. Copeland, B. J. (2024). Artificial intelligence. *The Editors of Encyclopædia Britannica*, (5). Retrieved from <https://www.britannica.com/technology/artificial-intelligence>
2. Korneeva, E., Salge, T. O., Teubner, T., & Antons, D. (2023). Tracing the legitimacy of Artificial Intelligence: A longitudinal analysis of media discourse. *Technological Forecasting and Social Change*, 192. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2023.122467>

3. Shevchenko, A. I. (Ed.). (2023). *Strategy for the development of artificial intelligence in Ukraine: Monograph*. Kyiv: IPSHI. 305 p. [in Ukrainian]
4. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024, April 13). On approval of the Concept of the State Target Scientific and Technical Program for the use of artificial intelligence technologies in priority sectors of the economy until 2026 (Order No. 320-r). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/320-2024-%D1%80#Text> [in Ukrainian]
5. Verkhovna Rada of Ukraine. (2015, November 26). On scientific and scientific-technical activities (Law No. 848-VIII). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#top> [in Ukrainian]
6. Verkhovna Rada of Ukraine. (2022, December 1). On copyright and related rights (Law No. 2811-IX). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> [in Ukrainian]

Внукова Наталія Миколаївна

*доктор економічних наук, провідний науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрНУ,*

професор кафедри митної справи і фінансових послуг

ХНЕУ імені Семена Кузнеця

ORCID: 0000-0002-1354-4838

***СТВОРЕННЯ ЦИФРОВИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ХАБІВ
ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ
В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ***

Дослідження присвячено основним засадам визначення напрямів розвитку мережі Європейських цифрових інноваційних хабів (EDIH). Розглянуто підходи ЄК до нових ініціатив сприяння розвитку цієї мережі. Подано підходи до вимірювання цифрової зрілості підприємств. Визначено з використанням пошукового он-лайн ресурсу Google Trends рівень зацікавленості мережею EDIH у світі. Відзначено пошуковий інтерес у 22 європейських країнах, зокрема, і в Україні. Встановлено стратегічний напрям ЄК на основі мережі EDIH до побудови активної спільноти центрів та інших стейкхолдерів з інноваційного розвитку МСП.

Ключові слова: цифрові інновації, EDIH, Google Trends, ЄС.

Vnukova Nataliya

*Doctor of Economics (2nd PhD), Leading researcher of Scientific and Research
Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of
Ukraine, Professor of the Department of customs affairs and financial services*

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

ORCID: 0000-0002-1354-4838

***CREATION OF EUROPEAN DIGITAL HUBS TO ENSURE THE
INNOVATION PROCESS IN THE CONDITIONS OF MODERN CHALLENGES***

The study is devoted to the basic principles of determining the development directions of the network of European Digital Innovation Hubs (EDIH). The approaches of the EC to new initiatives

to promote the development of this network were considered. Approaches to measuring the digital maturity of enterprises are presented. The level of interest in the EDIH network in the world was determined using the Google Trends online search resource. Research interest was noted in 22 European countries, in particular, in Ukraine. The strategic direction of the EC based on the EDIH network has been established to build an active community of centers and other stakeholders for the innovative development of SMEs.

Key words: digital innovation, EDIH, Google Trends, EU.

Актуальність. Європейська Комісія (ЄК) запустила 2023 року нові ініціативи, які сприяють розвитку науково-інноваційної співпраці ЄС з Україною: офіс Horizon Europe у Києві, оновлення діяльності Європейської ради з інновацій (ЄРІ) для підтримки української глибокотехнологічної спільноти та Центр спільноти Європейського інституту інновацій і технологій (ЄІТ) [1], які впливають на прискорення Deep Tech як у Європі, так і Україні. Перспективним напрямом рішень ЄК є створення європейських цифрових хабів для забезпечення інноваційного процесу [2].

Виклад результатів. Рушійною силою сталого зростання та зайнятості в Європі має стати промислова політика ЄС, спрямована на забезпечення конкурентоспроможності європейської промисловості [3]. Вона інтегрована у низку інших політик ЄС, зокрема, європейських центрів цифрових інновацій [2]. Європейські цифрові інноваційні хаби (EDIH) – це універсальні центри, які допомагають компаніям і організаціям реагувати на глобальні виклики, зокрема, цифрові та ставати більш конкурентоспроможними.

EDIH підтримують компанії у вдосконаленні бізнес та виробничих процесів, продуктів або послуг з використанням цифрових технологій через надання доступу до технічної експертизи та тестування, надання інноваційних послуг, таких як фінансові консультації, навчання та розвиток навичок (компетентностей), які є ключовими для успішної цифрової трансформації; інноваційних хабів. Серед країн-лідерів Хорватія, Словаччина, Угорщина, Ірландія, Литва, де рівень зацікавленості від 60 до 100 балів щодо пошукової активності користувачів Google. Серед 32 країн, де пошук був статистично

підтримка компаній у вирішенні проблем навколишнього середовища, зокрема використання цифрових технологій для сталого розвитку та циркулярності.

Особливістю EDIH є те, що вони поєднують як переваги регіональної присутності, так і можливості, доступні для загальноєвропейської мережі. Регіональна присутність дає їм високі можливості для надання послуг, необхідних місцевим (національним) компаніям, через місцеву мову та екосистему інновацій. Європейське покриття мережі сприяє обміну передовим досвідом між центрами в різних країнах, а також надає спеціалізовані послуги в регіонах, коли необхідні компетентності, які недоступні на місцевому рівні.

Виконана автором оцінка рівня зацікавленості темою європейських цифрових інноваційних хабів (запит був аббревіатурою EDIH) за останній рік (на 10 листопада 2024 року) з використання пошукового ресурсу Google Trends [4] показала, що зацікавленість є стабільно високою, але найменший інтерес був у різдвяний період 2023 року, а найбільший - на початку жовтня 2024 року.

Враховуючи, що зацікавленість виявили 22 країни європейського континенту, це свідчить про розгалуженість мережі значимим, відзначено попит в Україні з рівнем у 4 бали, що є надзвичайно важливим у інноваційних процесах і євроінтеграції.

Програма European Digital Innovation Hubs базувалась на робочій програмі «Цифрова Європа» на 2021-2023 роки [5], при реалізації якої було проведено декілька конкурсів для EDIH, де створення їх на 50% фінансується через програму DIGITAL, а інші 50% надаються державами-членами, асоційованими країнами, їхніми регіонами та/або приватними джерелами. Національні уряди та регіональні органи влади вплинули на процес відбору EDIH, визначивши відповідних кандидатів у ці цифрові інноваційні хаби для відповіді на європейські конкурси пропозицій.

На основі мережі EDIH [6] ЄК хоче побудувати активну спільноту центрів та інших зацікавлених сторін, які сприятимуть налагодженню зв'язків, співпраці та передачі знань між EDIH, малим і середнім бізнесом і компаніями середньої капіталізації, державним сектором та іншими стейкхолдерами. За наявності

онлайн-каталогу EDIH та здійснюючи веб-присутність у мережі прискорювач цифрової трансформації (DTA) підтримує досягнення певного рівня партнерства, що посилює ефективність мережі EDIH.

Веб-портал мережі EDIH [6] містить інструменти для оцінки її ефективності, вимірювання впливу, який мережа має на цифрову зрілість організацій, які вони підтримують. З цією метою Об'єднаний дослідницький центр ЄК розробив інструмент оцінки цифрової зрілості [2], який можуть використовувати всі EDIH для вимірювання прогресу цифрової зрілості своїх клієнтів. Інструмент оцінки цифрової зрілості доступний у розділі веб-порталу, призначеному для зареєстрованих EDIH. Критерії цифрової зрілості складаються з переліку ознак (питань), які об'єднані за модулями. Наприклад, за модулем 2.2 оцінюється цифрова готовність, яка забезпечує оцінку поточного впровадження цифрових технологій (як стандартні та більш передові технології), що стосується як виробничих, так і сервісних компаній. Серед питань : які з наведених цифрових технологій і рішень вже використовуються на підприємстві; наявна інфраструктура підключення (високошвидкісний (оптоволоконний) Інтернет, послуги хмарних обчислень, дистанційний доступ до офісних систем), рівень розробленості сайту підприємства, наявність веб-форм та блогів/форумів для спілкування з клієнтами та ін. Кожен вимір (наприклад, цей модуль 2.2.) оцінюватиметься за шкалою від 0 до 100, кожне запитання буде оцінюватися за шкалою від 0 до 10. У кожному вимірі всі питання матимуть однакову вагу, тобто кожне питання має однакову вагу. Для формування узагальнюючого інтегрального показника для оцінки цифрової зрілості набрані бали помножуються на коефіцієнт цього питання. Проведене оцінювання дозволяє визначитися щодо загального статусу стратегії цифровізації на підприємстві і далі формувати напрями його інноваційного процесу в умовах сучасних викликів.

Науковець з КПІ запропонував свій перелік показників для оцінювання рівня економічного розвитку цифрових інноваційних хабів (ЦІХ), які відображають рівень їх фінансової стійкості, інноваційної активності,

соціального та технологічного розвитку і міжнародної присутності та визнання, що на його власну думку має потенціал для застосування при оцінюванні діяльності хабів, що надає можливість в подальшому полегшити та прискорити процес їх економічного розвитку. Подальші дослідження у цьому напрямі можуть бути спрямовані на використання запропонованого підходу для пошуку ефективних механізмів забезпечення економічного розвитку цифрових інноваційних хабів, зокрема, на засадах міжнародного партнерства [7].

Враховуючи, що EDIH повинні налагодити міцні зв'язки з іншими мережами, включаючи EEN, EIC і Start-up Europe, щоб надавати безперебійні послуги МСП у місцевих і регіональних екосистемах, тому залучення партнерів з України при вимушеній релокації інноваційного бізнесу до ЄС може сприяти посиленню такого міжнародного партнерства. В умовах подальшого оновлення ЄК Європейської промислової стратегії, визначення ключових стратегічних сфер з підтримки МСП і стартапів, а також щодо прискорення зеленого та цифрового переходу [3] та інформаційного забезпечення розвитку досліджень та інновацій у співпраці з ЄС [8] завданням для учасників інноваційного процесу є підвищення зацікавленості щодо участі у міжнародному партнерстві.

Висновки. Розглянуті підходи ЄК безумовно мають вплив як на створення цифрових інноваційних хабів, так і на їх подальший розвиток в сучасних умовах глобальних викликів. Перспективним напрямом для суб'єктів господарювання з України може бути приєднання до мереж цих хабів на умовах міжнародного партнерства з компаніями з ЄС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Європейська Комісія запустила три ініціативи на підтримку українських науковців та інноваторів. EU4Digital. 14.01.24. URL: <https://eufordigital.eu/uk/european-commission-launches-three-initiatives-supporting-ukrainian-researchers-and-innovators/>.
2. European Digital Innovation Hubs. European Commission. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/edihs>.

3. Cordina C. General principles of EU industrial policy Fact Sheets on the European Union. 2024. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/61/general-principles-of-eu-industrial-policy>.
4. Шевченко С. Як користуватися сервісом Google Trends? 28 серпня 2022. URL: <https://adwservice.com.ua/uk/yak-korystuvatysya-servisom-google-trends>.
5. Digital Europe – EDIH Work Programme 2021-2023 URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/edihs>.
6. European Digital Innovation Hubs Network URL: <https://european-digital-innovation-hubs.ec.europa.eu/home>.
7. Чернуха І. Показники оцінювання рівня економічного розвитку цифрових інноваційних хабів. *Економіка та суспільство*, 2024. №66. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-38>.
8. Внукова Н. М. Інформаційно-нормативне забезпечення розвитку досліджень та інновацій у співпраці з ЄС *Взаємодія норм міжнародного і національного права крізь призму процесів глобалізації та інтеграції*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів, співробітників закладів вищої освіти і наукових організацій, юристів-практиків, магістрантів, аспірантів, докторантів, представників громадських організацій, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємств та інших установ, 29 березня 2024 р. : тези допов. / За ред. проф. Татаренко Г.В. Київ: вид-во Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, 2024. С. 150–154. URL : <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/32367>.

REFERENCES

1. EU4Digital. (2024). The European Commission launched three initiatives to support Ukrainian scientists and innovators. Retrieved from <https://eufordigital.eu/uk/european-commission-launches-three-initiatives-supporting-ukrainian-researchers-and-innovators/> [in Ukrainian]

2. European Commission. (n.d.). European Digital Innovation Hubs. Retrieved from <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/edihs>
3. Cordina, C. (2024). General principles of EU industrial policy. *Fact Sheets on the European Union*. Retrieved from <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/61/general-principles-of-eu-industrial-policy>
4. Shevchenko, S. (2022, August 28). How to use Google Trends? Retrieved from <https://adwservice.com.ua/uk/yak-korystuvatysya-servisom-google-trends> [in Ukrainian]
5. European Commission. (n.d.). Digital Europe – EDIH Work Programme 2021–2023. Retrieved from <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/edihs>
6. European Commission. (n.d.). European Digital Innovation Hubs Network. Retrieved from <https://european-digital-innovation-hubs.ec.europa.eu/home>
7. Chernuha, I. (2024). Indicators for assessing the economic development level of digital innovation hubs. *Economy and Society*, (66). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-38> [in Ukrainian]
8. Vnukova, N. M. (2024). Informational and regulatory support for the development of research and innovation in cooperation with the EU. In G. V. Tatarenko (Ed.), *Interaction of norms of international and national law through the prism of globalization and integration processes: Materials of the all-Ukrainian scientific-practical conference of lecturers, employees of higher education institutions and scientific organizations, legal practitioners, master's students, graduate students, doctoral candidates, representatives of public organizations, state authorities and local self-government, enterprises and other institutions (March 29, 2024): Abstracts* (pp. 150–154). Kyiv: Publishing house of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University. Retrieved from <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/32367> [in Ukrainian]

Жорнокуй Юрій Михайлович

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ; провідний науковий співробітник Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України
ORCID: 0000-0001-9669-6062

***ЄВРОПЕЙСЬКА ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ КОНСТРУКЦІЇ
«ВЕНЧУРНИЙ ФОНД»: ПРІОРИТЕТИ ВИКОРИСТАННЯ
ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ***

Наукова робота присвячена дослідженню актуальних питань застосування конструкції «венчурний фонд» в країнах Європейського Союзу в контексті можливості її застосування в українській правовій дійсності. На підставі аналізу нормативних положень окремих країн Європейського Союзу зроблено висновок, що економічні та правові реалії в Україні далекі від того рівня, який є характерним для країн, які є світовими локомотивами венчурного підприємництва. Це зумовлено тим, що: 1) економічною складовою (вільний рух венчурного капіталу) та 2) юридичною складовою (чітко визначений перелік форм залучення венчурних інвестицій, які закріплені нормативними актами у країнах ЄС). На підставі цього висновку зазначено, що нормативне регулювання правового становища суб'єктів венчурного інвестування інноваційних відносин в Україні не відповідає ані світовій економічній практиці, ані їх правовому регулюванню у провідних економіках Європи. В Україні венчурні фонди можуть інвестувати у будь-які об'єкти або не інвестувати кошти взагалі, використовуючи власну назву та її організаційно-правову форму, без відповідності сутності самої природи венчурного інвестування. Отже, враховуючи положення Закону України «Про інститути спільного інвестування», досить складно розглядати питання можливості визнання за венчурним фондом як інститутом спільного інвестування статусу учасника відносин венчурного інвестування.

Ключові слова: венчурний фонд, інноваційна діяльність, інституційний інвестор, юридична особа, інститут спільного інвестування.

Zhornokui Yurii Mykhailovych

Doctor in Law, Professor, head of Civil Law and Procedure Department of Kharkiv

National University of Internal Affairs, senior scientific employee of Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of the National Academy of Law Sciences of Ukraine

***EUROPEAN PRACTICE OF USING THE «VENTURE FUND» CONCEPT:
PRIORITIES OF APPLYING CERTAIN PROVISIONS***

The scientific work is focused on studying the topical issues of using the «venture fund» concept in the European Union countries in the context of the possibility of its application in the Ukrainian legal realities. Based on the analysis of regulatory provisions of some countries of the European Union, it has been concluded that the economic and legal realities in Ukraine are far from the level that is characteristic for countries that are the world's locomotives of venture entrepreneurship. It is due by: 1) an economic component (free movement of venture capital) and 2) a legal component (a clearly defined list of forms of attracting venture capital investments, which are established by regulatory acts in the EU countries). On the basis of this conclusion, it has been stated that the normative regulation of the legal status of venture investment subjects into innovative relations in Ukraine does not correspond either to global economic practice or to their legal regulation in the leading economies of Europe. Venture funds in Ukraine can invest into any objects or do not invest funds at all by using their own name and its organizational and legal form without matching the essence of the very nature of venture investment. Therefore, taking into account the provisions of the Law of Ukraine «On Collective Investment Institutions», it is quite difficult to consider the possibility of recognizing the status of a venture fund like a joint investment institution as a participant in venture investment relations.

Key words: venture fund, innovation activity, institutional investor, legal entity, collective investment scheme.

Розвиток суспільних відносин, економічних зв'язків та, як наслідок, законодавства зумовлює потребу у ревізії певних соціальних інституцій. Однією з таких специфічних сфер є венчурне інвестування інноваційної діяльності, яка є відносно новою для нашої країни, однак достатньо вивченою та активно використовуваною в інших правопорядках.

У сфері венчурного інвестування інноваційної діяльності як в Україні, так і за кордоном активно використовується конструкція «венчурний фонд». Беручи

за основу законодавчий масив нашої країни, можна стверджувати, що його основні конструкції, в означеній сфері, не відповідають загальносвітовим тенденціям. Отже, постає питання порівняльного аналізу нормативного масиву, правозастосовної практики та правової доктрини України з країнами ЄС та інших країн-локомотивів венчурної індустрії, що зумовлюється світовою інтеграцією та європейським вектором розвитку нашої держави.

Враховання реалій сьогодення щодо використання в Україні конструкції венчурного фонду свідчить про різне розуміння її застосування, порівняно з правозастосовною практикою інших країн. Вітчизняні інвестори, використовуючи досліджувану конструкцію у сфері венчурного інвестування, в основному орієнтуються на отриманні переваг щодо перерозподілу активів групи, удосконалення корпоративного управління (через отримання корпоративного контролю), оподаткування, прихованого володіння активами, а також спрощення процедури їх продажу.

Натомість, європейський законодавець розрізняє поняття «венчурного» та «ризикового» капіталу за критерієм суб'єкта, що здійснює інвестування. До першого віднесли лише інвестування здійснюване інституційними інвесторами (фондами), а до другого – додатково також інвестування, здійснюване бізнес-янгосами [1, с. 78].

Ведучи мову про «локомотиви економіки» країн ЄС у сфері венчурної індустрії, варто зауважити, що, наприклад, у законодавстві Франції використовується конструкція «французька компанія венчурного капіталу» (від фр. *Fonds Communde Placement Risques*) (далі – FCPR), яка визнається юридичною особою, що створюється з виключною метою – інвестування, просування і розвиток інших корпорацій (за умови, що ці корпорації не діють у сфері наданням фінансових послуг). Мета створення такої компанії досягається шляхом придбання венчурним фондом частки в статутному капіталі цільової компанії. На сьогодні FCPR може використовуватися як основний фонд-донор або як фонд фондів [2].

Варто зупинитись на кількох важливих моментах характерних для французького законодавства: 1) територіальне обмеження інвестування задля збереження переваг (пільг) венчурного фонду – інвестувати лише в товариства, які є резидентами країн-членів ЄС; 2) встановлено обмеження щодо кількості інвестицій, які може вкладати фонд в товариство-реципієнта (без втрати відповідних переваг (пільг))¹; 3) вимога щодо відсутності зареєстрованих акцій товариства-реципієнта на фондових біржах; 4) вимога щодо закріпленого роду занять товариства-реципієнта венчурних інвестицій заслуговує на особливу увагу (при цьому на увагу заслуговує не тільки безпосередньо зміст норми щодо обов'язку товариства-реципієнта займатися виробничою або комерційною діяльністю, а й сам факт нормативного встановлення вимог щодо об'єкту венчурних інвестицій) [1, с. 71].

Сфера венчурного інвестування інноваційної діяльності іншої держави ЄС – Голландії – багато у чому схожа з американською моделлю організації венчурного підприємництва. Так, в цій країні напрацьовані та активно використовуються особливі механізми державної підтримки венчурних фондів, в рамках яких уряд може, наприклад, надати гарантії повернення до 50% можливих збитків, обумовлених інвестуванням венчурних фондів у приватні проекти. Основними інвесторами венчурних фондів в Голландії є великі банки та страхові компанії країни [3, с. 158].

У Німеччині на сьогодні питання венчурного інвестування врегульовані напряму актами ЄС, що були імплементовані до національного законодавства цієї країни. Зокрема, йдеться про Директиву Європейського Парламенту та Ради ЄС від 08.06.2011 року №2011/61/EU про Керуючих Альтернативними Інвестиційними Фондами (*Alternative Investment Fund Managers Directive*) та Правила регулювання європейських фондів венчурного капіталу (*European Regulation on European Venture Capital Funds (Regulation No. 345/2013)*), що затверджені Європейським Парламентом та Радою ЄС 17.04.2013 року [4; 5].

¹ Верхню межу в 40% голосуючого капіталу товариства-реципієнта, встановлено виходячи з поширеної серед венчурних інвестиційних фондів в Європі практики купувати не більше ніж блокуючу частку в товаристві.

Однією з конструкцій, які застосовуються у сфері венчурного інвестування інноваційної діяльності в Німеччині, є KGaA, що становить змішану форму командитного товариства (об'єднання осіб) і акціонерного товариства (далі – АТ) (об'єднання капіталів), яка не досить часто зустрічається у підприємницькій діяльності. Відповідна організаційно-правова форма не достатньо поширена в ділових колах цієї країни, що пов'язано з жорсткими вимогами до організаційно-процедурних аспектів створення і функціонування такого виду товариства та правилами управління ним. Беручи до уваги правозастосовну практику, така організаційно-правова форма юридичної особи в Німеччині часто використовується закритими фондами, які інвестують у нерухомість та відновлювальні джерела енергії.

Форму акціонерної командити доцільно використовувати, коли є сенс експлуатувати привілей на винахід, промисловий зразок чи корисну модель: винахідник керує веденням всіх справ, він не має постійно (у терміни встановлені у законодавстві) переобиратися (призначатися); проте і командитисти (акціонери) мають засоби контролю і навіть спрямовувати діяльність такого керуючого партнера. Форма KGaA є традиційним типом компаній досить великої сім'ї і використовується в різних сферах.

Проте це не єдина організаційно-правова форма юридичної особи, яка має право здійснювати інвестиційну діяльність в рамках німецької юрисдикції. Так, відповідна діяльність може здійснюватися з використанням конструкції *Gesellschaft mit beschränkter Haftung* (GmbH), яка визнається аналогом товариства з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ) в Україні. Частіше за все GmbH займаються інвестуванням у нерухомість, дорогоцінні метали, цінні папери, а також допомагають здійснювати інвестиційну діяльність іншим учасникам цивільного обороту – фізичним та юридичним особам, які мають кошти, але не мають досвіду у цій сфері.

Щодо вимог до товариств, які здійснюють інвестиційну діяльність, то, наприклад, на відміну від США, у Німеччині вони є досить жорсткими. Причиною для цього є вплив банківської діяльності та її законодавче

забезпечення. Для того щоб здійснювати інвестиційну діяльність, товариствам в обов'язковому порядку слід отримати дозвіл, видача якого вимагає дотримання жорстких вимог до розміру основного або засновницького капіталу, а також до осіб, які управляють товариствами у сфері інвестування (такі особи повинні мати певну кваліфікацію). Існує також система розкриття інформації про пайові інвестиційні фонди, яка має захистити пайовиків від співпраці з сумнівними компаніями. У рамках цієї системи товариство, що здійснює інвестиційну діяльність, зобов'язане надати потенційному інвестору (акціонеру, вкладнику) повну інформацію про умови інвестування, оприлюднювати (публікувати) свої річні та інші звіти, що, у свою чергу, перевіряються федеральними наглядовими органами. Такий стан справ істотно відрізняє діяльність німецьких товариств від американських корпорацій, в яких складно отримати достовірну інформацію про ту чи іншу юридичну особу.

У KGaA в Німеччині відсутнє виключне право здійснювати інвестиційну діяльність, будь-яка організаційна форма, як, наприклад, GmbH може інвестувати у сферу інновацій. Крім того, в Німеччині без відповіді залишається й низка питань щодо правового забезпечення венчурних інвестицій, незважаючи на те, що напрацьовані значні зміни та прийняте спеціальне законодавство, метою якого є підтримка венчурного інвестування інноваційної діяльності. Наприклад, на відміну від США неврегульованим залишилося питання надання податкових пільг.

Стверджується, що аналізуючи міжнародну практику, що як правило не містить окремого законодавчого регулювання діяльності венчурних фондів, можна впевнитися у тому, що такі фонди не є організаційно-правовою формою, а скоріше видом діяльності, яка може бути здійснена у доволі широкому колі організаційно-правових форм – обмеженого партнерства (LP), товариства з обмеженою відповідальністю (LLC), партнерства з обмеженою відповідальністю (LLP) [6, с. 137, 196]. Однак, в контексті окреслених вище проблем щодо нецільового використання потенціалу венчурних фондів, а саме ігнорування здійснення інвестування інноваційної діяльності, важливо було б закріпити

положення щодо діяльності венчурного фонду як суб'єкта венчурного інвестування інноваційної діяльності. З урахуванням того, що Закон України «Про інститути спільного інвестування» не містить вказівку на організаційно-правову форму для створення венчурного фонду, допускаємо, що найбільш вдалим вибором для правового забезпечення ефективного регулювання договірних відносин у сфері венчурного інвестування інноваційної діяльності, є саме організаційно-правові форми ТОВ та АТ.

Чинне спеціальне законодавство (Закон України «Про інститути спільного інвестування»), яким закріплена конструкція венчурного фонду, не відповідає практиці застосування відповідної конструкції в ЄС. Відповідно, європейський вектор розвитку України зумовлює потребу формування конструкції «венчурний фонд», яка буде зрозумілою для світових венчурних інвесторів. Це стосується: 1) системи організаційно-правових форм юридичних осіб, у цій сфері, та приведення загально визнаної термінології у відповідність до світових стандартів (щодо венчурних фондів); 2) фізичних осіб, які беруть участь в інвестиційній діяльності загалом та окресленні їх правового становища (пріоритет за визначенням правового становища «бізнес-янголів»); 3) окреслення кола об'єктів, які можуть визнаватися як об'єктом інвестицій, так і об'єктом інвестування.

Висновок. Економічні та правові реалії в Україні далекі від того рівня, який є характерним для країн, які є світовими локомотивами венчурного підприємництва. Це зумовлено низкою причин, серед яких чільне місце займають – 1) економічна складова (вільний рух венчурного капіталу) та 2) юридична складова (чітко визначений перелік форм залучення венчурних інвестицій, які закріплені нормативними актами у країнах ЄС). При цьому, без належних правових механізмів утворення венчурних фондів, що можуть слугувати фінансовою базою інвестування у цій сфері, сподіватися на успішне реформування галузі не доводиться.

Нормативне регулювання правового становища суб'єктів венчурного інвестування інноваційних відносин в Україні не відповідає ані світовій

економічній практиці, ані їх правовому регулюванню у провідних економіках світу. В Україні венчурні фонди можуть інвестувати у будь-які об'єкти або не інвестувати кошти взагалі, використовуючи власну назву та її організаційно-правову форму, без відповідності сутності самої природи венчурного інвестування. Отже, враховуючи положення Закону України «Про інститути спільного інвестування», досить складно розглядати питання можливості визнання за венчурним фондом як інститутом спільного інвестування статусу учасника відносин венчурного інвестування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тарнавський Р. В. Господарсько-правове стимулювання венчурного інвестування в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2017. 235 с.
2. Lowtax. France: Types of Company. Venture Capital Companies. URL: <http://www.lowtax.net/lowtax/html/offon/france/fravent.html>.
3. Створення правових умов здійснення інноваційної діяльності на шляху набуття членства України в ЄС: монографія/ [С. В. Глібка, О. В. Розгон, І. Ю. Матюшенко та ін.]; за ред. С. В. Глібка, О. В. Розгон. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2023. 250 с.
4. Deutscher Bundestag. Rahmenbedingungen für Wagniskapital in Deutschland. Antwort der Bundesregierung auf die Kleine Anfrage der Abgeordneten Dr. Thomas Gambke, Kerstin Andreae, Annalena Baerbock, weiterer Abgeordneter und der Fraktion BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN. 2014. URL: <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/18/012/1801266.pdf>.
5. German Venture Capital Bill. Deloitte. 28.04.2015. URL: <http://www.deloitte-tax-news.de/german-tax-legal-news/german-venture-capital-bill.html>.
6. Сітченко Г. М. Венчурне інвестування інноваційної діяльності: цивільно-правовий аспект: дис. ... д-ра філософ.: 081 – Право / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2024. 226 с.

REFERENCES

1. Tarnavskiy, R. V. (2017). *Economic and legal incentives for venture investment in Ukraine: Dissertation for the degree of Candidate of Legal Sciences (12.00.04)*. National University "Odesa Law Academy," Odesa [in Ukrainian]
2. Lowtax. (n.d.). France: Types of Company. Venture Capital Companies. Retrieved from <http://www.lowtax.net/lowtax/html/offon/france/fravent.html>
3. Hlibko, S. V., Rozgon, O. V., Matiushenko, I. Yu., et al. (2023). *Creating legal conditions for innovation activity on the path to Ukraine's EU membership: Monograph*. Edited by S. V. Hlibko & O. V. Rozgon. Kharkiv: Research Institute of Legal Support for Innovative Development of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine. 250 p. [in Ukrainian]
4. Deutscher Bundestag. (2014). Rahmenbedingungen für Wagniskapital in Deutschland. Antwort der Bundesregierung auf die Kleine Anfrage der Abgeordneten Dr. Thomas Gambke, Kerstin Andreae, Annalena Baerbock, weiterer Abgeordneter und der Fraktion BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN. Retrieved from <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/18/012/1801266.pdf> [in German]
5. Deloitte. (2015). German Venture Capital Bill. Retrieved from <http://www.deloitte-tax-news.de/german-tax-legal-news/german-venture-capital-bill.html>
6. Sitchenko, H. M. (2024). *Venture investment in innovative activities: Civil law aspect: Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy (081 – Law)*. Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv [in Ukrainian]

Павлютін Юрій Миколайович

*доктор юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник
Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку
Національної академії правових наук України, м. Харків, Україна
ORCID ID: 0000-0001-7501-2557*

ДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ІНФРАСТРУКТУР В УКРАЇНІ

У тезах розглянуті актуальні питання забезпечення розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні. Проаналізовані окремі положення Концепції Державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року. Наголошено на тому, що сучасні проблеми розвитку дослідницьких інфраструктур мають безпосередній вплив на рівень ефективності наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності та комерціалізації відповідних результатів діяльності, тому потребують першочергового вирішення, в тому числі шляхом розробки дієвих законодавчих механізмів.

Ключові слова: дослідницька інфраструктура, ефективність, наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність, концепція, фінансування.

Pavliutin Yurii

*Doctor in Law, Associate Professor, Leading researcher of Scientific and Research
Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of
Ukraine*

ORCID ID: 0000-0001-7501-2557

ON CERTAIN ISSUES OF PROVIDING THE DEVELOPMENT OF RESEARCH INFRASTRUCTURES IN UKRAINE

The theses consider topical issues of ensuring the development of research infrastructures in Ukraine. Separate provisions of the Concept of the State target program for the development of research infrastructures in Ukraine for the period up to 2026 have been analyzed. It is emphasized that the modern problems of the development of research infrastructures have a direct impact on the

level of efficiency of scientific, scientific-technical and innovative activities and the commercialization of the relevant activity results, therefore they require a priority solution, including through the development of effective legislative mechanisms.

Keywords: research infrastructure, efficiency, scientific and scientific-technical activity, concept, financing.

В умовах глобалізації та інтенсивного розвитку інформаційних технологій питання належного правового регулювання функціонування та розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні набуває особливого значення. Центри колективного користування науковим обладнанням відіграють ключову роль у розвитку сфер науки та інновацій, надаючи доступ до сучасного обладнання та технологій широкому колу науковців і дослідників, втім їх функціонування стикається з рядом проблем, які потребують негайного вирішення.

Концепція Державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року [1] визначила важливість створення необхідних організаційних, правових та фінансових умов для розвитку системи дослідницьких інфраструктур в Україні, підвищення їх конкурентоспроможності, а також розвитку сфер наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в частині доступу вчених до передових дослідницьких інфраструктур в Європейському Союзі. Зазначена Концепція визначила очікувані результати від втілення програмного методу, першочерговим з яких регламентовано створення та функціонування щонайменше 50 центрів колективного користування обладнанням, дев'яти державних ключових лабораторій, трьох національних наукових центрів. Втім, наразі спостерігаються певні проблеми щодо функціонування центрів колективного користування обладнанням, що утворюються та функціонують на підставі норм ст. 13 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 № 848-VIII (в редакції від 27.06.2024) [2] та Примірного Положення про Центр колективного користування науковим обладнанням, що затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 р. № 703 [3].

Слід погодитися що наразі існує коло організаційних, фінансових та управлінських проблем щодо функціонування центрів колективного користування науковим обладнанням (далі – ЦККНО), серед яких основними доцільно визначені наступні [4]:

- відсутність відкритості ЦККНО та відповідної комунікаційної стратегії;
- недостатнє фінансування розбудови та оновлення матеріально-технічної бази ЦККНО та відсутність стабільного бюджетного фінансування центрів;
- нестача кадрових ресурсів ЦККНО та відсутність системної підтримки підвищення кваліфікації науковців, залучених до діяльності центрів;
- складність розрахунків кошторисної вартості послуг наукового характеру, які надаються ЦККНО;
- відсутність регламентованого алгоритму дій на випадок непередбачуваних обставин і воєнних дій (щодо порядку збереження та евакуації наукового обладнання центрів);
- відсутність проведення системного моніторингу діяльності центрів з боку головного органу у системі центральних органів виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики у сфері освіти, наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності тощо.

Зазначені проблеми мають безпосередній вплив на рівень ефективності наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності та комерціалізації відповідних результатів діяльності, тому потребують першочергового вирішення, в тому числі шляхом розробки певних законодавчих механізмів. Також за доцільне вбачається проведення комплексного аналізу реального стану функціонування суб'єктів дослідницької інфраструктури (зокрема центрів колективного користування обладнанням, державних ключових лабораторій, національних наукових центрів) для визначення їх поточного стану, виявлення проблем та розробки стратегій для їх подальшого розвитку та відновлення. Отже, майбутнє відновлення дослідницької інфраструктури в Україні повинно бути

спрямоване на адаптацію до нових глобальних викликів, розширення співпраці та впровадження новітніх технологій для ефективного здійснення наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності.

Перспективами подальших наукових досліджень є аналіз проблемних питань щодо забезпечення системності правового регулювання дослідницьких інфраструктур в умовах воєнного часу та повоєнного відновлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція Державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року: схв. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 р. № 322-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-2021-%D1%80#Text>.
2. Про наукову та науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII (в редакції від 27.06.2024) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#top>.
3. Примірне Положення про Центр колективного користування науковим обладнанням: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 21.06.2022 р. № 703. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-2022-%D0%BF#n9>.
4. Дослідницька інфраструктура в умовах повоєнного відновлення: від порятунку до зростання. Проєкт «Наука в небезпеці». 2024. URL: <https://scienceatrisk.org/storage/lp/123/81995af7b0f916d324508907fe2c71096ae320a7.pdf>.

REFERENCES

1. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2021, April 14). Concept of the State Target Program for the Development of Research Infrastructures in Ukraine for the period until 2026 (Order No. 322-r). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-2021-%D1%80#Text> [in Ukrainian]

2. Verkhovna Rada of Ukraine. (2015, November 26). On scientific and scientific-technical activities (Law No. 848-VIII, as amended on June 27, 2024). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#top> [in Ukrainian]

3. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022, June 21). Model Regulation on the Center for Collective Use of Scientific Equipment (Resolution No. 703). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-2022-%D0%BF#n9> [in Ukrainian]

4. Science at Risk. (2024). Research infrastructure in post-war recovery: From rescue to growth. *Project "Science at Risk"*. Retrieved from <https://scienceatrisk.org/storage/lp/123/81995af7b0f916d324508907fe2c711096ae320a7.pdf> [in Ukrainian]

Розгон Ольга Володимирівна

*кандидат юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID 0000-0001-6739-3927

***СТРАТЕГІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ІДЕНТИФІКАЦІЯ, ВИДИ,
РЕАЛІЗАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ СУЧАСНОГО БІЗНЕСУ***

У науковій роботі розглядаються питання стратегій інтелектуальної власності, особливості їх ідентифікації, розвитку та реалізації підприємством в умовах сучасного бізнесу.

Установлено, що оскільки технології залишаються важливими об'єктами інтелектуальної власності, актуальними стратегічним ресурсом, то вельми важливо підприємству для утримання своїх конкурентних переваг поєднувати у своїй діяльності стратегію інтелектуальної власності, стратегію управління інтелектуальної власності на технологію та патентну стратегію як частини стратегії інтелектуальної власності.

Якщо підприємства використовують напіввідкриту стратегію управління інтелектуальною власністю, то підприємства можуть застосувати виключне, невиключне і перехресне ліцензування та закриті патентні пули, а вони діють як важливий взаємозв'язок між технологіями і стратегією інтелектуальної власності підприємства. Автором визначено, що технологічна стратегія більше зосереджена на самій технології як об'єкті інтелектуальної власності, як ресурсі (придбанні й використанні технології) та може бути залучена разом зі стратегією комерціалізації прав на технологію.

Ключові слова: стратегія, інтелектуальна власність, підприємство, патентний пул, технологія.

Rozghon Olha

PhD in Law, Associate Professor, Leading Researcher of the Scientific and Research

Institute of Providing Legal Framework

for the Innovative Development of NALS of Ukraine

ORCID 0000-0001-6739-3927

INTELLECTUAL PROPERTY STRATEGY: IDENTIFICATION, TYPES, IMPLEMENTATION BY THE ENTERPRISE IN MODERN BUSINESS CONDITIONS

The scientific work examines the issues of intellectual property strategies, the peculiarities of their identification, development and implementation by the enterprise in the conditions of modern business. It has been established that since technologies remain important objects of intellectual property, relevant strategic resources, it is very important for the enterprise to maintain its competitive advantages in its activities to combine intellectual property strategy, technology intellectual property management strategy and patent strategy as part of the intellectual property strategy.

If enterprises adopt a semi-open intellectual property management strategy, enterprises can apply exclusive, non-exclusive and cross-licensing and closed patent pools, and they act as an important relationship between technology and enterprise intellectual property strategy. The author determined that the technological strategy is more focused on the technology itself as an object of intellectual property, as a resource (acquisition and use of technology) and can be involved together with the strategy of commercialization of technology rights.

Keywords: strategy, intellectual property, enterprise, patent pool, technology.

Інтелектуальна власність (далі – ІВ) є чинником *економічного зростання підприємства*, оскільки захищає результати творчої та інноваційної діяльності.

На практиці багато компаній (підприємств) шукають та впроваджують *стратегії для здійснення переходу до стійкості* досягнення глибоких змін в існуючих соціально-технічних системах, наприклад, інфраструктурі, автомобільному транспорті та енергетиці [1], часто шляхом дослідження потенціалу *нових технологій*, бізнес-моделей і моделей співпраці, спрямованих на отримання (і формування) конкурентних позицій у майбутньому [2].

Змістовне визначення *стратегії* як *плану дій* надають Томпсон А. та Стрікланд А. (Thompson A. A., Strickland A. J.), на думку яких *стратегія* – це *план дій*, спрямований на задоволення потреб і досягнення визначених цілей; комбінація запланованих дій і швидкість рішень стосовно адаптації до нових досягнень та нової диспозиції на полі конкурентної боротьби [3].

Стратегію ІВ слід розглядати як детальний комплексний план

забезпечення конкурентних переваг організації за рахунок формування, розширеного відтворення оптимального портфеля інтелектуальної власності та його ефективного використання. Оскільки *стратегія ІВ* починає набувати домінантного значення у системі стратегічного управління підприємств [4, с. 101, 103], то варто застосовувати й *технологічну стратегію* (далі – ТС), тому що функції придбання та використання технологій за ТС безпосередньо пов'язані зі створенням ІВ та її управлінням [5]. Відповідно ТС більше зосереджена на самій технології як *об'єкті ІВ*, ресурсі (придбанні й використанні технології) та може бути залучена разом зі стратегією комерціалізації прав на технологію.

До критичних проблем у стратегії ІВ [6] належать: *швидкий технологічний прогрес* (інновації можуть швидко застаріти, ускладнюючи довготривалий захист), *глобалізація та юрисдикція* (робота з різними законами про інтелектуальну власність і правозастосування в різних країнах, наприклад, патентні спори), *баланс захисту та інновацій* (боротьба за захист ІВ, сприяння інноваціям), *застосування та піратство* (проблеми захисту прав ІВ в епоху цифрових технологій), *сфери, що розвиваються, такі як AI, Biotech* (нові технології викликають питання патентоздатності та власності), *захист комерційної таємниці* (від витоків і кіберзагроз), *відкритий код і співпраця* (технології з відкритим вихідним кодом мають великі переваги, які включають коди доступу, відкриті для громадськості, але мають менше помилок, тому варто тримати баланс між відкритою співпрацею та захистом запатентованих технологій), *захист бренду, тобто торгової марки* (патенти, що захищають технологію, яка була оголошена необхідною для впровадження певного стандарту), *патентні тролі та судові процеси* (непрактикуючі організації, які використовують патенти для судових процесів, націлюються на стартапи з претензіями про порушення, щоб отримати розрахунки), *правовий ландшафт, що розвивається* (зміна законодавства про ІВ створює невизначеність).

Після створення та набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності (далі – ОІВ) відбувається *управління ІВ на технологію* (етап її використання). На

цьому етапі відбувається *стратегічне управління ІВ*, а підприємство розробляє *стратегії управління ІВ*.

Беручи до уваги, що в сучасних умовах ІВ є визначальним і невичерпним ресурсом розвитку економіки, нею, як і іншими ресурсами підприємства, слід управляти. Під *управлінням ІВ* будемо розуміти дії, спрямовані на планування, організацію, мотивацію і контроль робіт, необхідних для досягнення кінцевої мети – отримання прибутку або іншої користі від використання ОІВ. Використання принципів *управління ІВ* дозволяє встановити зв'язок між нею та фінансовим станом підприємства, а також зрозуміти, яким чином *управління ІВ* забезпечує поліпшення його фінансового стану [7, с. 142-143].

Для підприємств-лідерів питання *стратегічного планування у сфері ІВ* є одним із найважливіших. Із самого початку потрібно визначити, які саме ОІВ потрібно створити чи придбати, щоб забезпечити конкурентоспроможність товарів або послуг підприємства.

Стратегічне управління ІВ класично можна розглядати як комплекс довгострокових цілей і дій підприємства, спрямованих на забезпечення координації, взаємодії та узгодженості різних рівнів та елементів управління у процесі створення і використання ОІВ із метою підвищення ефективності діяльності в межах сформованої *стратегії ІВ* [4, с. 101].

Виходячи з цілей бізнесу, компанії (підприємства) можуть використовувати *різні стратегії управління ІВ*, які підпадають під три основні категорії: закриті (коли ІВ не ліцензовано), напіввідкриті (за наявності ліцензії на ІВ) або повністю відкриті (коли використання ІВ стає суспільним надбанням) [8, с. 2-3].

Загалом у більшості випадків *впровадження технології* неможливе без передачі ноу-хау, комерційної таємниці, тому лише *патентних ліцензій* часто буває недостатньо. З цієї причини *пакетні (гібридні) технологічні ліцензії*, предметом яких є патенти, зареєстровані торговельні марки, авторські права та ноу-хау, комерційна таємниця, використовуються багатьма підприємствами. У закритій стратегії управління ІВ винахідники отримують право ІВ і захищені

ними. *Пакетні ліцензії* можуть поєднуватися з угодами про навчання персоналу ліцензіатів. Слід наголосити, що «організаціям варто впроваджувати системи управління й управляти не лише інфраструктурою, а й знаннями та персоналом для поліпшення інноваційної діяльності підприємств і власної конкурентоздатності з урахуванням підходів до ефективного використання чинників, які впливають на створення новації. До того ж сертифікація систем управління підприємств впливає на досягнення низки цілей сталого розвитку, а також (разом із показниками щодо реєстрації прав на ОІВ) впливає на глобальний інноваційний індекс нашої країни» [9, с. 81].

Метою *передачі технологій* є створення більш рівних конкурентних умов між ліцензіаром і ліцензіатом, щоб ліцензіат став активним учасником постійного розвитку та вдосконалення технології. Такий вид ліцензування є успішним, оскільки в основі лежить взаємний інтерес. Ліцензіат стає зацікавленим у розвитку технології та не є пасивним набувачем прав ІВ на технологічну продукцію [10, с. 19].

Використовуючи *напіввідкриту стратегію управління ІВ*, підприємства можуть добровільно ділитися частиною або всією ІВ із ретельно відібраними групами учасників через механізми обміну. Прикладом є виключне, невиключне і перехресне ліцензування та закриті *патентні пули* [11, с. 3].

Науковці пропонують розглядати *патентні пули* у формі напівзагальних як *механізм стратегічного присвоєння*, який збалансовує технологічну стратегію, стратегію ІВ та спільне надбання. *Патентні пули* традиційно використовувалися винахідниками для підтримки певної технологічної інновації. Учасники патентного пулу дотримуються загальних налаштувань ліцензування й управління. *Патентний пул* функціонує як життєво важливий інтерфейс між технологіями і стратегією ІВ фірми. Розширення *об'єктів патентування* та ролі прав ІВ, пов'язаних із торгівлею (TRIPS), призвело до різкого збільшення *патентного захисту*, що, у свою чергу, підвищило антиспільний ефект. Це переростає у збіг *претензій і прав* на всі патенти, зрештою закінчується судовим процесом контролю над ІВ, що дуже далеко від початкової мети технології та

стратегії ІВ [12].

У свою чергу, *технологія* щодо, наприклад, енергозбереження, запобігання забрудненню, рециркуляції або збереження води надалі може застосовуватися більш широко, удосконалюючи при цьому нові технології. У такому випадку власники патенту можуть брати участь у *патентному пулі*, де вони погоджуються надавати один одному ліцензії на свої технології, так звані «схеми спільного ліцензування». У науковій літературі зазначається про те, що «*патентні пули* є мережевими господарськими структурами, у рамках (межах) яких реалізуються відкриті інновації, тобто суб'єкти господарювання комерціалізують не тільки власні технологічні рішення, а й інновації з інших – зовнішніх джерел» [13, с. 153].

До *відкритої стратегії управління ІВ* належать відкриті інновації, які поєднують внутрішні та зовнішні ідеї, а також внутрішні та зовнішні шляхи виходу на ринок для просування розробки нових технологій, підкреслюючи зацікавленість багатьох фірм у пошуку синергізму і співпраці з тими учасниками, які працюють над відповідними технологіями. Відповідно відкриті інноваційні практики, такі як відкритий код, платформи спільного створення та партнерства з розробки продуктів, можуть сприяти інноваціям, які принесуть значні переваги для суспільства.

Слід зауважити, що більшість *практик відкритих інновацій* мають властиві риси, які підтримують перші три етапи інновацій, серед яких: (I) розробка відповідних інформаційних і комунікаційних інструментів для звернення до ширшої аудиторії, наприклад, із відкритим доступом і відкритими науковими практиками; (II) забезпечення доступності, наприклад, за допомогою краудфандингу та платформи спільного партнерства; (III) підходи участі, які підтримують інноваційні зусилля щодо відповідності та доступності для інших членів соціальної системи, якими в іншому випадку нехтують, наприклад, через *патентні пули* та технологічні платформи [14, с. 11].

Зауважимо, що такий підхід став популярним завдяки руху програмного забезпечення з відкритим вихідним кодом, який створив великі мережі

винахідників, знизив вартість інноваційних продуктів і прискорив процес інновацій. *Безоплатне ліцензування*, патентні зобов'язання (наприклад, патентна застава Tesla) та захисна публікація для надання ІВ у суспільне надбання є прикладами повністю *відкритих стратегій управління ІВ* [15, с. 3].

Виокремлюють *кілька стратегій управління ІВ*, яких може дотримуватися підприємство щодо використання прав на ОІВ: стратегія захисту від конкурентів; стратегія ліцензування; стратегія формування статутного капіталу підприємства; стратегія створення іміджу компанії [7, с. 151].

Зокрема, ефективна *стратегія захисту прав ІВ* має включати як *аналіз конкурентів*, так і *аналіз ризиків*, а також ураховувати довгострокові комерційні цілі компанії. Стратегія захисту прав ІВ може також включати план, який визначає ступінь готовності компанії захищати свої права ІВ у разі їх порушення, наприклад, піратського копіювання одного із продуктів компанії або незаконного копіювання. використання матеріалів, захищених авторським правом [16]. Така стратегія може включати оцінку юрисдикцій, аналіз ефективності безпеки та визначення термінів для подання заявок. Ефективна стратегія ІВ має стосуватися того, як забезпечити дотримання прав ІВ у разі їх порушення. Підготовка до захисту прав ІВ гарантує, що зусилля, докладені для отримання захисту, будуть витрачені з користю [6].

Оскільки технології залишаються важливими ОІВ, актуальними стратегічним ресурсами, то вельми важливо підприємству для утримання своїх конкурентних переваг поєднувати у своїй діяльності стратегію ІВ, стратегію управління ІВ на технологію та патентну стратегію як *частини стратегії ІВ*.

ЛІТЕРАТУРА

1. Köhler J. et al. An agenda for sustainability transitions research: State of the art and future directions. *Environmental Innovation and Societal Transitions*. 2019. Vol. 31. P. 1–32. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.eist.2019.01.004>.
2. Berggren C., Magnusson T., Sushandoyo D. Transition pathways revisited: Established firms as multi-level actors in the heavy vehicle industry.

Research Policy. 2015. Vol. 44. No. 5. P. 1017–1028.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.respol.2014.11.009>.

3. Thompson A. A., Strickland A. J. *Strategic Management : Concept and Cases*. 4-th ed. University of Alabama, Business Publication Inc., Plano, Texas, 1987. 568 p.

4. Корнілова І. М., Оліх Л. А. Стратегічне управління інтелектуальною власністю організації в контексті процесного підходу. *Бізнес Інформ*. 2019. № 11. С. 99–107. URL: https://www.business-inform.net/article/?year=2019&abstract=2019_11_0_99_107
<https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-11-99-107>.

5. Berge E., Kranakis E. Technology-dependent commons: The radio spectrum. *International Journal of the Commons*. 2011. Vol. 5. no. 1. P. 86.
DOI: <https://doi.org/10.18352/ijc.287>.

6. Intellectual Property Strategy. Evaluateserve Gray Logo.
URL: <https://www.evaluateserve.com/intellectual-property-strategy>.

7. Білоусов Н. О., Гаврушкевич Н. В., Данильченко М. А. та ін. Інтелектуальна власність та патентознавство : підручник / за ред. проф. П. М. Цибульова та доц. А. С. Ромашко. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2021. 374 с.
URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/f10814f3-44d4-4558-b79b-b763120e293a/content>.

8. Vimalnath P., Tietze F., Jain A., Prifti V. *IP Strategies for Green Innovations - An Analysis of European Inventor Awards*. University of Cambridge. *Centre for Technology Management*. 2020. № 01/2020.
URL: <https://doi:10.17863/CAM.48823>.

9. Дорошенко О., Дорошко Г., Ромашко А., Юрчишин О., Кравець О. Інновації та управління ними – ключ до досягнення Цілей сталого розвитку. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2022. № 2. С. 74–84.
DOI: <https://doi.org/10.33731/22022.25974>. URL: https://drive.google.com/file/d/1R_wlMzblbaLkn60R_87XeI2I5n4GjYk/view.

10. Climate Change and Environmental Technologies – The Role of Intellectual Property, esp. Patents. *AIPPI Standing Committee on Intellectual Property and Green Technology. Report.* 2014. P. 29. URL: <https://aippi.org/about-aippi/committees/ip-and-greentechnology>.
11. Vimalnath P., Tietze F., Jain A., Gurtoo A., Eppinger E., Elsen M. Intellectual property strategies for green innovations - An analysis of the European Inventor Awards. *Journal of Cleaner Production.* 2022. Vol. 377. P. 134325. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.134325>.
12. Raghavan M., Jain K., Jha S. K. Technology and intellectual property strategy of a firm: A view through the commons theory lens. *IIMB Management Review.* 2013. Vol. 25, No. 4. P. 213–227. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.iimb.2013.07.003>.
13. Олефір А. О. Правові засади створення та діяльності патентних пулів. Проблеми цивільного та підприємницького права в Україні. *Часопис Київського університету права.* 2016. № 1. С. 151–159.
14. Eppinger, E. How Open Innovation Practices Deliver Societal Benefits. *Sustainability.* 2021. № 13. P. 1431. URL: <https://doi.org/10.3390/su13031431>.
15. Sharing technology to meet a common challenge. Special Edition World Intellectual Property Day. WIPO MAGAZINE. Geneva. April. 2009. № 2. 32 p. URL: https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2009/02/article_0002.html.
16. Intellectual property rights strategy. An intellectual property rights strategy (IPR strategy) is a strategy for managing a company’s intellectual property rights portfolio. Swedish Intellectual property office. URL: <https://www.prv.se/en/knowledge-and-support/glossary/intellectual-property-rights-strategy/>.

REFERENCES

1. Köhler J. et al. An agenda for sustainability transitions research: State of the art and future directions. *Environmental Innovation and Societal Transitions.* 2019. Vol. 31. P. 1–32. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.eist.2019.01.004>

2. Berggren C., Magnusson T., Sushandoyo D. Transition pathways revisited: Established firms as multi-level actors in the heavy vehicle industry. *Research Policy*. 2015. Vol. 44. no. 5. P. 1017–1028. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.respol.2014.11.009>
3. Thompson A. A. *Strategic Management : Concept and Cases* / Thompson A. A., Strickland A. J., 4-th ed. University of Alabama, Business Publication Inc., Plano, Texas. 1987. 568 p.
4. Kornilova I. M., Olich L. A. Strategic management of the organization's intellectual property in the context of the process approach. *Business Inform.* 2019. No. 11. P. 99–107. URL: https://www.business-inform.net/article/?year=2019&abstract=2019_11_0_99_107
<https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-11-99-107> [in Ukrainian].
5. Berge E., Kranakis E. Technology-dependent commons: The radio spectrum. *International Journal of the Commons*. 2011. Vol. 5. no. 1. P. 86. DOI: <https://doi.org/10.18352/ijc.287>
6. Intellectual Property Strategy. Evaluateserve Gray Logo. URL: <https://www.evaluateserve.com/intellectual-property-strategy>
7. Intellectual property and patent science: a textbook / N. O. Bilousova, N. V. Havrushkevich, M. A. Danylchenko and others. : edited by Prof. P. M. Tsybuleva and Assoc. A. S. Romashko. Kyiv: KPI named after Igor Sikorskyi, Polytechnic Publishing House, 2021. 374 p. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/f10814f3-44d4-4558-b79b-b763120e293a/content> [in Ukrainian].
8. Vimalnath P., Tietze F., Jain A., Prifti V. IP Strategies for Green Innovations - An Analysis of European Inventor Awards. University of Cambridge. Centre for Technology Management. № 01/2020. 2020. URL: <https://doi:10.17863/CAM.48823>
9. Doroshenko O., Dorozhko G., Romashko A., Yurchyshyn O., Kravets O. Innovations and their management are the key to achieving the Sustainable Development Goals. *Theory and practice of intellectual property*. 2022. No. 2. P. 74-

84. DOI: <https://doi.org/10.33731/22022.259746>. URL: https://drive.google.com/file/d/1R_wlMzblbaLkn60R_87XeI2I5n4GjYk/view [in Ukrainian].

10. Climate Change and Environmental Technologies – The Role of Intellectual Property, esp. Patents. *AIPPI Standing Committee on Intellectual Property and Green Technology. Report*. 2014. P. 29. URL: <https://aippi.org/about-aippi/committees/ip-and-greentechnology>

11. Vimalnath P., Tietze F., Jain A., Gurtoo A., Eppinger E., Elsen M. Intellectual property strategies for green innovations - An analysis of the European Inventor Awards. *Journal of Cleaner Production*. 2022. Vol. 377. P. 134325. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.134325>

12. Raghavan M., Jain K., Jha S. K. Technology and intellectual property strategy of a firm: A view through the commons theory lens. *IIMB Management Review*. 2013. Vol. 25. no. 4. P. 213–227. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.iimb.2013.07.003>

13. Olefir A.O. Legal basis of creation and activity of patent pools. Problems of civil and business law in Ukraine. *Journal of the Kyiv University of Law*. 2016. No. 1. C. 151-159. [in Ukrainian].

14. Eppinger, E. How Open Innovation Practices Deliver Societal Benefits. Sustainability. № 13. 2021. 1431. URL: <https://doi.org/10.3390/su13031431>

15. Sharing technology to meet a common challenge. Special Edition World Intellectual Property Day. WIPO MAGAZINE. Geneva. April. 2009. № 2. 32 p. URL : https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2009/02/article_0002.html

16. Intellectual property rights strategy. An intellectual property rights strategy (IPR strategy) is a strategy for managing a company’s intellectual property rights portfolio. Swedish Intellectual property office. URL: <https://www.prv.se/en/knowledge-and-support/glossary/intellectual-property-rights-strategy/>

Гетьман Анатолій Павлович,

*доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID ID: 0000-0002-1987-2760

Любич Анна Миколаївна

*кандидат юридичних наук, старший дослідник, учений секретар
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID: 0000-0002-6492-4179

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ СТИМУЛІВ ЩОДО ПІДТРИМКИ ТА РОЗВИТКУ НДДКР

У публікації розглянуто деякі питання інноваційних стимулів щодо підтримки та розвитку НДДКР. Розкрито три типи інструментів, які використовуються урядами для заохочення інновацій та науково-дослідної діяльності.

Ключові слова: НДДКР, субсидії, податкові стимули, інвестиції, інновації.

Anatolii Getman

*Doctor of Law, professor, Leading Researcher of the Scientific and Research Institute
of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine*

ORCID ID: 0000-0002-1987-2760

Anna Liubchych

*PhD, Scientific Secretary of Scientific and Research Institute of Providing Legal
Framework for the Innovative Development NALS of Ukraine*

ORCID: 0000-0002-6492-4179

SOME ISSUES OF INNOVATIVE INCENTIVES TO SUPPORT AND DEVELOP R&D

The publication discusses some issues of innovative incentives to support and develop R&D. Three types of instruments used by governments to encourage innovation and R&D are described.

Keywords: R&D, subsidies, tax incentives, investments, innovations.

У міру зростання економіки важливість розвитку внутрішніх знань зростає, оскільки складніші форми передачі технологій вимагають внутрішньої здатності ідентифікувати, «поглинати» та ефективніше засвоювати технології [1]. Побічні ефекти від розширення глобальної інтеграції через прямі іноземні інвестиції максимізуються інвестиціями в знання (НДДКР). Тим часом віддача від зовнішніх технологій зростає завдяки інвестиціям у здатність поглинання та більш складні технічні навички [2]. Таким чином, сприяння науково-дослідному потенціалу стає таким же важливим, як і сприяння поширенню технологій. У якийсь момент (у діапазоні доходу вище-середнього і далі) приріст продуктивності більше не може підтримуватися традиційними ціновими перевагами та зовнішньою технологією; домашні інновації стають більш критичними. Нарешті, поблизу технологічного кордону конкурентні переваги здебільшого обумовлюються дослідженнями та розробками та технологічними інноваціями, і країни конкурують у лідерстві на технологічному кордоні.

Численні дослідження свідчать про те, що заохочення бізнес-інвестицій у дослідження та розробки є важливим для країн із середнім рівнем доходу. Є докази того, що політика науково-дослідних розробок відіграла ключову роль у підйомі азіатських економік, таких як Республіка Корея, Китай і Сінгапур [3]. Однак розвиток цієї здатності виявилося складним. По суті, прибутки від приватних досліджень і розробок залежать від того, наскільки ефективно створюються, поширюються та комерціалізуються знання, а також від здатності привласнювати прибуток, що передбачає широкий спектр рамкових умов [4]. Останні включають умови конкуренції та відповідні нормативні акти, інтелектуальну власність і фінансові системи, верховенство права та правозастосування тощо. Країни із середнім рівнем доходу та деякі країни, що розвиваються, часто мають тенденцію переходити до політики науково-дослідних розробок, не створивши достатньої бази передового людського

капіталу та можливостей поширення технологій. Обмеження доступу та мобільності ресурсів (фінансів і робочої сили) і динаміка бізнесу також відіграють певну роль в обмеженні інноваційних стимулів. Крім того, у країнах із середнім рівнем доходу є суміш дуже різноманітних фірм з різними інноваційними та технологічними можливостями [5], що створює проблему з точки зору розробки політики та її складу.

Доречно виділити три типи інструментів: субсидії на дослідження та розробки та інновації; програми спільних досліджень (програми субсидій для спільних проектів, що пов'язують промисловість і державні науково-технічні установи) та податкові стимули для інвестицій у дослідження та розробки. а субсидії на інновації є звичайними інструментами (прямими інструментами), які використовуються урядами для заохочення інновацій та науково-дослідної діяльності. Субсидії на НДДКР та інновації часто приймають форму конкурсної програми фінансування інноваційних проектів (конкурс на основі проектів), у рамках якої відібрані фірми отримують грант (без відшкодування) або відповідні гранти (співфінансування) для виконання проектів протягом певного періоду. Проекти оцінює група спеціалістів, які оцінюють здійсненність, новизну, план проекту та потенційні соціально-економічні наслідки проектів, серед інших аспектів. За допомогою відповідних грантів держава відповідає приватному фінансуванню за пропорційною ставкою (яка часто вища для малих і середніх підприємств, МСП). Проекти можуть бути проектами окремих фірм або співробітництвом, що об'єднує кілька фірм або об'єднує фірми з державними науково-технічними установами. Термін підтримки часто коливається від одного-двох років для суто бізнеспроектів до трьох-чотирьох років для великих проектів із залученням різних організацій (консорціумів).

Податкові стимули для досліджень і розробок та інновацій можуть набувати різноманітних форм [6]: знижки, кредити, пільги, прискорена амортизація, зниження або звільнення від податків (на інвестиції в інновації чи результати) або спеціальний режим, наданий уряд фірмам, які мають позитивні витрати на інновації або які впроваджують інноваційні проекти. Стимули

можуть застосовуватися до загального обсягу (НДДКР) інвестицій (здійснених у попередньому році чи періоді років) або до поступових змін цієї суми. У більшості країн ці стимули в основному спрямовані на науково-дослідну діяльність, але в деяких країнах із середнім рівнем доходу вони поширюються на інші форми витрат. У таких країнах, як Аргентина, Бразилія та Індія, податкові пільги застосовуються до витрат на оплату праці, пов'язаних з наймом дослідників і працівників науки і техніки, доходів від патентування (Бразилія), імпорту технологій і обладнання (знижені тарифи) та інших нематеріальних інвестицій (таких як програмне забезпечення).

Існують важливі відмінності у способах роботи цих інструментів, типах інноваційних реакцій, які вони можуть сприяти, і спрямованості уряду. По-перше, податкові стимули на НДДКР більшою мірою керуються ринком, ніж субсидії. Фірми обирають власні проекти (виходячи з ринкового обґрунтування), тоді як у випадку субсидій на інвестиції впливають політична програма та тематичні лінії. За допомогою субсидій уряди можуть спрямовувати зусилля компаній у науково-дослідних роботах на певні проблеми суспільного значення чи соціально-економічні цілі – чого навряд чи можна сказати про податкові стимули. По-друге, субсидії на НДДКР діють на рівні проектів, тоді як податкові стимули на НДДКР діють на загальний рівень інвестицій у НДДКР або поступові зміни в інвестиціях у НДДКР (або комбінацію критеріїв), які вже здійснила фірма. Третя відмінність полягає в характері інновацій або типах інноваційних проектів, які ці інструменти сприяють. Дослідження в розвинутих економіках виявили, що субсидії є більш ефективними для сприяння інвестиціям у випередження (фундаментальні та прикладні дослідження), тоді як податкові пільги демонструють більший вплив на залучення інноваційної діяльності, яка є більш низькою за течією, наприклад експериментальних розробок [6; 7]. Крім того, було встановлено, що субсидії є більш потужними у підтримці радикальних інновацій, ніж податкові стимули [8], тоді як податкові стимули, здається, більш сприятливі для сприяння поступовим інноваціям.

Слід акцентувати увагу на тому, що політичні заходи можуть не досягти своїх цілей і призвести до ефекту заміни (витіснення) у зусиллях та інвестиціях фірм. По-перше, НДДКР, фінансовані державою, можуть безпосередньо замінити приватне фінансування (НДДКР) проектів, які б у будь-якому випадку були розпочаті за відсутності такої державної підтримки. Така ймовірність більш імовірна для компаній, які повідомляють про низькі фінансові обмеження або які вже є сильними виконавцями науково-дослідних робіт (див., наприклад, [9]). Однак державним установам важко визначити (заздалегідь) фінансові обмеження фірм, які подають заявки на участь у програмах. Витіснення також може відбуватися через те, що уряди прагнуть зменшити ризики невдачі та можуть віддавати перевагу відбору сильних виконавців, тобто фірмам, які вже займаються дослідженнями та розробками, які не обов'язково можуть бути тими, хто найбільше страждає від невдачі фінансування [10]. Ці фірми, у свою чергу, можуть використовувати такі ресурси для інших цілей.

По-друге, додаткові інвестиції в науково-дослідні розробки, створені за рахунок державного фінансування, можуть опосередковано витіснити приватні науково-дослідні розробки та інновації, збільшуючи попит на ресурси науково-дослідних робіт, що призводить до підвищення вартості ресурсів досліджень. Цей ефект витіснення буде тим суттєвішим, чим нееластичнішою є пропозиція науководослідницьких ресурсів – що може бути у випадку пропозиції спеціалізованого людського капіталу, що можна виправити в короткостроковій перспективі. Проте наявні дані свідчать про те, що цей ефект (підвищення заробітної плати та скорочення пропозиції робочої сили) досить обмежений – принаймні для розвинених країн [7]. Політичне захоплення під час використання субсидій також може призвести до неправильного розподілу ресурсів, що призведе до ефекту витіснення або нульового впливу програм фінансування, про що свідчить приклад китайських фірм [11].

ЖИТЕПАТЫПА:

1. Elkomy Sh., Inghman H., Read R. The impact of foreign technology and embodied R&D on productivity in internationally oriented and high-technology industries in Egypt 2006–2009. *Journal of Industry, Competition and Trade*. 2021. Vol. 21. P. 171–192.
2. Griffith R., Redding S., Van Reenen J. R&D and absorptive capacity: theory and empirical evidence. *Scandinavian Journal of Economics*. 2003. Vol. 105. No. 1. P. 99–118.
3. Lee K. Schumpeterian analysis of economic catch-up. Cambridge: Cambridge University Press. 2013. 318 p.
4. Goñi E., Maloney W. F. Why don't poor countries do R&D? Varying rates of factor returns across the development process. *European Economic Review*. 2017. Vol. 94 (May). P. 126–147.
5. Teubal M. What is the systems perspective to innovation and technology policy (ITP) and how can we apply it to developing and newly industrialized economies? *Journal of Evolutionary Economics*. 2002. Vol. 12. No. 1. P. 233–255.
6. Appelt S., Bajgar M., Criscuolo C., Galindo-Rueda F. R&D tax incentives: evidence on design, incidence and impacts. *OECD Science, Technology and Industry Policy Papers*. 2016. No. 32. Paris: OECD Publishing. 75 p.
7. OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). The effects of R&D tax incentives and their role in the innovation policy mix: findings from the OECD Microberd Project, 2016–19. *OECD Science, Technology, and Industry Policy Working Papers*. 2020. No. 92. Paris: OECD Publishing. 45 p.
8. OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). The impact of R&D tax incentives: results from the OECD Microberd+ Project. *OECD Science, Technology and Industry Policy Papers*. 2023. No. 159. Paris: OECD Publishing. 53 p.
9. Beck M., Lopes-Bento C., Schenker-Wicki A. Radical or incremental: where does R&D policy hit? *Research Policy*. 2016. Vol. 45. No. 4. P. 869–883.

10. Boeing Ph., Eberle J., Howell A. The impact of China's R&D subsidies on R&D investment, technological upgrading and economic growth. *Technological Forecasting and Social Change*. 2022. Vol. 174 (C). Article 121212.
11. Howell A. Picking 'winners' in China: do subsidies matter for indigenous innovation and firm productivity? *China Economic Review*. 2017. Vol. 44, No. 2. P. 154–165.
12. Fang L., Lerner J., Wu Ch., Zhang Q. Anticorruption, government subsidies, and innovation: evidence from China. *Management Science*. 2023. Vol. 69. No. 8. P. 4363–4388.

REFERENCES

1. Elkomy S., Inghman H., & Read R. (2021). The impact of foreign technology and embodied R&D on productivity in internationally oriented and high-technology industries in Egypt 2006–2009. *Journal of Industry, Competition and Trade*, 21. 171–192. <https://doi.org/10.1007/s10842-020-00347-8>.
2. Griffith R., Redding S., & Van Reenen J. (2003). R&D and absorptive capacity: theory and empirical evidence. *Scandinavian Journal of Economics*, 105(1). 99–118. <https://doi.org/10.1111/1467-9442.t01-1-00007>.
3. Lee K. (2013). *Schumpeterian analysis of economic catch-up*. Cambridge: Cambridge University Press. 318 p. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139037860>.
4. Goñi E., & Maloney W. F. (2017). Why don't poor countries do R&D? Varying rates of factor returns across the development process. *European Economic Review*, 94 (May). 126–147. <https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2017.02.005>.
5. Teubal M. (2002). What is the systems perspective to innovation and technology policy (ITP) and how can we apply it to developing and newly industrialized economies? *Journal of Evolutionary Economics*, 12(1). 233–255. <https://doi.org/10.1007/s00191-002-0113-6>.
6. Appelt S., Bajgar M., Criscuolo C., & Galindo-Rueda F. (2016). R&D tax incentives: evidence on design, incidence and impacts. *OECD Science, Technology*

and *Industry Policy Papers*, 32. Paris: OECD Publishing. 75 p. <https://doi.org/10.1787/5jlr8fldqk7j-en>.

7. OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). (2020). The effects of R&D tax incentives and their role in the innovation policy mix: findings from the OECD Microberd Project, 2016–19. *OECD Science, Technology, and Industry Policy Working Papers*, 92. Paris: OECD Publishing. 45 p. <https://doi.org/10.1787/23074957>

8. OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). (2023). The impact of R&D tax incentives: results from the OECD Microberd+ Project. *OECD Science, Technology and Industry Policy Papers*, 159. Paris: OECD Publishing. 53 p. <https://doi.org/10.1787/16056371>.

9. Beck M., Lopes-Bento C., & Schenker-Wicki A. (2016). Radical or incremental: where does R&D policy hit? *Research Policy*, 45(4). 869–883. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2016.01.010>.

10. Boeing P., Eberle J., & Howell A. (2022). The impact of China's R&D subsidies on R&D investment, technological upgrading and economic growth. *Technological Forecasting and Social Change*, 174(C). Article 121212. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.121212>.

11. Howell A. (2017). Picking 'winners' in China: do subsidies matter for indigenous innovation and firm productivity? *China Economic Review*, 44(2). 154–165. <https://doi.org/10.1016/j.chieco.2017.03.002>.

12. Fang L., Lerner J., Wu C., & Zhang Q. (2023). Anticorruption, government subsidies, and innovation: evidence from China. *Management Science*. 69(8). 4363–4388. <https://doi.org/10.1287/mnsc.2022.4663>.

Кохан Вероніка Павлівна

*кандидат юридичних наук, старший дослідник, завідувач відділу правового
регулювання структурно-технологічного розвитку економіки*

Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку

НАПрН України

ORCID 0000-0002-3129-9266

МЕХАНІЗМИ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

У науковій роботі розглянуті механізми реалізації права ветеранів війни на професійну адаптацію і працевлаштування, передбачені законодавством України. Здійснено огляд чотирьох механізмів професійної адаптації ветеранів війни, які реалізуються різними органами державної влади: через державну службу зайнятості, органи соціального захисту і місцеві органи виконавчої влади – обласні і міські державні адміністрації. Зроблено висновок про обмеженість щодо вибору навчальних програм і закладів освіти, у яких можна вчитися чи підвищувати кваліфікацію ветеранам війни, що впливає на їх доступ до послуг із професійної адаптації.

Ключові слова: ветерани війни, професійна адаптація, послуги із професійної адаптації, механізм професійної адаптації.

Kokhan Veronika

*PhD in Law, Senior Researcher, Head of the Department of
of legal regulation of structural and technological development of the economy
of the Research Institute of Legal Support of Innovative*

Development of the NALS of Ukraine

ORCID 0000-0002-3129-9266

MECHANISMS OF PROFESSIONAL ADAPTATION OF WAR VETERANS UNDER UKRAINIAN LEGISLATION

The research examines the mechanisms for realizing the right of war veterans to professional adaptation and employment, as provided by Ukrainian legislation. It reviews four mechanisms of professional adaptation for war veterans, which are implemented by various state bodies: through the State Employment Service, social protection authorities, and local executive bodies – regional and city state administrations. The study concludes that there are limitations regarding the choice of educational programs and institutions where war veterans can study or upgrade their qualifications, which affects their access to professional adaptation services.

Keywords: war veterans, professional adaptation, professional adaptation services, professional adaptation mechanism.

Для ветеранів після повернення з війни важливо скористатися передбаченим законодавством правом на професійну адаптацію [1; 2] і працевлаштування. Це один із основних напрямів повернення колишніх військовослужбовців до мирного життя, оскільки у сфері праці реалізуються основні трудові права – можливості людини у сфері праці, закріплені у міжнародних актах, Конституції, законах України і необхідні для її гідного існування й розвитку та забезпечення якості трудового життя [3, с. 9]. Отже, сьогодні перед державою і юридичною наукою постало завдання напрацювати правові механізми реалізації ветеранами війни сучасної України права на працю як основного права у сфері праці та всієї системи трудових прав.

Нині у нашій державі передбачено кілька механізмів професійної адаптації ветеранів війни, які реалізуються і через державну службу зайнятості, і через органи соціального захисту, і через місцеві органи виконавчої влади – обласні і міські державні адміністрації. Метою наукової роботи є здійснити огляд механізмів професійної адаптації ветеранів війни, передбачених чинним законодавством, визначити їх нормативно-правову основу, види послуг, які можна отримати і порядок отримання послуг у сфері професійної адаптації.

1. Механізм отримання державних послуг із професійної адаптації через органи соціального захисту. Нормативною основою є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 р. № 3551-ХІІ [4], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації

соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Революції Гідності» від 21.06.2017 р. № 432 [2].

Згідно з п. 8 Постанови КМУ «Про затвердження Порядку організації соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Революції Гідності» професійна адаптація – це заходи, спрямовані на здобуття, відновлення та удосконалення професійних знань, умінь та навичок, що здійснюються шляхом:

підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації за робітничою професією, у тому числі підвищення кваліфікації за освітніми програмами/робочими освітніми програмами;

отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше ступеня (рівня) освіти, підвищення кваліфікації, проходження спеціалізації, у тому числі із скороченим строком навчання;

отримання другого (магістерського) рівня вищої освіти на основі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. При цьому вартість такого навчання не повинна перевищувати п'ятнадцятикратний розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, визначеного законом на момент вступу до закладу освіти [2].

Послуги надаються через органи соціального захисту.

Особа може повторно отримати послугу з професійної адаптації, але не раніше ніж через три роки після отримання такої послуги.

2. Експериментальний проект з організації професійного навчання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни в закладах професійної (професійно-технічної) освіти Державної служби зайнятості. Нормативну основу складає постанова Кабінету міністрів України «Про реалізацію експериментального проекту з організації професійного навчання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни в закладах професійної (професійно-технічної) освіти Державної служби зайнятості» від 15.09.2023 р. № 984 [5].

Цей механізм передбачає професійне навчання ветеранів війни в закладах професійної (професійно-технічної) освіти Державної служби зайнятості.

Ветеран війни здійснює вибір професії або програми підвищення кваліфікації з відповідного переліку професій та програм підвищення кваліфікації для професійного навчання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни, сформованого Державним центром зайнятості та розміщеного на його власному офіційному веб-сайті (пункт 7 постанови Кабінету міністрів України від 15.09.2023 р. № 984) [5]. Ветеран війни здійснює вибір місця професійного навчання із переліку закладів освіти, сформованого Державним центром зайнятості та розміщеного на його власному офіційному веб-сайті (пункт 8 постанови Кабінету міністрів України від 15.09.2023 р. № 984) [5].

Професійне навчання здобувачів освіти здійснюється шляхом первинної професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації, у тому числі на курсах цільового призначення. Професійне навчання здобувачів освіти з фаховою передвищою та вищою освітою здійснюється шляхом підвищення кваліфікації, у тому числі на курсах цільового призначення, або підготовки чи перепідготовки за робітничими професіями. Результатом професійного навчання може бути здобуття повної або часткової професійної кваліфікації (пункт 5 постанови Кабінету міністрів України від 15.09.2023 р. № 984) [5]).

3. Розширення можливостей для підвищення конкурентоспроможності деяких категорій громадян (учасників бойових дій). Нормативною основою цього механізму є Закон України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 р. № 5067-VI [6], Наказ Міністерства розвитку економіки України від 11.04.2023 р. № 2040 «Про затвердження Переліку професій, спеціальностей, для навчання за якими може бути виданий ваучер» [7], Постанова КМУ від 20.03.2013 р. № 207 «Про затвердження Порядку видачі ваучерів для підтримання конкурентоспроможності осіб на ринку праці» [8].

Механізм, що розглядається, реалізується Державною службою зайнятості, куди особа може звернутися для отримання ваучеру на навчання. Згідно зі статтю 30 Закону України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 р. № 5067-VI [6] учасники бойових дій серед інших категорій громадян мають право на

одноразове отримання ваучера для підтримання конкурентоспроможності шляхом перепідготовки за робітничою професією, підготовки за спеціальністю для здобуття ступеня магістра на основі ступеня бакалавра або магістра, здобутих за іншою спеціальністю, підготовки на наступному рівні освіти (крім третього (освітньо-наукового/освітньо-творчого) рівня вищої освіти), спеціалізації та підвищення кваліфікації за професіями і спеціальностями.

Ветеран війни може отримати ваучер на навчання лише за тими професіями і спеціальностями, які визначені у Наказі Міністерства розвитку економіки України «Про затвердження Переліку професій, спеціальностей, для навчання за якими може бути виданий ваучер» від 11.04.2023 р. № 2040 [7].

4. Надання державної цільової підтримки учасникам бойових дій, особам з інвалідністю внаслідок війни для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, які навчаються у державних або комунальних закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти.

Нормативна основа цього механізму – постанова Кабінету Міністрів України «Про надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти» від 23.11.2016 р. № 975 [9].

Види державної цільової підтримки визначені пунктом 4 зазначеної постанови КМУ [9], це може бути повна або часткова оплата навчання за рахунок коштів загального фонду державного або місцевих бюджетів, соціальна стипендія, безоплатного забезпечення підручниками – за рахунок бібліотечного фонду відповідного закладу освіти тощо.

Для отримання державної цільової підтримки особи подають особисто на ім'я керівника відповідного закладу професійної (професійно-технічної), фахової передвищої або вищої освіти заяву. Державна цільова підтримка певного виду надається за рішенням керівника закладу освіти (пункт 8 постанови Кабінету Міністрів України від 23.11.2016 р. № 975 [9]).

Аналіз чотирьох наявних механізмів професійної адаптації та навчання ветеранів війни свідчить про певні проблеми у цій сфері, зумовлені обмеженістю щодо вибору навчальних програм і закладів освіти, у яких можна вчитися чи підвищувати кваліфікацію. Ветерани війни не можуть ефективно реалізувати можливості із перекваліфікації і навчання через обмеженість переліку навчальних закладів та переліку професій і спеціальностей, які нині встановлені у вже згадуваних нормативно-правових актах. Можливим вирішенням означеної проблеми є розширення варіативності вибору необхідних кожному ветерану сервісів сприяння реінтеграції до цивільного життя і їх надавачів (закладів освіти, переліку професій і програм навчання).

ЛІТЕРАТУРА

1. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-ХІІ.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
2. Про затвердження Порядку та умов забезпечення соціальної та професійної адаптації осіб, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України та постраждалих учасників Революції Гідності: Постанова КМУ від 21.06.2017 р. № 432. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-2017-%D0%BF#Text>
3. Краснов Є.В. Основні трудові права: міжнародні стандарти і законодавство України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Одеса, 2008. 20 с.
4. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-ХІІ.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>
5. Про реалізацію експериментального проекту з організації професійного навчання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок

війни в закладах професійної (професійно-технічної) освіти Державної служби зайнятості: постанова КМУ від 15 вересня 2023 р. № 984. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984-2023-%D0%BF#Text>

6. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 року № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>

7. Про затвердження Переліку професій, спеціальностей, для навчання за якими може бути виданий ваучер: Наказ Міністерства розвитку економіки України від 11.04.2023 р. № 2040. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0793-23#Text>

8. Про затвердження Порядку видачі ваучерів для підтримання конкурентоспроможності осіб на ринку праці: Постанова КМУ від 20.03.2013 р. № 207. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/207-2013-%D0%BF#Text>

9. Про надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2016 р. № 975. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-2016-%D0%BF#Text>

REFERENCES

1. Law of Ukraine On social and legal protection of military personnel and their family members:, No. 2011-XII (1991, December 20). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> [in Ukrainian].

2. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine On the approval of the Procedure and conditions for ensuring social and professional adaptation of persons who are discharged or discharged from military service, from among war veterans, persons who have special merits to the Motherland, family members of such persons, family members of dead (deceased) war veterans, family members of fallen (deceased) Defenders of Ukraine and injured participants of the Revolution of Dignity, No. 432 (2017 June 21). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/432-2017-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

3. Krasnov, Ye. V. (2008). Basic labor rights: international standards and Ukrainian legislation: abstract of dissertation for the degree of candidate of juridical sciences: 12.00.05. Odesa [in Ukrainian].
4. Law of Ukraine On the status of war veterans, guarantees of their social protection, No. 3551-XII (1993, October 22). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> [in Ukrainian].
5. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine On the implementation of an experimental project for the organization of professional training of combatants and persons with disabilities as a result of war in professional (vocational) educational institutions of the State Employment Service, No. 984 (2023, September 15). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984-2023-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
6. Law of Ukraine On employment of the population, No. 5067-VI (2012, July 5). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> [in Ukrainian].
7. Order of the Ministry of Economic Development of Ukraine On the approval of the list of professions and specialties for which a voucher can be issued, No. 2040 (2023, April 11). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0793-23#Text> [in Ukrainian].
8. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine On the approval of the procedure for issuing vouchers to support the competitiveness of individuals in the labor market: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March, No. 207 (2013, March 20). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/207-2013-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
9. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine On providing state targeted support to certain categories of citizens for obtaining professional (vocational), pre-higher and higher education: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine, No. 975 (2016, November 23). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-2016-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

Губіна Ганна Леонідівна
кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID 0000-0002-7419-3007

***ВИМОГИ ДО НАУКОВОЇ ГРУПИ НЕЗАЛЕЖНИХ ЕКСПЕРТІВ
У СФЕРІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ***

Поява штучного інтелекту передбачає також наявність відповідної законодавчої бази, в т.ч. ЄС. У 2024 році це сталося. Однак, імплементація та виконання Закону про штучний інтелект в ЄС, а також підтримка моніторингової діяльності Офісу штучного інтелекту щодо моделей штучного інтелекту загального призначення, передбачає створення наукової групи незалежних експертів у сфері штучного інтелекту (п. 151 Регламенту (ЄС) 2024/1689 або Закон про штучний інтелект). І кожен з таких експертів повинен відповідати вимогам для виконання завдань. Аналізуються такі вимоги та надаються авторські рекомендації щодо їх вдосконалення.

Ключові слова: експерт, наукова група, Регламент (ЄС), штучний інтелект.

Gubina Ganna

*PhD in Law, Leading researcher of the Scientific and Research Institute of Providing
Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine*

***REQUIREMENTS FOR THE SCIENTIFIC PANEL OF INDEPENDENT
EXPERTS IN THE FIELD OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE***

The emergence of artificial intelligence also requires an appropriate legislative framework, including the EU. It happened in 2024. However, the implementation and enforcement of the EU Artificial Intelligence Act, as well as support for the monitoring activities of the European Artificial Intelligence Office regarding general-purpose artificial intelligence models, requires the creation of a scientific panel of independent experts in the field of artificial intelligence (p. 151 of Regulation (EC) 2024/1689 or the Artificial Intelligence Act). Each of these experts must meet the requirements for performing the tasks. Such requirements are analyzed and author's recommendations for their improvement are provided.

Keywords: expert, scientific panel, Regulation (EU), artificial intelligence.

У сьогоденності штучний інтелект є звичайним явищем, в т.ч. в наукових дослідженнях. Однак, його поява, наявність та використання передбачає виконання багатьох умов: людський фактор, необхідна інфраструктура, відповідна законодавча база тощо. Наприклад, нещодавно набув чинності Регламент (ЄС) 2024/1689 Європейського Парламенту та Ради від 13 червня 2024 року, що встановлює гармонізовані правила щодо штучного інтелекту та вносить зміни до Регламентів (ЄС) № 300/2008, (ЄС) № 167/2013, (ЄС) № 168 /2013, (ЄС) 2018/858, (ЄС) 2018/1139 і (ЄС) 2019/2144 і Директиви 2014/90/ЄС, (ЄС) 2016/797 і (ЄС) 2020/1828 (Закон про штучний інтелект) (Текст стосується ЄЕЗ) (надалі – Регламент (ЄС) 2024/1689) [1]. І одним із аспектів в ньому, що привертає увагу, є наукова група незалежних експертів у сфері штучного інтелекту. Остання знаходиться на шляху формування. І коли Україна отримує статус «держава-член ЄС», то до трьох її громадян будуть експертами такої групи. Отже, виникає потреба з'ясувати вимоги до вказаних експертів, які можуть викликати подвійне тлумачення чи мати негативні наслідки.

Основними документами з цього приводу є Регламент (ЄС) 2024/1689 та проект Імплементативного Регламенту Комісії (ЄС) .../..., що встановлює правила застосування Регламенту (ЄС) 2024/1689 Європейського Парламенту та Ради щодо створення наукової групи незалежних експертів у галузі штучних інтелект (надалі – проект Імплементативного Регламенту (ЄС)) [2].

Із їх аналізу, на думку автора, вбачається наступне.

Обидва вказані вище регламенти (п. 2 ст. 68 Регламенту (ЄС) 2024/1689, ст. 3 проекту Імплементативного Регламенту (ЄС)) містять вимоги до експертів такої групи, але вони є різними за змістом і не повторюють один одного [1, 2]. На думку автора, спостерігається доповнення, уточнення таких вимог. З одного боку, це є позитивною практикою, з іншого, - ускладнює розуміння їх кількості. Вбачається, що краще такі вимоги залишити в одному з регламентів.

У п. 2 ст. 68 Регламенту (ЄС) 2024/1689 та п. 3 ст. 3 проекту Імплементативного Регламенту (ЄС) є сучасний науковий або технічний досвід у сфері штучного інтелекту. В кожному з цих документів він застосовується в різних призначеннях, але визначення чи пояснення відсутні [1, 2]. Представляється, що кожна із сторін буде уявляти такий досвід на власний розсуд та власне бачення, що не завжди буде відповідати дійсності. Результат – це оскарження необраними кандидатами експертів у розглядаєму групі та демонстрація виконання чи реалізація такого досвіду на власний розсуд діючими експертами.

Дані експерти призначаються на обмежений термін у два роки (п. 1 ст. 4 проекту Імплементативного Регламенту (ЄС)) [2]. Виходячи з аналізу останнього, на наш погляд, більш доречним та логічним пропонування наступного: «Дані експерти призначаються на виконання конкретного завдання». Вважаємо, що тоді експерти будуть підібрані згідно висунутих вимог, а не серед тих, які більше підходять. І п. 1 ст. 7 проекту Імплементативного Регламенту (ЄС) можна або прибрати, або перенести повністю до п. 1 ст. 4 даного регламенту для збереження послідовності викладення матеріалу у даному документі.

Також є дискусія щодо кількості вивчаємих експертів у групі. «Комісія, консультуючись з Європейською радою зі штучного інтелекту, визначає кількість експертів у групі відповідно до необхідних потреб і забезпечує справедливе гендерне та географічне представництво» (п. 2 ст. 68 Регламенту (ЄС) 2024/1689) [1]. «Кількість експертів у науковій групі ні в якому разі не повинна перевищувати [60]... Відбір експертів гарантує, що принаймні один і не більше трьох громадян від кожної держави-члена Союзу та кожного члена Європейської асоціації вільної торгівлі, яка є членом Європейської економічної зони, призначено експертами до наукової групи, за умови, що є заявники з цієї країни, які задовольняють критеріям, передбаченим у конкурсі. Громадяни держав-членів Союзу та членів Європейської асоціації вільної торгівлі, які є членами Європейської економічної зони, становлять щонайменше чотири п'ятих

експертів наукової комісії. Комісія, консультуючись з Правлінням, має прагнути забезпечити гендерний баланс під час відбору експертів» (пункти 2, 4, 5 ст. 3 проекту Імплементативного Регламенту (ЄС)) [2]. На думку автора, зазначена максимальна кількість експертів є занадто великою, бо всі вони не будуть одразу задіяні у виконанні конкретного завдання. І логічним є закріплення у п. 4 ст. 3 проекту Імплементативного Регламенту (ЄС): «...по одному громадянину від кожної держави-члена Союзу та кожного члена Європейської асоціації вільної торгівлі...». Справедливе гендерне ... представництво згідно п. 2 ст. 68 Регламенту (ЄС) 2024/1689 також потребує уточнення та переосмислення. Така думка пов'язана зі словом «справедливе». Більш вірним для уникнення всіляких спорів є таке: «...гендерне у пропорції 50/50».

«Експерти не повинні мати фінансових або інших інтересів у постачальника систем ШІ або моделей ШІ загального призначення в розумінні Регламенту (ЄС) 2024/1689, які могли б вплинути на їхню незалежність, неупередженість та об'єктивність» (п. 2 ст. 10 проекту Імплементативного Регламенту (ЄС)) [2]. Визначення деяких термінів (наприклад, система ШІ, постачальник, модель ШІ загального призначення, система ШІ загального призначення) є у ст. 3 Регламенту (ЄС) 2024/1689, і вони, окрім терміну «постачальник», мають технічну спрямованість, на думку автора.

Інтереси, що не повинні мати експерти, визначені доволі загально у п. 2 ст. 10 проекту Імплементативного Регламенту (ЄС). Вбачається, що необхідно прописати конкретний перелік таких інтересів з метою уникнення впливу на експертів щодо їх незалежності, неупередженості та об'єктивності. Відомо, що науковий прогрес у світі постійно спостерігається, і, відповідно, можуть з'явитися нові інтереси, що вплинуть на вказаних експертів. І тоді можливо декілька варіантів: 1) визначити інтереси, що безпосередньо вплинуть на даних експертів щодо їхньої незалежності, неупередженості та об'єктивності; 2) постійно вносити зміни щодо переліку зазначених вище інтересів.

«Секретаріат без зайвої затримки надає громадськості на спеціальному веб-сайті Комісії: імена експертів, призначених до наукової групи; біографію та

декларації інтересів, конфіденційності та відданості експертів, призначених до наукової групи; правила процедури наукової комісії» (ст. 12 проекту Імплементативного Регламенту (ЄС) [2]. Представляється, що перелік наведеної вище інформації є повним, але дещо потребує уточнення. Це стосується біографії. На думку автора, для підтвердження досвіду, відповідної освіти необхідно надати дипломи, сертифікати тощо на спеціальний веб-сайт Комісії.

Таким чином, закріплені вимоги до експертів у науковій групі щодо штучного інтелекту у діючому Регламенті (ЄС) 2024/1689 та у проекті Імплементативного Регламенту (ЄС) знаходяться на шляху переосмислення та вдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act) (Text with EEA relevance). Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32024R1689>.

2. Commission Implementing Regulation (EU) .../... laying down the rules for the application of Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council as regards the establishment of a scientific panel of independent experts in the field of artificial intelligence. Retrieved from: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=PI_COM:Ares\(2024\)7426608](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=PI_COM:Ares(2024)7426608).

REFERENCES

1. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU,

(EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act) (Text with EEA relevance). Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32024R1689>.

2. Commission Implementing Regulation (EU) .../... laying down the rules for the application of Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council as regards the establishment of a scientific panel of independent experts in the field of artificial intelligence. Retrieved from: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=PI_COM:Ares\(2024\)7426608](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=PI_COM:Ares(2024)7426608).

Давидюк Олександр Миколайович

к.ю.н., доцент, доцент кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, с.н.с. Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрНУ, адвокат

ORCID: 0000-0002-6699-0903

***НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ НОРМАТИВНОЇ КОНСТРУКЦІЇ ТЕХНОЛОГІЇ
ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ***

Роботу присвячено дослідженню стану правового регулювання трансферу технологій в межах чинного законодавства України. Вивчаються нормативні конструкції, засоби і прийоми за допомогою яких фіксуються сутність та характерні риси технології як об'єкта господарсько-правового регулювання. Досліджуються основні напрями вдосконалення правового регулювання відносно пов'язаних із створенням, передачею прав та втіленням технологій, зокрема в межах уніфікації із правом Європейського Союзу. Сформовано пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання трансферу технологій в Україні.

Ключові слова: технологія, правове регулювання обігу технологій, трансфер технологій, інновації, інноваційна діяльність.

Davydiuk Oleksandr Mykolayovych

PhD, Assistant Professor of the Economic Law Department of Yaroslav Mudryi National Law University, Senior Researcher of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of National Academy of Law Sciences of Ukraine, advocate

ORCID: 0000-0002-6699-0903

***DIRECTIONS OF IMPROVING THE ECONOMIC AND LEGAL
REGULATION OF THE NORMATIVE STRUCTURE OF TECHNOLOGY
ACCORDING TO THE LEGISLATION OF UKRAINE***

The work is devoted to the study of the state of legal regulation of technology transfer within the framework of the current legislation of Ukraine. The normative structures, means and techniques are studied by which the essence and characteristic features of technology as an object of economic and legal regulation are fixed. The main directions of improving legal regulation related to the creation, transfer of rights and implementation of technologies are investigated, in particular within the framework of unification with the law of the European Union. Proposals are formulated to improve the legal regulation of technology transfer in Ukraine.

Keywords: technology, legal regulation of technology circulation, technology transfer, innovation, innovative activity.

Високий потенціал від реалізації технологій викликає велику зацікавленість суб'єктів господарювання в їх реалізації та вдосконаленні. Велика кількість суспільних відносин, що виникають з цього приводу, вимагають наявності їх адекватного правового регулювання. Проте, більшість національних нормативних актів визначають тільки основні засади державного регулювання цих відносин, ігноруючи їх приватноправову складову. Найбільш негативний вплив на існуючі суспільні відносини, пов'язані із передачею прав на технологію, здійснює відсутність єдиного регуляторного підходу до визначення технології як особливого об'єкту господарських відносин. Такого роду недолік не є виключною проблемою системи законодавства України. Більшість країн світу, воліючи реалізовувати контрольні та обмежувальні механізми впливу на процеси поширення технологій, умисно вводять до своїх правових систем особливі дефінітивні конструкції. Це призводить до істотної відмінності у визначенні сутності технології, що зафіксована в окремих національних регуляторних системах. Міжнародні договори і угоди також не містять в собі єдиних підходів до того, що має собою являти трансфер технологій і технологія. Більш того, різні міждержавні утворення, як то Європейський Союз, узагальнюючи національні підходи, часто рекомендують кардинально відмінні способи визначення трансферу технологій в межах однієї системи законодавства.

Ратифікуючи Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом (надалі за текстом «ЄС»), Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [1], наша держава прийняла на себе уніфікувати положення вітчизняних нормативних актів із положеннями актів права ЄС. Не є виключенням із цього переліку і Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 2006 р. [2].

У ході вивчення основоположних підходів до ідентифікації сутності технології, що сформовані в межах світової спільноти, міжнародних організацій, міждержавних союзів, можна виділити їх дві основних групи. Так, в ході діяльності особливого органу Генеральної асамблеї ООН – Конференції ООН з торгівлі та розвитку, ЮНКТАД (UNCTAD), було сформовано підхід, за якого технологія розуміється як:

- всі форми промислової власності, за винятком торговельних марок, знаків обслуговування та комерційних найменувань, якщо вони не є частиною операцій з передачі технологій;

- ноу-хау та технічної експертизи у формі техніко-економічних обґрунтувань, планів, схем, моделей, інструкцій, посібників, формул, основних або детальних інженерних проектів, специфікацій та обладнання для навчання;

- результатах послуг із залучення технічного консультативного та управлінського персоналу, навчання персоналу;

- технологічних знань, необхідних для монтажу, експлуатації та функціонування установок і обладнання, а також проектів під ключ;

- технологічних знань, необхідних для придбання, встановлення та використання машин, обладнання, проміжних товарів та/або сировини, які були придбані шляхом купівлі, оренди чи іншим шляхом;

- технологічного змісту домовленостей про промислову та технічну співпрацю [3].

У той же час, в межах ЄС пануючим є підхід, за якого технологія ототожнюється із певним набором об'єктів права інтелектуальної власності,

поєднаних спільним призначенням та об'єднаних в межах однієї системи взаємопов'язаних складових [4, 5].

Враховуючи те, що ці два підходи є кардинально різними, відрізняються один від одного, виникає дилема з приводу того, який же підхід слід використовувати в подальшому. В межах загального процесу вдосконалення правового регулювання визначення технології в системі права України доцільним вбачається використання підходів, сформованих в ході діяльності UNCTAD. Перевагою від використання такого визначення, на нашу думку є те, що ця міжнародна інституція почала уніфікувати підходи во визначення технології через те, що попередній підхід (ототожнення із об'єктами права інтелектуальної власності) виявився неефективним і таким, який не відповідає потребам бізнесу. За таких умов, очевидним є те, що пропозиції UNCTAD є кращими від підходів до ідентифікації технології, які існують в межах ЄС. А підходи ЄС в середньотривалій перспективі будуть приведені у відповідність до рекомендацій UNCTAD.

Враховуючи основоположні підходи до визначення сутності технології, сформовані в ході діяльності UNCTAD, можна сформувану орієнтовну модель нормативного визначення технології, що могло б бути впроваджено до положень Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій». А саме:

Технологія це інформація (відомості) організаційно-технічного характеру про послідовність виробничих операцій, щодо переробки сировини в готову продукція, що виражена у формі результатів науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт, системі об'єктів права інтелектуальної власності, відомостей організаційно-технічного характеру, технологічної документації, інших технічних знань, обладнання, устаткування, машин, механізмів, що призначені для організації чи здійснення процесу переробки сировину в готові товари народного споживання чи продукцію виробничо-технічного призначення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII . URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.
2. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій. Закон України від 14.07.2006 р. № 143-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#n398>.
3. Transfer of Technology. UNCTAD Series on issues in international investment agreements. United Nations. New York and Geneva, 2001 URL: <https://digitallibrary.un.org/record/453299?ln=ru>.
4. The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities. https://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/oslo-manual-2018_9789264304604-en?itemId=/content/component/9789264304604-5-en&_csp_=967ec84ec28355c72cb989df2ed4048e&itemIGO=oecd&itemContentType=chapter#section-d1e2088. <https://doi.org/10.1787/24132764>.
5. Regulation (EU) 2021/695 of the European Parliament and of the Council of 28 April 2021 establishing Horizon Europe – the Framework Programme for Research and Innovation, laying down its rules for participation and dissemination, and repealing Regulations (EU) № 1290/2013 and (EU) No 1291/2013 (Text with EEA relevance). Official Journal of the European Union. 12.5.2021. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/695>.

REFERENCES

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2014, September 16). Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community, and their Member States, on the other hand (Law No. 1678-VII). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text [in Ukrainian].

2. Verkhovna Rada of Ukraine. (2006, July 14). On state regulation of activities in the field of technology transfer (Law No. 143-V). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#n398> [in Ukrainian].
3. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). (2001). *Transfer of technology*. UNCTAD Series on Issues in International Investment Agreements. New York and Geneva: United Nations. Retrieved from <https://digitallibrary.un.org/record/453299?ln=ru>
4. OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). (2018). The measurement of scientific, technological and innovation activities. *Oslo Manual 2018*. Retrieved from https://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/oslo-manual-2018_9789264304604-en <https://doi.org/10.1787/24132764>
5. European Parliament and Council of the European Union. (2021, April 28). Regulation (EU) 2021/695 of the European Parliament and of the Council establishing Horizon Europe – the Framework Programme for Research and Innovation, laying down its rules for participation and dissemination, and repealing Regulations (EU) No. 1290/2013 and (EU) No. 1291/2013 (Text with EEA relevance). *Official Journal of the European Union*, 12.5.2021. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/695>

Подрез-Ряполова Ірина Валеріївна

кандидат юридичних наук, завідувач наукового відділу

правового забезпечення інноваційної діяльності

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

ORCID 0000-0002-8802-1441

***ДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ***

У тезах розглянуті питання щодо удосконалення правового регулювання діяльності індустріальних парків. Проаналізовані окремі положення Стратегії розвитку індустріальних парків на 2023-2030 роки та проекту Закону України № 12117 від 14.10.2024 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення функціонування індустріальних парків».

Ключові слова: індустріальні парки, інноваційна діяльність, інноваційні підприємства, інфраструктура, стратегія.

Podrez-Riapolova Iryna

*Ph. D, acting Head of the scientific Department of legal support of innovative activity
of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the
Innovative Development of NALS of Ukraine*

***ON ISSUES OF STRATEGIC PLANNING OF INNOVATIVE DEVELOPMENT:
EU EXPERIENCE***

The issues of improving the legal regulation of the functioning of industrial parks are considered in theses. Separate provisions of the Strategy for the Development of Industrial Parks for 2023-2030 and the draft Law of Ukraine No. 12117 of October 14, 2024 «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Improving the Functioning of Industrial Parks» were analyzed.

Keywords: industrial parks, innovative activity, innovative enterprises, infrastructure, strategy.

В умовах правового режиму воєнного стану необхідність вирішення проблем, пов'язаних з належним правовим регулюванням функціонування індустріальних парків набуває особливого значення.

Одним із основних принципів стратегічного планування у сфері розвитку індустріальних парків є сприяння сталому розвитку територій з урахуванням забезпечення участі індустріальних парків у розвитку інноваційної та дослідницької інфраструктури, інноваційних підприємств, гармонізованому міському та промислому розвитку. До того ж важливим є ініціювання, підтримка і стимулювання проведення закладами вищої освіти, науковими установами наукових досліджень, науково-технічних (експериментальних) розробок та реалізації інноваційних проектів разом з учасниками індустріальних парків, що визначено в Стратегії розвитку індустріальних парків на 2023-2030 роки (яка схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2023 р. № 176-р) як захід із реалізації відповідної стратегічної цілі [1].

Відповідно до змісту Пояснювальної записки до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення функціонування індустріальних парків» одним з інструментів промислового розвитку є індустріальні парки, які залишаються ефективним механізмом залучення інвестицій для багатьох країн світу, так, індустріальні парки пропонують готову інфраструктуру для бізнесу, що дозволяє підприємствам швидше запускати виробництво, знижуючи витрати на початкові інвестиції, що сприяє притоку нових інвестицій у промисловий сектор та розвиток нових технологічних підприємств.

Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення функціонування індустріальних парків» № 12117 від 14.10.2024 (далі – Проект) [2], розроблений з метою усунення надмірних регуляторних бар'єрів та покращення нормативного регулювання діяльності індустріальних парків в Україні задля підвищення конкурентоспроможності вітчизняних індустріальних парків.

Проаналізувавши зміст зазначеного законопроекту, необхідно

акцентувати увагу на окремих питаннях, що потребують вирішення.

Щодо визначення термінів «еко-індустріальний парк» та «індустріальний парк». У Проекті пропонується викласти ключові терміни у наступній редакції: «2) еко-індустріальний парк – індустріальний парк, включений до Реєстру індустріальних парків, в межах якого ініціатор створення, керуюча компанія, учасники та інші суб'єкти індустріального парку здійснюють діяльність у сфері промислового симбіозу. Порядок отримання статусу еко-індустріального парку та особливості його функціонування визначає Кабінет Міністрів України»; «4) індустріальний парк – визначена ініціатором створення відповідно до містобудівної документації облаштована відповідною інфраструктурою територія, у межах якої ініціатор створення, керуюча компанія, учасники та інші суб'єкти індустріального парку здійснюють господарську діяльність відповідно до цього Закону;».

Вбачається за доцільне доопрацювання та вдосконалення змісту вищезазначених термінів враховуючи стратегічні напрями, які чітко встановлені в положеннях Стратегії розвитку індустріальних парків на 2023-2030 роки. По-перше, треба врахувати *необхідність забезпечення єдиного підходу до розуміння змісту понять «індустріальний парк» і «еко-індустріальний парк» та критеріїв віднесення індустріального парку до еко-індустріального парку. По-друге, визначення поняття «еко-індустріальний парк» повинно передбачати, що такий парк є спільнотою виробників і постачальників послуг, які розміщуються на спільній території і співпрацюють в управлінні ресурсами (шляхом впровадження промислового симбіозу та системи управління відходами) з метою підвищення економічних, екологічних, соціальних показників своєї діяльності за безпосередньої участі керуючої компанії такого парку.*

Втім, зміст запропонованих термінів не відображає у повному обсязі зазначених напрямів, які регламентовані в основному документі стратегічного планування щодо визначення способів забезпечення розвитку індустріальних парків, формування привабливого інвестиційного середовища, забезпечення сталого розвитку національної економіки тощо.

До того ж за доцільне вбачається спрямування господарської діяльності в межах індустріального парку на пріоритетні сфери діяльності галузей національної економіки, що відсутнє в законопроекті.

Також вдосконалення потребують інші положення законопроекту. Наприклад, у контексті уточнення поняття (його змісту) «прекваліфікація претендентів» (ст. 8), в зв'язку з тим, що це поняття також вживається у нормах частини 1 статті 19, втім воно не має відповідного визначення, що є неприпустимим і може привести до колізії при застосуванні зазначених норм закону. Потребує уточнення пункт 2 частини 4 статті 19: «2) документи, що підтверджують відсутність обмежень, встановлених статтею 7¹ цього Закону» – щодо переліку таких документів.

Отже, потрібне узгодження норм закону із положеннями основного стратегічного документа в сфері розвитку індустріальних парків. Так, п. 8 ч. 2 ст. 27 відповідає за змістом заходу № 38 в межах стратегічної цілі 9: Сприяння розвитку (трансформації) індустріальних парків на основі моделі еко-індустріального парку, тому за доцільне вбачається ідентифікувати у повному обсязі зміст п. 8 ч. 2 ст. 27 зі змістом заходу № 38 в межах стратегічної цілі 9 Стратегії розвитку індустріальних парків на 2023-2030 роки.

Отже, враховуючі вищезазначене, проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення функціонування індустріальних парків» в цілому відповідає встановленим стратегічним принципам щодо розвитку індустріальних парків та матиме позитивний вплив на розбудову національної економіки, втім окремі його положення потребують доопрацювання та вдосконалення.

Перспективами подальших наукових пошуків є розгляд проблемних питань щодо забезпечення оновлення системи пріоритетних напрямів наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в умовах воєнного часу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стратегія розвитку індустріальних парків на 2023-2030 роки: схв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2023 р. № 176-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176-2023-%D1%80#Text>.

2. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення функціонування індустріальних парків» 12117 від 14.10.2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/45012>.

REFERENCES

1. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2023, February 24). Strategy for the development of industrial parks for 2023–2030 (Order No. 176-r). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176-2023-%D1%80#Text> [in Ukrainian]

2. Verkhovna Rada of Ukraine. (2024, October 14). Draft Law of Ukraine "On amending certain legislative acts of Ukraine to improve the functioning of industrial parks" (No. 12117). Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/45012> [in Ukrainian]

Чубенко Віра Анатоліївна

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

ORCID: 0000-0002-7235-3820

***ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПУБЛІЧНИХ
ЗАКУПІВЕЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ РІШЕНЬ: ІНСТИТУЦІЙНИЙ АСПЕКТ***

Наукова робота присвячена аналізу основних тенденцій в сфері інноваційної діяльності, а саме розвитку інновацій, передусім глибокотехнологічних, в зв'язку з необхідністю повоєнного відновлення держави та економіки. Одним з дієвих механізмів стимулювання інновацій в Україні є їх закупівля з використанням інституту публічних закупівель, за прикладом, зокрема, країн Європейського Союзу. Вказаний механізм заплановано імплементувати в українське законодавство. В дослідженні присвячено увагу інституційному аспекту публічних закупівель інноваційних рішень.

Ключові слова: публічні закупівлі, інноваційні рішення, deep tech інновації.

Chubenko Vira

Ph. D, Senior Researcher of Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of National Academy of Legal Sciences of Ukraine

ORCID: 0000-0002-7235-3820

***ON THE QUESTION OF THE LEGAL CHARACTERISTICS OF PUBLIC
PROCUREMENT OF INNOVATIVE SOLUTIONS: THE INSTITUTIONAL
ASPECT***

The scientific work is devoted to the analysis of the main trends in the field of innovative activity, namely the development of innovations, primarily deep technological ones, in connection with the need for post-war recovery of the state and economy. One of the effective mechanisms for stimulating innovations in Ukraine is their procurement using the institution of public procurement, following the example of, in particular, the countries of the European Union. This mechanism is

planned to be implemented in Ukrainian legislation. The research focuses on the institutional aspect of public procurement of innovative solutions.

Keywords: public procurement, innovative solutions, deep tech innovations.

Воєнні дії на території України, втрата людського капіталу (що, в тому числі, призводить до втрати наукового потенціалу), руйнування інфраструктури, енергетики, старих ланцюгів постачання, та інші пов'язані проблеми можна визначити основними викликами для України на даний час. Розвиток глибокотехнологічних інновацій може стати певною панацеєю в післявоєнному відновленні України. Додатковим позитивним ефектом буде побудова економіки України на принципах та із врахуванням головних тенденцій Європейського Союзу, який визначив пріоритетом розвиток deep tech інновацій в Новому європейському порядку денному інновацій.

Таким чином, важливої уваги потребує вирішення правових питань стимулювання та розвитку глибокотехнологічних інновацій в Україні, із застосуванням різних державних інструментів, адже першочерговим є встановлення чітких правил поведінки для всіх учасників інноваційного процесу.

У вказаному контексті особливу увагу слід приділити окремим інструментам та механізмам, за допомогою яких можна стимулювати інноваційну діяльність, зокрема, глибокотехнологічну. Так, в європейських країнах таким інструментом, в тому числі, є інститут публічних закупівель, зокрема, процедури перед-комерційних закупівель та інноваційного партнерства. В Україні ж публічні закупівлі використовуються виключно як механізм запобігання корупційним проявам та економії державних коштів, та, незважаючи на весь позитивний досвід ЄС, майже не використовуються для розвитку глибокотехнологічних інновацій.

Справедливо зауважити, що нашою державою здійснені перші кроки в напрямку адаптації законодавства до європейських правил публічних закупівель, зокрема, запровадження докомерційних закупівель та інноваційного партнерства, про що зазначено в Операційному плані реалізації у 2024-2025 роках Стратегії реформування системи публічних закупівель на 2024-2026 роки,

затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02.02.2024 № 76-р [1]. Однак, вказані плани, на даний час ще не реалізовані та потребують детального аналізу, врахування поточної як економічної, так і правової ситуації в країні, а також фактору найбільшого сприяння розвитку глибокотехнологічних інновацій.

Одним із важливих питань в зазначеному аспекті є визначення органу, відповідального за підтримку та збільшення обізнаності публічних замовників про закупівлі інноваційних рішень. Так, станом на даний час, відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі» [2] функції щодо вивчення, узагальнення та поширення світового досвіду у сфері закупівель, взаємодії з громадськістю з питань удосконалення системи публічних закупівель, організації нарад і семінарів з питань закупівель, надання узагальнених відповідей рекомендаційного характеру щодо застосування законодавства у сфері закупівель, надання безоплатних консультацій рекомендаційного характеру з питань закупівель на інформаційному ресурсі, розроблення спільно з іншими органами методологій щодо особливостей здійснення закупівель у різних сферах та їх оприлюднення на інформаційному ресурсі та інші покладені на уповноважений орган – центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері публічних закупівель (Міністерство економіки України). Крім цього, зазначений орган також забезпечує формування та реалізує державну інвестиційну політику, державну інноваційну політику в реальному секторі економіки, політику у сфері інтелектуальної власності згідно Положення про Міністерство економіки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 459 [3].

Відповідно до Положення про Міністерство освіти і науки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 року № 630 [4], Міністерство освіти і науки України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах освіти і науки, наукової, науково-технічної

діяльності, інноваційної діяльності в зазначених сферах, трансферу (передачі) технологій.

Важливо зазначити, що Міністерство цифрової трансформації України також покликане забезпечувати формування та реалізацію державної політики у сфері цифрових інновацій та технологій [5].

Таким чином, питання визначення органу, покликаного реалізувати державну політику в сфері публічних закупівель інноваційних рішень з огляду на їх складність, багатоаспектність та міжгалузеве значення, не вбачається простим.

Водночас, беручи до уваги, також питання публічних закупівель інновацій в оборонному секторі та сфері обігу товарів подвійного призначення, кількість центральних органів, які покликані забезпечувати формування та реалізацію державної політики у визначеному питанні буде більшим, враховуючи повноваження Міністерство оборони України, Міністерство стратегічних галузей промисловості.

Таким чином, доцільною вбачається спільна підготовка та визначення основних аспектів стратегічного курсу держави щодо запровадження публічних закупівель інновацій зазначеними центральними органами виконавчої влади, зокрема, щодо питання розробки/внесення змін до основних нормативно-правових актів з вказаного питання. При цьому, в подальшому, функції з підтримки та збільшення обізнаності публічних замовників про закупівлі інновацій, логічно, покласти на центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері публічних закупівель (Міністерство економіки України).

ЛІТЕРАТУРА

1. Операційний план реалізації у 2024-2025 роках Стратегії реформування системи публічних закупівель на 2024-2026 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.02.2024 р. № 76-р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-2024-p?find=1&text=іннов#n170>.

2. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>.
3. Питання Міністерства економіки: постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. № 459. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459-2014-п#Text>.
4. Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України : постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 р. № 630.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-п#Text>.
5. Питання Міністерства цифрової трансформації: постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 р. № 856.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-п#Text>.

REFERENCES

1. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024, February 2). Operational plan for the implementation of the Public Procurement System Reform Strategy for 2024–2026 in 2024–2025 (Order No. 76-r). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-2024-р?find=1&text=іннов#n170> [in Ukrainian]
2. Verkhovna Rada of Ukraine. (2015, December 25). On public procurement (Law No. 922-VIII). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> [in Ukrainian]
3. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2014, August 20). Issues of the Ministry of Economy (Resolution No. 459). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459-2014-п#Text> [in Ukrainian]
4. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2014, October 16). On approval of the Regulation on the Ministry of Education and Science of Ukraine (Resolution No. 630). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-п#Text> [in Ukrainian]
5. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2019, September 18). Issues of the Ministry of Digital Transformation (Resolution No. 856). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-п#Text> [in Ukrainian]

Корват Олена Валеріївна

*кандидат економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID: 0000-0002-7977-6957

***ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ
В ІННОВАЦІЙНІЙ ЕКОСИСТЕМІ***

Обґрунтовано актуальність забезпечення ефективного функціонування інноваційних екосистем. Розкрито сутність оркестрації екосистем. Перелічено особливості інноваційних екосистем. Акцентовано увагу на багаторівневості інноваційних процесів в екосистемі. Розкрито аспекти забезпечення ефективності інноваційних процесів екосистеми за цільовим підходом. Визначено складові забезпечення ефективності. Уточнено особливості забезпечення ефективності екосистеми на рівнях учасників екосистеми, оркестратора та державного регулятора.

Ключові слова: ефективність, інноваційний процес, інноваційна екосистема, оркестрація, забезпечення ефективності, багаторівневості, учасник екосистеми, оркестратор, державний регулятор.

Korvat Olena

*PhD, Associate Professor, Leading researcher of the Scientific and
Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of
National Academy of Law Sciences of Ukraine*

ORCID: 0000-0002-7977-6957

***ENSURING THE EFFICIENCY OF INNOVATION PROCESSES
IN THE INNOVATION ECOSYSTEM***

The relevance of ensuring the effective functioning of innovation ecosystems is substantiated. The essence of ecosystem orchestration is revealed. The features of innovation ecosystems are listed. Attention is focused on the multilevel nature of innovation processes in the ecosystem. Aspects of ensuring the effectiveness of innovation processes in the ecosystem using a targeted approach are revealed. The components of ensuring the efficiency are determined. The features of ensuring the

efficiency of the ecosystem at the levels of ecosystem participants, the orchestrator, and the state regulator are specified.

Keywords: efficiency, innovation process, innovation ecosystem, orchestration, ensuring the efficiency, multilevel nature, ecosystem participant, orchestrator, state regulator.

Інноваційні екосистеми відіграють все більш вагомую роль у розвитку національних економік. Співпраця суб'єктів інноваційної діяльності за екосистемною моделлю активно організовується урядами, муніципалітетами, комерційними корпораціями, інноваційними бізнес-інкубаторами, акселераторами й університетами [1, с. 3]. Будь-яка держава зацікавлена в ефективному функціонуванні інноваційних екосистем, особливо в кризових умовах, коли екосистеми стають однією з рушійних сил економічного відновлення [2, с. 120].

Інноваційні екосистеми створюються для спільного використання знань і ресурсів, зниження вартості інновацій та інноваційних ризиків [2, с. 134]. Метою інтеграції учасників в екосистемі найчастіше являється колективне створення нових цінностей [2, с. 121; 3, с. 16; 4, с. 2; 7, с. 1], підвищення інноваційного потенціалу й конкурентоспроможності [5, с. 8], а також виробництво цінностей для користувачів інновацій [6, с. 268; 7, с. 1]. Втім досягнення зазначених цілей може стримуватись недовірою партнерів, недоліками екосистемного управління, неоптимальним розподілом ресурсів [3, с. 2], обмеженим фінансуванням, недостатністю елементів і виконуваних ними функцій, низьким попитом на інновації, недосконалістю державного регулювання [8, с. 391]. Окреслені проблеми обумовлюють актуальність дослідження питання забезпечення ефективного функціонування інноваційних екосистем.

Теоретично екосистема має властивості самоорганізації та може розвиватись без зовнішнього втручання [9, с. 113-114]. Однак на практиці діяльність інноваційних екосистем вимагає управління [2] або оркестрації [7; 10]. Це цілеспрямовані дії, які виконуються ключовим підприємством, центром або оркестратором екосистеми для мобілізації можливостей різних партнерів, сприяння та координації їх спільної діяльності [7, с. 1]. Оркестрація за своїми

призначенням ширше, ніж управління інноваційними процесами та діловим співробітництвом [2, с. 124]. Вона охоплює різні сфери функціонування екосистеми, включаючи структуру, архітектуру, спільноту, поведінку та менеджмент, зокрема розробку екосистемної стратегії, управління ефективністю, стійкістю, динамічними можливостями, зв'язками, взаємодіями, довірою, балансом інтересів [7, с. 2; 2, с. 127-128; 10, с. 21].

У забезпеченні ефективності інноваційних екосистем повинні враховуватись їх особливості. Важливою специфікою, що може створювати проблеми в отриманні економічних ефектів, є одночасне існування цих екосистем в дослідній і комерційній економіках [8, с. 390]. До уваги також треба приймати такі відмінні риси екосистеми (порівняно з інноваційною системою) як більша відкритість і динамічність, ширша спільнота, більша неоднорідність акторів і диференційованість їх ролей, більш масове застосування цифрових технологій, сильніший ринковий вплив на учасників екосистеми [7, с. 1; 9, с. 107-108; 10, с. 1-2]. Крім вищезазначеного, інноваційна екосистема є багаторівневою. В ній можна виокремити [11]:

- інноваційні процеси на рівні учасників, які формуються та здійснюються ними самостійно з урахуванням особливостей інноваційної екосистеми;

- колективні інноваційні процеси учасників в їх взаємодії із зовнішнім середовищем екосистеми, зокрема з конкурентними екосистемами;

- інноваційні процеси екосистемної структури, в яких учасники змінюють екосистему і підтримують її функціонування (ролі, ціннісні пропозиції, діяльність, зв'язки, потоки тощо);

- інноваційні процеси оркестратора з управління ціннісними пропозиціями екосистеми, розподілу ресурсів, модерації взаємодії інноваційних процесів і суб'єктів в екосистемі, а також взаємодії екосистеми із зовнішнім середовищем.

Розглянуті особливості інноваційної екосистеми роблять її оркестрування, у тому числі управління ефективністю, складним процесом. Враховуючи складність та відкритість екосистем забезпечення їх ефективності доцільно здійснювати, у першу чергу, за цільовим підходом [12, с. 174] з контролюванням

ступеня досягнення цілей. В цьому контексті є декілька важливих аспектів забезпечення ефективності:

- екосистема повинна мати стратегію з визначеними цілями та показниками розвитку;
- всі учасники зобов'язані знати о цілях екосистеми і прагнути до їх реалізації;
- в екосистемі має бути розроблена методологія вимірювання досягнення цілей через ключові показники ефективності (key performance indicator – KPI);
- вимірювання KPI, оцінювання та контроль ефективності процесів екосистеми повинні здійснюватися регулярно з певною періодичністю;
- виявлені проблеми екосистеми у досягненні цілей мають бути своєчасно виправляться корегувальними діями.

Забезпечення ефективності процесів узагальнено можна розкласти на кадрову, організаційну, методологічну, інформаційну, матеріально-технічну та нормативно-правову складові [13, с. 37]. Тобто в екосистемі мають бути визначені служби (працівники), які відповідають за управління ефективністю, розроблені та задокументовані відповідні положення і методики, створені технічні та програмні засоби накопичення й обробки інформації, вестись необхідні бази даних, здійснюватися документообіг і регулярно формуватися звітність за результатами контролю ефективності.

У зв'язку з тим, що інноваційні процеси в інноваційній екосистемі є багаторівневими, то їх ефективність має забезпечуватись окремо на рівні учасників та на рівні екосистеми. Учасники екосистеми повинні бути зацікавлені у впровадженні систем і механізмів управління ефективністю власних інноваційних процесів. При цьому оцінювати та контролювати ефективність суб'єктам господарювання варто не лише за цільовим, але і за витратним підходом [12, с. 174].

Ефективністю інноваційних процесів також має опікуватись держава. Для усунення негативних впливів і недоліків ринкових процесів в інноваційних екосистемах цивільно-правові відносини між суб'єктами потребують правового

упорядкування та юридичного закріплення. Зокрема у законодавстві доцільно визначати умови започаткування діяльності екосистем, вимоги до власників і оркестраторів [9, с. 115], процедури захисту учасників, правові норми та рекомендації для уникнення несправедливих взаємовідносин. Державний регулятор має відстежувати загальну ефективність екосистем. Для цього нормативними актами слід встановлювати рекомендації з обліку інноваційної діяльності, форми звітності та методики проведення державного моніторингу.

Підсумовуючи відзначимо, що забезпечення ефективності інноваційних процесів в екосистемах має проводитись на всіх рівнях від суб'єктів господарювання до держави. Законодавство та нормативні акти регуляторів є основою нормативно-правового забезпечення процесів в екосистемах. Тому правове регулювання відносин в інноваційних екосистемах, методичні рекомендації з обліку інноваційної діяльності та оцінювання її ефективності, методики державного моніторингу доцільно запроваджувати на державному рівні як інструменти забезпечення ефективного функціонування інноваційних екосистем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Oh D.-S., Phillips F., Park S., Lee E. Innovation ecosystems: A critical examination. *Technovation*. 2016. Vol. 54. P. 1-6. DOI : <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2016.02.004>.
2. Horváth, K. Managing Innovation Ecosystems – A Semi-systematic Literature Review. *TÉR GAZDASÁG EMBER*. 2022. Vol. 10. P. 119-138.
3. Zen A.C., Santos C.A.F.d., Santos D.A.G.d., Rosa J. R. da, Spindler E.d.S. Exploring the theoretical foundations of innovation ecosystems between 2006 and 2020: an analysis at the different approaches. *International Journal of Innovation Science*. 2024. Vol. 16. Iss. 3. DOI : <https://doi.org/10.1108/IJIS-11-2022-0223>.
4. Chen W., Wang S., Wu X. Concept Refinement, Factor Symbiosis, and Innovation Activity Efficiency Analysis of Innovation Ecosystem. *Mathematical*

Problems in Engineering. 2022. Vol. 2022. Iss. 4. 1942026.
DOI: <https://doi.org/10.1155/2022/1942026>.

5. Feng L.; Lu J.; Wang J. A Systematic Review of Enterprise Innovation Ecosystems. *Sustainability.* 2021. Vol. 13. 5742. 26 p.
DOI : <https://doi.org/10.3390/su13105742>.

6. Fransman M. Innovation Ecosystems, New Waves of Industrialisation, and the Implications for China. *Innovation Ecosystems: Increasing Competitiveness.* Cambridge University Press, 2018. P. 254-298.
DOI: <https://doi.org/10.1017/9781108646789.010>.

7. Shen L., Shi Q., Parida V., Jovanovic M. Ecosystem orchestration practices for industrial firms: A qualitative meta-analysis, framework development and research agenda. *Journal of Business Research.* 2024. Vol. 173. 114463. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2023.114463>

8. Корват О. В. Проблеми розвитку інноваційних екосистем. *Цифрові трансформації України 2023: виклики та реалії* : за матеріалами IV Круглого столу (м. Харків, 29 вересня 2023 р). Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2023. С. 388-395.

9. Правове регулювання господарської діяльності в умовах розбудови економіки Індустрії 4.0 : монографія / [О. О. Дмитрик, Є. М. Білоусов, Н. М. Внукова та ін.]. Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2023. 350 с.

10. Valkokari K., Seppänen M., Mäntylä M., Jylhä-Ollila S. Orchestrating innovation ecosystems: a qualitative analysis of ecosystem positioning strategies. *Technology Innovation Management Review.* 2017. Vol. 7. Iss. 3. P. 12-24. DOI: <http://timreview.ca/article/1061>.

11. Silva L., Gomes L., Faria A., Borini F., Innovation processes in ecosystem settings: An integrative framework and future directions. *Technovation.* 2024. Vol. 132. 102984. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2024.102984>.

12. Корват О. В. Актуальні проблеми оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємств. *Проблеми, пріоритети та перспективи сталого розвитку в XXI столітті* : матеріали XVI міжнар. наук.-практ. конф.

(м. Кам'янець-Подільський 16 травня 2024 р.). Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський нац. ун-т імені Івана Огієнка, 2024. С. 174-176.

13. Августин Р., Будняк В. Механізм забезпечення ефективності бізнес-процесів організацій ІТ-сектору в умовах діджиталізації економіки. *Development service industry management*. 2024. № 3. С. 35–40. DOI: [https://doi.org/10.31891/dsim-2024-7\(5\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2024-7(5)).

REFERENCES

1. Oh D.-S., Phillips F., Park S., Lee E. (2016). Innovation ecosystems: A critical examination. *Technovation*, 54, 1-6. <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2016.02.004>.
2. Horváth K. (2022). Managing Innovation Ecosystems – A Semi-systematic Literature Review. *TÉR GAZDASÁG EMBER*, 3-4, 10, 119-138.
3. Zen, A.C., Santos, C.A.F.d., Santos, D.A.G.d., Rosa, J. R. da & Spindler, E.d.S. (2024). Exploring the theoretical foundations of innovation ecosystems between 2006 and 2020: an analysis at the different approaches. *International Journal of Innovation Science*, 16(3), 550-571. <https://doi.org/10.1108/IJIS-11-2022-0223>.
4. Chen, W., Wang, S., & Wu, X. (2022). Concept Refinement, Factor Symbiosis, and Innovation Activity Efficiency Analysis of Innovation Ecosystem. *Mathematical Problems in Engineering*, 2022(4), 1942026. <https://doi.org/10.1155/2022/1942026>.
5. Feng L., Lu J., & Wang J. (2021). A Systematic Review of Enterprise Innovation Ecosystems. *Sustainability*, 13, 5742. <https://doi.org/10.3390/su13105742>.
6. Fransman M. (2018). Innovation Ecosystems, New Waves of Industrialisation, and the Implications for China. In M. Fransman, *Innovation Ecosystems: Increasing Competitiveness* (pp. 254-298). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108646789.010>.
7. Shen L., Shi Q., Parida V., Jovanovic M. (2024). Ecosystem orchestration practices for industrial firms: A qualitative meta-analysis, framework development and research agenda. *Journal of Business Research*. Vol. 173. 114463.

<https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2023.114463>

8. Korvat O. V. (2023, September 29). Problems of development of innovative ecosystems. *Digital transformations of Ukraine 2023: challenges and realities: a collection of scientific works of the SRI PLFID NALS of Ukraine based on the materials of the IV Round Table*. Kharkiv: SRI PLFID NALS of Ukraine, 388-395. [in Ukrainian].

9. Dmytryk O. O., Bilousov Ye. M., Vnukova N. M., et al. (2023). Legal regulation of economic activity in the conditions of development of the Industry 4.0 economy. SRI PLFID NALS of Ukraine. [in Ukrainian].

10. Valkokari K., Seppänen M., Mäntylä M., Jylhä-Ollila S. (2017). Orchestrating innovation ecosystems: a qualitative analysis of ecosystem positioning strategies. *Technology Innovation Management Review*, 7(3), 12-24. <http://timreview.ca/article/1061>.

11. Silva L., Gomes L., Faria A., Borini F. (2024). Innovation processes in ecosystem settings: An integrative framework and future directions. *Technovation*, 132, 102984. <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2024.102984>.

12. Korvat O. V. (2024, May 16). Actual problems of evaluating the efficiency of innovative activity of enterprises. *Problems, priorities and prospects of sustainable development in the 21st century : materials of the XVI International science and practice conference*. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi National University named after Ivan Ohienko, 174-176. [in Ukrainian].

13. Avhustyn R., & Budniak V. (2024). The mechanism for ensuring the efficiency of business processes of organizations of the it sector in the conditions of digitalization of the economy. *Development Service Industry Management*, (3), 35–40. [https://doi.org/10.31891/dsim-2024-7\(5\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2024-7(5)) [in Ukrainian].

Шматков Данійл Ігорович

*старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту правового
забезпечення інноваційного розвитку*

Національної академії правових наук України

ORCID 0000-0003-2952-4070

***РОЗРОБКА ПРОПОЗИЦІЙ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАХОДІВ
З УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ
СПРИЯТЛИВОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО РЕЖИМУ***

Анотація. Представлена робота описує декілька напрямів створення сприятливого інвестиційного режиму, заснованих на досвіді передових світових економік. Сформовано правові пропозиції щодо удосконалення захисту та управління правами інтелектуальної власності в Україні.

Ключові слова: інтелектуальна власність, інновації, інвестиції, mediaція, експертиза.

Daniil Shmatkov

*Senior Research Associate of the Scientific and Research Institute of Providing Legal
Framework for the Innovative Development of the National Academy of Legal
Sciences of Ukraine*

ORCID 0000-0003-2952-4070

***COPYING THE CODE OF WEB PAGES: CREATING DERIVATIVE
WORKS AND TRANSFORMATIVE USE***

The presented work describes several areas of creating a favorable investment regime, based on the experience of advanced world economies. Legal proposals on improving the protection and management of intellectual property rights in Ukraine were proposed.

Keywords: intellectual property, innovation, investment, mediation, examination.

Навесні 2023 року Мінцифри презентувало Стратегію розвитку екосистеми інновацій в Україні [1]. Хоча цей документ містить багато цікавої

інформації та пропозицій, деякі аспекти, представлені у стратегії є дискусійними:

- вивчено досвід країн (Швейцарія, Швеція, США, Ізраїль, Естонія), які знаходяться за рівнем доходу через одну групу вище (група високого доходу) за Україну (нижча група середнього доходу), успішний досвід країн із сусідньої групи (вища група середнього доходу) не досліджено;
- роль нещодавно створеного Національного органу інтелектуальної власності недостатньо розкрито у Стратегії;
- у цілому значення інтелектуальної власності у розвитку екосистеми інновацій в Україні майже не розглянуто у Стратегії.

Серед представників вищої групи середнього доходу звертає на себе увагу Китай. Ця країна є єдиним представником своєї групи доходу у ТОП-20 рейтингу 2023 року [2]. За останніми статистичними даними Всесвітньої організації інтелектуальної власності Китай посідає перші місця за кількістю заявок на різні види інтелектуальної власності [3], а кількість заявок від іноземних осіб у країні демонструє істотне зростання.

Так, нещодавно у своїй доповіді [4] представник китайського офісу інтелектуальної власності заявив, що Китай прагне забезпечити справедливе бізнес-середовище та суворий захист інтелектуальної власності для іноземних підприємств. Однією зі складових інфраструктури національної системи є центри захисту інтелектуальної власності [5], кількість яких за останні два роки збільшено майже вдвічі.

Національні центри розподілені по регіонах країни та важливих галузях і мають наступні функції:

- поєднання зацікавлених сторін інноваційного процесу;
- прискорена попередня експертиза інноваційних рішень;
- прискорене визначення прав;
- прискорене забезпечення дотримання прав.

Організації створюються і функціонують під управлінням центральної адміністрації з інтелектуальної власності. Створення обумовлюється як

перспективністю галузі для національної економіки, так і регіональними можливостями та потребою (від виробництва велосипедів до технологій штучного інтелекту). Китайські чиновники звітують [4], що подібні центри пропонують іноземним підприємствам ті ж послуги, що і вітчизняним.

Таким чином, узагальнюючи, національні центри захисту інтелектуальної власності мають функції медіації та прискореного розгляду заявок на реєстрацію інтелектуальної власності, а також надають різні суміжні послуги.

У нашій країні проведення медіації регулюється Законом України «Про медіацію». Тобто законодавче підґрунтя для створення подібної функції для національних центрів захисту інтелектуальної власності вже розроблено.

Важливим питанням, що потребує удосконалення, тут є авторське право. Останній звіт USTR Special 301 Report [6] у межах аналізу України підкреслював довготривалу неспроможність застосувати ефективний засіб для боротьби з широко поширеним порушенням авторських прав в Інтернеті. Частково ця проблема вирішена внесенням українських інтерпретацій американського Digital Millennium Copyright Act до останньої редакції Закону України «Про авторське право і суміжні права».

Порядок припинення порушень авторського права і суміжних прав з використанням мережі Інтернет, визначений статтею 56 Закону України «Про авторське право і суміжні права», містить дві очевидні перепони [7]:

1) заявник, який є юридичною особою, звертається із заявою про припинення порушення виключно за представництвом (посередництвом) адвоката або представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного);

2) постачальник послуг хостингу відновлює доступ до цифрового контенту на десятій робочий день з дня надсилання заявнику копії повідомлення, передбаченого статтею, якщо протягом цього часу заявник не надав йому підтвердження відкриття судового провадження про захист його прав на об'єкт (об'єкти) авторського права та/або суміжних прав, розміщених як цифровий контент, щодо якого (яких) подано заяву про припинення порушення.

Оскільки порядок припинення порушень авторського права і суміжних прав з використанням мережі Інтернет прийшов із США, доцільно розглянути практику цієї країни [8].

Представником для отримання подібних скарг у США може будь-яка особа, яка пройшла онлайн реєстрацію в Офісі авторського права США та сплатила невеликий збір (\$6). Подавати ж скарги можна як із залученням представника, так і без нього. Цей шлях, очевидно, є швидшим та дешевшим за залучення адвоката чи патентного повіреного заявником.

У 2020 році у США прийнято закон «Copyright Alternative in Small-Claims Enforcement (CASE) Act», який заснував трибунал (CCB), розташований в Офісі авторського права і доступний як добровільна альтернатива федеральному суду. Важливо, що постачальники цифрових послуг у США (наприклад, всесвітньо відомі маркетплейси) приймають позови, подані до CCB за рівних умов, що й з позови, подані у федеральний суд.

Підґрунтя для впровадження подібних практик вже створено, оскільки УКРНОІВІ 19.05.2023 завершив приймати пропозиції і затвердив наступні документи:

- правила проведення медіації у сфері інтелектуальної власності;
- положення про Реєстр медіаторів, які залучаються до вирішення IP-спорів;
- Кодекс професійної етики.

Що стосується прискореного розгляду заявок на реєстрацію прав промислової власності, то на сьогодні УКРНОІВІ не пропонує такої можливості. Раніше така можливість надавалася через ресурс <https://iii.ua/uk> (сьогодні він називається «Управління патентно-інформаційних послуг та проєктів Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності»»). Послуга надавалася платно і полягала у проведенні альтернативної експертизи, результати якої приймав «Укрпатент», за рахунок чого і відбувалося прискорення.

У світі сьогодні існують різні формати прискорення розгляду заявок, окрім китайського формату, наприклад:

- у США безкоштовно прискорюється розгляд заявок на винаходи, якщо вік одного з винахідників складає 65 або більше років;
- у США платно прискорюється розгляд заявок на дизайни (промислові зразки українською термінологією), якщо до офісу подано результати попереднього пошуку – схожий формат раніше використовував Укрпатент, тільки попередній пошук виконував не заявник;
- у Канаді безкоштовно прискорюється розгляд заявок на торговельні марки за наявності судового позову, або підтвердженого факту боротьби з контрафактною продукцією на канадському кордоні, або серйозної невігідної позиції на онлайн-ринках, або необхідністю зберегти пріоритет протягом визначеного терміну та після запиту іноземного відомства інтелектуальної власності. Прискорення розгляду заявок на торговельні марки у Канаді розглянуто тут не випадково, оскільки строки розгляду тут є одними з найбільших у світі і складають близько двох років, як і в Україні.

Корисні моделі та промислові зразки в Україні реєструються швидко, оскільки вони не проходять кваліфікаційну експертизу, тому потреба є лише у прискоренні розгляду торговельних марок та винаходів.

Таким чином, правові пропозиції щодо удосконалення захисту та управління правами інтелектуальної власності з метою створення сприятливого інвестиційного режиму для залучення іноземних інвестицій, у тому числі у формі передових технологій в українську економіку виглядають наступним чином:

- створення Секторальних представництв УКРНОІВІ відповідно до напрямів, визначених Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», та розширення повноважень УКРНОІВІ до «здійснення координації діяльності секторальних представництв УКРНОІВІ у сфері інтелектуальної власності»;
- вилучення з Закону України «Про авторське право та суміжні права» пункту, що стосується представництва юридичних осіб адвокатом або

представником у справах інтелектуальної власності у процесі припинення порушень авторського права і суміжних прав з використанням мережі Інтернет;

- доповнення Закону України «Про авторське право та суміжні права» пунктом, що стосується приймання скарг постачальниками послуг від представників, зареєстрованих у реєстрі УКРНОІВІ, та розробка правил створення та функціонування такого реєстру, а також його публічної доступності;

- редагування у Законі України «Про авторське право та суміжні права» пункту, що стосується надання підтвердження відкриття судового провадження про захист прав на об'єкт (об'єкти) авторського права та/або суміжних прав, розміщених як цифровий контент, щодо якого (яких) подано заяву про припинення порушення: внесення доповнення «...або підтвердження відкриття процедури медіації»;

- надання функцій проведення кваліфікаційних або формальних експертиз Секторальним представництвом УКРНОІВІ і внесення відповідних удосконалень у Закони України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг».

ЛІТЕРАТУРА

1. Розвиток екосистеми інновацій в Україні. Д्राфт. Квітень 2023. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/rozvivaemo-tsifrovu-derzhavu-doluchaytesya-do-obgovorennya-strategii-rozvitku-ekosistemi-innovatsiy-v-ukraini>.

2. WIPO. Global Innovation Index 2023. Innovation in the face of uncertainty. 2023. URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2023-en-main-report-global-innovation-index-2023-16th-edition.pdf>.

3. WIPO IP Facts and Figures 2023. WIPO. URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-943-2023-en-wipo-ip-facts-and-figures-2023.pdf>.

4. Xinhua. China committed to offering strict, equal IP protection for foreign innovators: official. 2024.

URL: https://english.www.gov.cn/news/202407/29/content_WS66a75ed8c6d0868f4e8e98ea.html.

5. 知识产权保护中心管理办法 (试行). URL: <https://www.xjip.info/a/542>.

6. Office of the United States Trade Representative (2021). 2021 Special 301 Report.

URL: [https://ustr.gov/sites/default/files/files/reports/2021/2021%20Special%20301%20Report%20\(finfi\).pdf](https://ustr.gov/sites/default/files/files/reports/2021/2021%20Special%20301%20Report%20(finfi).pdf).

7. Шматков Д.І. Вирішення спорів щодо авторського права у Цифрову Епоху. *Цифрові трансформації України 2022: виклики та реалії*: за матеріалами III Круглого столу, 30 вересня 2022 року, м. Харків. С. 91–99.

8. Shmatkov D., & Cabrera Zagalaz A. Notice-and-Takedown Procedures in Ukraine, Spain, China and the US. *Law and innovative society*. 2022. № 1 (18). 22-33. doi: [https://doi.org/10.37772/2309-9275-2022-1\(18\)-2](https://doi.org/10.37772/2309-9275-2022-1(18)-2).

REFERENCES

1. Development of the innovation ecosystem in Ukraine. Draft. April 2023. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/rozvivaemo-tsfrovu-derzhavu-doluchaytesya-do-obgovorennya-strategii-rozvitku-ekosistemi-innovatsiy-v-ukraini>

2. WIPO (2023). *Global Innovation Index 2023. Innovation in the face of uncertainty*. URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2023-en-main-report-global-innovation-index-2023-16th-edition.pdf>

3. WIPO (2023). *WIPO IP Facts and Figures 2023*. URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-943-2023-en-wipo-ip-facts-and-figures-2023.pdf>

4. Xinhua (2024). *China committed to offering strict, equal IP protection for foreign innovators: official*. URL: https://english.www.gov.cn/news/202407/29/content_WS66a75ed8c6d0868f4e8e98ea.html

5. 知识产权保护中心管理办法 (试行). URL: <https://www.xjip.info/a/542>

6. Office of the United States Trade Representative (2021). *2021 Special 301 Report*. URL: [https://ustr.gov/sites/default/files/files/reports/2021/2021%20Special%20301%20Report%20\(finfi\).pdf](https://ustr.gov/sites/default/files/files/reports/2021/2021%20Special%20301%20Report%20(finfi).pdf)

7. Shmatkov, D. Copyright-related dispute resolution in the Digital Age. *Digital transformations of Ukraine 2022: challenges and realities: 3rd Round Table*, September 30, 2022, Kharkiv. P. 91–99.

8. Shmatkov, D., & Cabrera Zagalaz, A. (2022). Notice-and-Takedown Procedures in Ukraine, Spain, China and the US. *Law and innovative society*. 1 (18). 22-33. doi: [https://doi.org/10.37772/2309-9275-2022-1\(18\)-2](https://doi.org/10.37772/2309-9275-2022-1(18)-2)

Селіванова Ірина Анатоліївна

Науковий співробітник

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-1006-5444>

***ПРО ДЕРЖАВНУ ДОПОМОГУ ВЕТЕРАНАМ ВІЙНИ
НА РОЗВИТОК ВЛАСНОЇ СПРАВИ***

Ветерани війни можуть зробити цінний внесок у розвиток суспільства, держави, громад за умови належної реабілітації та підтримки їх повернення до цивільного життя. Державна допомога суб'єктам ветеранського підприємництва сприятиме перетворенню ветеранів війни в рушійну силу соціально-економічного розвитку країни. В роботі досліджено механізм її правового регулювання та практика застосування.

Ключові слова: державна підтримка, грант на розвиток власної справи, ветеранське підприємництво.

Selivanova Iryna

research associate of the Research Institute of Legal Support

of Innovative Development of the National Academy of Legal Sciences

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-1006-5444>

***ON STATE ASSISTANCE TO WAR VETERANS
FOR THE DEVELOPMENT OF THEIR OWN BUSINESS***

War veterans can make a valuable contribution to the development of society, the state, and communities, provided they are properly rehabilitated and supported in their return to civilian life. State assistance to veteran entrepreneurship entities will contribute to transforming war veterans into a driving force for the country's socio-economic development. The paper examines the mechanism of its legal regulation and the practice of its application.

Keywords: state support, grant for the development of one's own business, veteran entrepreneurship.

Ключовою метою повернення ветеранів та ветеранок у цивільне життя має бути відновлення економічних, соціальних й психосоціальних стосунків, які вони мали, доки не пішли захищати Вітчизну. За даними Міністерства у справах ветеранів України, наприкінці російсько-української війни кількість ветеранів та ветеранок (разом із родинами) може сягнути 5 мільйонів осіб [1]. Враховуючи загострення депопуляційних тенденцій – зростання міграції працездатного населення, зменшення рівня народжуваності та зростання смертності, можна прогнозувати, що через деякий час значну частину українського суспільства становитимуть саме ветерани російсько-української війни, яка триває з 2014 року. Ветерани війни можуть зробити цінний внесок у розвиток суспільства, держави, громад за умови належної реабілітації та підтримки їх повернення до цивільного життя. Тому державна допомога тим з них, які зосередяться на розвитку власного бізнесу, сприятиме перетворенню їх в рушійну силу соціально-економічного розвитку країни. Досвід інших країн показує, що ветеранський бізнес – дуже ефективний інструмент підтримки як колишніх військовослужбовців, так і економіки держави в цілому. Так, ветеранський бізнес – одна з суттєвих і успішних складових економіки США. Зараз там функціонує понад 2 млн ветеранських підприємств, які дають близько 5 % від ВВП США [2].

Правовий та економічний механізм підтримки та розвитку малого і середнього підприємництва врегульовано низкою актів національного законодавства, зокрема, Господарським кодексом України [3, ст. 16, 48], Указом Президента «Про державну підтримку малого підприємництва» [4], Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [5], Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [6]. Державна підтримка передбачає формування програм, в яких визначається механізм цієї підтримки. Програми державної підтримки розробляються та впроваджуються спеціально уповноваженим органом у сфері розвитку малого і середнього підприємництва (Мінекономіки) із залученням інших центральних органів виконавчої влади та громадських

організацій, що представляють інтереси суб'єктів малого і середнього підприємництва. Державні програми підтримки затверджуються Кабінетом Міністрів України в установленому законом порядку.

Так, державна програма грантів «Власна справа» є одним з найпопулярніших компонентів програми грантової підтримки бізнесу «єРобота» від Міністерства економіки України. Вона охоплює гранти на переробку, розвиток садів та створення теплиць, та новий напрям – гранти для ветеранів, ветеранок і їхніх дружин чи чоловіків. За рік дії програми, як відмічають в Мінекономіки, 6,5 тис. переможців отримали 1,3 млрд грн. допомоги Серед найпопулярніших видів діяльності – оптова і роздрібна торгівля, переробна промисловість, готелі та ресторани, тимчасове розміщення і організація харчування [7].

Отримання грантів регулюється Порядком надання грантів на створення або розвиток власного бізнесу учасникам бойових дій, особам з інвалідністю внаслідок війни та членам їх сімей [8], далі – Порядок надання грантів. Такі гранти є безповоротною державною допомогою цим особам за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття та коштів, що надходять на рахунок «Фонд підтримки малого та середнього бізнесу» Мінекономіки, відкритий у Національному банку. Розпорядником коштів Фонду є Державний центр зайнятості.

Метою надання гранту є створення або розвиток власного бізнесу отримувачем, а також забезпечення зайнятості населення та створення нових робочих місць.

В Україні ветерани війни в більшості своїй здійснюють підприємницьку діяльність як суб'єкти мікро та малого підприємництва. Відповідно до вимог Господарського кодексу [3, ст. 55] такими суб'єктами є фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи - підприємці та юридичні особи будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму,

еквівалентну 10 мільйонам євро. Втім, отримувачами грантів на розвиток власної справи можуть бути лише громадяни України, як зареєстровані ФОПом, так і ті, що не мають статусу підприємця. Останні після отримання гранту повинні протягом 20 робочих днів з дня отримання рішення про надання гранту зареєструватися як ФОП, укласти договір про надання гранту та подати до уповноваженого банку пакет документів для відкриття рахунка.

Порядок надання грантів встановлює певні вимоги до заявників. Так, така особа не може перебувати та провадити господарську діяльність на територіях активних бойових дій та тимчасово окупованих Російською Федерацією територіях України, включених до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, затвердженого Мінреінтеграції, для яких не визначена дата завершення бойових дій або тимчасової окупації. Також уповноважений банк засобами програмного забезпечення з використанням інформаційних джерел, що ним використовуються у своїй діяльності, проводить перевірку ділової репутації та відомостей, зазначених у заяві, за критеріями, визначеними Мінекономіки. Це, зокрема: корупційні дії; наявність судових справ, тощо.

Розмір гранту, який надається одному отримувачу, залежить від того, кому він надається (член сім'ї, учасник бойових дій та/або особа з інвалідністю внаслідок війни), кількості нових робочих місць, які отримувач зобов'язується створити, наявності умови співфінансування і може становити максимум 1 млн. гривень.

Обов'язковою умовою договору гранту є створення протягом шести місяців з дня зарахування коштів на рахунок отримувача робочих місць залежно від розміру гранту та працевлаштування на них осіб на повну тривалість робочого дня із встановленням заробітної плати таким особам у розмірі, не меншому, ніж встановлений законодавством мінімальний розмір заробітної плати, на строк не менш як 72 місяці протягом 84-місячного періоду. При невиконанні цієї умови договору гранту сума гранту повертається отримувачем у повному обсязі на рахунок, з якого здійснюється перерахування гранту.

Порядок надання грантів імперативно визначає витрати, для покриття яких надаються гранти. Зокрема, це: придбання меблів, обладнання, транспортних засобів (для використання в комерційних та виробничих цілях), необхідних для провадження господарської діяльності; закупівля ліцензійного програмного забезпечення (такі витрати повинні становити сумарно не більше 50 відсотків розміру гранту); закупівля свійських тварин, птиці та бджіл, молодняка тварин та птиці, об'єктів аквакультури, саджанців, посівного матеріалу, сировини, матеріалів, товарів та послуг, пов'язаних з реалізацією бізнес-плану (такі витрати повинні становити сумарно не більше 70 відсотків розміру гранту), та інші.

Заява формується отримувачем особисто або у відділенні уповноваженого банку засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг після проходження ним ідентифікації та автентифікації з використанням інтегрованої системи електронної ідентифікації, електронного підпису, що базується на кваліфікованому сертифікаті електронного підпису, та/або інших засобів ідентифікації, які дають змогу однозначно встановлювати особу отримувача.

Невід'ємним додатком до заяви є бізнес-план, форма якого визначається Мінекономіки. Грант надається отримувачу один раз тільки у безготівковій формі. Інформація щодо отримання гранту отримувачами передається Державним центром зайнятості до Єдиного державного реєстру ветеранів війни.

Моніторинг та контроль за виконанням умов договору гранту здійснює Державний центр зайнятості через регіональні, міські, районні, міськрайонні центри зайнятості, філії регіональних центрів зайнятості, зокрема шляхом періодичних виїзних оглядів місця провадження господарської діяльності отримувача. У разі встановлення недодержання умов договору гранту отримувач повинен повернути отримані грошові кошти.

Законодавство щодо допомоги /підтримки ветеранського підприємництва продовжує розвиватися. Так, 29.10.24 р Верховна рада України прийняла за основу проекту Закону України про ветеранське підприємництво [9]. Цим законопроектом вводиться поняття ветеранського підприємництва Його суб'єктами є фізичні особи – ветеран війни, член сім'ї ветерана війни, член сім'ї

загиблого (померлого) ветерана війни, член сім'ї загиблого (померлого) Захисника чи Захисниці України (далі – ветерани війни), зареєстровані в установленому законом порядку як фізична особа – підприємець або які провадять незалежну професійну діяльність в розумінні Податкового кодексу України, і взяті на податковий облік як самозайнята особа. А також юридичні особи приватного права, будь-якої організаційно-правової форми, зареєстровані на території України, які відповідають критеріям: склад засновників (ветеран війни, члени сім'ї ветерана війни, загиблого (померлого) ветерана війни, загиблого (померлого) Захисника чи Захисниці України та володіння ними корпоративними правами щодо юридичної особи у розмірі не менше 60 відсотків сформованого статутного капіталу.

Законопроект передбачає наступне. Статусу суб'єкта ветеранського підприємництва особа набуває з дня внесення Міністерством у справах ветеранів України відомостей про облік такої особи до Єдиного державного реєстру ветеранів війни (ЄДРВВ) та формування витягу разом із унікальним електронним ідентифікатором із застосуванням засобів ЄДРВВ.

Державна підтримка суб'єктів ветеранського підприємництва та об'єктів інфраструктури підтримки ветеранського підприємництва включає фінансову, інформаційну, консультаційну та просвітницьку підтримку, у тому числі підтримку у сфері інновацій, науки і промислового виробництва, підтримку суб'єктів ветеранського підприємництва, що провадять експортну діяльність, підтримку у сфері підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінських кадрів та кадрів ведення бізнесу.

Державна фінансова підтримка суб'єктам ветеранського підприємництва здійснюється Міністерством у справах ветеранів України через бюджетну установу «Український ветеранський фонд», а також іншими органами виконавчої влади, Верховною Радою АРК, органами місцевого самоврядування, Українським фондом підтримки підприємництва та іншими загальнодержавними фондами, регіональними та місцевими фондами, регіональними та місцевими фондами підтримки підприємництва.

Державна фінансова підтримка надається за рахунок державного, місцевого бюджетів та інших, не заборонених законодавством джерел у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Під час складання Бюджетної декларації та проекту Державного бюджету України на відповідний період передбачається окрема бюджетна програма, спрямована на фінансування підтримки проектів суб'єктів ветеранського підприємництва, а також державних цільових програм.

Основними видами державної фінансової підтримки є: 1) надання фінансової підтримки, грантів, іншого виду фінансування на безоплатній та безповоротній основі для реалізації проектів суб'єктами ветеранського підприємництва; 2) надання кредитів для започаткування і ведення підприємницької діяльності ветеранами війни, членами сімей ветеранів, членами сімей загиблих діяльності ветеранами війни, членами сімей ветеранів, членами сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членами сімей загиблих Захисників і Захисниць; 3) компенсація відсоткових ставок за кредитами, що надаються на реалізацію проектів суб'єктів ветеранського підприємництва; 4) компенсація лізингових, факторингових платежів та платежів за користування гарантіями; 5) надання гарантії та поруки за кредитами суб'єктів ветеранського підприємництва; 6) підтримка впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій; 7) інші види не забороненої законодавством державної підтримки.

Втім, законопроект не визначає конкретного механізму надання підтримки, а лише окреслює загальні принципи та можливі види допомоги ветеранам. Це означає, що на практиці ветерани ще не зможуть скористатися всіма запропонованими формами підтримки. Документ закладає базу для подальших дій – мають створюватися окремі державні, регіональні та місцеві програми підтримки ветеранів-підприємців. Процес тривалий, адже для реалізації положень законопроекту потрібно розробити і затвердити детальні програми підтримки на рівні держави та регіонів, створити органи й ресурси для впровадження програм, залучити громадські організації для забезпечення

діалогу та представлення інтересів ветеранів. Крім того, кожна нова програма підтримки потребуватиме часу для затвердження на рівні Кабміну. Регіональні та місцеві програми мають бути погоджені з державними цілями і в розрізі фінансування з місцевих бюджетів. Тому до повного запуску ініціатив може знадобитися час, протягом якого ветерани, ймовірно, отримуватимуть консультаційну та освітню підтримку. Фінансова допомога та інші форми підтримки будуть реалізовані поступово.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кількість ветеранів може збільшитись до 5 млн осіб. URL: https://lb.ua/society/2022/05/08/516086_kilkist_veteraniv_mozhe.html.
2. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про ветеранське підприємництво» URL: <blob:https://itd.rada.gov.ua/abb9a80a-a1f6-46aa-9ab7-99d8668fc5a3>.
3. Господарський кодекс України: Закон України № 436-IV від 16.01.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
4. Про державну підтримку малого підприємництва: Указ президента від 12.05.1998 № 456/98 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/456/98#Text>.
5. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>.
6. Про державну допомогу суб'єктам господарювання : Закон України від 01.07.2014 № 1555-VII, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text>.
7. Грантова програма «Власна справа» діє вже рік і результати вражаючі: 6,5 тисяч переможців. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=bce5c681-a285-44f8-a02e-462f83dd1b78&title=GrantovaPrograma6-5-TisiachPeremozhtsiv&fbclid=IwAR1ewrlbjbqrnSahaRatnAo-Oa6fXOACi8i-EgZPa39V9>.

8. Порядок надання грантів на створення або розвиток власного бізнесу учасникам бойових дій, особам з інвалідністю внаслідок війни та членам їх сімей: затв. постановою Кабінету Міністрів України № 738 від 21.06.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-%D0%BF#n902>.

9. Про прийняття за основу проекту Закону України про ветеранське підприємництво: Постанова Верховної ради України № 4027-IX від 29.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4027-20#Text>.

10. Про ветеранське підприємництво: проект Закону України № 10258 від 13.11.2023 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43186>.

REFERENCES:

1. The number of veterans may increase to 5 million people URL: https://lb.ua/society/2022/05/08/516086_kilkist_veteraniv_mozhe.html.

2. Explanatory note to the draft Law of Ukraine “On Veteran Entrepreneurship” URL: <blob:https://itd.rada.gov.ua/abb9a80a-a1f6-46aa-9ab7-99d8668fc5a3>.

3. Commercial Code of Ukraine: Law of Ukraine No. 436-IV dated 16.01.2003 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

4. On state support of small business: Presidential Decree No. 456/98 dated 12.05.1998 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/456/98#Text>.

5. On the development and state support of small and medium-sized businesses in Ukraine: Law of Ukraine dated 22.03.2012 No. 4618-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>.

6. On state aid to business entities: Law of Ukraine dated 01.07.2014 No. 1555-VII, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text>.

7. The grant program "Own Business" has been operating for a year and the results are impressive: 6.5 thousand winners. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=bce5c681-a285-44f8-a02e-462f83dd1b78&title=GrantovaPrograma6-5->

TisiachPeremozhtsiv&fbclid=IwAR1ewrlbjbqrnSahaRatnAo-Oa6fXOACi8i-EgZPa39V9.

8. The procedure for providing grants for the creation or development of one's own business to participants in hostilities, persons with disabilities as a result of war and their family members: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 738 dated 21.06. 2022.

9. Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine "On adoption as a basis the draft Law of Ukraine on Veteran Entrepreneurship No. 4027-IX dated 29.10.2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4027-20#Text>.

10. Draft Law of Ukraine No. 10258 dated 13.11.2023 "On Veteran Entrepreneurship". URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43186>.

Лукань Марія Олександрівна

*доктор філософії в галузі права, молодший науковий співробітник
відділу правового забезпечення інноваційної діяльності
Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного
розвитку Національної академії правових наук України
ORCID 0000-0003-2771-9544*

МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

У науковій роботі аналізуються чинники, що істотно впливають на формування та функціонування правової науково-дослідної інфраструктури. Досліджуються основні фактори, які слід враховувати при створенні науково-дослідної інфраструктури. Розглядаються механізми забезпечення діяльності науково-дослідної інфраструктури, завдяки яким вона може гідно провадити свою діяльність. Розкривається питання необхідного налагодження механізмів забезпечення правової науково-дослідницької інфраструктури для підтримки наукових досліджень та інновацій в сфері права.

Ключові слова: правова науково-дослідницька інфраструктура, забезпечення правової науково-дослідницької інфраструктури, інноваційна діяльність.

Lukan Mariia Oleksandrivna

PhD in Law, junior researcher

*of the department of legal support of innovative activities
of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the
Innovative Development of National Academy of Law Sciences of Ukraine
ORCID 0000-0003-2771-9544*

MECHANISMS FOR ENSURING THE LEGAL SCIENTIFIC AND RESEARCH INFRASTRUCTURE

The scientific work analyzes the factors that significantly influence the formation and functioning of the legal research infrastructure. The main factors that should be considered when

creating a research infrastructure are studied. The mechanisms for ensuring the activity of the scientific research infrastructure, thanks to which it can carry out its activities decently, are considered. The issue of the necessary establishment of mechanisms for providing legal research infrastructure to support scientific research and innovation in the field of law is revealed.

Keywords: legal scientific research infrastructure, ensuring legal scientific research infrastructure, innovative activity.

Дослідницькі інфраструктури є основою науки [1]. Розвиненість наукової дослідницької інфраструктури та її належне забезпечення впливають на рівень освіти та науки, якість наукових досліджень та розвиток інновацій. Тому важливо дослідити фактори, що мають важливе значення для створення наукової дослідницької інфраструктури, які впливають на її розвиток та механізми забезпечення наукової дослідницької інфраструктури, що є важливими для її діяльності.

Під науково-дослідною інфраструктурою наукової установи розуміють усі елементи, призначені для провадження наукової діяльності, що є власністю інституту, таких як наукове та дослідницьке обладнання, IT-інфраструктура, електронні інформаційні ресурси, бібліотеки, онлайн бази даних, дослідницькі центри тощо [2]. Правова науково-дослідницька є сукупністю засобів, ресурсів та супутніх послуг, які використовуються дослідницькими спільнотами для проведення досліджень та сприяння інноваціям у галузі права.

Шаріф Іслам у своїй науковій роботі пропонує десять основних важливих правил для створення наукової дослідницької інфраструктури, які можна застосовувати в різних дисциплінах [3]:

1. Забезпечення чіткої мети. Важливо мати чітку мету створення наукової дослідницької інфраструктури та чітке розуміння очікуваних результатів її діяльності.

2. Застосування принципів «FAIR»² (Findability, Accessibility, Interoperability, Reusability) при створенні наукової дослідницької

² Принципи FAIR було розроблено спеціалістами, що опікуються проблемами інтеграції даних про наукову активність в електронних інформаційних системах, для того, щоб зробити ці дані доступними, сумісними й такими, що дозволяють

інфраструктури, що дозволить дослідницькому співтовариству знаходити й ефективно використовувати дані.

3. Опора на вже існуючі напрацювання. Використовуючи наявні ресурси та досвід, можна уникнути дублювання зусиль і спиратися на те, що вже було досягнуто.

4. Взаємодія. Взаємодія на думку вченого є ключем до успіху будь-якої системи. Інфраструктура має бути спроектована так, щоб забезпечити безперебійний обмін даними, що гарантує їх використання та поєднання для створення нових ідей.

5. Стійкість. Інфраструктура має бути спланована так, щоб гарантувати довгострокову технічну та фінансову життєздатність, гнучкість та перспективність.

6. Правила управління даними. Інфраструктура повинна бути мати правила доступ до даних, їх обміну і повторного використання, що забезпечить дотримання правових і етичних стандартів використання даних.

7. Відкритість та співпраця. Інфраструктура повинна сприяти відкритості та співпраці між різними зацікавленими сторонами. Це забезпечить повне використання потенціалу інфраструктури та створення нових ідей.

8. Інформаційна підтримка дослідників. Інфраструктура повинна включати служби підтримки, які допомагають дослідникам ефективно використовувати інфраструктуру.

9. Безпека та конфіденційність даних.

10. Оцінка прогресу. Важливо проводити регулярний аналіз діяльності інфраструктури та її вплив на наукові дослідження [3].

Таким чином, на початку створення наукової дослідницької інфраструктури важливою є Стратегія, яка відображає чітку мету створення наукової дослідницької інфраструктури, зрозумілі цілі, напрямки її діяльності,

легальне багаторазове використання та полегшують пошук інформації в мережі інтернет. Введено на Лоренцівському семінарі в 2014 році, а опубліковано у 2016 році.

способи взаємодії між її учасниками, гарантії технічної та фінансової життєздатності, а також очікувані результати.

Однак жоден ідеальний План чи Стратегія не спрацюють без людського капіталу та гідного матеріального забезпечення. Тому на наш погляд, найважливішим компонентом наукової дослідницької інфраструктури є саме дослідники та їх інтелектуальний потенціал. Мотивація та гідна винагорода, одні з основних чинників, які сприяють продуктивності праці дослідників.

Вченими було виявлено три рівні факторів, які впливають на дослідницьку діяльність і продуктивність науковців [4]. Це **індивідуальні фактори**, такі як стать, вік, вчене звання, тощо. **Інституційні фактори**, такі як атмосфера в колективі, наукові винагороди та стимули, наукова культура, можливості для співпраці та професійного розвитку. **Фактори національного рівня**, як національна політика, культура, академічна свобода, державні інвестиції та підтримка з боку промисловості, партнерів з розвитку та міжнародних донорських організацій, які відіграють фундаментальну роль у впливі на наукові результати досліджень науковців та установ [4]. В академічній літературі звертається увага на те, що вчені в сучасному світі піддаються зростаючому тиску щодо публікацій, особливо в рецензованих журналах. Наприклад вчені Австралійського Університету Квінсленда, Кімконг Хенг, М. Обайдул Хамід і Асадузаман Хан характеризують цей зовнішній тиск висловом «публікуйся або загинь» [4]. Тобто наукова продуктивність науковців вимірюється «кількістю публікацій» книг, розділів книг, журнальних статей (зазвичай статей, опублікованих у «рецензованих» журналах), статей у матеріалах конференцій, отриманих грантів на дослідження та патентів. Існують погляди, що вимушена гонитва за кількістю може суттєво впливати на якість досліджень. Можливо, варто було б переглянути існуючий в розвинених країнах курс на кількісні показники, заради зменшення тиску на дослідників, і створення простору та часу для творчості, академічної свободи дослідника та створення інновацій.

Тобто одним із механізмів впливу на розвиток наукової дослідницької інфраструктури є залучення мотивованих дослідників, які мають достатньо простору та часу для якісних наукових досліджень.

З урахуванням вищезазначеного, важливими є фінансові механізми впливу на розвиток наукової дослідницької інфраструктури. Наукова дослідницька інфраструктура може існувати завдяки державному, приватному та фінансуванню (заінтересовані у певного виду дослідженнях підприємці, інвестори, тощо), гранатовій підтримці, а також підтримці міжнародних організацій.

На наш погляд, саме державні кошти повинні бути основним джерелом фінансування наукової дослідницької інфраструктури, якщо йдеться про розквіт науки і освіти країни, рівень інноваційного розвитку і відповідно економічного і соціального розвитку суспільства в цілому. Для прикладу, Товариство Фраунгофера (Fraunhofer-Gesellschaft) у Німеччині, яке є світовим лідером у прикладних дослідженнях та не менш відомий Інститут Виробництва США (Manufacturing USA, The Manufacturing USA Institute) отримують багатомільйонне фінансування від держави на постійній основі.

У свою чергу, варто відмітити, що держава насамперед зацікавлена у належному розвитку правової наукової дослідницької інфраструктури. Зрештою, цінності та знання, які здобудуть майбутні правники під час навчання залишаться такими ж, коли вони стануть працівниками державного апарату: суддями, прокурорами, поліцейськими, політиками у конкретній державі.

Отже, механізмами забезпечення наукової дослідницької інфраструктури є свідомі підходи до створення наукової дослідницької інфраструктури, розроблення детальної Стратегії наукової дослідницької інфраструктури, залучення мотивованих дослідників (людського капіталу) та достатнє фінансування на постійній основі (приватні та державні кошти).

ЛІТЕРАТУРА

1. Facing the Future: European Research Infrastructures for the Humanities and Social Sciences. Adrian Duşa, Dietrich Nelle, Günter Stock, and Gert G. Wagner (Eds.) 1st edition. 2014, SCIVERO Verlag, Berlin. URL: https://www.allea.org/wp-content/uploads/2015/09/2014_06_04-FACING_THE_FUTURE.pdf.
2. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.
3. Sharif Islam. Ten Simple Rules for Designing and Building a FAIR Research Infrastructure. September 2023. Proceedings of the Conference on Research Data Infrastructure 1. URL: https://www.researchgate.net/publication/373780779_Ten_Simple_Rules_for_Designing_and_Building_a_FAIR_Research_Infrastructure.
4. Heng K., Hamid M. O. & Khan A. (2020). Factors influencing academics' research engagement and productivity: A developing countries perspective. Issues in Educational Research, 30(3), 965-987. URL: <https://www.iier.org.au/iier30/heng.pdf>
5. Принципи FAIR для дослідницьких даних. URL: <https://nauka.gov.ua/information/pryntsypu-fair-dlia-doslidnytskykh-danykh/>.
6. Правове забезпечення науково-дослідницької інфраструктури в Україні (теоретико-правовий аспект): монографія / за ред. А. М. Любич та І. В. Огієнко. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2022. 176 с.
7. Глібко С. В., Мамаєв І. О. Забезпечення ефективності та доступності дослідницької інфраструктури в Україні. Інноваційний процес в умовах глобальних викликів: збірник наукових праць круглого столу, м. Харків, 05 жовтня 2021 р. Харків, 2021. Вип. 6. С. 30-39.

REFERENCES

1. Duşa A., Nelle D., Stock G., & Wagner G. G. (Eds.). (2014). Facing the future: European research infrastructures for the humanities and social sciences (1st

ed.). SCIVERO Verlag, Berlin. Retrieved from https://www.allea.org/wp-content/uploads/2015/09/2014_06_04-FACING_THE_FUTURE.pdf

2. Verkhovna Rada of Ukraine. (2015, November 26). On scientific and scientific-technical activities (Law No. 848-VIII). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> [in Ukrainian]

3. Islam S. (2023, September). Ten simple rules for designing and building a FAIR research infrastructure. Proceedings of the Conference on Research Data Infrastructure, 1. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/373780779_Ten_Simple_Rules_for_Designing_and_Building_a_FAIR_Research_Infrastructure.

4. Heng K., Hamid M. O., & Khan A. (2020). Factors influencing academics' research engagement and productivity: A developing countries perspective. *Issues in Educational Research*, 30(3), 965–987. Retrieved from <https://www.iier.org.au/iier30/heng.pdf>.

5. Ministry of Education and Science of Ukraine. (n.d.). Principles of FAIR for research data. Retrieved from <https://nauka.gov.ua/information/pryntsyppy-fair-dlia-doslidnytskykh-danykh/> [in Ukrainian]

6. Liubchych A. M., & Ohienko I. V. (Eds.). (2022). Legal support of research infrastructure in Ukraine (theoretical and legal aspect): Monograph. Kharkiv: Research Institute of Legal Support for Innovative Development of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine. 176 p. [in Ukrainian]

7. Hlibko S. V., & Mamaiev I. O. (2021). Ensuring efficiency and accessibility of research infrastructure in Ukraine. *Innovative Process in the Context of Global Challenges: Proceedings of Scientific Papers of the Round Table* (pp. 30–39). Kharkiv. [in Ukrainian].

Мамаєв Ілля Олександрович

*Молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України,*

Аспірант кафедри права Європейського Союзу НЮУ ім. Ярослава Мудрого

ORCID: 0000-0001-7683-0180

СПЕЦИФІКА РЕІНТЕГРАЦІЇ КІБЕРФАХІВЦІВ ПІСЛЯ ЗАВЕРШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

У роботі підкреслено технологічну трансформацію сучасної війни та необхідність врахування особливостей реінтеграції кіберфахівців, залучених до військових операцій, після завершення ними військової служби. Описано специфіку та типові ризики, з якими стикаються такі кіберфахівці. Запропоновано шляхи попередження цих ризиків та розглянуто державні ініціативи та політики у сфері кіберсил, включаючи створення Центру реагування на кіберінциденти та програми реінтеграції кіберветеранів.

Ключові слова: військовослужбовець, ветеран війни, державна підтримка, професійна адаптація, реінтеграція, кібербезпека, етичний хакінг, червона команда

Mamaiev Illia

*Research Assistant of Scientific and Research Institute of Providing
Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine,
Postgraduate Student of the Department of European Union Law
of the Yaroslav Mudryi National Law University*

ORCID: 0000-0001-7683-0180

THE SPECIFICS OF REINTEGRATION OF CYBER SPECIALISTS AFTER COMPLETING MILITARY SERVICE

The paper highlights the technological transformation of modern warfare and the necessity to consider the specifics of reintegrating cyber specialists involved in military operations after completing their military service. It describes the specific features and typical risks faced by such cyber specialists. The paper proposes ways to prevent these risks and examines state initiatives and

policies in the field of cyber forces, including the creation of a Cyber Incident Response Center and programs for the reintegration of cyber veterans.

Keywords: serviceman, war veteran, state support, professional adaptation, reintegration, cybersecurity, ethical hacking, red team.

З розвитком технологій війна набуває нових, раніше небачених форм, що змінюють її сутність та характер ведення. Недооцінка цих змін або їх ігнорування може стати причиною запізненого та неадекватного реагування на нові специфічні виклики, які виникають перед державою та суспільством. Війна в кіберпросторі, на відміну від традиційних форм збройного конфлікту, вимагає адаптації як стратегій захисту, так і підходів до реінтеграції тих, хто брав участь у таких операціях. У цих тезах розглядатимуться основні аспекти підтримки та реінтеграції кіберветеранів, зокрема необхідність розробки державних політик, соціальних програм та інших заходів, спрямованих на їх успішне повернення до мирного життя.

Хоча проблема реінтеграції кіберветеранів може здаватися не першочерговою, її вирішення потребує своєчасних та активних дій з боку держави для запобігання майбутнім негативним наслідкам. Такі заходи охоплюють офіційне визнання статусу кіберветеранів, забезпечення доступу до психологічної підтримки, професійної перепідготовки та працевлаштування відповідно до їхніх специфічних навичок. Підвищення обізнаності суспільства про внесок кіберветеранів сприятиме їх соціальній інтеграції, зменшить ризики їхнього залучення до кіберзлочинності та сприятиме зміцненню національної безпеки. Вирішення цих питань стане важливим кроком для забезпечення стабільності та безпеки як на національному, так і міжнародному рівні.

Досліджуючи виклики, пов'язані з реінтеграцією осіб, що залучені до військових кібероперацій, Тоні Virtanen разом з колегами звертають увагу на появу «кіберветеранів», що складаються як із військовослужбовців, так і з цивільних кібердобровольців. Через невидимість кіберпростору досягнення кіберветеранів часто залишаються непоміченими суспільством, що може призводити до відчуття недооціненості. Незважаючи на зменшений ризик

загібелі чи отримання фізичних травм у порівнянні з традиційними ветерани, кіберветерани все ще стикаються з високим рівнем стресу, ПТСР та іншими психічними розладами. Зрештою це може призводити до розпаду сімей, зловживання психоактивними речовинами та, за відсутності належної підтримки, до залучення кіберфахівців у злочинну діяльність із використанням їхніх професійних навичок [1].

Державна політика свідчить про поступове підвищення уваги до військовослужбовців, що залучені до сфери кібербезпеки. Так, у четвертому кварталі 2024-го року у Генштабі ЗСУ офіційно повідомили про обговорення Проєкту Концепції створення Кіберсил, як окремого роду сил Збройних Сил. Відомо, що цей документ визначає основні завдання та функції нового утворення відповідно до розподілу повноважень між складовими сектору безпеки і оборони щодо дій у кіберпросторі. Повідомляється також, що проєкт цієї Концепції було розроблено з урахуванням досвіду функціонування Кібервійск у провідних країнах світу [2]. Втім на сьогодні повнотекстова версія цієї концепції не була надана до відкритого громадського обговорення, а тому можливості її дослідження обмежені. Окрім того, вирішення специфічних питань щодо реінтеграції ветеранів цього роду військ у цивільне життя є питанням, що буде потребувати окремого розгляду.

На додаток до цього у четвертому кварталі 2024-го Урядовим порталом офіційно повідомлялося про створення у Міноборони Центру реагування на кіберінциденти. Діяльність військовослужбовців новоутвореного Центру спрямована на виконання ряду завдань, зокрема: 1) Реагування на кіберінциденти і кібератаки, усунення їхніх наслідків; 2) Вжиття заходів кіберзахисту інформаційно-комунікаційних систем Міністерства оборони; 3) Впровадження й використання систем управління інцидентами кібербезпеки і обміну інформацією про кіберзагрози; 4) Взаємодія з підрозділами суб'єктів національної системи кібербезпеки і Сил оборони в частині спільного виконання завдань; 5) Організація і проведення практичних навчань у сфері

кібербезпеки; б) Співпраця із НАТО та іншими суб'єктами оборонної сфери щодо безпеки кіберпростору і спільного захисту від кіберзагроз [3].

Створення альтернативних можливостей професійної самореалізації кіберфахівців, що не пов'язані з військовим статусом, є основним способом їхньої реінтеграції та попередження залучення до злочинної діяльності після завершення військової служби. Такими варіантами може стати заохочення співпраці з правоохоронними органами для моніторингу та запобігання потенційним загрозам; впровадження програм зі створення «Red Team» (команд імітації кібератак) для перевірки вразливості важливих інфраструктурних об'єктів, державних й приватних установ та інших потенційних цілей; залучення професіоналів для обміну досвідом з країнами-партнерами, які стикаються з цифровими викликами; залучення до навчального процесу та заохочення передачі власного досвіду молодшим фахівцям; використання в якості експертів-консультантів та розробників програмного забезпечення на державних підприємствах тощо.

Прикладом практичної реалізації програми реінтеграції, що спрямована на психосоціальну адаптацію та працевлаштування ветеранів в сфері кібербезпеки, є «Cyber Defenders Reintegration Program», яка була спільно реалізована Державним департаментом США, Міністерством у справах ветеранів України та Національним координаційним центром кібербезпеки при РНБО [4]. Зазначена програма поєднує онлайн та офлайн формати та включає чотиримісячний навчальний курс (із залученням приватних партнерів), вивчення англійської мови, профорієнтацію за підтримки платформи працевлаштування та кадрового агентства, а також психосоціальну підтримку.

Окремо варто звернути увагу на залучення частини кіберфахівців до таємних операцій, таких як кібератаки, що утворює додаткову специфіку при реінтеграції цієї підкатегорії осіб. Звіти західних розвідок та деяких транснаціональних корпорацій, зокрема Microsoft, регулярно інформують про діяльність державних хакерських груп з Росії, Китаю та Північної Кореї, попри офіційні заперечення цих країн [5]. Водночас ГУР України офіційно звітує про

деякі успішні кібероперації своїх кіберфахівців [6], хоча інша частина може залишатися під грифом таємності та обмежуватися Законом України «Про державну таємницю». Окреслена ситуація ускладнює створення комплексних програм підтримки, оскільки нерозголошення інформації про минулу діяльність може перешкоджати залученню таких осіб до реабілітації. Як наслідок, багато аспектів реінтеграції цієї категорії фахівців можуть залишитися в межах внутрішньовідомчої компетенції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Virtanen T., Lassfolk C., Davydiuk A., Noorma M. Reintegration of cyber veterans: challenges and strategies for post-war transition. *Frontiers in Psychology*. 2024. Volume 15. DOI: 10.3389/fpsyg.2024.1373245. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2024.1373245/full>
2. В Силах оборони України обговорили питання створення Кіберсил у структурі Збройних Сил України. *Збройні Сили України*. 24 жовтня 2024. URL: <https://www.zsu.gov.ua/v-sylah-oborony-ukrayiny-obgovoryly-pytannya-stvorennya-kibersyl-u-strukturi-zbrojnyh-syl-ukrayiny/>
3. У Міноборони створено Центр реагування на кіберінциденти – Міністерство оборони України. *Урядовий портал*. 7 жовтня 2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/u-minoborony-stvoreno-tsentr-reahuvannia-na-kiberintsydeny>
4. CRDF Global Launches Cyber Defenders Reintegration Program for Ukrainian Veterans. URL: <https://www.crdfglobal.org/news/crdf-global-launches-cyber-defenders-reintegration-program-for-ukrainian-veterans/>
5. Microsoft Digital Defense Report 2024. URL: <https://www.microsoft.com/en-us/security/security-insider/intelligence-reports/microsoft-digital-defense-report-2024>
6. Софт, шифри, секретні документи – кіберфахівці ГУР зламали Міноборони Росії : повідомлення. Генеральне управління розвідки. 4 березня

2024. URL: <https://gur.gov.ua/content/soft-shyfry-sekretni-dokumenty-kiberfakhivtsi-hur-zlamaly-minoborony-rosii.html>

REFERENCES

1. Virtanen, T., Lassfolk, C., Davydiuk, A., & Noorma, M. (2024). Reintegration of cyber veterans: Challenges and strategies for post-war transition. *Frontiers in Psychology*, 15. DOI: 10.3389/fpsyg.2024.1373245 Retrieved from <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2024.1373245/full>
2. In the Armed Forces of Ukraine, the issue of creating Cyber Forces in the structure of the Armed Forces of Ukraine was discussed. (2024, October 24). Zbroini Syly Ukrainy. Retrieved from <https://www.zsu.gov.ua/v-sylah-oborony-ukrayiny-obgovoryly-pytannya-stvorenniya-kibersyl-u-strukturi-zbrojnyh-syl-ukrayiny/> [in Ukrainian].
3. A Cyber Incident Response Center was created at the Ministry of Defense. (2024, October 7). Uriadovy portal. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/u-minoborony-stvoreno-tsentr-reahuvannia-na-kiberintsydeny> [in Ukrainian].
4. CRDF Global. . CRDF Global launches Cyber Defenders Reintegration Program for Ukrainian veterans. Retrieved from <https://www.crdfglobal.org/news/crdf-global-launches-cyber-defenders-reintegration-program-for-ukrainian-veterans/>
5. Microsoft. (2024). Microsoft Digital Defense Report 2024. Retrieved from <https://www.microsoft.com/en-us/security/security-insider/intelligence-reports/microsoft-digital-defense-report-2024>
6. Software, ciphers, secret documents – HUR cyber specialists hacked the Russian Ministry of Defense: Report. (2024, March 4). Heneralne upravlinnia rozvidky. Retrieved from <https://gur.gov.ua/content/soft-shyfry-sekretni-dokumenty-kiberfakhivtsi-hur-zlamaly-minoborony-rosii.html> [in Ukrainian].

Свінцицька Тетяна Володимирівна

здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту права

Державного податкового університету

***ЩОДО ПИТАНЬ ФІНАНСУВАННЯ
ЗАХОДІВ З КІБЕРБЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ***

У тезах розглянуті окремі питання та проблеми правової регламентації фінансування заходів з кібербезпеки в Україні. Проаналізовані відповідні положення Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» та Стратегії кібербезпеки України. Наголошено на актуальності забезпечення заходів з кібербезпеки, зокрема щодо їх фінансування.

Ключові слова: кібербезпека, кіберпростір, національна система кібербезпеки, правове забезпечення, стратегія, фінансування.

Svintsytska Tetyana

graduate of the Educational and Scientific Institute of Law

State Tax University

***REGARDING ISSUES OF FINANCING
CYBER SECURITY MEASURES IN UKRAINE***

The theses consider separate issues and problems of legal regulation of financing cyber security measures in Ukraine. Separate provisions of the Law of Ukraine «On the Basic Principles of Ensuring Cyber Security of Ukraine» and the Cyber Security Strategy of Ukraine are analyzed. The urgency of ensuring cyber security measures, in particular regarding their financing, was emphasized.

Keywords: cyber security, cyberspace, national cyber security system, legal support, strategy, financing.

В умовах воєнного стану захист інформації в кіберпросторі є ключовим завданням для України, враховуючи постійні кіберзагрози з боку країни-агресора. До того ж кібезагрози можуть порушувати життєво важливі

національні інтереси України у кіберпросторі та справляти негативний вплив на загальний стан кібербезпеки держави та її об'єктів. Україна під час широкомасштабної агресії зустрічається з різними видами кібератак та кіберзлочинів, країна-агресор прагне заблокувати надання електронних послуг наслідком чого є непоодинокі випадки порушення прав громадян, порушуються цілісність та конфіденційність персональних відомостей, здійснюються фішингові атаки, провокується інформаційно-психологічний натиск на людей [1]. Тому наразі актуальним є питання щодо забезпечення заходів з кібербезпеки, зокрема їх фінансування.

Стратегія кібербезпеки України «Безпечний кіберпростір – запорука успішного розвитку країни», яка затверджена Указом Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021[2], визначає, що забезпечення кібербезпеки є одним із пріоритетів у системі національної безпеки України, реалізація якого буде здійснюватися шляхом посилення спроможностей національної системи кібербезпеки для протидії кіберзагрозам у сучасному безпековому середовищі.

Відповідно до ч. 1 ст. 8 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [3]: «Національна система кібербезпеки є сукупністю суб'єктів забезпечення кібербезпеки та взаємопов'язаних заходів політичного, науково-технічного, інформаційного, освітнього характеру, організаційних, правових, оперативно-розшукових, розвідувальних, контррозвідувальних, оборонних, інженерно-технічних заходів, а також заходів криптографічного і технічного захисту національних інформаційних ресурсів, кіберзахисту об'єктів критичної інформаційної інфраструктури». Частина 2 цієї статті містить перелік основних суб'єктів національної системи кібербезпеки із регламентацією відповідних заходів, які реалізує кожен з них.

Також зазначена Стратегія кібербезпеки України встановлює, що у порядку координації Національний координаційний центр кібербезпеки (який згідно із статтею 5 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» є суб'єктом забезпечення кібербезпеки) під час підготовки матеріалів до засідань Ради національної безпеки і оборони України

щодо проекту Закону України про Державний бюджет України та пропозицій до Бюджетної декларації по статтях, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки і оборони України, аналізує пропозиції суб'єктів забезпечення кібербезпеки України щодо фінансування заходів з кібербезпеки, передбачених положеннями Стратегії кібербезпеки України, та надає відповідні пропозиції. Втім в положеннях Стратегії кібербезпеки України відсутня конкретизація щодо заходів з кібербезпеки та їх фінансування. Також стратегія визначає, що згідно із законодавством державні органи, підприємства, установи та організації передбачатимуть у своїх планах фінансові витрати на кібербезпеку. У рамках державно-приватного партнерства, міжнародної технічної допомоги залучатимуться інвестиції, які спрямовуватимуться на розбудову національної системи кібербезпеки.

Щодо регламентації питань фінансового забезпечення заходів кібербезпеки на рівні закону, слід вказати, що основний закон, який встановлює засади забезпечення кібербезпеки України містить лише статтю 13, згідно з нормами якої: «Джерелами фінансування робіт і заходів із забезпечення кібербезпеки та кіберзахисту є кошти державного і місцевих бюджетів, власні кошти суб'єктів господарювання, кредити банків, кошти міжнародної технічної допомоги та інші джерела, не заборонені законодавством», що на наш погляд потребує вдосконалення шляхом реалізації відповідних законодавчих ініціатив.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колосовський Є. Ю., Круць Е. М. Сучасний стан кібербезпеки України в умовах воєнного періоду. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 12. С. 402–405.
2. Стратегія кібербезпеки України «Безпечний кіберпростір - запорука успішного розвитку країни»: затв. Указом Президента України від 26.08.2021 р. № 447/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#n12>.

3. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 р. № 2163-VIII (в редакції від 28.06.2024) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>.

REFERENCES

1. Kolosovskiy, Ye. Yu., & Kruts, E. M. (2023). Current state of cybersecurity in Ukraine during the wartime period. *Legal Scientific Electronic Journal*, (12), 402–405. [in Ukrainian]
2. President of Ukraine. (2021, August 26). Cybersecurity Strategy of Ukraine "A safe cyberspace is the key to the successful development of the country" (Decree No. 447/2021). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#n12> [in Ukrainian]
3. Verkhovna Rada of Ukraine. (2017, October 5). On the basic principles of ensuring cybersecurity in Ukraine (Law No. 2163-VIII, as amended on June 28, 2024). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> [in Ukrainian]

*Науковий керівник: Лисеюк Андрій Миколайович
к.ю.н., доцент, професор кафедри фінансово-економічної безпеки
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Національної академії Служби безпеки України*

Макаров Михайло В'ячеславович

доктор філософії (PhD),

молодший науковий співробітник

Науково-дослідного інституту

правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9524-9092>

ДО ПРОБЛЕМИ УЧАСТІ ОСІБ БЕЗ ФОРМАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ ОСВІТИ У СТВОРЕННІ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

У роботі розглянуто правові, етичні та практичні аспекти участі осіб без формальної наукової освіти у створенні наукових результатів. Проаналізовано законодавчі положення, зокрема визначення термінів "вчений", "науковий працівник" та "науковий результат", а також окреслено можливості для залучення інноваторів, практиків та інших зацікавлених осіб до наукової діяльності. Особливу увагу приділено проблемам авторства, визнання внеску та інтеграції таких учасників у наукове середовище.

Ключові слова: наукова діяльність, науковий результат, осіб без формальної освіти, інноватори, авторство, інтеграція наукових знань.

Makarov Mykhaylo Vyacheslavovych

Doctor of Philosophy (PhD),

Junior Researcher of the

Research Institute of Legal Support for Innovative Development of the National

Academy of Sciences of Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9524-9092>

TO THE PROBLEM OF THE PARTICIPATION OF PERSONS WITHOUT FORMAL SCIENTIFIC EDUCATION IN THE CREATION OF SCIENTIFIC RESULTS

The paper examines the legal, ethical, and practical aspects of the participation of individuals without formal scientific education in the creation of scientific results. Legislative provisions are analyzed, including the definitions of "scientist," "researcher," and "scientific result," and opportunities for involving innovators, practitioners, and other interested individuals in scientific activities are outlined. Particular attention is paid to issues of authorship, recognition of contributions, and the integration of such participants into the scientific community.

Keywords: scientific activity, scientific result, individuals without formal education, innovators, authorship, integration of scientific knowledge.

Актуальність теми. Участь осіб без формальної наукової освіти у створенні наукових результатів є актуальним питанням, яке викликає багато дискусій у науковій спільноті та правовому середовищі. Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність" визначає основні критерії для суб'єктів наукової діяльності, серед яких зазначено наявність вищої освіти, професійної кваліфікації та виконання наукових досліджень у межах визначених інституцій. Проте законодавство не повністю виключає можливість участі осіб без формальної наукової освіти у науковій діяльності.

Поняття "наукова діяльність" у законі охоплює інтелектуальну творчу діяльність, спрямовану на отримання нових знань або пошук шляхів їх застосування. Водночас основним критерієм є саме результативність такої діяльності, тобто створення наукових або науково-технічних продуктів. Це відкриває можливості для залучення осіб, які не мають формальної освіти у сфері науки, але володіють унікальними знаннями, навичками або досвідом у відповідних галузях [1].

Одним із прикладів такої участі може бути робота над спільними публікаціями, монографіями чи іншими науковими продуктами у співпраці з формальними науковими інституціями або вченими. Згідно із законодавством, науковий результат має бути зафіксований на носіях інформації, пройти процедуру наукового рецензування та бути визнаним науковою спільнотою. У цьому контексті особи без формальної освіти можуть виступати співавторами

наукових результатів, якщо їхній внесок є значущим і відповідає критеріям наукової роботи.

Крім того, участь осіб без формальної освіти може бути важливою у практичних аспектах наукових досліджень, таких як розроблення експериментального обладнання, створення програмного забезпечення чи впровадження технічних рішень. У таких випадках їхній внесок визнається у вигляді прикладних результатів, які можуть бути інтегровані у загальний науковий продукт.

Варто також звернути увагу на те, що участь осіб без формальної освіти вимагає відповідного правового оформлення їхнього статусу та внеску у створенні наукових результатів. Це забезпечує захист прав усіх учасників процесу, у тому числі на авторство та визнання їхньої роботи.

Таким чином, осіб без формальної наукової освіти не слід виключати із процесу створення наукових результатів, особливо якщо їхній внесок має суттєве практичне або теоретичне значення. Законодавчі ініціативи в цьому напрямку повинні сприяти розвитку більш відкритої та інклюзивної наукової спільноти.

Основний текст. Участь осіб без формальної наукової освіти у створенні наукових результатів викликає інтерес як з точки зору законодавства, так і практичної реалізації. Законодавчі положення України регулюють наукову діяльність, визначаючи права, обов'язки та критерії для суб'єктів, які здійснюють наукову діяльність, але не містять однозначного виключення для осіб без формальної наукової освіти.

Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність" визначає наукову діяльність як інтелектуальну творчу діяльність, спрямовану на отримання нових знань або пошук шляхів їх застосування. Водночас, у законі конкретизується коло суб'єктів наукової діяльності, серед яких виділяються "вчені", "наукові працівники" та "молоді вчені". Ці суб'єкти мають певний рівень формальної освіти, який відповідає вимогам другого (магістерського) рівня або вищого.

Однак законодавство не забороняє участь осіб без формальної освіти у створенні наукових результатів. Наприклад, такі особи можуть співпрацювати з науковими установами, бути учасниками проектів, що виконуються за грантовими програмами, або брати участь у створенні публікацій, забезпечуючи практичну чи аналітичну складову.

Можливості для осіб без формальної освіти долучатися до наукової діяльності

Попри те, що законодавчі норми чітко визначають вимоги до суб'єктів наукової діяльності, існують практичні шляхи залучення осіб без відповідної освіти. Одним із таких шляхів є інноваційна діяльність, яка згідно із Законом України "Про інноваційну діяльність" передбачає участь фізичних осіб та підприємств у створенні нових технологій, продуктів чи послуг [2].

Крім того, стаття 15 Закону України "Про авторське право і суміжні права" встановлює, що автором твору науки може бути будь-яка фізична особа, яка створила цей твір, незалежно від її освіти чи фаху. Таким чином, особи без формальної наукової освіти можуть бути авторами наукових публікацій або співторцями наукових відкриттів [3].

Додатково, залучення осіб без освіти можливе у вигляді громадської науки (citizen science), коли непрофесіонали сприяють збору даних, аналізу або популяризації результатів досліджень [10, с.281].

Термін "науковий результат" визначається як нове наукове знання, отримане в процесі фундаментальних або прикладних досліджень, яке зафіксоване на носіях інформації. Відповідно до статті 22 Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність" [1], науковий результат може бути у формі звіту, опублікованої статті, монографії або іншого виду документу, який засвідчує проведення досліджень.

Це визначення не обмежує суб'єктний склад осіб, які можуть створювати наукові результати. Важливими є не стільки формальні критерії, як, наприклад, науковий ступінь чи посада, скільки інтелектуальний внесок у створення результату. Це відкриває можливості для осіб без формальної освіти, зокрема, в

межах колективної праці або співавторства, якщо їх внесок є значущим і може бути верифікованим.

Таким чином, вітчизняне законодавство надає можливості для участі осіб без формальної наукової освіти у створенні наукових результатів, хоча потребує подальшої деталізації механізмів їх залучення та визнання їхнього внеску.

Історія науки містить численні приклади, коли особи без формальної освіти робили вагомий внесок у наукові дослідження та технологічний розвиток. Участь інноваторів, практиків та громадських науковців стає особливо актуальною в сучасному світі, де інновації та міждисциплінарні підходи є ключовими для вирішення складних наукових і соціальних проблем.

Інноватори та практики, які не мають формальної наукової освіти, часто беруть участь у дослідженнях завдяки своїм унікальним навичкам або практичному досвіду. Наприклад, у сфері прикладних досліджень, таких як інженерія, сільське господарство або ІТ, участь таких осіб може бути критично важливою для створення інноваційних рішень.

Український досвід також демонструє значну роль громадських ініціатив у розвитку науки. Наприклад, проекти, спрямовані на розробку інноваційних рішень для відновлення інфраструктури після війни, часто залучають інженерів, архітекторів і фахівців з ІТ [5], які не завжди мають формальну наукову освіту, але роблять суттєвий внесок у колективні наукові результати [6, с.30].

У сучасній науковій практиці спільні публікації з непрофесійними дослідниками стають дедалі поширенішими. Наприклад, у проєктах громадської науки (citizen science), таких як картографування біорізноманіття або моніторинг кліматичних змін, участь широкого кола громадян дозволяє збирати великі обсяги даних, які стають основою для наукових досліджень.

Одним із прикладів є використання спеціалізованих мобільних застосунків, за допомогою яких користувачі можуть надсилати дані про явища природи. Ці дані обробляються та використовуються у наукових публікаціях за участю громадських науковців як співавторів.

Історія науки знає чимало прикладів, коли внесок осіб без формальної освіти став визначальним. Так, відомий астроном Вільям Гершель, який був музикантом за освітою, здійснив значні відкриття у галузі астрономії [4, с. 215]. Подібні приклади є і в інших галузях: у технологічній сфері, де багато новаторів започаткували стартапи, що змінили світ, часто не маючи наукових ступенів.

В Україні також є приклади, коли майстри народних промислів, інженери-самоуки або підприємці сприяли розробці унікальних рішень, які потім отримували наукове визнання. Зокрема, їхні винаходи чи технології могли ставати основою для колективних досліджень або комерціалізації.

Таким чином, сучасна наука визнає і підтримує значущість участі осіб без формальної освіти, забезпечуючи їм можливість для внеску через громадські проекти, інноваційні ініціативи та співпрацю з професійними науковцями.

Участь осіб без формальної наукової освіти у створенні наукових результатів створює низку викликів, які потребують ретельного аналізу та розробки механізмів правового й етичного регулювання. Незважаючи на важливість їхнього внеску, такі учасники часто стикаються з обмеженнями, які пов'язані з правовими, етичними та організаційними аспектами.

Питання авторства в наукових дослідженнях залишається одним із найважливіших етичних викликів. Участь осіб без формальної освіти у створенні наукових результатів може спричинити суперечки щодо розподілу авторських прав і визнання внеску. Часто такі особи надають суттєвий практичний або технічний внесок у дослідження, однак не завжди визнаються співавторами через відсутність формального статусу в академічному середовищі. Це порушує принципи справедливості та може стати причиною зниження мотивації для подальшої співпраці.

Наприклад, аспіранти або інноватори, які фактично виконали основну частину роботи, можуть стикатися з необхідністю включати до авторського складу наукових керівників чи інших осіб, які не брали активної участі у створенні результатів. Це викликає етичні питання, що потребують

удосконалення регулювання на рівні як академічних стандартів, так і законодавства.

Національне законодавство та академічні практики не завжди передбачають участь осіб без формальної наукової освіти у науковій діяльності. Наприклад, Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність" не деталізує правовий статус таких осіб і їхню роль у створенні наукових результатів. Це призводить до прогалин у правовому захисті їхніх прав, зокрема щодо авторства, інтелектуальної власності та винагороди.

Відсутність чітких механізмів регулювання також створює ризики для самих наукових установ, які залучають таких учасників, оскільки можуть виникати конфлікти через нерегламентованість їхньої співпраці.

Висновки. Участь осіб без формальної наукової освіти у створенні наукових результатів є важливим і перспективним напрямом розвитку сучасної науки. Вони можуть приносити унікальний практичний досвід, нові ідеї та інноваційний підхід, сприяючи розширенню наукових горизонтів.

Однак участь таких осіб супроводжується низкою етичних та правових викликів, зокрема питаннями визнання авторства, забезпечення їхнього правового статусу та захисту прав на інтелектуальну власність. Відсутність чітких механізмів регулювання таких ситуацій створює прогалини, які потребують усунення.

Для вдосконалення участі осіб без формальної освіти необхідно розробити чіткі правові й етичні стандарти, які враховують специфіку їхнього внеску в наукову діяльність, а також створити умови для забезпечення рівноправного визнання результатів їхньої праці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
2. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>

3. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>
4. Guzman J., Stern S. The State of American Entrepreneurship: New Estimates of the Quantity and Quality of Entrepreneurship for 32 US States, 1988–2014. *American Economic Journal: Economic Policy*. 2020. Vol. 12, No. 4. P. 212–243. DOI: <https://doi.org/10.3386/w22095>.
5. Jaunuznēmumu darbības atbalsta likums. Likumi.lv. URL: <https://likumi.lv/ta/id/287272-jaunuznemumu-darbibas-atbalsta-likums>
6. Шкварчук Л. О. Теоретичні підходи щодо визначення сутності трансферу технологій та його інформаційно-аналітичного забезпечення. Сталій розвиток економіки. 2013. № 4. С. 29–32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2013_4_7.

REFERENCES

1. Law of Ukraine On Scientific and Scientific-Technical Activities, No. 848-VIII (2015, November 26). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> [in Ukrainian].
2. Law of Ukraine On Innovative Activity, No. 40-IV (2002, July 4). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> [in Ukrainian].
3. Law of Ukraine "On Copyright and Related Rights", No. 2811-IX (2022, December 1). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> [in Ukrainian].
4. Guzman, J., & Stern, S. (2020). The state of American entrepreneurship: New estimates of the quantity and quality of entrepreneurship for 32 US states, 1988–2014. *American Economic Journal: Economic Policy*, 12(4), 212–243. <https://doi.org/10.3386/w22095>
5. Law on Support for the Activities of Startups. Likumi.lv. (2020, September 16). Retrieved from <https://likumi.lv/ta/id/287272-jaunuznemumu-darbibas-atbalsta-likums> (accessed: January 10, 2025). [in Latvian].

6. Shkvarchuk, L. O. (2013). Theoretical approaches to defining the essence of technology transfer and its information-analytical support. *Sustainable Economic Development*, 4, 29–32. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2013_4_7 [in Ukrainian].

Макаров Михайло В'ячеславович

доктор філософії (PhD), молодший науковий співробітник

Науково-дослідного інституту

правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9524-9092>

Пасмор Юлія Вікторівна

кандидат наук із соціальних комунікацій,

Науково-дослідного інституту

правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8773-360X>

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМА РОЗПОДІЛУ ПРИБУТКІВ МІЖ АВТОРАМИ ТА ІНВЕСТОРАМИ

У роботі розглянуто етичні та правові аспекти комерціалізації результатів наукової діяльності, зокрема питання справедливого розподілу прибутків між авторами, науковими установами та інвесторами. Проаналізовано сучасний стан нормативно-правового регулювання в Україні, включаючи положення Законів України "Про наукову і науково-технічну діяльність" та "Про авторське право і суміжні права". Визначено ключові проблеми, серед яких відсутність прозорості, недостатня деталізація механізмів комерціалізації та етичні виклики, пов'язані з визнанням внеску авторів. Запропоновано напрями вдосконалення законодавства, механізмів вирішення спорів та забезпечення рівності між учасниками комерціалізації для стимулювання інноваційної діяльності в Україні.

Ключові слова: комерціалізація, наукова діяльність, розподіл прибутків, авторство, етичні принципи, правове регулювання.

Makarov Mykhaylo Vyacheslavovych

Doctor of Philosophy (PhD), Junior Researcher of the

Research Institute of Legal Support for Innovative Development of the National

Academy of Sciences of Ukraine

Pasmore Yuliia Viktorivna

Candidate of Sciences in Social Communications,

*Research Institute of Legal Support for Innovative Development of the National
Academy of Legal Sciences of Ukraine*

**ETHICAL ASPECTS OF COMMERCIALIZATION OF SCIENTIFIC
ACTIVITY RESULTS: THE PROBLEM OF PROFIT DISTRIBUTION
BETWEEN AUTHORS AND INVESTORS**

The paper examines the ethical and legal aspects of the commercialization of scientific activity results, focusing on the fair distribution of profits among authors, scientific institutions, and investors. The current state of legal regulation in Ukraine is analyzed, including the provisions of the Laws of Ukraine "On Scientific and Scientific-Technical Activity" and "On Copyright and Related Rights." Key problems are identified, such as the lack of transparency, insufficient detailing of commercialization mechanisms, and ethical challenges related to the recognition of authors' contributions. Directions for improving legislation, dispute resolution mechanisms, and ensuring equity among commercialization participants are proposed to stimulate innovative activity in Ukraine.

Keywords: commercialization, scientific activity, profit distribution, authorship, ethical principles, legal regulation.

Актуальність теми. Комерціалізація результатів наукової діяльності є ключовим механізмом, який забезпечує перетворення наукових ідей та інновацій у практичні рішення, що мають реальний вплив на економічний розвиток та соціальний добробут. У сучасних умовах глобалізації та швидкого технологічного прогресу вона виступає каталізатором інноваційної економіки, сприяючи створенню нових технологій, продуктів і послуг, які здатні забезпечити конкурентоспроможність держави на міжнародній арені.

Розподіл прибутків від комерціалізації результатів наукової діяльності супроводжується низкою викликів, які впливають на справедливість та ефективність цього процесу. Одним із головних викликів є баланс між

інтересами авторів, які створюють наукові результати, та інвесторами, що фінансують їхню реалізацію. Автори часто прагнуть отримати належну винагороду за свою інтелектуальну працю, тоді як інвестори зосереджені на отриманні прибутку, який компенсує їхні фінансові ризики.

Іншим викликом є правова невизначеність щодо механізмів розподілу доходів у разі колективної участі декількох авторів або організацій. Відсутність чітко визначених прав та обов'язків кожної сторони може призводити до конфліктів, які затримують або унеможливають комерціалізацію. Також складність становить оцінка вкладу кожного учасника у створення інновації. Інтелектуальна праця не завжди піддається кількісному вимірюванню, що ускладнює визначення справедливого розподілу прибутків.

Крім того, постає питання прозорості у використанні отриманих доходів. Відсутність механізмів контролю за їх розподілом може призводити до недовіри між сторонами та зниження мотивації до участі в подібних проєктах у майбутньому.

Таким чином, розв'язання цих викликів є критично важливим для забезпечення ефективної комерціалізації наукових результатів і створення сприятливих умов для розвитку інноваційної діяльності.

Основний текст. Етичні принципи відіграють ключову роль у процесі комерціалізації результатів наукової діяльності, забезпечуючи баланс між інтересами різних сторін і сприяючи розвитку інноваційної економіки. Одним із базових принципів є справедливість, яка передбачає рівноправний розподіл прав, обов'язків і прибутків між авторами, науковими установами та інвесторами. Справедливість вимагає, щоб автори наукових результатів отримували належну винагороду за інтелектуальну працю, а також визнавалися їхні заслуги, незалежно від фінансової участі інвесторів. Це питання особливо актуальне для України, де законодавство про інтелектуальну власність, зокрема Закон "Про авторське право і суміжні права", регулює права авторів, але часто залишає простір для різночитань у випадках комерціалізації.

Прозорість є ще одним важливим етичним принципом, який має забезпечувати відкритість інформації про умови та механізми розподілу прибутків. У США та країнах Європи існують добре розвинуті механізми, що гарантують прозорість у таких процесах. Наприклад, у рамках програми Horizon Europe передбачено обов'язкову звітність щодо використання грантових коштів і прибутків, отриманих від реалізації проєктів. Для України впровадження подібних стандартів є важливим кроком до вдосконалення системи комерціалізації наукових результатів.

Баланс інтересів між авторами, науковими установами та інвесторами передбачає врахування внеску кожної зі сторін. Автори забезпечують створення інновацій, тоді як наукові установи надають інфраструктуру та організаційну підтримку, а інвестори беруть на себе фінансові ризики. У країнах ЄС, таких як Німеччина та Швеція, існують нормативні акти, які регулюють розподіл доходів між авторами та інституціями. Наприклад, німецький Закон про винаходи працівників передбачає, що частина доходів від комерціалізації винаходів має спрямовуватися до працівників, які є їхніми авторами. Для України розробка подібних механізмів могла б стати важливим кроком до забезпечення балансу інтересів.

Юридичне регулювання розподілу прибутків у процесі комерціалізації наукових результатів є важливим інструментом забезпечення прозорості, справедливості та ефективного використання інтелектуальної власності. Міжнародні стандарти та рекомендації, що розробляються такими організаціями, як Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) та Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), сприяють формуванню уніфікованого підходу до цього питання [4].

ВОІВ у своїх рекомендаціях акцентує увагу на важливості забезпечення рівного доступу до інформації про права та обов'язки сторін, що беруть участь у комерціалізації. У звіті ВОІВ «Policy Approaches to the Commercialization of Intellectual Property» наголошується на необхідності чіткого закріплення умов розподілу прибутків у контрактах, які укладаються між авторами, науковими

установами та інвесторами. Особливо підкреслюється роль прозорих механізмів оцінки внесків кожної зі сторін, що дозволяє уникнути конфліктів.

ОЕСР, у свою чергу, рекомендує країнам-членам запроваджувати політики, спрямовані на створення сприятливих умов для комерціалізації результатів наукових досліджень. Документ «Guidelines for Managing Intellectual Property in Knowledge Transfer Activities» акцентує увагу на розподілі доходів між авторами та установами, які брали участь у створенні інновацій. ОЕСР пропонує, щоб мінімум 30% прибутку залишалося авторам, що може слугувати мотиваційним чинником для подальшої наукової діяльності.

У США регулювання розподілу прибутків між авторами та інвесторами часто здійснюється на основі положень Bayh-Dole Act. Цей акт дозволяє університетам, дослідницьким організаціям та малим підприємствам зберігати права на інтелектуальну власність, створену за державного фінансування, за умови, що частина доходів спрямовується на подальшу наукову діяльність. Аналогічні підходи застосовуються у Великобританії, де університети мають автономію в управлінні інтелектуальною власністю, проте зобов'язані дотримуватися стандартів прозорості та справедливого розподілу доходів.

Для України адаптація міжнародних стандартів до національного законодавства могла б сприяти більш ефективному регулюванню розподілу прибутків від комерціалізації наукових результатів. Зокрема, імплементація рекомендацій ВОІВ та ОЕСР допомогла б запровадити чіткі правила щодо взаємодії між авторами, інституціями та інвесторами, а також стимулювала б розвиток інноваційної діяльності.

Аналіз українського законодавства в контексті регулювання розподілу прибутків від комерціалізації результатів наукової діяльності демонструє наявність базових положень, які, втім, потребують уточнення та вдосконалення відповідно до міжнародних стандартів. Основними нормативними актами, що регулюють це питання, є Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність" [1] та Закон України "Про авторське право і суміжні права" [2].

Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність" визначає загальні принципи реалізації наукових досліджень і створення інтелектуальних продуктів. У статті 11 закону закріплено, що права на результати наукової і науково-технічної діяльності, створені за рахунок державного фінансування, належать науковим установам чи закладам, які здійснювали такі дослідження, якщо інше не передбачено договором. Водночас закон не встановлює детального механізму розподілу доходів від комерціалізації між авторами, науковими установами та іншими сторонами, що створює правові прогалини.

Закон України "Про авторське право і суміжні права" визначає, що автори мають виключні майнові права на використання своїх творів, зокрема право на отримання винагороди за комерційне використання результатів інтелектуальної праці. Проте закон не містить спеціальних норм, що регулюють питання розподілу прибутків від використання наукових результатів, створених у межах колективної діяльності чи співфінансування. У цьому контексті важливим є врегулювання таких аспектів, як частка авторів у доходах, що отримуються установами чи інвесторами, та порядок визначення внеску кожного зі співторців.

Для удосконалення українського законодавства доцільно врахувати міжнародний досвід. Наприклад, у США, завдяки Bayh-Dole Act [5], права на інтелектуальну власність, створену за державного фінансування, належать університетам або дослідницьким установам, але передбачено обов'язкове спрямування частини доходів авторам. У ЄС існує загальна практика забезпечення справедливого розподілу прибутків через договори між авторами, установами та інвесторами, з акцентом на прозорість та баланс інтересів [3].

В Україні комерціалізація результатів наукової діяльності стикається з низкою проблем, які охоплюють як правові, так і етичні аспекти. Основною проблемою є відсутність чіткої та ефективної нормативно-правової бази, яка б регулювала розподіл прибутків між авторами, науковими установами та інвесторами. Законодавство, зокрема Закони України "Про наукову і науково-технічну діяльність" та "Про авторське право і суміжні права", не містять

достатньо деталізованих норм щодо механізмів реалізації таких угод і врахування внеску кожного з учасників процесу. Це призводить до правової невизначеності, конфліктів між сторонами та недостатньої мотивації науковців до створення інновацій.

Ще однією важливою проблемою є недостатній рівень прозорості в питаннях комерціалізації. Часто угоди укладаються без належного інформування авторів про їхні права або можливості отримання прибутку від використання їхніх наукових досягнень. Крім того, відсутність єдиних стандартів розподілу прибутків посилює нерівність між різними учасниками процесу, зокрема авторами та інвесторами.

Етична складова також є вразливим місцем, оскільки у багатьох випадках наукові установи або інвестори можуть привласнювати значну частину прибутків, залишаючи авторам лише мінімальну винагороду. Це викликає питання про справедливість, визнання внеску та забезпечення належної мотивації для подальшої наукової діяльності.

Висновки. Для вирішення цих проблем та вдосконалення етичних і правових норм пропонуються наступні заходи. По-перше, необхідно запровадити чіткі законодавчі положення, які регламентують розподіл прибутків. Законодавство має передбачати мінімальні частки доходів, що гарантовано надаються авторам наукових результатів, незалежно від умов комерціалізації. Це сприятиме забезпеченню справедливості та уникненню конфліктів.

По-друге, доцільним є створення єдиного реєстру комерціалізованих наукових результатів та договорів, укладених у цій сфері. Такий реєстр сприятиме прозорості процесів та забезпеченню належного контролю з боку держави за розподілом прибутків.

По-третє, варто запровадити механізми альтернативного вирішення спорів у разі виникнення конфліктів між учасниками комерціалізації. Наприклад, створення спеціальних медіаційних центрів або арбітражних структур у сфері

інтелектуальної власності може стати ефективним інструментом для врегулювання спірних питань.

На додаток, важливо забезпечити навчання та інформування науковців щодо їхніх прав у сфері комерціалізації результатів наукової діяльності. Впровадження освітніх програм та тренінгів з питань інтелектуальної власності допоможе авторам краще орієнтуватися у своїх правах і можливостях. Розв'язання цих проблем сприятиме підвищенню довіри між усіма учасниками процесу комерціалізації, стимулюванню наукової діяльності та розвитку інноваційної економіки в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
2. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>
3. Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32001L0029>
4. WIPO Copyright Treaty (WCT). Geneva, 1996, December 20. URL: <https://www.wipo.int/treaties/en/ip/wct/>
5. Bayh-Dole Act of 1980 (Public Law 96-517, December 12, 1980). URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-94/pdf/STATUTE-94-Pg3015.pdf>

REFERENCES

1. On scientific and scientific-technical activity: Law of Ukraine No. 848-VIII (2015, November 26). Retrived from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> [in Ukrainian].

2. On copyright and related rights: Law of Ukraine No. 2811-IX (2022, December 1). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> [in Ukrainian].

3. Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32001L0029>

4. WIPO Copyright Treaty (WCT). (1996, December 20). Geneva. Retrieved from: <https://www.wipo.int/treaties/en/ip/wct/>

5. Bayh-Dole Act of 1980 (Public Law 96-517, December 12, 1980). Retrieved from: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-94/pdf/STATUTE-94-Pg3015.pdf>

Електронне наукове видання

**ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ В ПОВОЄННІЙ УКРАЇНІ**

Збірник наукових праць
НДІ ПЗІР НАПрН УКРАЇНИ

Комп'ютерне макетування: *І. О. Мамаєв*

Видавець – Науково-дослідний інститут правового забезпечення
інноваційного розвитку Національної академії правових наук України,
61002, м. Харків, вул. Чернишевська, 80,
Тел. +38 (057) 700-06-64
Сайт: ndipzir.org.ua
E-mail: ndipzir@gmail.com